BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
29 C
1

[illegible]

R-29-C-1.

MARSILII CAGNATI VERONENSIS

DOCTORIS MEDICI ET PHILOSOPHI.

VARIARVM OBSERVATIONVM LIBRI DVO.

EIVSDEM DISPVTATIO de Ordine in cibis ſeruando.

Biblit. Coll. Soc. Iesu Rom.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ROMAE, Permiſſu Superiorum. M D LXXXI.

Ex Typographia Georgij Ferrarij.

Ex legato D. Laurentij de Rubeis

IVLIO ANTONIO
SANCTORIO
S. SEVERINAE
CARDINALI.

MARSILIVS CAGNATVS S. P. D.

VIRVM *nemini videri debet Sanctori Cardinalis, cur meos hoſce variarum obſeruationũ libellos, qualeſcumque ij ſint, ſub tui nominis inſcriptione diuulgem: cum & notum ſit omnibus, te bonarum tractatione litterarum ita delectari, vt in ea magno cum Chriſtianæ Reipublicæ commodo aſsidue verſeris: & pro tua erga affines*

quoſdam meos mihi chariſſimos volũtate pluribus officijs probata, ita me tibi deuinctum eſſe ſentiam, vt facere non potuerim, quin darem operam, meus vt animus vel harum litterarum teſtimonio cognoſceretur in vulgus. quod ſi arguat fortaſſe quiſpiam, vel rerum exilitatem, vel litterarum genus a ſtudijs alienum tuis; ab hoc ego vehementer illud peto, vt intelligat, tum mihi euenire nil grauius poſſe, quam ſi tuorum aliquo laborum fructu meam ob cauſam fraudetur reſpublica. tum etiam ſatis mihi futurum; ſi forte in harum leuiorum rerum lectionem quaſi amœnitatem diuerteris, cum relaxare tibi animum aliquando a grauiſſimis illis, quibus diſtineris, occupationibus licuerit, neque vero illud omittendum eſt, quo tenuior quæque res eſt, eo fortiori contra magnos impetus adminiculo indigere.

Tu

Tu autem in omni re talem te omnibus præſtas, vt à tua vel ope, vel gratia, vel auctoritate petenda, neminem iſtius dignitatis ſplendor, & amplitudo deterreat. Vale.

AD LECTOREM PRAEFATIO.

HAEC miſcellanea tractatio; variarum commentationum noſtrarum quaſi pręludium; ſine præfatione tamquam ſine capite exire non immerito potuiſſet. quia,ob nullam ipſarum rerum, & partium coagmentationem, nihil habet, quod proportione membra iuſti corporis reddat. ſed quoniam hoc fere ingenio ſumus omnes, vt vereamur ſemper,ne quid de iure noſtro detrahatur, niſi noſtram per nos ipſi cauſam agamus; maxime vbi actores ijdem & iudices futuri ſint; quod legentibus vſu venire conſueuit; coactus ſum pauca quædam neceſſario præfari. Ac primum; vt candidus Lector intelligeret, me pudoris rationem, quam viros quoque magnos habuiſſe comperimus, minime neglexiſſe: & nihil impudenter facere cogitaſſe; non fuit omittenda excuſatio; vulgaris illa quidem, atque vſitata, ſed fortaſſe neceſſaria; nos ad hæc, quæ ſatis diu ſuppreſſimus,

mus,

mus, in lucem proferenda non noſtro eſſe conſilio adductos, ſed amicorum hortatu, vel potius auctoritate, atque adeo impulſu: quorum nec beneuolentiæ diffidere, nec iudicium aſpernari ſine culpa potuiſſem. Deinde rogandus mihi idem lector eſt; ſi eoſdem auctores alibi probari, alibi damnari animaduerterit; ne me putet hanc ſcribendi prouinciam ſuſcepiſſe, quaſi vero in animum induxerim, mei muneris eſſe de clariſſimorum hominum ſententiis tamquã arbitrum cognoſcere. hoc enim eſſe a mea natura, ac moribus alienum, vt nihil ipſe dicam, teſtari nonnulli poſſunt, atque ij quidem homines grauiſſimi, qui huius mei cõſilij conſcij, & probatores fuere. ſed ſibi perſuadeat, me diſcendi cupidum, & veritatis amatorem magis, quam vllius ſectæ æmulum eſſe. quod ipſum ſi crimini dandum mihi eſſe periti rerum exiſtimatores iudicauerint: ego vero, quam contra afferam, excuſationem nullam habeo. Tum ſi quiſpiam huius libri inſtitutum reprehenderit, quod præſtare vnum genus rerum continuata perſequi oratione, quam rerum diſſimilium tam varias interrupto ſermone ſpecies coaceruare, exiſtimet. hoc vnum ſatis illi debet eſſe: plures in omni fere ſeculo hanc ſcribendi rationem cum magna commendatione ingenij ſecutos: quod vero multorum exemplo fiat, id iure etiam factum videri. Denique ſi leuiora quædam me perſecutum quiſpiam notauerit; is etiam quæſo

animad-

animaduertat id, quod neminem præſertim expertum latere poteſt; non tam facile eſſe, quam turpe, in exiguis, & paruis rebus hominem errare, ac decipi: & in eiſdem non ruere, ac labi minoris eſſe gloriæ, quam laboris. hoc enim vel vnum argumento eſſe poterit, mihi non tam laudem propoſitam, quam ipſam veritatem ſtudioſe quæſitā fuiſſe: quæ lucis inſtar rem quālibet etiam minimam illuſtrat, & aſpectabilem reddit. porro ut non eodem ſunt gradu cūcta, ita non eiſdem omnes mouemur. ſunt enim, quos grandiora quædam, ſunt etiam, quos mirum in modum iuuat leuiora cognouiſſe. quibus vt libertate fruantur ſua, permitti ab iis, qui grauioribus delectantur, æquiſſimum eſt.

MARSILII CAGNATI VERONENSIS

DOCTORIS MEDICI, & Philoſophi, variarum obſeruationum

LIBER PRIMVS.

NON EVM ESSE REI VENEREÆ in morbis vſum, quem multi de Hippocratis ſententia exiſtimant. Cap. I.

NON eſt minus ad ſanitatem vtile, quam iucundum ad intelligendum, vtrum rei Venereę, excepta ſobolis propagatione, vſus aliquis ſit, de qua re quædam dicturus ad illuſtranda nonnulla Hippocratis haud ſatis recte ab aliquibus percepta loca, breuiter primum aliorum quorundam dicta perſtringam, deinde, quid ex Hippocratis ſententia dici poſſit, quanta potero diligentia perpendã. a lib. 8.c. 6.

Venerem Democritus damnauit, vt in qua homo alius exiliret ex homine, quod a *Plinius retulit. Epicurus, vt ait* b *Galenus, dixit, nullum eius* b lib. artis medicę. & 3. epid.cõ. 1. tex. 4.

ſalubrem vſum eſſe, præclare agi, ſi non noceret.

e 3. Sympoſ. c Plutarchus auctor eſt Cliniam Pythagoricum dixiſſe, tum venerem exercendam, cum quis damnum aliquod ſubire velit.

d lib. 19. c. 2. d *A.* Gellius, & e Macrobius teſtantur illa fuiſſe Hippocratis verba,

e in ſi. lib. 2. ſaturnal. συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν, quod tamen de Democrito f Galenus ex Sabino narrat.

f 3. lib. epid. com. 1. t. 4. Sed exiſtimo ex his alios ita locutos, vt ab ea voluptate homines auerterent, alios vt eoſdem admonerent, magna cura opus eſſe ne modum excederent. Democritum præſertim ſignificare voluiſſe, rem eſſe non adeo frequenter vſurpandam, quia ſi homo coitu erumpit ex homine, maximum in eo, quod egreditur, ad vitam, & ſalutem eius etiam, a quo egreditur, momentum eſſe veriſimile eſt. Hippocrates enim libro de genitura dixit, robuſtiſſimum quiddam ſecerni, argumento, quod paucula adeo re emiſſa elangueſcimus. & libro quar. de morbis dixit ex humido, quod eſt in corpore, non minimam, neque debiliſſimam portionem in ſemen procedere. nec aliud Hippocrates, ſiue Democritus voluit, cum dixit, concubitum eſſe paruum morbum comitialem, quam ſignificare periculum ſubeſſe non ſpernendum: ſi enim modus non adſit, paruus morbus poteſt magnus euadere, & in mortem deſinere, quod eueniſſe pluribus certum eſt. alioqui plura eſſe Veneris commoda, medici, quibus maiori curæ fuit corporis, quam animi ſalus, tradiderunt.

Galenus libro artis medicæ ſignificauit, Venere ali-

aliquando ſeipſo leuiorem hominem fieri, ac facilius ſpirare, & g alibi ſcripſit aliquos capitis grauitatem, ciborum faſtidium, & aliquando febres effugere: item viduas mulieres neruorum diſtentiones vitare. plura ante Galenum tradiderat, auctoribus h Aëtio & i Oribaſio, Rufus Epheſius, quem medici poſteriores ſecuti ſunt, vt inter præcipuos, Paulus, & Auicenna. dicebat igitur plenitudinem exhauriri, corpus agile reddi, ad incrementum promoueri, & virile magis effici, habitum, qui iuſto durior ſit molliri, vim rationis explicari, iram vehementem ſedari, ac propterea melancholicis maxime prodeſſe, & alio dementiæ genere laborantes ad ſanitatem reducere. ad hæc nonnullos comitiali morbo prehenſos ſanari, & alios ab aſſiduis pollutionibus, quæ in ſomnis fiunt, liberari. K Plinius ait proditum fuiſſe, coitu leuari percuſſos a ſerpente, ac ſcorpione. idem l inquit, eſt hercule raritas eius vtilior. Athletæ tamen torpentes reſtituuntur venere: vox reuocatur cum e candida declinat in fuſcam (etſi alibi m ait Democritum putaſſe cibo rhaphani venerem ſtimulari, ac ob id fortaſſe voci nocere aliquos tradidiſſe, quod in contrariam ſententiam trahi poſſet) medetur lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, & melancholicis quodque de lumborũ doloribus Plinius dicit, viſum eſt ab n Auicenna notatum de doloribus renum. quem etiam meminimus in nn cordis palpitatione ab humore ſanguineo & vrinæ o ardore coitum probaſſe.

g 6. lib. de loc. aff. c. 5.
h lib. 1. ſer. 3. c. 8.
i ad Euſtath. lib. 1. c. 6.
K lib. 28. c. 4.
l lib. 28. c. 6.
m lib. 20. c. 4.
n lib. 3. fen. 20. trac. 1. cap. 10.
nn lib 3. F. 2. tr. 2. c. 2.
o lib. 3. F. 19. tr. 2. c. 3.

Hippocrates primum monſtrauit generatim veneris vſum moderatum non eſſe damnandum, cũ dixit, oo labores, cibi, potus, ſomnus, venerea mediocria, deinde vero priuatim oſtendit conferre mulieribus, quibus diſtorto propter ſiccitatem ore vteri menſes occultantur, vt legitur primo libro de morbis muliebribus, vbi etiam ſignificauit conferre mulieribus, quibus ſimiliter ob ſiccitatem vteri conuerſi ſuffocationẽ repente pariunt, dicendo, malum hoc accidere illis maxime, quæ cũ viris non coeunt. Cui ſimile eſt, quod libro de genitura dicitur, mulierem ſi viro miſceatur ſaniorem eſſe, quia ſic vteri madeſiunt, qui ſi fuerint ſicciores, quam par eſt, conuertuntur, & laborem corpori prębent. libro etiam de natura muliebri, & ſecundo de morbis muliebribus, oſtendit prodeſſe his, quibus vteri ad hepar conuertuntur, quod cum accidat potiſſimum virginibus, ac viduis, perſuadendum virginibus dicit (quod Chriſtianus medicus temere conſulere non debet) vt cum viro cohabitent. & hæc de mulieribus dicuntur, quæ ita ſe habere, cum frequenter contingant, poteſt quilibet facile animaduertere.

oo lib 6. epi l. ſect. 6.

Sed vnum hic præterire ſilentio non poſſum, quod Galenus, & poſt illum medici omnes, maxime claſſici, exiſtimarunt, graues mulierum morbos ex vtero, (pręter menſtruorum ſuppreſſionem, de qua dubitandum non eſt) ex retento oriri ſemine, quod crediderunt ita permutari & corrumpi, vt inſtar veneni mulieres torquere & exagitare

poſſit

poſſit, ex qua opinione ortum illud eſt, quod ex plurimorum ore frequenter excidit, venenum e retento naſci ſemine. cumq; id promiſcue de viris & mulieribus intelligant, ad morum corruptelam non parum contulit. Cum tamen Hippocrates, qui de morbis muliebribus copioſiſſime ſcripſit, nil tale de ſemine tradiderit, ac de uiris quidem nihil, quod huc pertineat, omnino dixerit; de mulieribus autem illud tantum, quod vteri, vt ante diximus, aliquando inopia humoris laborant, quem adepti per coitum ſanantur. quam ſententiam aliquis fortaſſe crederet a Galeno refutari, cum diſputat ſexto p libro de locis affectis, aduerſus illos, qui vterum animal eſſe putabant, atque ideo aliquando ferri ad præcordia, vt inde humorem nanciſceretur: dicebat enim facilius vterum poſſe a veſica & recto inteſtino, vel etiam ab hepate, quam ex præcordijs humorem conſequi, quod argumentum efficax eſt aduerſus eos, qui ita exiſtimabant de vteri aſcenſu ad præcordia, ſed non aduerſus Hippocratem, qui non ait vterum ferri ſurſum, aut inclinari in latera, vt ab alia parte humorem quaſi mutuo accipiat, tanquam intellectu, aut conſilio quodam id faciat, ſed temere ac fortuito ab ipſa vi morbi vel ad hanc, vel ad aliam partem ferri ſignificat. Cumque uterus humore in ſeipſo indigeat, non poteſt uel ueſicæ, vel uentris excrementa in ſe recipere niſi ui magna morbi alicuius (nam quandoque alui excrementa per uterum prodijſſe uidimus) quod tantum abeſt, ut ſit utero præſidiū,

p cap. 5.

 ut ani-

ut animali mortem inferat. Sed ſatis eſto in præſentia hanc controuerſiam æquis rerum æſtimatoribus ſignificaſſe. illud experimentis credere oportet, in uiris coeuntibus, ſemen commotum, & ad egreſſum feſtinans ſine periculo cohiberi nõ poſſe, inde enim tum febres, tum magnos dolores aliquãdo proficiſci compertum eſt. fuerunt, qui Hippocratem interpretando dixere Pythiona, qui eſt ægrotus primus ex relatis ab ipſo tertij libri epidẽ ſect. prima, Veneris abſtinentia laboraſſe, ſed illos optime Galenus confutauit in eiusdem loci explanatione. redeo vnde diſceſſi.

Mulieribus igitur Hippocrates priuatim Veneris vſum conferre ad ſanitatem ſcripſit. de viris autem peculiare aliquid manifeſte tradidiſſe, vix oſtendi poteſt. nam illud, coitus morbis expituita commodus, de quo deinceps diſſeremus, commune videtur mulieribus ac viris, illud viris conuenire videtur, quod legitur in fine ſeptimi libri Epidemion, Scortatio impudens dyſenteriæ medela. de qua re quid ab alijs dictum fuerit referre non habeo, nos contrarium aliquando animaduertimus, ſcilicet ex Veneris vſu aliquos in dyſenteriam incurriſſe, quamuis non hoc ſolo forte peccaſſent; qui vero dyſenteria laborans, coitu ſanatus ſit, non dum quiſquam nobis occurrit, fieri tamen poſſe non negauerim: quoniam in morbis ſæpe videre eſt ea, quæ alicui morbum inducunt, ex eodem morbo alterum liberare, vt notatum eſt ab Hippocrate libro de locis in homine. illud mihi probabilius

viſum eſt, quod ſtoicis tribuiſſe viſus eſt q *M. T. Cicero.* δυσεντερίαν *ab intemperantia Veneris naſci, propterea nunquam non temerariam medicinam eam eſſe dixerim, ſi quis, vt dyſenteriam tolleret, Venerem exerceret. neque illud Hippocratis praeceptum eſſe exiſtimo, vt nec alia multa, quę in libris Epidem. ad memoriam tantum notata cenſeo; de quibus quid ipſe ſentiret non ſignificauit. Eſt etiam alterum, quod viris priuatim conuenire videtur, de quo poſtea dicemus.* ¶ lib.7.epiſt. 27.fam.

Nunc perpendendum eſt illud, quod legitur apud eundem ſexti libri epidem. ſectione quinta; Coitus morbis ex pituita commodus, quam ſententiam poſteriores omnes vt veram, & ab Hippocrate dictam receperunt, nullus autem eam diligenter perpendiſſe reperitur. nam cum quaeri poſſit, vtrum coitus ita morbis ex pituita commodus ſit, vt pręter id genus proſit nulli: item vtrum conducat omnibus morbis ex pituita, an aliquibus tantum, & quinam illi ſint; haec nemo, quem viderim, examinauit; Galenus tantum ſcripſit, non omnibus, qui laborant huiuſmodi morbis, coitum vtilem eſſe, quia non iis, quibus infirmae vires ſunt; quod erat ſatis perſpicuum, nec magnoperę admonitionem deſiderabat.

Quod igitur non ſolis ex pituita morbis commodus ſit, oſtendi poteſt ex his, quae ex Hippocrate ipſo ante diximus: nam qui ob vteri ſiccitatē mulieribus fiunt; coituque ſanantur, a pituita eſſe dici non poſſunt. Sed etiam abſonum eſt, quod om-

 nibus

nibus ex pituita conducat: etenim quis vnquam laboranti acuto ex pituita morbo, aut febre ſimiliter ex pituita (etiam ſi ętate floreat, ac viribus valeat) autor fuit, vt Veneri operam daret? quod adhuc abſurdius eſſet, ſi coitus vocabuló, (cum Hippocrates dixit, coitum morbis ex pituita commodum, vbi gręce λαγνεία eſt) immoderatus vſus Veneris ſignificaretur, vt Gaza viſus eſt exiſtimaſſe, cum in problem. Ariſtotelis vocem illam ſic interpretatus ſit; cuius ſententia etſi a quibuſdam reprehenditur, tamen comprobatur Suidæ teſtimonio, qui in hac voce maiorem quãdam turpitudinẽ agnoſcit inquiens, λαγνεία πορνεία. ideſt ſcortatio. & λάγνος, inquit, πόρνος, αἰσχρὸς, καταφερὴς πρὸς τὰ ἀφροδίσια. ideſt, ſcortum, impurus, rebus venereis apprime deditus. quamquam ſcio apud Hippocratem & apud Ariſtotelem alijs locis, hoc vocabulum promiſcue ſignificare moderatum & immoderatum Veneris vſum. ſed, hoc omiſſo, certe Hipp. libro de internis affectionibus in quarto renum morbo, qui fit a pituita, ægrotum admonet, ut Venere non utatur. cum alioqui traditum ſit a nonnullis, venerem doloribus renũ mederi. & in quarto ſplenis morbo, qui ſimiliter pituitoſus eſt, dicit opus eſſe, iiſdem pharmacis, & potibus, & laboribus, quibus in prioribus morbis eſſe opus dixerat, in tertio autẽ admonuerat, abſtinẽdum eſſe a venere. itaque nec ſolis, nec omnibus ex pituita morbis venus commoda eſt. reſtat, vt aliquibus tantum, ſicuti ſcriptum eſt in [r] *proble-*

r ſect. 4. pb. 17.

mat.

mat. Ariſtotelis, vbi quæritur cur, coitus morbis quibusdam ex pituita conferat. quamquam (alibi quęratur communiter, quare conducat morbis ex pituita. ſect. 1. pb. 50.

Eſt qui exiſtimet, hanc ſententiam duobus exẽplis ab Hippocrate confirmari: quorum alterum Timocharis eſt quinto & ſeptimo, alterum Nicippi quarto libro Epidemion. cum tamen alterum omnino id, quod proponitur, non probet, de altero autem iure & merito dubitetur. in exemplo Nicippi de coitu, ac vſu eius nullum uerbum. ait Hippocrates, ſeminis per ſomnum effuſionem ſępius factam nihil ei nocuiſſe. at coitus aliud eſt, quam pollutio per ſomnum, & prodeſſe aliud eſt, quam non obeſſe. quapropter nemo conſentiat, ſi pollutio per ſomnum in febribus non lædat (quæ res non raro contingit) quod etiam vſus Veneris in febribus conducat: quoniam maius in minore non eſt, ſed econtra. quamobrem Petrus Apponenſis, quoniã interpretans dicta Ariſtotelis problemata dixerit coitum quemcumque in febribus ſemper obeſſe, hoc exemplo redargui non poteſt. ſiquidem Hippocrates coitus mentionem non facit. idem tamen poſſet refelli ipſa experientia: quoniam aliquando contigit, ut coitu quis liberaretur a febre. ſed arbitror illum, cum dixit, ſemper obeſſe, non exiſtimaſſe, quod omnino nunquam damnum vitari poſſit, ſed quod periculum ſemper immineat, quod tamen aliquando forte fortuna euadere fas eſt; nam reuera temeraria medicina eſt febre laborantem

tem ad rei venereæ uſum hortari.

Alterum etiam exemplum ad rẽ minus facit. Si Hippocrates dixiſſet Timocharem hyeme, a deſtillatione in nares ſolicitatum, coitu ſanatum, aut id ſolum, uenere omnia reſiccata, manifeſta res videretur. ſed plura dixit, quæ ſi accurate perpendantur, nobis perſuadebunt non a venere, ſed ab alijs, quæ poſt venerem longo interuallo acciderũt, ſanatum eſſe. Venere quidem reſiccatæ ſunt nares, & alię partes, in quas humor deſtillabat, ſed ipſe ille humor alio conuerſus laſſitudinem, calorem, capitis grauitatem excitauit. quæ poſtea ſudor ſuccedens abſtulit, inquit Hippocrates, Timochari hyeme deſtillatio maxime in nares; cum venere vſus eſſet, reſiccata ſunt omnia: laſſitudo, calor ſucceſſit, caput graue, ſudor a capite multus defluebat autem, & per totum corpus. erat autem etiam ſanus ſudare adſuetus, tertia die euaſit ſanus. non dicit igitur humorem totũ fuiſſe venere exſiccatum; quod iure dici non potuit, nam cum ſucceſſerit laſſitudo, calor, capitis grauitas, & ſudor multus, quomodo humor omnis exſiccatus? Sed inquit, reſiccata ſunt omnia, ideſt, partes omnes, in quas humor defluebat, quia non in nares tantum (in eas quidem maxime) ſed & in alias, cum dicat maxime, deſtillaſse ſignificat. ergo veneris uſum in hoc ægro non ſanitas, ſed morbi permutatio ſecuta eſt. ſanitas uero ſucceſſit ſudori, ſcilicet reuocatæ eiuſmodi euacuationi, quæ ſine dubio liberarę hominẽ poterat, & eidẽ erat etiã ſa

no familiaris. ad hæc in priori exemplo, quid de ea pollutione ſentiret domonſtrauit, cum dixit, nihil nocuiſſe. in hoc autem, quid de venere ſenſerit, nullo uerbo ſignificauit. quapropter quid ille de uſu veneris exiſtimauerit, ex hac narratione intelligere non poſſumus. immo contrariam ſententiam ex ipſis Hippocratis uerbis tueri aliquis facile poſſet. ita enim ſe habent, ut non magis ſignificent Timocharem venere ſanatum, quam in deſtillationem incurriſſe. nam alterutrum doceat, ſola uerborum interpunctione dignoſci poteſt. inquit, τιμοχάρει χειμῶνος καταῤῥόους μάλιςα ἐς τὰς ῥῖνας ἀφροδισιάσαντι ἐξηράνθη πάντα. *ſi igitur hãc non ſolam hiſtoriam, ſed cum hiſtoria documentũ etiam aliquod Hippocratis, ac iudicium aliquod eſſe uelimus (quod quidem non eſt perſpicuum) interpunctum præcedat* τὸ ἀφροδισιάσαντι, *tum ſequitur, quod venere omnia ſint reſiccata, quod illi interpretantur, ſanari. at ſi interpunctum ſequatur eandem uocem, intelligendum eſt, quod poſt venerem deſtillatio orta ſit. quod etiam probabilius eſt, quia longe frequentius euenit ex venere morbos oriri, quam extingui. cumque eadem hiſtoria quinto libro & ſeptimo* ἐπιδημιῶν *ſcripta ſit, in quibusdam exemplaribus, altero libro interpunctũ præcedit, altero ſequitur. nec obſtat quod quærere aliquis poſſet, ſi accipiamus deſtillationẽ ex venere originem duxiſſe, quomodo intelligemus reſiccata eſſe omnia? nam reſpondere facile eſt, quod ſponte, ut multa in morbis ſponte contingunt.*

Quibus

Quibus igitur morbis ex pituita venerem utilē eſſe ex Hippocratis ſententia ſtatuemus? ſcripſit t ſect.3.aph. 28. *in* t *aphoriſmis, plurimos pueritię morbos iudicari alias die quadrageſimo, alias menſe ſeptimo, alias anno ſeptimo, alias pubertate, qui uero aut pubertate, aut in fœmina menſtruis erumpentibus non terminantur, diuturnos eſſe ſolere. morbi autem puerorum, quos Hippocrates retulerat, a pituita magna ex parte oriri exiſtimantur.* u lib. 2. c. 1. u *Celſus uero eundem locum imitatur, & interpretatur inquiens, ſi qua genera morborum neque pubertate, neque primis coitibus, neque in fœmina primis menſtruis finita ſunt, fere longa ſunt. quibus ſignificat ſpem eſſe non in ſola pubertate, ſed etiam in coitu, qui cum pubertate incipit. quaſi crediderit Hippocratem cum ſolam pubertatem expreſſerit coitum etiam intelligi uoluiſſe, & de* x lib.3.c.23. x *comitiali priuatim inquit, eum ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris ueneris, in puellis menſtuorum initium tollit. item Plinius* y lib.28.c.4. y *inquit, multa genera morborum primo coitu ſoluuntur, primoque fœminarum menſe, aut ſi id non contingat, longinqua fiunt, maximeque comitialis. Aretęus* z lib. 1. de cur. morb. diutur.c.4. z *quoque in curatione comitialis morbi fuiſſe medicos ſignificauit, qui laborantibus comitiali commodam eſſe venerem hoc Hippocratis loco adducti perſuaſerunt. hocque illis adeo placuiſſe, ut impuberes quoque comitiali laborantes hortati ſint venere uti intempeſtiua, tanquam ſic pubertatis præſidium occupaturos. quorum opinionem ipſe iure merito refutauit.*

tanit. ex his autem colligitur antiquos & medicinæ peritos viros aliquando exiſtimaſſe ex Hippocratis ſententia, coitum prodeſſe morbis, qui pueritiam comitantur, cum iam coitus tempus acceſſerit. ex quibus morbis græce ἄσθμα uocatum venere ſolui ex eiusdem ſententia maxime uideri debet, ob eam cognationem, ac quaſi conſenſum, quem pectori cum pudendis eſſe Hippocrates ſæpe monuit, ſed præſertim in ſecunda ſectione libri ſecundi ἐπιδημιῶν. Tuſſes diuturnę, ubi teſtis intumuit ceſſant, & teſtis tumor a tuſſi ceſſat, & alleuatur. quæ res commonefacit nos communionis pectorū, mammarum, genituræ, & uocis. quo pertinet illud a nobis ex Plinio de uoce ante dictum, & illud Galeni de ſpiritu, quē dicit venere faciliorem reddi. & hoc eſt alterum, quod de maribus priuatim dictum antea ſignificabam: quoniam pubertatis mentio apud Hippocratem, & coitus apud Celſum & Plinium, diſtinguitur ab eo, quod hi omnes de fœminis dixerunt; illis enim priuatim menſium eruptionem aſſignarunt, ſignificando utilem eam in illis morborum generibus eſſe, a quibus mares pubertate, & coitu liberantur. quodque de tuſſi, ac tumore teſtium ſimul traditum, eſt in maribus tantum obſeruari poteſt. Galenus tamen in eiuſdē aphoriſmi explanatione de uſu veneris ac ſemine nihil dixit, & fortaſſe omnem uim pubertatis attribueret ſicco calori ſuccedentis ætatis, ut dixerat de comitiali ſecundæ ſectionis aphoriſmo quadrageſimo quinto, qui cum ortum habeat ab

humida

humida & frigida materia, a calore ſicco ætatis, quæ ſequitur, materia huiuſmodi conſumpta, de leri Galeno uidetur. venerem ad id conferre neq. ait, neque negat. tamen recipit hanc Hippocratis ſententiam, venerem commodam eſſe morbis ex pituita. quam, niſi Hippocrates reſpexit pueritiæ morbos, qui pubertate, & ut alij dixerunt, primis coitibus ſanantur, maxime dubiam eſſe oſtendimus, cum neque ſolis, neque omnibus morbis ex pituita commodum eſſe coitum expoſuerimus, neque etiam confirmari experientia poſſit, quod magna ex parte pituitoſis morbis conducat.

Summa autē hæc eſt, Hippocratem mulieribus tantum aperte tradidiſſe, venerem utilem in aliquibus morbis eſſe, ut uidimus. de uiris autem nihil dilucide ſcripſiſſe, & de quo dubitari non poſſit, ac ſi experientiam adhibere iudicem uelimus, ſtatuemus illam ſententiam, de qua hactenus diſſeruimus, non præceptum, non aliquod effatū eſſe, ſed admonitionem duntaxat quandam, quod omnino coitus damnandus non ſit, ſiquidem aliquibus morbis vtilis eſt. quam rem cum in his Hippocratis libris, quos habemus, clarius explicatam non reperiamus, concludendum eſt, aut ab eo ignoratam, aut conſulto omiſſam, aut in alijs uoluminibus expoſitam, quæ nec ad noſtras, nec forte maiorum noſtrorum manus peruenerunt, & fortaſſe ex his eſt, quę cum rarius contingant, certis limitibus comprehendi non potuerunt, & petenda ex cōmentarijs nō ſunt, ſed ſuo cuiq; corde æſtimāda.

NON

NON ESSE MVTANDAM VVLgatam loci cuiusdam Hippocratis lectionē in libro de Genitura dicentis, ſemen prouenire ab omni humido corporis. Cap. II.

HIppocrates autor eſt in principio libri de genitura, uirile ſemen prouenire ab omni humido, quod in corpore ineſt. ſic enim legitur in vulgatis, magiſque probatis exemplaribus. ἡ δὲ γονὴ τοῦ ἀνδρὸς ἔρχεται ἀπὸ παντὸς τοῦ ὑγροῦ τοῦ ἐν τῷ σώματι ἐόντος. *tamen in vetuſtiſſimo quodam Vaticani codice legitur* ἀπὸ παντὸς ὑγιέως, *ideſt, ab omni ſano, ſeu ab omni ſana corporis parte. quam lectionem vulgatæ quidam præferunt duabus rationibus.*

Altera eſt, quod Hippocrates inferius ſcribit, ſemen emanare non tantum ab omni humore, verum etiam a ſolidis partibus, & a mollibus, tandemque ab vniuerſo corpore.

Altera, quod Ariſtoteles primo libro de Generatione animalium, vbi aduerſus Hippocratem non paruam habet de ſemine diſputationem, monſtrat eius ſententiam fuiſſe, ſemen a partibus tantum integris, non mancis, atque deprauatis proficiſci argumento, quod claudi (quamquam hoc non ſemper fierj vult Hippocrates) ex claudis naſcantur, quoniam a partibus vitiatis ſemen non ducatur. alioqui aſſerunt eruditos multos non ſatis intelligere, quomodo ſemen ab omni humido ſecernatur.

cernatur. Mihi vero perſuaſum eſt, vulgatam lectionem debere prorſus retineri, nam (vt ut ſe habeat veritas rei, de qua ſermo eſt Hippocrati) cæteris, quæ de eadem re Hippocrates ſcribit in eodem, & in aliјs libris conſona eſt. primo enim in principio eiuſdem libri ea, quæ refert ad explicãdũ quo pacto ſemen ab omni humido ſecernatur, nihilo plus pertinent ad ſanas partes, quam ad infirmas, & humidi vocabulum ſemper vſurpat, non autem ſani. deinde inferius repetens illa eadẽ prorſus, quæ in ipſo libri initio dixerat, humidi nomen habet non ſani. τὴν δὲ γονὴν, inquit, φημὶ ἀποκρίνεσθαι ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ τῶν στερεῶν, καὶ ἀπὸ τῶν μαλθακῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ παντὸς τοῦ ἐν τῷ σώματι. ideſt, genituram dico a toto corpore ſecerni, & a ſolidis, & a mollibus, & ab omni humido, quod in corpore exiſtit. præterea in fine eiuſdem libri, & in principio quarti de morbis, dicit ab omni humido ſemen proficiſci.

Ad hæc, falſum eſt, Hippocratem exiſtimaſſe a ſanis dumtaxat partibus, non etiam ab infirmis exire, etenim in principio quarti libri de morbis aperte dicit, ſemen ad hominis generationem progredi de omnibus viri, & mulieris partibus. & dicit, de omnibus, ægras a valentibus non diſtinguens, quod ſi locus hic alicui non perſuadeat, certe ex libro de aere, aquis, & locis, omnis dubitandi, & interpretandi cauſa ſubmouetur. illic enim de ortu macrocephalorum Hippocrates diſſerens, ὁ γόνος, inquit, πανταχόθεν ἔρχεται, ἀπὸ

τε τῶν ὑγιηρῶν ὑγιηρὸς, τοῦ σώματος, ἀπό τε τῶν νοσερῶν νοσερὸς. εἰ οὖν γίγνονται ἐκ τῶν φαλακρῶν φαλακροὶ, καὶ ἐκ γλαυκῶν γλαυκοὶ, καὶ ἐκ διεστραμμένων στρεβλοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος, καὶ περὶ τῆς ἄλλης μορφῆς ὁ αὐτὸς λόγος, τί κωλύει καὶ ἐκ μακροκεφάλου μακροκέφαλον γίγνεσθαι; *id eſt, cum enim genitura ab omnibus corporis membris procedat, a ſanis quidem ſana, & a morbidis vitiata, fiatq. vt ex caluis calui gignantur, ex cæſijs cæſij, & vt plurimum ex diſtortis diſtorti, eademque ratio de reliquis formis, quid prohibet, & ex macrocephalo macrocephalum naſci? quam quoque ſententiam nihilo obſcurius affert libro de ſacro morbo his verbis.* εἰ γὰρ ἐκ τοῦ φλεγματώδεος φλεγματώδης, καὶ ἐκ χολώδεος χολώδης γίγνεται, καὶ ἐκ φθινώδεος φθινώδης, καὶ ἐκ σπληνώδεος σπληνώδης, τί κωλύει ὅτου πατὴρ, καὶ μητὴρ εἴχετο τούτῳ τῷ νοσήματι, τούτῳ καὶ τῶν ἐγγόνων ἔχεσθαι τινά; ὡς ὁ γόνος ἔρχεται πάντοθεν τοῦ σώματος ἀπό τε τῶν ὑγιηρῶν ὑγιηρὸς, ἀπό τε τῶν νοσερῶν νοσερὸς. *id eſt, ſi enim ex pituitoſo pituitoſus, & ex bilioſo bilioſus gignitur, & ex tabido tabidus, & ex lienoſo lienoſus, quid prohibet, vt, cuius pater & mater hoc morbo detenti fuerint, etiam ex poſteris aliquis detineatur? genitura enim ab omnibus corporis partibus procedit, a ſanis ſana, & ab ęgris infirma. inſuper, quod hæc eius ſententia fuerit, probari poteſt ex his, quę ab eo dicuntur in fine libri de genitura, vbi de mutilatis loquitur. quo loco notandum in primis, quod Hipp. mutilatos*

vocabulum vſurpat. τὸ πηρωθὲν, & τὸ πεπηρωμένον, *non pro eo, cui pars aliqua abſciſſa ſit, ſed pro eo, cui vel diſtorta eſt, vel luxata, vel alio huiuſmodi malo affecta: quoniam dicit mutilatum habere omnes eaſdem numero partes, quas habet ſanus.* ἔχει γὰρ, *inquit,* τὸν ἀριθμὸν πάντα τὸ πεπηρωμένον τῷ ὑγιεῖ. *hoc autem vere non dicitur de illis, quibus membra abſciſſa ſunt: dicit igitur ex mutilatis hominibus ſanos filios plerumque naſci,* ὅτι δὲ ἐκ πεπηρωμένων ἀνθρώπων ὑγιέα τίκτονται τὰ παιδία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει. *Ratio eſt, quoniam dicit eaſdem numero partes habere mutilatum (qualem hic, vt expoſuimus, intelligit) & non mutilatum. tamen accidit, vt aliquando filius ſimiliter, vt pater mutilatus oriatur. ſcilicet ſi morbo aliquo ſuperueniente, integrum ſemen ab humoribus, a quibus educitur, non proueniat.* ἐπὴν δὲ, *inquit,* τί οἱ νόσημα προσπέσῃ, καὶ τοῦ ὑγροῦ αὐτοῦ, ἀφ᾽ οὗ σπέρμα γίγνεται, τέσσαρες ἰδέαι ἐοῦσαι, ὁκόσαι ἐν φύσει ὑπῆρξαν, τὴν γονὴν οὐχ ὅλην παρέχουσιν. *id eſt, vbi vero aliquis ei morbus acciderit, & ipſius humidi, a quo ſemen producitur, ſpecies quattuor exiſtentes, quotquot naturaliter inſunt, genituram non integram exhibent. morbum vero intelligit diuerſi generis, quam mutilatio: quoniam ex. g. claudus, & ſi quo pede claudicat ſanus non eſt, tamen poteſt alioqui ſano eſſe corpore, ac filium omnino ſanum generare. ſed rurſus fieri poteſt, ſi nouum aliquod ſuperuenerit, vt filius ex eo claudus ſimiliter naſcatur:*

quia

quia ſemen ab ea parte, quę infirma eſt, non integrum ſecedit.

Sed & Galenus (ſeu quis alius eius libri auctor) in definitionibus medicis, & a Auicenna tertio libro ſcripſere, eam fuiſſe Hippocratis ſententiam, quod ſemen a toto corpore, a ſanis ſanum, & a morboſis morboſum procedat contrarijs autem rationibus ſic occurritur. a Fen. 21. tract. 1. c. 8

Prima quidem, Hippocratem in principio libri de genitura dicẽtem, ab omni humido, & inferius, a partibus ſolidis, mollibus, & ab vniuerſo corpore pugnantia non dicere: quoniã humidi uocabulũ ab eo accipitur veluti quid commune amplectens tam ſolidas, quam molles corporis partes: nam etiam in ſolidis partibus humor eſt. oſſa comparatione aliarum partium ſicca quidem ſunt, tamẽ humidi nuncupatione intelligi poſſunt, quia humorem quendam continent, vt notum eſt. Potuiſſet enim aliquis ab eo quærere, num corpus totum ita accipiat, vt partes ſolidas a mollibus non diſtinguat; ideo ſe ipſum ſtatim exponit dicendo, & a ſolidis, et a mollibus partibus venire, ac quia rurſus quæri poterat, quo pacto a ſolidis veniat, idcirco ſubdit humidi vocabulum, quo ab initio uſus fuerat, & dicit, ab omni humido, quod eſt in corpore. ſignificans a ſe intelligi, genituram veni re a cunctis partibus, quæ humorem continent; at nulla pars corporis humore vacat; ergo ab omni parte corporis genitura emanat. Recte igitur ſcriptum eſt, ab omni humido. ἀπὸ παντὸς ὑγροῦ.

Alteri verò: nihil ex Ariſtotele concludi, quo probetur, Hippocratis verba iure mutari: nam & ſi refutat ille Hippocratis ſententiam, non tamen vt Hippocratis, ſed potius vt alius auctoris examinat: namque Hippocratis mentionem non facit, & vocabulis non vtitur, quibus Hippocrates: hic enim habet τὸ πηρωθὲν *&* τὸ πεπηρωμένον, *Ariſtoteles uero* τὸ κολοβὸν. *deinde nusquam Hippocrates vtitur illa argumentatione, Claudi naſcuntur ex claudis, ergo ſemen venit ab omni parte; cui rationi ab Ariſtotele occurritur. Immo contrario modo, vt diximus, libro de Genitura, concludit: ſemen venit ab omni parte corporis, ergo ex mutilato naſci poteſt non mutilatus, quoniam mutilatus omnes habet corporis partes quas, qui integer eſt, habet, & ſicut in hoc libro, ita & in aliis, quos ante retuli, ſemper vtitur, tanquā principio, genituram venire ab omnibus partibus: quo exponit, vt morbidi filij ex morbidis naſcantur parentibus, ſaniq; vt pariter ex morbidis producantur. Propterea mirum non eſt, nullam ex rationibus, quibus hæc ſententia probatur, quasq; Ariſtoteles retulit, ac refutauit, apud Hippocratem reperiri. Itaque vt falſum eſt, quod Hippocratis ſententia ſit, genituram uenire tantum a partibus ſanis, vt oſtendimus, ita falſum eſt, quod Ariſtoteles hanc Hippocrati ſententiam adſcripſerit. Ergo neque ex Ariſtotele ſumi argumentū debet ad mutandam vulgatam huius loci lectionem, ob omni humido.*

His,

His vero ſic explicatis, exemplar illud antiquum Vaticani, in quo legitur. τοῦ ὑγιέως, caſtigandum eſt ex altero non minus antiquo eiuſdem bibliotheca exemplari (eſt & tertium in ea nouiſſime ſcriptum, quod vtrãque lectionem habet quaſi librarius ille vtrumque vetuſtum tranſcripſerit) in quo vt in editis ſcriptũ eſt τοῦ ὑγροῦ, tam in principio libri, quam in aliis locis, vbi ceteri etiam codices habent τοῦ ὑγροῦ. quamobrem exiſtimandum eſt lapſu librarij vocabulum ὑγιέως irrepſiſſe, cum ὑγροῦ ſcribi oportuerit.

Quod vero dicunt, eruditos multos non ſatis intelligere, quomodo ſemen ab omni humido ſecernatur; id bifariam accipi poteſt; aut quod ſententiam Hippocratis nõ aſſequuntur: aut quod de illius veritate dubitant. Si primum dicunt, non tamen ſunt mutanda verba, niſi exiſtimemus locos omnes, quos ante retuli, in quibus eadem ſemper dicuntur; mutari oportere: quod abſurdiſſimum eſſet. Prҽterea, mirum eſt, eos Hippocratis ſententiam non aſſequi, a quo clariſſime fuit explicatum, quid omnis humidi appellatione intelligat, atque quo putet modo genituram a toto corpore, & ab omni humido proficiſci. nam, quod attinet ad humidi naturam, eodem libro, poſtquam dixit ſemen venire a partibus ſolidis, & a mollibus, & ab omni humido, ſtatim ſubiunxit, ſunt autem humidi ſpecies quattuor, ſanguis, bilis, aqua, & pituita. εἰσὶ δὲ τέσσαρες ἰδέαι τοῦ ὑγροῦ, αἷμα, χολή, ὕδωρ, καὶ φλέγμα. *ſimiliter in fine eiuſdem*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

libri, poſtquam nominauit humidum, a quo ſemẽ procedit, mox ſubdit, quattuor illius humidi ſpecies eſſe, & in principio libri quarti de morbis; vbi dixit, ad hominis procreationem, de omnibus viri, & mulieris partibus ſemen progredi; adiecit, mulierem, ac virum quattuor habere in corpore ſpecies humoris, pituitam, ſanguinem, bilem, & aquam, a quibus neque minimum, neque debiliſſimum in ſemẽ procedit, ſicut in principio libri de genitura dixerat, ſecerni, quod robuſtiſſimum eſt. Colligitur autem ex eodem libro quarto, quod omnes illi humores toti corpori communes ſunt, quam ob cauſam recte dicitur, genituram ab illis venientem proficiſci a toto corpore: hæc de humidi appellatione, de modo autem aperte locutus eſt in principio libri de genitura, cum dixit, venas, & neruos, a toto corpore in pudendum vergere, per quas ob attritu calefactas, & impletas, id, quod pinguiſſimum, ac robuſtiſſimũ eſt, profectum ab humido propter motum calefacto, diffuſo, conquaſſato, & ſpumeſcente, defertur, ac in pudendum tendit. Si vero de veritate ſententię huius dubij ſunt, aut falſam ipſam exiſtimant; probandum eſſet, ſi rationibus verioribus, aut vero propinquioribus, quam quibus eam ſibi Hippocrates perſuaſerat, refelleretur. alioqui cum in ea conſtans Hippocrates reperiatur, nullus verborum mutationi relinquitur locus.

Locus

Locus in libro Hippocratis de genitura reſtituitur. Cap. III.

IN *priori capite continere me non potui, quin id facerem, quod factum ab alijs ſæpe non approbo. nam in fine libri de genitura paulum mutaui Græca, & aliter ſum interpretatus, quã habeant editæ interpretationes: in quibus legitur. Habet .n. mutilatum numero omnia, quę ſanum. vbi vero morbus aliquis ipſis, & humido ipſorum acciderit, a quo ſemen prouenit (quattuor ſane cum ſpecies ſint humidi, quę naturaliter in corpore exiſtunt) genituram non totam exhibent, & cet. Conſiderabam igitur, cum Hippocrates ſingulari numero de mutilato locutus eſſet, cur plurali ſubiunxiſſet illa, vbi vero morbus aliquis ipſis, & humido ipſorum acciderit, genituram non totam exhibent. itaque Græca conſulenti mihi viſus eſt interpres æquo audentior, qui, vbi legitur,* οἱ, *id eſt ei, verterit ac ſi legeretur* σφίσι, *ideſt illis, ſiue ipſis (ita enim tranſtulit) cui voci arbitratus eſt iungendum verbum,* παρέχουσιν, *id eſt, exhibent, videlicet plurali numero tam nomen, quam verbum proferendum recte cenſebat, propterea etiã id, quod Græce legitur,* καὶ τοῦ ὑγροῦ αὐτῷ, *id eſt (vt verba verbis reddantur) & humidi ipſi, vel humoris ipſi, ipſe legere voluiſſe viſus eſt,* καὶ τῷ ὑγρῷ αὐτῶν, *nam tranſtulit, & humido ipſorum. tamen non caruit hæc emendatio cauſſa,*

nam verbo, παρέχουσιν, vt dixi, plurali numero nomen aſſignandum erat. Verum enim vero quia ſperabam mutationem, quæ minor eſſet, probatiorem fore, viſum eſt ſatis vnam mutare litteram, ad quam lapſus facillimus erat (eſt enim facillimus ab, ου, ad, ω,) vt non, ἀυτῷ (quamuis ita ſcriptum ſit in omnibus impreſſis, & in manu notatis codicibus, quos ego vidi) ſed, ἀυτοῦ, legatur. retineoq. datiuum ſingularem, οἱ, ideſt ei, vt reſpondeat rei, de qua Hippocrates loquitur, ſingulari numero, & verbum, παρέχουσιν, ſuum habet nomen plurali numero, vt par eſt, verbis alias non mutatis. Græca igitur ita lego: ἔχει γὰρ τὸν ἀριθμὸν πάντα τὸ πεπηρωμένον τῷ ὑγιεῖ. ἐπὴν δέ τι οἱ νόσημα προσπέσῃ, καὶ τοῦ ὑγροῦ ἀυτοῦ, ἀφ᾽ οὗ σπέρμα γίνεται, τέσσαρες ἰδέαι ἐοῦσαι, ὁκόσαι ἐν φύσει ὑπῆρξαν, τὴν γονὴν οὐχ ὅλην παρέχουσιν. *id eſt, habet enim mutilatum numero omnia, quæ ſanum. vbi vero aliquis ei morbus acciderit, & humidi ipſius, a quo ſemen producitur, ſpecies quattuor exiſtentes (quotquot naturaliter inſunt) genituram non totam exhibent. quorum verborum perſpicua ſententia eſt, videlicet ſi mutilato morbus contingat, genituram non integram venire ab illis quattuor humidi ſpeciebus, a quibus proficiſci debet: nam Hippocrates conſtat in ea ſententia, quod ſemen proficiſcatur ab omni humido corporis, cuius humidi quattuor eſſe ſpecies alibi docuit, vt in priori capite notauimus.*

Hippocratis ſententia de ortu plantarum in libro de natura pueri, ab Ariſtotelis reprehenſione vindicatur. Cap. IIII.

Hippocrates in libro de natura pueri, de ortu plantarum opportune verba faciens, dicit, id, quod eſt grauiſſimum, deſcendere, vt ex eo radices fiant, leuiſſimum vero aſcendere, vt inde folia. cui ſimilem ſententiam Empedoclis fuiſſe auctor eſt Ariſtoteles ſecundo libro de Anima, & Theophraſtus primo libro de plantarum cauſis. cumque Empedoclem vterque refellat, hanc quoque Hippocratis ſententiam damnaſſe videtur. de Empedocle quid dicamus tuto, non habemus, quod verba eius non extant, quæ poſſimus examinare. ſi tamen eadem fuit illi, quæ Hippocrati, mens, Ariſtotelis argumentum dilui facile poteſt. illud erat, Empedoclem recte non accepiſſe ſurſum & deorſum: quoniam hæc eadem non ſunt vniuerſo ac ceteris, quæ ab eo continentur. in animalibus ſurſum caput eſt, cui reſpondent opere in plantis radices: eæ igitur ſurſum, germina vero ſunt deorſum. quæ reprehenſio probanda eſt, ſi ſurſum & deorſum Empedocles, vt in plantis priuatim, non vt in ipſo mundo, accepit. Hippocrates vniuerſi rationem habuit, quia non dixit, quod grauiſſimum eſt deſcendere ad radicem, quæ non eſt: nec quia radix in plantis deorſum ſit; quam non explicauit ſurſum an deorſum putarit eſſe; ait

qui-

quidem materiam, ex qua radix futura eſt, deſcen dere propter pondus, quo præſtat alteri, vnde futura ſunt folia. deſcenſus vero, et aſcenſus ſimpliciter vniuerſi ratione dicitur. alioqui neceſſarium non eſt, vt, ſi leuiſſimum eſſe aliquis conceſſerit id, ex quo animalis caput fit, det etiam leuiſſimum eſſe id, ex quo radix, quæ opere animalis capiti, aut ori ſimilis eſt: quoniam in opere, non etiam in natura proportio hæc eſt: & leue ſurſum, graue deorſum ferri ſolum vniuerſi ratione intelligi ſic debet, vt nunquam vere, & proprie dici queat, leue deſcendere. ac forſan in ſolo homine conceſſiſſent, quod eſt leuiſſimum, in capitis abÿſſe naturā, contrario modo, quam plantis euenerit. ille enim ſolus planta inuerſa dictus eſt. Itaque, vt maxima naturæ diuerſitas intelligeretur, quod ex leuiſſima in homine materia, id in plantis ex grauiſſima genitum eſſe dixiſſent: cetera vero animalia caput quidem habere, quod radicum munus, ęque at caput hominis, exercet; verum quod neque ex grauiſſima, neque ex leuiſſima conſtare materia dici poſſit: cum, veluti media inter hominem, ac plantas, neque ſublime, vt homo, neque telluri affixum, vt plantæ, caput habeāt; quod Ariſtoteles innuit libro de iuuentute, ſenectute, & cet. ad hęc ſermo eſt Hippocrati de primo plantarum incremento; cum primum ſe in folia, & radices ſemen explicat, cui reſpondet in animalium conformatione non capitis delineatio, ſed vmbilici productio, quo nutritur animal interea dum aut in vtero, aut

in

in ouo concluditur radicum inſtar: quare & plantæ vitam viuere animal eo tempore dicitur: vmbilicus autem neque ſurſum, neque deorſum, ſed in medio ſitus eſt. ergo, ſi opere eadem ſunt, vel diuerſa inſtrumenta, radices neque ſurſum, neque deorſum erunt. ſed deorſum eſſe dicuntur, quia in terra ſunt, quæ mundi ratione deorſum eſt, & hominis caput ſurſum dicitur reſpectu mundi, non quia, vt ore homines, ita cęlo, aut ignea regione mũdus alimentum accipiat.

Neque ex dictis ab Hippocrate concluditur, eum negare vim vllam eſſe pręter materiam, opinarique neceſſitate, aut caſu res oriri: quoniam vt ars ad vſus diuerſos aliam, atque aliam materiã requirit, & præparat, ſic natura diuerſis functura muneribus, diuerſaq. ideo poſtulans inſtrumenta, idoneam ad ſingula conſtruenda materiam poſtulat: fit autem reipſa vmbilicus, vti quoque radix non a graui, aut leui, ſed ab animę poteſtate. verum ea cum ſit in animali præſtantior, non adeo, vt plantarum, primorum corporum neceſſitate trahitur, ſed imperat, ſuoq. magis arbitratu materiam tractat. plantarum vero ignobiliſſima eſt anima, & propter obſcuritatem, ac potius infirmitatem maxime omnium paret neceſſitati. & Empedocles fortaſſe non exiſtimauit in plantis terram, atque ignem loco ſeiungi, ſed ſignificare ſolum voluit, quam graue elementum in radicis, & leue in foliorum procreatione, poteſtatem habeat, cum ex Ariſtotelis quoque ſententia in rebus temperandis

dis

dis natura eam ſeruet rationem, vt alterutrius cō-trariorum virtus ſemper emineat. dici igitur po-teſt Hippocratem loco propoſito primam cauſam non attigiſſe, negaſſe vero nequaquam conclu-ditur.

Locus Hippocratis de ortu plantarum eodem libro, & Theophraſti primo de plantarum cauſis notatur. Cap. V.

L*Ibro eodem Hippocrates germinationẽ ſcrip-ſit contrario fieri modo in ſeminibus, atque in plantarijs; quoniam e ſemine prius radice foliũ erumpit, e plantario autem radix ante, quam fo-lium, emergit. Verum crediderim, Hippocratem non experimento doctum, ſed opinione ductum, aut alicuius auctoritatem ſequutum litteris hoc mandaſſe.*

Theophraſtus primo libro de plantarum cau-ſis generatim dixit, in primo ortu germina praue-niri a radicibus: ἐν τῇ πρώτῃ γενέσει προτερεῖ ἡ ῥίζα τ̃ βλαςῶν. *quod altera ex parte ſententię Hippocratis repugnat, ſed & hunc rationem ſine ſenſu ſequutum exiſtimo.*

Nos in diuerſis ſeminum generibus non folium, vt Hippocrates ait, nec radicẽ, vt Theophraſtus, anteuertere, ſed eodem tempore folium, ſeu germen, & radices prodire animaduertimus, ra-dices tamen celerius diſtingui, & adoleſcere. at nolebat, vt puto, Theophraſtus pręceptorem ſuũ

deſe-

deſerere, a quo didicerat, non omnia ſimul in animali membra, ſed cor primum fieri. Itaque & ipſe in plantis radicem naſci prius, quam folium, aſſeruit, quamuis enim ea ſibi placeret aſſertio, naturam non portionibus, vt artem, ſed omnia ſimul aggredi, aliud vero citius alio abſoluere. tamen ne Ariſtotelem prodidiſſe diceretur, explicauit eam ſe tantum recipere, ſi ſermo fiat de augmēto, ac nutrimento, non de primordio generationis, in quo vnam quandam partem, breui tamen interuallo, ceteris priorem, ut cor in animalibus, generari affirmat. Hippocrates illud forſan ex alio quopiam accepit, quemadmodum puto, quod Alcmæonem ſequutus eodem libro prodiderit, ex oui luteo volucres oriri: quam ſententiam Ariſtoteles redarguit tertio libro de generatione animalium, & tribuit Alcmeoni, quem traditum eſt Hippocrate antiquiorem fuiſſe.

Defenditur Ariſtotelis ſententia de antiperiſtaſi. Cap. VI.

HErbas aduri a frigore nonnulli ob antiperiſtaſim dixerunt: quoniam calor ſparſim in herbis a natura poſitus colligitur in vnum a frigore, atque eo pacto fortior factus exurit. Hoc autem bonus Peripateticus concedat nemo: accidit quidem calorem ob circunſtans frigus inualeſcere, at non protinus, ideo factum eſſe aliquid aſſerendum eſt, quia id fieri potuerit. Quis hoc doceat,

herbas

herbas perire vi frigoris potius adaugentis, quam extinguentis calorem; cum ipſe Ariſtoteles eo libro, quo de reſpiratione quoque diſſerit, calorem a frigore extingui doceat. immo priuatim ſcripſerit, in arboribus a vehementi gelu tabem, & ab æſtu vehementi caloris marcorem fieri, omni omiſſa mentione antiperiſtaſis, vocaueritq. ſphaceliſmum & ſiderationem, de quorum cauſis Theophraſtus ſcribens, nihil tribuit circumobſiſtentiæ, quamuis alias ſæpe ſententiam præceptoris de ipſa circumobſiſtentia ſequutus.

Desideratione quinto libro de cauſis plantarum inquit. Συμβαίνει δὲ τὸ πάθος, ὅταν ἡ γῆ ξηρανθῇ καὶ μὴ ἔχωσιν ἕλκειν ὑγρότητα· διὸ καὶ ὑπὸ ἄστρον πλεῖστα. accidit affectio terra arefacta, quapropter humorem, quem trahant, non habent: itaque & ſub cane plurimũ euenit. affert deinceps duas alias siderationis cauſas, plagas, & vulnera, ſed nihil dicit de hac circumſeſſione, aut obſidione. Sphaceliſmi cauſas affert alimenti, tum copiam, tum inopiam, in quibus calor non a circumſtante ui contrarij, ſed vel ſponte marceſſit, vel ab alimẽto obruitur: additq. vim externam, veluti ſi fructibus editis gelu ſuccedat potẽs: nam, ἀποθνήσκει, inquit, ψυχόμενα. Moriuntur dum frigeſcunt, nõ quidem calore aucto antiperiſtaſi, ſed λεπτῆς οὔσης ἔτι ὁ τῆς ὑγρότητος διὰ τὴν ἀσθένειαν, quia humor illarum, inquit, eſt adhuc tenuis imbecillitate, eſtq. ſeri inſtar & frigidus. τὸ γὰρ ὀρρῶδες λεπτὸν ψυχρόν. quod æque eſt, ac ſi dixiſſet, quia

tenuis

tenuis ſuccus frigidus eſt, vis in illo caloris imbecilla (cuius omnino expers non eſt, qui in plantis ſuccus eſt, licet frigidus dicatur, quoniam in eo frigus excellit) facile a vehementi frigore ſuperatur, & extinguitur. itaque vri herbas a frigore dixerim non proprie (eſſet enim proprie, ſi a circumſtante frigore calor augeretur, & ignis excitaretur) ſed translatione, propter euentus ſimilitudinem: quoniam vel alimento tranſitum prohibendo; quam ob rem neceſſum eſt calorem marceſcere; vel calorem ipſum extinguendo, frigus ita herbas arefacit, ſicut ignis auctor uſtionis proprius conſueuit.

Quod vero minus ex Ariſtotelis & Theophraſti ſententia antiperiſtaſin aliqui ſic vſurpauerint, hoc ſatis non eſt ad explodendum generatim, & vniuerſe ipſam de antiperiſtaſi opinionem, quam reſpuit Hieronymus Magius primi libri Miſcellaneorum capite decimo ſeptimo, locum illum priuatim notans quarti libri meteor. vbi ſcriptum eſt, frigidum aliquando vrere & calefacere, non vt calidum, ſed quia congregat, aut obſidet calidum. Herbæ quidem a frigore noxam percipiẽtes, nihil vel efficiunt, vel patiuntur, quod neceſſario ſignificet calidum auctum, aut valentius redditũ, vt oſtendimus: tamen ſunt alia, quorum non eſt probabilior cauſa, quam contrarij circumobſiſtentia, vt grandinis ortus, & coruſcationis, docente Ariſtotele primo ac ſecundo libro meteor. hanc naſci calore circumſeſſo a frigore, illam calore fri-

gus intercludente. in altera enim frigoris opus gla cies (eſt enim grando glacies) apparet: in altera ſplendor eſt igneus, quem calor efficit: etenim idẽ eſt auctor ſecundo libro meteor. ſpiritu igneſcente coruſcationem fieri. Hippocrates quinta ſectione aphoriſmorum docet, frigidam multam affuſam calorem quibuſdam reuocare, & libro de veteri medicina idem auctor pluribus exemplis demonſtrat, calidũ frigido, et frigidum viciſſim calido cau ſam præbere, quę ſententiam Ariſtotelis de circũobſiſtentia caloris & frigoris plane confirmant. quã ſequuta cum videatur poſteritas omnis (pau cis exceptis) comprobare pluribus non eſt opus; hoc præſertim loco, vbi eo dũtaxat conſilio de hac ſcripſimus, vt oſtenderemus, non idem eſſe de Ari ſtotelis, ac illorum, de quibus diximus, ſententia iu dicium faciendum.

Locus Ariſtotelis alter emendatur, alterius lacuna expletur. Cap. VII.

QVoniam Plinius in hiſtoria animalium magna in parte Ariſtotelem ſecutus eſt, habemus vnde poſſimus nonnullas maculas, quacũque de cauſa contractas, in ipſis Ariſtotelis libris delere, atque obſcuros locos, propter lacunas vitio temporum factas, illuſtrare.

Locus eſt quinto de hiſtoria animalium, vbi ſermo eſt de fauis veſparum, & crabronum. σύγκειται δὲ οὐκ ἐκ κηροῦ, ἀλλ' ἐκ φλοιώδους, ϗ ἀραχνώδους

νώδους ὕλης τὸ κηρίον. *Conſtruuntur non ex cera faui, ſed ex materia corticibus, & aranearum telis ſimili. at faui veſparum, ſeu crabronum ſolidiores ſunt, quam poſſint aranearum telis comparari. Plinius vndecimi libri capite vigeſimo primo, conſtare dixit cortice & arena: eſt autem cuicumque facile addiſcere materiam, ex qua veſpę & crabrones fabricantur nidos, arenæ ſimilem eſſe; quaſi Plinius legerit in hoc Ariſtotelis loco, non* ἀραχνώδους*, quod ab aranea deductum eſt, ſed* ἀμμώδους*, quod arenam ſignificat.*

In octauo autem de hiſtoria; cum loquitur de equorum morbis, ac priuatim de veſica laborante; lacuna eſt. inquit. καὶ ἐὰν ἡ κύστις * σημεῖον δὲ καὶ τούτου μὴ δύνασθαι οὐρεῖν, καὶ τὰς ὁπλὰς, καὶ τὰ ἰσχία ἐφέλκει. *Deeſt igitur verbum, quod ægritudinem veſicæ ſignificare debuit. quod, vt addi poſſit, ex Plinij libri octaui capite quadrageſimo ſecundo conijcimus. Equo, inquit, fere, qui homini morbi, prętetque veſicę conuerſio. ergo de veſicæ conuerſione, aut contortione Ariſtotelem exiſtimo locutū, cuius morbi ſigna docuit, non poſſe mingere, vngulas, & femora contrahere. vt legi poſſit,* ἐὰν ἡ κύστις συστραφῇ*, quod eſt, ſi veſica conuerſa fuerit: nam videbatur verbum ſupponendum, quod potuiſſet conuerſionem Plinio ſignificare, cuiuſmodi eſt* συστρέφω*, quod aptius videtur, quam illud,* παρακινέομαι*; quod quibuſdam placuiſſe deinde animaduerti.*

Theophraſti locus tertio libro de cauſis plantarum ab interpretibus male acceptus illuſtratur. Cap. VIII.

THeophraſti præceptũ eſt tertio libro de cauſis plantarum. de cuius terra arboribus ſint petendi ad ſationem rami, aut ſtolones: ἐξ ὁμοίας γῆς, εἰ δὲ μὴ, μὴ χείρονος λαμβάνειν. *a quibus verbis ita lectis dubia redduntur ſequentia.* ἡ μὲν γὰρ μηδεμίαν ποιήσει μεταβολὴν, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον: *nam illud quidem recte; ſi accipias e terra ſimili, nullã fore mutationem. at, ſi non ex deteriore acceperis, qui dici poteſt, fieri mutationem in melius? Vel ex ſimili accipitur, vel ex meliore, vel ex deteriore: ex ſimili nulla mutatio. ex meliore nulla in melius. ex deteriore in melius neceſſario mutatio fit. at ſi non ex deteriore, quæ mutatio ſperanda eſt in melius, cum ex meliore non poſſit, ex ſimili nulla ſit? propterea Scaliger, non approbans hoc præceptũ, inquit, alio modo digeſſiſſemus nos, quippe ſic, ex bona terra petendas arbores, atque in meliorem transferendas, quę ſi non inueniatur, at ſaltem in ſimilem, non in peiorem. cumq. Theophraſtus eandem eodem libro ſententiam habeat ſcribens de ſeminibus.* τὰ δὲ σπέρματα ἐκ τῶν ὁμοίων, καὶ τῶν χειρόνων ληπτέον, ὅπως μηδεμία μεταβολὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον. *Quæ ſignificant nullam fore mutationem in melius ſi ex ſimili & deteriore ſumantur ſemina; Theodorus Gaza, vt non offende-*

ſenderet, illa diſſimulauit, τ̃ χειρόνων, & ἐπὶ τὸ βέλτιον. vt ſententia eſſet, ex ſimili terra ſumenda ſemina eſſe, ne vlla mutatio fieret. Scaliger autem nihil immutans, Theophraſti conſilium ſtolidum vocat, eiuſque ſententiam penitus damnat: nam reuera ita ſentiendum eſt, mutationem faciendam aut nullam, aut in melius. Verum in vtroque interprete diligentia deſiderari iure potuit. eſt enim Theophraſti ſententia recta, præceptumque optimum, ſumenda ſemina eſſe, item ramos, ſeu ſtolones, & huiuſmodi, ex ea terra, quæ ſit ei, in quam transferuntur, vel ſimilis, vt non fiat vlla mutatio, vel deterior, quoniam hoc pacto mutationem fieri in melius neceſſe eſt: ita enim locutus eſt ſecundo libro de plantis. ἐξ ὁμοίας γῆς, εἰς ἣν μέλλει φυτεύειν, ἢ χείρονος. Ex ſimili vel peiore terra, quam ea ſit, in qua plantare volueris. quo ex loco caſtiganda ſunt verba in aliȷs corrupta. & primum in verbis, quæ primo loco adduximus, negatio altera delenda eſt, quam par eſt fuiſſe additam a ſciolo quopiam non intelligente, quo lucro de peiore terra ſemina capiantur; legendumque εἰ δὲ μὴ, χείρονος λαμβάνειν. ex terra ſimili accipito, ſin minus, ex deteriore. deinde, vbi de ſeminibus loquitur, coniunctio addenda eſt, quæ legitur ſecundo libro de Plantis. ὅπως μηδεμία μεταβολὴ, ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον, vt nulla mutatio fiat, vel in melius. nonne ſi ex deteriore ſumitur in meliorem transfertur? diuerſo dicendi modo ſententiam eandem Plinius attulit, decimi ſeptimi capi-

 te vn-

te vndecimo, ante omnia ergo in ſimilem transferri terram, aut meliorem oportet. ſi in meliorem transferri debet; e qva ſumitur, neceſſe eſt deteriorem eſſe. Sed notandum eſt, non debere agricolam ſtudioſe malam terram perquirere, vnde plantaria & ſemina capiat, ſed diligentiam adhibere, vt bonam reperiat, in qua ſerat, quæ ſit etiam melior, quam vnde accipiet ſemina: ſic enim non parum lucrabitur, cum ex deteriore in meliorem locum translata ſemina, meliorem frugem ſint redditura. itaque Conſtantinus lib.2. de agricultura ex Didymo, cum referret quorundam fuiſſe ſententiam expedire, vt ſemina ad contraria loca transferantur, admonuit, hoc fieri ſic oportere, vt ex deterioribus regionibus in meliores, non autem ex melioribus in deteriores transferantur.

De ouorum putaminibus locus Ariſtotelis notatur. Cap. IX.

ARiſtoteles lib.6. de hiſtoria animalium, & 3. de eorundem generatione, ſcribit, oua dum pariuntur molli putamine emergere: emergentia vero protinus dura fieri, alioqui, ſi dura excluderentur, laborem parientibus præberent. quam opinionem poſteriores etiam, qui de animalibus ſcripſerunt, ſecuti deprehenduntur, in primis Plinius lib. 11.c.52. hoc autẽ falſum eſſe ſatis iam perſpectũ videtur, cum intra aluum ipſarum auium, quæ mox paritura ſunt, duro putamine oua reperiantur,

tur, quod cuiuis licet ſumptu leuiſſimo experiri, ſcilicet ſi quam partui proximam viuentem volucrem incidere illum non pigeat, quod eſt præſtantiſſimum ad veritatem huius rei cognoſcendam. alias ſunt argumenta, quæ probabiliter demonſtrant ita ſe rem habere. Gallinarij præcognoſcunt gallinas oua parituras, aut poſtridie, aut tertio die, vel omnino citius aut ſerius, quia tangendo diſcernunt, molles ne adhuc ſint, an iam obduruerint illorum cortices: duri enim a tempore partus parum diſtant, molles vero non antequam dureſcant naturaliter pariuntur (quæ enim oua etiã excluſa molli putamine ſunt, abortus inſtar dici poſſunt, quod debito citius egrediuntur) notauimus aliquando gallinas tam repente oua, & illa duro putamine, excluſiſſe, vt, qui vidiſſet, nemo potuiſſet ſibi perſuadere, tam breui momento temporis extra ventrem illius durum euaſiſſe. manibus etiam gallinam tenuimus, cui repente ouum excidens durum idem perſuaſit. fregimus etiam in cuiuſdam ventre ouum, eaque diſſecta apparuerunt putaminis fragmẽta omnino illis ſimilia, quæ naturaliter emergunt. cautius autem feciſſe natura videtur, vt intus obdureſcerent: nam ſi mollia exirent, ſæpiſſime perderentur. eſtq. id tutius, quam ſi, dum pariuntur, dura fiant. fieri autẽ poſſe nulli mirum eſſe debet, qui animaduerterit, in vtero, ac intra ipſa oua fieri oſſa longe ipſis ouorum putaminibus duriora. neque obſtat, quod dura ſint præbitura dolorem parientibus; quoniã

hac eſt communis fæminarum conditio, vt, ingens ex prole gaudium cum partus dolore maximo cõpenſent: et videre eſt tũ gallinas, tum alias aues, pariendo plurimum laborare, editisque ouis ſic anhelare, vt ſe magnos perpeſſas dolores aperte ſignificent.

Ariſtotelis locus de ſale, & oleo defenditur. Cap. X.

SAlem oleo non liqueſcere, dictum eſt ab Ariſtotele quarto libro meteor. verumq. id eſſe, quotidiano confirmatur vſu. vt mirum ſit, doctiſſimos etiam viros contra litteris mandaſſe, ſalem reſolui oleo etiam calefacto. ſi aqua vel aliquid aquæ ſimile, aut cum aqua cognationem habens, oleo miſtum fuerit, diſſoluitur quidem, ſed nota cauſa eſt: nam per ſe aqua, oleo vero ex accidenti liqueſcit. ceterum ſal in oleo ſiue calefacto, ſiue non, ſolutus nunquam, ſed incorruptus, integerq. ſemper inuenitur. accedit magnum huic rei teſtimonium ex Columella libri duodecimi capite quinquageſimo, dicentis, oleum congelatum cum amurca ſale reſolui, & ſeparari ab omni vitio, neque verendum eſſe, ne ſalſum fiat; nam, inquit, quantũcumque adieceris ſalis, nihilominus ſaporem non recipit oleum. cuius non eſt alia cauſa, quam, quod ſal non reſoluitur. alioquin ea, quæ oleo liqueſcunt, ſaporem cum oleo communicant, vt reſina.

Theo-

Theophraſti locus notatur de ortu frumentaceorum. Cap. XI.

THeophraſtus octauo libro de plantis, & quarto de plantarum cauſis, ſcriptum reliquit, frumenta altero capite radices fundere, altero autem germina. in leguminibus eandem partem germina & radices edere. eſſe quidem vnum vtriſque principium, ſed germen in frumento recta per grani medium tranſire, ſummaque parte prorumpere. Plinius ſeptimo capite libri decimi octaui Theophraſti opinionem ſequutus eſt, de hordeo tantum cum ſcriberet, non de reliquis. quamquam varius videri poteſt, quod primum inquit, ex hordeo alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam. ceteris ſeminibus eadem pars, & radicem, & florem. inferius vero eodem capite, inquit, folium quædam a radice mittunt, quædam a cacumine, frumentum & hordeum vtrumque. Verum enim vero ſi quis diligentior in hac re fuerit, comperiet frumentacea æque, ac legumina, eadem parte radicem, foliumque ſeu germen emittere. puto autem falſum fuiße Theophraſtum, quod forte Græci triticum, ſicut noſtri hordeum, auenam & ſimilia, gluma non detracta ſerebant. Plinius vero in tritico decipi non potuit, quod noſtri denudatum granum terrę mandant. de hordeo idem, quod Theophraſtus, dixit, quoniam noſtri quoque hordeum cum gluma ſeminant. quod me in hanc du-

cit ſententiam, hoc eſt, in his, quæ ſeruntur cum ſuis folliculis, licet ex eadem parte radix & folium exeant; tamen folium in cacumine tantum ſeſe (exteriora ſolum intuenti) prodit, ac quaſi granum permeare videtur, quod tritico etiam accideret, niſi detracto vallo glumarum ſcreretur. tamen granum non perforatur folio, quod in eadẽ parte natum, in qua radix, inter glumam & granum aſcendit, tenuiq. a parte egreſſum rei ignaro ſpeciem, vt per granum tranſeuntis, præbet, grano interim integro manente. ſæpius hoc experti prodimus: editis enim iam radicibus ac folio, glumam detrahebamus: grano alias integro, folium cum radice parte craſſiore emerſum apparebat. in tritico res adeo conſpicua eſt, vt decipere neminem poſſit, ſed, & in hordeo idem reperies, ſi abſque gluma ſeueris. parte craſſa primum emergit veluti germen, trianguli fere forma, cuius baſis eſt ſecundum partem ipſam grani craſſiorem, faſtigium vero grani apicem ſpectat. hoc ſeſe promouens folium euadit: illa duas in parteis finditur, quæ vbi paulo amplius prouehuntur, radicis figuram perſpicue repræſentant. hæ vero, vt alibi [a] *diximus, celerius adoleſcunt, quam illud: quoniam earum opera totius plantæ incremento neceſſaria eſt. propterea viſæ ſunt naſci ante germina, cum ſimul ortæ celerius tantum perficiantur.*

[a] Supra c. 5.

Varie-

Varietas lectionis cuiuſdam loci Nicandri perpenditur. Cap. XII.

NIcander ἐν τοῖς θηριακοῖς *, de amphisbæna verba faciens, ſignificabat ipſam omnium ſerpentium primam procedere, quippe quæ ante cicadę cantum compareat; vt in omnibus, quæ ſcimus, exemplaribus ſcriptum eſt,* ὅτε πρώτιστα πέφανται πρὸ δὲ βοῆς τέττιγος ἐαρτέρου. *vbi ſcholiaſtes pro* τέττιγος *, inueniri* κόκκυγος *, id eſt cuculi, notauit quidem, ſed quid ſentiret de hac varietate non explicauit. mihi ſuſpecta eſt vulgata lectio, quod cicadas appellari vernas conſueuiſſe non memini, ſed æſtiuas, quoniam ſonus illarum ęſtate tantum ſentitur, non vere. Heſiodus,* θέρεος καυματώδεος ὥρῃ *, inquit, cum cicadarum cantum memorat ſecundo libro opera & dies. at de cuculo dictum eſt ab Ariſtotele, nono de hiſtoria animalium, quod vere apparet, occultatur autem canis exortu. itaque vernum poſſe vocari manifeſtum eſt, & amphisbænam recte dici primam apparere, ſi ante huius, non ſi ante cicadę cantũ procedat. propterea exiſtimo rectius ſcribi* κόκκυγος *, quam* τέττιγος *. huc accedit Plinij auctoritas, qui triceſimi libri capite decimo, & citat Nicandrum, & narratam hoc loco hiſtoriam de amphisbæna latina oratione, quamquam vberiore, ſic explicat, vt locum hunc interpretatus videatur, & cuculum legit, non cicadam. perfri-*

ctio-

ctionibus, inquit, remedio eſſe tradit Nicander amphisbænam mortuam adalligatam, vel pellẽ tantum eius, quinimmo arbori, quę cedatur adalligata non algere cædentes, faciliusq. ſuccidere. itaq. ſola ſerpentium frigori ſe committit, prima omnium procedens, & ante cuculi cantum.

Galeni locus ab interprete obſcuratus illuſtratur ſexto libro de ſanitate tuenda. Cap. XIII.

Corruptus eſt Galeni locus ſexti libri de Sanitate tuenda capite ſeptimo, interpretis, vt ego arbitror, negligentia. Et eorum quidem, quibus bilioſus venter eſt (ſicuti dictum nobis in quarto iam eſt, & nunc nihilominus dicetur) primi ſemper ciborum ac potionũ ſint, qui aluum deijciant, hęc ſunt Galeni verba in Latinis codicibus. quę lectorem inuitant ad legendum librum eiuſdem tractationis quartum, vt hæc eadem ſententia in eo reperiatur. verum librum illum quantum volueris verſato, ac diligenter legito, nuſquam eam reperies. cumq. dubitari poſſit in vtram partem referantur illa, ſicuti dictum eſt, in priorem, in qua dicitur, eorum, quibus bilioſus venter eſt, quaſi de hoc hominum genere ſit locutus quarto libro; an in ſequentem, vbi aſſerit cibos aluum deijcientes primo loco ſumi debere; neutrum in quarto libro, vel conſulto, vel caſu tractatum eſt: itaq. neceſſarium viſum eſt Græca conſulere. ea vero ſignifi-

gnifi-

gnificant a Galeno intelligi non quartum, ſed hunc eundem ſextum librum, in cuius tertio capite verba fecit de corporibus calidiore natura præditis, ac priuatim perpendit eorum naturam, qui excremento bilioſo abundantes, aut vomitu, aut deiectione illud reijciunt. hi ſunt enim, quibus ventrem bilioſum eſſe dicit hoc capite ſeptimo. rem ita ſe habere perſuadebitur facile Græca intuenti, e quibus quoque intelligitur, quomodo interpres in errorem inciderit. τῶν μὲν ἐκχολουμένης τῆς γαςρὸς (εἴρηται μὲν ἤδη καὶ διὰ τοῦ δὲ γράμματος, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν) ἔσω μὲν ἀεὶ τὰ πρῶτα τῶν ἐσθιωμένων, &c. illa igitur, εἴρηται μὲν ἤδη καὶ διὰ τοῦ δὲ γράμματος. vertenda ſunt, iam quidem in hoc libro dictum eſt, dicetur vero & nunc. quę in modum carent difficultate. ſed cauſa erroris videtur fuiſſe, quoniam illa, διὰ τοῦ δὲ, quę ſignificant, in hoc, vel per hunc, interpres legit eraſa vocali in coniunctione δὲ, legit enim διὰ τοῦ δ'. eſt autem δ', numeri nota, & quartum ſignificat, vt ά, primum, β', ſecundum, γ', tertium. itaq. ac ſi legiſſet, διὰ τοῦ δ', vertit, in quarto, at cũ in quarto nihil huiuſmodi ſit, & exemplaria Græca habeant, διὰ τοῦ δὲ, in hoc autem, & in hoc (videlicet ſexto libro) ſermonem habuerit de natura calidiore, vt ante dixi, reſtat ut fidus interpres hunc in modum transferat. Dictum eſt quidem iam in hoc libro; non autem, ſicuti dictum nobis in quarto iam eſt: quoniam illud verum eſt, hoc autem falſum, nec Gręcis verbis reſpondet,

atque

atque cogit nos fruſtra de Galeni diligentia, & libri quarti integritate dubitare.

De uulgari partitione medicinę in theoricam & practicam. Cap. XIV.

CVM medicina vere ſit artium vna, vulgatiſſima illa partitio in theoricam & practicã, quam peperiſſe Arabum ſchola videtur, improbanda penitus eſt. nam theoria & praxis, Gręca ſunt, a quibus nomina ſumpſere habitus quidam mentis adeo inter ſe diuerſi, vt vnus, atque idem recipere vtramq. appellationem minime debeat, niſi cuncta confundere ac perturbare velimus, de qua re nihil dicendum eſſet, ſi cum barbaris tantum res ageretur; ſed & viri politiores non pauci in communi errore verſantur.

Diuidendi ratio, & via non patitur, vt ſpecies aliqua diuidatur differentijs, quæ eiuſdem ſpeciei generi ſint æquales. ſi quis enim animalis genus ita diuidat, vt dicat aliud pennatum eſſe, aliud pilis hirtum, aliud contectum ſquamis, ac deinde gallinam, quæ pennati ſpecies quædam eſt, dicat aliam pilis, aliam ſquamis indutam eſſe, quod monſtrum afferre iudicabitur? huic par eſt, hęc medicinæ partitio. nam Ariſtoteles ſexto libro metaphyſicæ, ἡ ἅπασα, inquit, διάνοια, ἢ πρακτικὴ, ἢ θεωρητικὴ, ἢ ποιητική. Omnis cogitatio aut practica, aut theoretica, aut poetica (latinitatis ſtudioſus fortaſſe mallet, omnis cogitatio, aut

aut ad agendum, aut contemplandum, aut ad efficiendum idonea) & Galenus libro de conſtitutione artis medicæ agens de medicinæ genere, inquit, ἆρα γε τῶν δὲ θεωρητικῶν ἔστι μία τις, ἢ τῶν πρακτικῶν, ἢ ποιητική τις, ἢ κτητική; *An theoreticarum, aut practicarum vna quędam eſt, aut poetica, ſeu effectiua, quædam, aut poſſeſſiua? cum igitur ęqualia hęc ſint, Theoreticũ (quod male theoricum dicunt) Practicum, Poeticum, & ars ſit poetica,* ἕξις ποιητική, *& medicina ars; perperam medicina ſecatur in theoricam, & practicam. Galenus eodem de conſtitutione artis* ποιητικὴν, *appellauit. neque eſt enim in ea quidquam, quod effectionem,* ποίησιν, *non reſpiciat. quod ſi qui ſint, qui medicinæ ſtudium aliquod impendant, ſed medicinam non faciant; ideoque ab idiotis theorici vocantur. hoc non obſtat ſententię noſtrę, quoniam metaphorice, non autem propriè ſic appellantur: quia ſicuti theoricæ facultatis finis eſt contemplatio, ita finis eius, qui pręcepta medica nouit, ſed munere medici, quod nunquam exercuit, fungi neſcit, in ipſa contemplatione poſitus videtur. ſed hoc accidit, non autem per ſe ineſt in medicina. dicereq. theoricum aliquem, qui non ſit practicus, aut practicum, qui non ſit theoricus, & practica hos, theorica illos excellere, vulgo rei huius ignaro concedi poteſt, at medicum ita ſentire turpiſſimum duco. nam, cum nihil eſt in arte medica, quod ad muneris functionem non ſpectet: tum ſicut poeta non eſt, qui poemata facere ignorat,*

rat, nec pictor qui neſcit pingere; ita medicus ille non eſt, qui medicinam facere neſcit. quodq. aliquis præcepta cuiuſcumque artis memoriæ ita mãdauerit, vt ea quoque poſſit memoriter pronunciare, ſed fungi munere illius artis non calleat, non magis nomen meretur artificis, quam ſi quis non præcepta edidiciſſet, ſed librum eiuſdem artis in bibliotheca ſua reconditum haberet, quem legere ſuo arbitratu poſſet. ars ab habitu ſeiungi nequit; habitus autem non ſine exercitatione & frequenti rerum vſu comparatur. duplex igitur in hac partitione fuit auctoris culpa: altera in abuſu vocabulorum, θεωρία, & πρᾶξις, quæ non bene in artibus vſurpantur. altera, quod medicinam partitus eſt, & diſtinxit differentiis ipſi generi medicinæ æqualibus.

Ariſtotelis locus de etymo vocabuli, quo Græci gulam ſignificant, hactenus non recte perceptus, exponitur. Cap. XV.

Ariſtoteles primo libro de hiſtoria animalium videtur ſignificare, quod gulæ nomen Græce, οἰσοφάγος, dictum fuerit, ἀπὸ τοῦ μήκους, καὶ τῆς στενότητος, quod eſt, a longitudine, & anguſtia: cum tamen in hoc vocabulo nihil ſit, quod vel longitudinem, vel anguſtiam ſignificet, ac ſatis perſpicue appareat dictum a cibi delatione. quamobrem ſcriptum a quodam viro doctiſſimo animaduerti, neſcire ſe qua ratione Ariſtoteles

hoc dixerit, quod tamen (ni fallor) intelligi facile poteſt, ſi Ariſtotelis verba accuratius conſideren tur. non enim ſcripſit, nomen hoc οἰσοφάγος, *di-ctum etymon habere; ſed eam partem, cui nomẽ eſt,* οἰσοφάγος, *cognomen habere, cuius etymo logia eſt, quam dixit, a longitudine & anguſtia;* ἐντὸς δὲ τοῦ αὐχένος, *inquit,* ὅ τε οἰσοφάγος καλούμενος ἐστὶν ἔχων ἐπωνυμίαν ἀπὸ τοῦ μήκους, καὶ τῆς στενότητος. *id eſt, intra ceruicem eſt, qui vo-catur oeſophagus, cognomen habẽs a longitudine, & anguſtia: aliud autem ſolet eſſe nomen, quam cognomen, illud* ὄνομα, *hoc* ἐπωνυμία *eſt, & ſi aliquando* ἐπωνυμία, *etiam dicitur nomen. dico igitur gulæ ſiue ęſophagi cognomen ſtomachũ eſſe. & vocabulum* στόμαχος, *videri dictum, quaſi* στενὸν μῆκος, *quod eſt, anguſta longitudo.*

Quod autem ſtomachus cognomen ſit, Galenus docet principio quarti libri de vſu partium, his verbis. ὄνομα δὲ τῆς εἰσόδου ταύτης τὸ μὲν ἴδιον οἰσοφάγος, τὸ δὲ κοινὸν στόμαχος. *Si proprium no men eſt oeſophagus, commune vero ſtomachus; nec aliud eſt cognomen, quam commune nomen, quod euentu aliquo ſibi quiſpiam vendicat; ſtoma chus ergo cognomen eſt. iure autem res ſic habet. nam oeſophagus ideo videri debet propriũ huius partis nomen, quia deſumptum eſt ab ea functio-ne, quę huius partis propria eſt, hac enim cibus, ac potus in ventrem defertur. ſtomachus autem, vt ſit commune nomen Galenus eodem loco late exponit inquiens,* ἁπάσης γὰρ κοιλίας ὁ προτε-

ταγ-

ταγμένος αὐχὴν τε νοὶ οἷος ἰσθμός τις οὕτως ὀνομάζεται. Omnis enim ventris protenſa ceruix anguſta velut iſthmus ità nominatur. at non ſolus, qui venter primus deuoratos accipit cibos, huiuſmodi forma ceruicem habet, ſed vterus quoque & veſica, atque ideo apud Hippocratē in libro de aere, aquis, & locis, legitur ςόμαχος τῆς κύςιος, id-eſt, collum veſicæ, & lib. de ſuperfętationibus, de ſterilibus, & de morbis muliebrib. ςόμαχος τῆς μήτρας, collum vteri: neque exiſtimare quiſquā debet, rectius verti os, quam collum, quoniam Erotianus tradidit tum vteri, tum veſicæ collum ab Hippocrate ſtomachum vocari, & ipſe Hippocrates aliquando ſic vtitur hoc vocabulo, vt neceſſarium ſit, non os, ſed collum intelligere, & cū lib. de ſuperfætat. inquit, ςόμα τοῦ ςομάχου τῆς μήτρας: os ſtomachi vteri, vt tria ſint diuerſa, vterus, ſtomachus, & os ſtomachi. igitur ſtomachus non os, ſed collum, eo loco ſignificat. gula autem, quia ſimilis eſt collo veſicæ & vteri, quod ſtomachus a Græcis eſt dictum, ideo ſtomachi appellationem vſurpauit: eſt enim omnium anguſta quædam longitudo: quod verò gula ſibi ita hoc cō-mune nomen aſciuerit, vt cognomen eius recte dici potuerit; ex eo cognoſcitur, quod ſæpe ſtomachi ſolius nuncupatione gula ſignificatur, tam apud latinos, quam Græcos. at pro vteri, aut veſicæ collo nunquam accipitur, niſi addito nomine vel veſicę, vel vteri. vuluæ & veſicę ceruicem Celſus paſſim nuncupat. et apud Hippocratem ςόμαχος τῆς

κύϛιος, & ϛόμαχος τῆς μήτρας, ſępe legitur. neque his Galenus contraria dicit, octaui libri κατὰ τόπους, capite primo, & decimi tertij methodi capite decimo ſeptimo, vbi gulam proprie ſtomachum vocari ſcribit: nam in ijs locis ſermo eſt de diuerſis partibus, quibus inditum idem nomen fuerat, ſcilicet de gula & ore ventriculi, quæ ſtomachi nomine ſignificabantur. de his igitur ſcripſit, gulam proprie, ventriculi autem os improprie ſtomachum dici. at nunc de vna parte ſermo eſt, cuius duę ſunt appellationes, altera propria, altera communis, propria eſt ęſophagus, cõmunis eſt ſtomachus: eſt autem ita communis, vt propria quoque dici poſſit, ſi comparatio partium fiat, non autem nominum, ſicut homo viuens com muni appellatione animal dicitur, quoniam propria homo eſt: ſed ſi cum depicta imagine comparetur, proprie animal dicetur, imago autem im proprie. eſt igitur ϛόμαχος, gulę cognomen, cuius etymon eſt, anguſta longitudo, ϛένον μῆκος, vt dictum eſt. & hoc Ariſtoteles intellexit. quod fortaſſe pluribus, quam par erat, expoſuimus; ſed res noua vix paucioribus illuſtrari poſſe videbatur.

A. Gellij locus de arteriarum appellatione notatur. Cap. XVI.

A. Gellius decimo capite libri decimi octaui Taurum, philoſophum ſui temporis, Athenis

inducit argutentem medici cuiuſdam imperitiam, qui,cum ipſi Gellio medicinam laboranti facturus prȩſto eſſet, Tauro prȩſente, forte fortuna venam pro arteria nuncupauit. quem tamen vt antiquitatis ſtudioſum probare vterque debuiſſet, prȩſertim Gellius antiquarum lectionum magiſter tantus. quoniam ille medicus antiquo more venȩ vocabulo vſus eſt.

Notatum eſt a Galeno ſȩpius, apud Priſcos venȩ appellatione promiſcue venas, & arterias veniſſe, nec id ſolum, ſed & alios ante ſe hoc idem animaduertiſſe teſtatus eſt. quos autem auctores intelligat, nec ipſe expoſuit, nec nos diuinare neceſſum eſt. ſcimus quidem hoc legi in onomaſtico, cuius auctor Erotianus fertur, & ex ijs, quos Galenus memorauit, Rufum, a Epheſium hoc idem ſcriptis tradidiße. eſt autem prȩcipuus auctor Ariſtoteles b, qui paſſim arterias venarum vocabulo deſignat, & ἀορτὴν, quȩ arteriarum citra controuerſiam prȩcipua eſt, venam appellat: & arterię vocabulo iter illud deſignat, quo ab ore in pulmonem ſpiritus ducitnr. Hippocrates etſi venas ab arterijs ſciungit, ſicut libro περὶ τροφῆς, cum inquit, ῥίζωσις φλεβῶν ἧπαρ. ῥίζωσις ἀρτηριῶν καρδίη; tamen aliquando venam pro arteria dicit. Galenus c locum attulit ex ſecundi libri de morbis vulgaribus ſectione quinta, οὗ ἂν ἡ φλὲψ ἡ ἐν τῷ ἀγκῶνι σφύζῃ μανικὸς, & cet. cuius vena, quæ eſt in cubito pulſauerit, furioſus, & cet. nos idem notauimus in coacis prænotionibus, ἐν πυρε-

a Lib. 1. c. 3. de appella. part. humani corp.

b 3. lib. de hiſtor. anim.

c 6. libr. de decr. Hipp. & Plat. c. 9.

τοῖσι κ[?]ὰ φλέβα τὴν ἐν τῷ τραχήλῳ σφυγμὸς, καὶ πόνος ἐς δυσεντερίην ἀποτελευτᾷ. *in febribus, in in vena colli pulſus, & labor in difficultatem inteſtinorum deſinit. item* οἷσιν ἐν πυρετοῖσι φλέβες αἱ ἐν κροτάφοισι σφυγματώδεες. *quibus in febribus venę in temporibus pulſant. item* τῶν πυρεσσόντων οἷσι μὲν ἐρυθήματα ἐπὶ προσώπων, καὶ πόνος κεφαλῆς, καὶ σφυγμὸς φλεβῶν, αἵματος ῥύσις τὰ πολλὰ γίνεται. *Febrientium quibus rubores in facie ſunt, & capitis dolor, & pulſus venarum; ſanguinis fluxio plerumque contingit. legitur etiã quarto libro de morbis vulgaribus.* φλεβῶν σφυγμοὶ παρ' ὀμφαλὸν, *pulſus venarum iuxta vmbilicum. eodemq. modo venarum a Platone vocabulum vſurpatum Galenus aſſerebat. & in eodem Erotiani onomaſtico legitur, Democritus arteriarum motionem vocaſſe,* φλεβοπαλίην. *quaſi venę ſubſultum. Latini quoque & eorum pręcipui arterias dixerunt venas. M. Cicero aliquando diſtinguit inter venas quidem & arterias, vt ſecundo libro de natura Deorum, inquiens, ſanguis per venas in omne corpus diffunditur, & ſpiritus per arterias. tamen venas etiam moueri, et agitari alibi dicens, pro arterijs venas accepit, vt libro de fato, ſi cui venę ſic mouentur, is habet febrem. non & huic venę ſic mouentur, & febrem is non habet. ſic etiam apud Senecam, tertio libro naturalium quęſtionum, ſeparantur venę ab arterijs, vbi ſcriptum eſt, placet natura regi terram, & quidem ad noſtrorum corporum exemplar, in qui-*

inducit arguentem medici cuiuſdam imperitiam, qui, cum ipſi Gellio medicinam laboranti facturus pręſto eſſet, Tauro pręſente, forte fortuna venam pro arteria nuncupauit. quem tamen vt antiquitatis ſtudioſum probare vterque debuiſſet, pręſertim Gellius antiquarum lectionum magiſter tantus. quoniam ille medicus antiquo more venę vocabulo vſus eſt.

Notatum eſt a Galeno ſępius, apud Priſcos venę appellatione promiſcue venas, & arterias veniſſe, nec id ſolum, ſed & alios ante ſe hoc idem animaduertiſſe teſtatus eſt. quos autem auctores intelligat, nec ipſe expoſuit, nec nos diuinare neceſſum eſt. ſcimus quidem hoc legi in onomaſtico, cuius auctor Erotianus fertur, & ex ijs, quos Galenus memorauit, Rufum, a *Epheſium hoc idem ſcriptis tradidiße. eſt autem pręcipuus auctor Ariſtoteles* b, *qui paſſim arterias venarum vocabulo deſignat, &* ἀορτὴν, *quę arteriarum citra controuerſiam pręcipua eſt, venam appellat: & arterię vocabulo iter illud deſignat, quo ab ore in pulmonem ſpiritus ducitur. Hippocrates etſi venas ab arterijs ſciungit, ſicut libro* περὶ τροφῆς, *cum inquit,* ῥίζωσις φλεβῶν ἧπαρ. ῥίζωσις ἀρτηριῶν καρδίη; *tamen aliquando venam pro arteria dicit. Galenus* c *locum attulit ex ſecundi libri de morbis vulgaribus ſectione quinta,* οὗ ἂν ἡ φλὲψ ἡ ἐν τῷ ἀγκῶνι σφύζῃ μανικὸς, *& cet. cuius vena, quæ eſt in cubito pulſauerit, furioſus, & cet. nos idem notauimus in coacis prænotionibus,* ἐν πυρε-

a Lib. 1. c. 3. de appella. part. humani corp.

b 3. lib. de hiſtor. anim.

c 6. libr. de decr. Hipp. & Plat. c. 9.

τοῖσι

τοῖσι κ͵τ φλέβα τῶν ἐν τῷ τραχήλῳ σφυγμὸς, καὶ πόνος ἐς δυσεντερίην ἀποτελευτᾷ. *in febribus, in in vena colli pulſus, & labor in difficultatem inteſtinorum deſinit. item* οἷσιν ἐν πυρετοῖσι φλέβες αἱ ἐν κροτάφοισι σφυγματώδεες. *quibus in febribus venę in temporibus pulſant. item* τῶν πυρεσσόντων οἷσι μὲν ἐρυθήματα ἐπὶ προσώπων, καὶ πόνος κεφαλῆς, καὶ σφυγμὸς φλεβῶν, αἵματος ῥύσις τὰ πολλὰ γίνεται. *Febrientium quibus rubores in facie ſunt, & capitis dolor, & pulſus venarum; ſanguinis fluxio plerumque contingit. legitur etiã quarto libro de morbis vulgaribus.* φλεβῶν σφυγμοὶ παρ' ὀμφαλὸν, *pulſus venarum iuxta vmbilicum. eodemq. modo venarum a Platone vocabulum vſurpatum Galenus aſſerebat. & in eodem Erotiani onomaſtico legitur, Democritus arteriarum motionem vocaſſe,* φλεβοπαλίην. *quaſi venę ſubſultum. Latini quoque & eorum pręcipui arterias dixerunt venas. M. Cicero aliquando diſtinguit inter venas quidem & arterias, vt ſecundo libro de natura Deorum, inquiens, ſanguis per venas in omne corpus diffunditur, & ſpiritus per arterias. tamen venas etiam moueri, et agitari alibi dicens, pro arterijs venas accepit; vt libro de fatǫ, ſi cui venę ſic mouentur, is habet febrem. non & huic venę ſic mouentur, & febrem is non habet. ſic etiam apud Senecam, tertio libro naturalium quęſtionum, ſeparantur venę ab arterijs, vbi ſcriptum eſt, placet natura regi terram, & quidem ad noſtrorum corporum exemplar, in quibus*

bus & venæ ſunt, & arteriæ, illæ ſanguinis, hæ ſpiritus receptacula. at quarto libro venæ pro arterijs ſumuntur, vbi hæc ſunt; febris eſt, & quidē eo acrior, quod non tactu venarum, nec in cutem effuſo calore deprehenditur. item libro ſexto, ſcriptum eſt; quemadmodum in corpore noſtro dum bona valetudo eſt, venarum quoque imperturbata mobilitas modum ſeruat, vbi aliquid aduerſi eſt, crebrius micat. Plinius d *alibi diſtinguens venas inter & arterias, & pulſum peculiariter in arterijs agnoſcens inquit. Inter hoc latent arteriæ, ideſt ſpiritus ſemitæ, his innatant venæ, ideſt ſanguinis riui. arteriarum pulſus in cacumine maxime membrorum euidens, index fere morborum, in modulos certos, legesq. metricas, per ætates ſtabilis, aut citatus, ant tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinę vate nimiam propter ſubtilitatem deſerto. alibi vero pro arterijs venas appellat inquiens, diſſederunt eę ſcholæ, & omneis eas damnauit Herophilus in muſicos pedes venarum pulſu deſcripto per ætatum gradus.*

d lib.11.c.37

Si quis autem dubitet, quoniam Latini auctores hi in alieno negocio labi potuerunt, quemadmodum cum Cicero, μεσεντέριον, medium appellauit inteſtinum, quod tamen inteſtinum non eſt, ſed pars ſupra inteſtina, vt ab Ariſtotele ſcriptū eſt; is adeat Cornelium Celſum, qui quoque diuerſam licet agnoſcat venam ab arteria, cum e *inquit, iuncta enim eſt vena arterijs, his nerui; tamē pro arteria venam non ſemel dicit, vt in his,* f *ergo*

e lib.2.c.9.

f lib.2.c.6.

pro-

protinus inſania timenda eſt, vbi raro quis, & vehementer ſpirat, venasq. concitatas habet. & in illis, g venis maxime credimus fallaciſſimæ rei, quia ſępe iſtæ leniores, celerioresque ſunt, & ætate, & ſexu, & corporum natura. & paulo poſt, contra ſæpe eas concitat & reſoluit. & infra, quas autem venas conſpectus medici mouet, quam facile mille res turbant. item infra, protinus quidē ſcire non febricitate eum, cuius venę naturaliter ordinatę ſunt. item, ſi venę non ęquis interuallis mouentur. g lib. 3. c. 6.

His igitur auctoribus ac teſtibus, Gellij ac Tauri philoſophi aduerſus medicum damnandum iudicium eſt. & ob id maxime arguendus Gellius videtur, quod quę ſcripſerit non animaduerterit. nam in eodem loco definitionem pulſus de Græcis ac vetuſtis medicis attulit, nec vidit in ea venę & arterię vocabula confundi. σφυγμὸς ἐστι παλμὸς ἢ ζέσις φλεβὸς ἢ ἀρτηρίας.

De cœnæ tempore apud Romanos breuis adnotatio. Plutarchi locus de cœna male acceptus exponitur. Cap. XVII.

C*OEnæ tempus Athenis frequens erat, vbi iā veſperauerat, vt ſcriptum eſt ab A. Gellio, capite octauo libri decimi ſeptimi. Romæ vero antequam aduesperaſceret, non ęſtate tantum, ſed etiam hyeme. quod vno Vitruuij loco in præſentia libet exponere. hic enim ſeptimo capitę libri ſe-*

xti, monet hiberna triclinia occidentem hibernum ſpectare debere, ideo quod veſpertino lumine opus eſt vti. triclinium locus erat in ędibus cœnę deſtinatus. ſi igitur hyeme opus erat Solis lumine ad vſum tricliniorum, ſequitur cœnæ tempus hyeme fuiſſe ante Solis occaſum: nec obijciat quiſpiam triclinia illa ſic extructa, non vt cœnantibus Solis lumen inſeruiret, ſed vt cœnaturis locus tepefieret; quoniam & luminis, & caloris vſum ſeparatim Vitruuius explicauit: nam dictis de lumine ſubiunxit, pręterea quod etiam Sol occidens, aduerſum habens ſplendorem, efficit veſpertino tempore regionem tepidiorem. itaque tam luminis, quam caloris vſus aliquis erat.

Quod vero ſæpius comedere apud Romanos turpe fuerit, mihi compertum non eſt. vir quidam doctiſſimus Plutarchum auctorem produxit, qui dixerit infames quondam habitos, qui ante cœnã quicquam ediſſent, ſed hoc neque verbis reſpondet, neque rei, de qua Plutarchus locutus eſt. namq. ſexto problemate libri octaui ſympoſ. narrabat iocoſam inter adoleſcentes, quoſdam controuerſiam, ob id exortam, quod alteri illorum tardius, alteri vero celerius ad conuiuium acceſſiſſent. inducebatq. conuiuarum quendam adoleſcentes cunctatores illa ratione excuſantem, quod cœnare maturius apud antiquos indecorũ ac turpe habitum eſſet. hoc igitur, quod ait, citius cœnare, acceptum eſt pro eo, quod eſt, ante cœnam comedere, ſed non facit ad rem: quia de tarditate,

& feſtinatione ad cœnandum orta lis fuerat; non autem, quod aliquis ante cœnam comedisset, arguebatur. verba illius hæc ſunt. τὸ μὲν τοι πρότερον δειπνεῖν ὄνειδος ἦν πάλαι. *quæ non ſignificant, quod edere ante cœnam, ſed quod tam cito cœnare opprobrium fuerit. ea vero ſic oportet interpretari, ſi verbũ velimus verbo reddere, prius cœnare dedecus quondam erat. quam ſententiam ſequentia confirmant. etenim idem conuiua, ad probandum quod turpitudine notabantur citius cœnantes, dicebat, cœnam tam celerem vocatam fuiſſe,* ἀκράτισμα ἀπὸ τῆς ἀκρασίας, *ideſt, ab incontinentia. cui obiectioni alter, qui cito ad cœnam profectos tuebatur, occurrebat negando cœnam appellatam eſſe,* ἀκράτισμα, *& cum putaret hoc vocabulum originem habuiſſe,* ἀπὸ τοῦ ἀκράτου, *ideſt, a mero, quod mane potabant, qui cœnandi tempus expectare ieiuni non poterant, aſſerebat idem videri eſſe,* τὸ ἀκράτισμα, *&* τὸ ἄριστον, *ideſt, prandium (vt Athenæus quoque primo libro Dipnoſoph. interpretatur) quod aliud ſit, quam* τὸ δεῖπνον, *ideſt, cœna. itaque infirmo argumento aduerſarium comprobaſſe, quod cœnare maturius conuicium fuerit; atque ideo non eſſe arguendos, qui celerius ad cœnam ierant. itaque nihil ex hoc loco ſumi poteſt, ad demonſtrãdum, quod indecorum fuerit comedere ante cœnam. immo neque ſi etiam dictorum verborum ea ſententia eſſet, quam doctus vir exiſtimauit: quoniam illa in poſteriore orationis parte reijcitur; ne-*

gante altero ἀκράτισμα; dictum ἀπὸ τῆς ἀκρασίας; quo etymo nitebantur, qui aſſerebant citius cœnantes turpitudine quondam fuiſſe notatos.

Qui cibi ab antiquis plurimi fierent, & quibus in locis excellerent. Cap. XVIII.

QVorum ciborum pretia apud antiquos vigerent, videre eſt maxime apud Plinium ſexto libro, apud Clementem Alexandrinum ſecundo pedagogiæ, apud Gellium ex Varrone, apud Macrobium, apud poetas potiſſimum Horatium, & Martialem. Colligebam ego ex omnium dictis, maiori cura antiquos in quęrendis piſcibus, & auibus, quā quadrupedibus eſſe verſatos; maximeq. in piſcibus. nā maiori vbiq. numero piſcium genera narrantur, & ſæpe tum hi, tum aues memorantur, quadrupedum mentio poſthabetur. Non me Lucrina iuuerint conchylia, inquit, Horatius, a *Magisue Rhombus aut Scari, Si quos cois intonata fluctibus Hyems ad hoc vertat mare. Nō Afra auis deſcendet in ventrem meum; Non Attagen Ionicus. Plinius,* b *mergi enim credo in profunda ſatius eſt, & oſtrearum genera naufragio exquiri, aues vltra Phaſidem amnem peti. Suetonius* c *famoſiſſimam cœnam Vitellio datam a fratre memorans, duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem auium appoſita ſcribit, quadrupedis autem nullius meminit. item recenſens vitellij eiuſdem lautitias, quas commiſcuerat in dedicatione magnæ illius*

a Epodon libro.

b lib. 9. c. 4.

c In Vitellio

lius patinæ, quam Mineruæ clypeum dictitabat, in hac, inquit, ſcarorum iocinora, phaſianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterum, murænarum lactes, &c. quibus verbis quadrupedis alicuius nulla mentio. rurſus Plinius d *de ſoricibus verba faciens, Cenſoriæ, inquit, leges, princepsq. M. Scaurus in conſulatu non alio modo cœnis ademere, quam conchylia, aut ex alio orbe cõuectas aues. His igitur & ſimilibus perſuadetur quadrupedum minus, quam auium ac piſcium, ſtudioſos veteres, potiſſimum Romanos, fuiſſe. illa vero apud eundem* e *Tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur ſumma cœnarũ lautitia, vna eſt murænarum, altera luporum, tertia myxonis piſcis; probant omnium maxime piſces expetitos, atque in pretio fuiſſe. propterea ſcriptum puto ab Athenæo* f *obſoniuoros dictos, non qui carnem bouinam quærunt, ſed qui in foro piſcium verſantur, & obſonij nomine piſces præſertim venire, et videre eſt, vbi obſoniuori quidam illuſtres ab eodem* F *recenſentur, totum fere ſermonem eſſe de piſcibus, auiũ vix vllam, quadrupedum omnino nullam mentionem fieri, & ὀψάρια, pro piſciculis dicta Grammatici* G *obſeruarunt. non ſolũ enim capræ medicæ, vt a Varrone* g *proditum eſt, & hædi Tyburtini, de quibus Iuuenalis* h *locutus eſt, apportabãtur, ſed etiam duo leporum genera, quorum idem Varro* i *mentionem fecit. alterum, quod in Gallia naſci dicit, totum candidum, quod raro perferebatur Romam. alterum, quos cuniculos vocant, qui in* Hiſpa-

d 8.lib. c.57.
e lib.35.c.12
f lib. 7. c.12
F 8.lib.
G Suida.
g 2.lib. de re ruſt c.3.
h Sat. 11.
i 2. lib. de re ruſt. c. 12.

Hiſpania naſcebantur, quos etſi Varro aduectos fuiſſe Romam, neque ait, neque negat, perferri tamen potuiſſe indicauit, inquiens, omnium horum tria genera ſi poſſis in leporario te habere oportet. duo quidem vtique te habere puto, & quod in Hiſpania annis ita fuiſti multis, vt inde te cuniculos perſecutos credam, & cet. quod vero huc deinceps aduecti fuerint, notiſſimum eſt, illorumq. mẽtionem Galenus facit, tertio libro de alimentorum facultatibus, dicens lepori ſimiles eſſe, & in Iberia proprie naſci. meminit & Athenęus, k *ex Polybio & Poſidonio. de eiſdemq. Plinius* l *dicebat, exſectos fœtus, aut ab vberibus ablatos, repurgatis interaneis, gratiſſimo in cibo habitos eſſe. quibus addet aliquis ex Gallia ſi non ſues, ſaltem pernas Tomacinas, & Taniacas, & Petaſones in vrbem allatos Varrone* m *auctore; quod & Strabo* n *teſtatus eſt, dicens ex ea parte Galliæ, quę inter Sequanam & Ararim ſita eſt, condimenta e ſuillis carnibus Romam deferri. item illud Martialis* o *lacte mero paſtũ pigrę mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de ſua diues edat. ſed infinita res eſt curioſe ſingula perſequi velle.*

k 9. lib. c. 22.
l 8. lib. c. 55.
m 2. lib. de re ruſt. c. 4.
n 4. lib. geograph.
o lib. 13.

Varronis verba potiſſimum perpendebamus, quæ id, quod initio proponebatur abunde oſtendunt. leguntur hæc apud Gellium ſeptimi libri capite decimo ſeptimo. Pauus e Samo. Phrygia Attagena. Grues medicę. Hædus ex Ambracia. Pelamis Chalcedonia. Muræna Tarteſia: Aſelli Peſinuntij. Oſtrea Tarentina. Pectunculus Chius.

Elops

Elops Rhodius. Scari Cilices. Nuces Thaſiæ. Palma Ægyptia. Glans Iberica.

Quod igitur ad Pauones attinet, occurrebant illa eiuſdem Varronis, p *Pauonum greges agreſtes tranſmarini eſſe dicuntur in inſulis Sami in luco Iunonis, & in Planaſia inſula M. Piſonis, propterea dictus eſt Samius, & Iunonius, cum & Samus & Pauo Iunoni ſacer a veteribus dictus ſit, quam auem Samij tantum coluere, vt eius nota nummos ſignauerint, vt eſt auctor Athenæus,* q *Attagenem Horatius* r *& Martialis* ſ *maſculino genere Ionicum appellant. & Plinius* t *maxime Ionium celebratum aſſerit (ſed Ionia non adeo diſtat a Phrygia) at Clemens* u *Alexandrinus Ægyptiam dixit Attagenam. Grues Melicæ. cur hoc Varro dixerit non eſt dictu facile. non dubito quin grues in menſas venerint. hoc enim teſtatur Galenus tertio libro de alimētorum facultatibus, & Pollux* x *indicauit, ſed etiam fuiſſe valde expetitas* y *Plinij verba declarant. Cornelius Nepos, qui D. Auguſti principatu obijt, cum ſcriberet turdos paulo ante ſaginari cœptos, addidit Ciconias magis placere, quam grues, cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigiſſe. dubitari tamen poteſt, quoniam ex hoc, quod de Cornelio Plinius dixit, conijcitur Varronis ętate Ciconias magis placuiſſe, q̄ grues. cur igitur inter primas a Varrone grues numerantur? inſuper dubitatio maior eſt, cur dictæ ſint grues Melicæ: quoniam cum Ariſtoteles octauo libro de hiſtoria animalium*

p 3 lib. de re ruſt. c. 6.

q 14 lib. dipnos.

r Epodon lib.

ſ lib. 13.

t 10. lib. c. 48.

u 2. libr. pædag. c. 1.

x 6. lib c. 8.

y lib. 10. c. 23

malium

malium dicat a Scythia, ad paludes ſupra Aegyptum grues tranſuolare dimicaturas cum Pygmæis, non intelligo, quid ab inſula Melo, ſeu Media (nam a Varrone z *Media vocatur, accuſante illos, qui Melicam dicunt non Medicam) conſequi potuerint, quam ob rem præferri ceteris Melicæ debuerint. videbunt viri docti ſi forte legendũ fuerit, capræ Melicę, quas idem auctor, vt ante diximus, in primis probatas memorat. quamobrem Pollux,* a *& Clemens* b *Alexandrinus, & Athenæus* c *Hœdos Melicos probatos tradiderunt. Caprarumq. mentionem apud Varronem iure ſequebatur Hœdorum commemoratio: quamquam non ex Melo, vt illi, ſed ex Ambracia laudatiores aduectos dixerit. non poſſum autem adduci, vt exiſtimem, hædum ex Ambracia a Varrone dictum piſcem eſſe (vt aliqui putarunt) quem Athenæus,* d *κάπρον, appellauit, & in Ambracia vendi ſolitum Archeſtrati carminibus citatis demonſtrat. Pelamis Chalcedonia. volucrem eſſe hãc quidam ſcripſit, ſed male. ſunt Pelamides ex Ariſtotelis* e *ſententia Thynni nõdum adulti, qui ſcilicet, vt ait Plinius,* f *nondum tempus annuum exceſſere. Scriptumq. legitur ab eodem Plinio Chalcedone magnam earum penuriam fuiſſe, omnem Bizantij capturam. ergo Chalcedone præſtãtiores, forte, quia vt pauciores, ita pinguiores, ac ſuauiores, item audaciores, quia cauſa, quę alias perterret, ſuperata Chalcedonem appellere non verentur, alijs præcipiti agmine Bizantium petentibus. Murenã*

z 3. lib. de re ruſt. c. 9.

a 6. lib. c. 8.

b. 2 lib. pędagog. c. 1.

c 1. lib. dipn.

d 7. lib. dipn.

e 6. lib. de hiſt. animal.

f 9. lib. c. 15.

Tarte-

Tarteſiam Pollux g *quoque memorauit, inter pretioſa antiquorum edulia, ſed idem Varro ſecundo libro de re ruſtica optimam in Sicilia dixit eſſe. item Iuuenalis,* h *Virroni muræna datur, quæ maxima venit gurgite de Siculo. & Macrobius,* i *inquit, accerſebantur murænę ad piſcinas noſtræ vrbis ab vſque freto Siculo, quod Rhegium a Meſſana deſpicit. vbi docens cur flutæ dicerentur, locū Varronis ex libro eius, qui inſcribitur Gallus, affert, hęcq. ex eo tranſcribit verba. in Sicilia quoque manu capi muręnas flutas, quod hæ in ſumma aqua præ pinguitudine fluitant. Plinius* k *quoque Siculas commendatas eſſe teſtatus eſt. ego vero miratus ſum Columellam, cui iucunda fuit ſemper ſui commemoratio municipij, lactucam Tarteſiam celebraſſe* l *carminibus, Tarteſiam murænam ſilentio præterijſſe, cum alias* m *murænam inter piſces magni pretij retulerit, & vetuſtiſſimus auctor Ariſtoph. in ranis Tarteſię ranę mentionē fecerit. Archeſtratus apud Athenæum* n *ex Italiæ freto petendas cecinit. ſcilicet idem Siculum, & Italicum dici poteſt. Aſelli Peſinuntij. Aſellos præcipuam habuiſſe auctoritatem Plinius* o *ſcripſit Cornelium Nepotem, & Laberium poetam mimorum ſecutus. Peſinuntios autem priuatim laudatos, quis præter Varronem tradiderit, non occurrit. Oſtrea Tarentina Varro. Brunduſina petita Plinius* p *tradidit. Archeſtratus apud Athenæum* q *propter oſtrearum magnitudinem Abydum celebrauit, quamobrem forſan a Vergilio* r

g 6.lib. c.10.
h Sat. 6.
i 5.lib. Sat. c. 15.
k 9.lib. c.54.
l 10.lib.
m 8.lib. c.16. & 17.
n 7 lib.
o 9.lib. c.17.
p lib.9.c.54.
q 3.lib.
r 1.lib. georgicon.

oſtri-

ſ *oſtriferum Abydum dictum eſt. Horatius* ſ *oſtrea*
2.lib.ſerm. *Circeys, Miſeno oriuntur echini. Pectunculus*
ſat.4. *Chius. Plinius* t *ſeorſim Pectines & Pectuncu-*
t *los nominat. quidam tamen eundem piſcem vtro-*
32.lib.cap. *que nomine ſignatum putant. laudatiſſimos igitur*
vltim. *Pectines ait Plinius Mytilenis, Tyndaride, Salo-*
nis, Altini, Antji, in inſula Alexandrię Aegy-
u *pti. Horatius,* u *Pectinibus patulis iactat ſe mol*
ead. ſat. *le Tarentum. Athenęus,* x *Mitylenæos, Methy-*
x 3.lib. *mnęos, & ex Ambracia probatos ſignificat. Pol-*
y *lux,* y *& Clemens* z *Alexandrinus Methymnæos.*
6.lib. *Elops Rhodius. rurſus Varro* a *ſecundo libro de re*
z *ruſtica hunc piſcem Rhodi optimum fuiſſe ſcrip-*
2 libr. pædag.c.1. *ſerat. item Plinius* b. *qui rurſus dixerat.* c *apud*
a *antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer,*
cap.6. *vnus omnium ſquamis ad os verſis contra aquam*
b lib.9.c.54. *nando meat: nullo nunc in honore eſt. quod quidē*
c *miror, cum ſit rarus inuentu. quidam eum Elopē*
cap.17. *vocant (forte Apionem Grammaticum intellige-*
d *bat, qui hoc ſcripſit, vt* d *Athenęus teſtatus eſt) ta*
7.lib.dipn. *men* e *alibi de Ouidij auctoritate negabat eūdem*
e 32.lib.cap. *eſſe Elopem & Acipenſerem argumento, quod in*
vlt. *noſtro non naſcitur mari, ita ſignificans acipenſe-*
rem in eo naſci, inquit. Elopem quoque dicit eſſe
noſtris incognitum vndis. ex quo apparet falli eos,
f *qui eundem acipenſerem exiſtimauerunt. Colu-*
lib.8.c.16. *mella* f *quoque dixit Pamphylio pelago non alibi*
g eod.loco. *naſci. addidit Plinins,* g *Elopi palmam ſaporis in-*
h *ter piſces multi dedere. Scari Cilices. Plinius* h,
9.lib.c.17. *Nunc Scaro datur principatus, qui ſolus piſcium*

dicitur

dicitur ruminare herbisque veſci non alijs piſcibus, mari Carpathio maxime frequens. ſed eodem fere tractu eſt Carpathium pelagus & Cilicium, a quibus non multum Epheſus diſtat, vbi vendi ſo litum ſcarum Archeſtratus i *dicebat.* καὶ σκά-ρον ἐξ ἐφέσου ζήτει. *quamquam idem auctor eſt in Carthaginenſi quoque littore inueniri, ac Bizantij. Nuces Thaſiæ. has ętate etiam ſua celebratas Plinius* k *teſtatus eſt. Macrobius* l *amygdalas eaſdem eſſe aperte ſcribit. Palma Aegyptia. Varro celebratam Aegyptiam dixit, vt puto, quoniã hæc in vrbem ferebatur, alioqui Plinius,* m *inquit, clariſſimę omnium, quas regias appellauere ab honore; quoniam regibus tantum Perſidis ſeruabantur, Babylone natæ in vno horto Bagou. Sed hæ Romæ non edebantur. aut Varronis temporibus erãt Romanis incognitę. Glans Iberica. Plinius* n *ſuis quidem temporibus glandes ſecundis menſis inſertas in Hiſpanijs affirmat, ſed Romã inde aduectas nec ipſe ſcripſit, nec præter Varronẽ alius, qui dixerit vllus adhuc occurrit.*

i Athenæus 7.lib.
k lib.15 c.22
l 3.libr. Sat. c.18.
m lib.13.c.4.
n lib.16.c.5.

Ariſtotelis locus alter notatur de oculorum ſplendore in tenebris, & alter de cerui ſanguine. Cap. XIX.

NON eſt ſatis mirari imbecillitatem, fragilitatemq. humani generis. oculatiſſimos homines ea, quæ in nobis ſunt, quæq. obſeruare ſingulis momentis licet, non videre, immo negare, maxi-

mam habet admirationem. notiſſimum eſt lumen quoddam videri in oculis, cum quis illos premit, mouetq. hoc Ariſtoteles libro de ſenſibus & ſenſibilibus euenire dicit in tenebris, aut opertis palpebris, quoniam & tunc in tenebris ſit. ἐν τῷ σκότει, ἢ τῶν βλεφάρων ἐπικεκαλυμμένων. γίνεται γὰρ καὶ τότε ἐν σκότει. quod verum eſt. Sed illud, quod paulo poſt ſubiunxit, fieri tantum, ſi celeriter oculus moueatur, & in tenebris, οὐ γίνεται ἐὰν μὴ ταχέως, καὶ ἐν σκότει τοῦτο συμβαίνει; a vero penitus alienum eſt. namque experimentis contrarium docemur: cum æque apertis, ac clauſis palpebris, interdiu, ac noctu, tarde, ac celeriter compreſſo ac commoto oculo alterutro, ſplendor ille cernatur. nos in luce clariſſima, ac noſtram quoque imaginem in ſpeculo intuentes, vt oculos videremus apertos, ſenſimq. oculos mouentes, dictum ſplendorem ſemper conſpeximus. illud quidem notauimus, clarius apparere ſi in maiori angulo, quã ſi in minori, & omnino non videri niſi in angulis, aut prope, oculi premantur. neque ſatis eſt, ſi pro Ariſtotele dixeris, ſplendidius in tenebris, ac celeriter moto oculo, lumen illud videri; quoniam ſimpliciter hoc ab Ariſtotele negatum eſt, neque adeo obſcure in lumine, & oculis tarde commotis cernitur, vt ob id merito dici poſſit non videri.

Quod ſi res tam coniuncta nobis fugere hominem potuit ſagaciſſimum, minus mirum videri deberet, eundem fuiſſe deceptum, cum ſcripſit quarto meteoron, tertio de hiſtoria animalium, & ſecundo

cundo de partibus animalium, cerui ſanguinem fibris carere, nec coagulari. quem fibris plenum, & coagulatum vidimus non ita multo ante, quam hæc ſcriberemus; cum rem hanc ſtudioſiſſime, vt omnia, indagaret Alexander Petronius. forte autem Ariſtoteles nõ expertus hoc eſt (quippe quod etiam volenti cuiuis experiri non ſemper promptum, & expoſitum eſt) ſed aliorum teſtimonio fidem habuit, quemadmodum in multis habuiſſe cõmuni eruditorum ſententia traditur. ſed in hoc illum non arguo, quod fortaſſe cerui illius ſanguis, quem vidimus, propter inſolitam habitationem, et victum non conſuetum, paſſus eſſe aliquid præter communem ceruorum naturam dici poſſet: tantũ naturę ſtudioſi monendi fuerunt, rem hanc diligentius eſſe tractandam; quoniam experimentum aliquod iam eſt, quod Ariſtotelis dictum redarguat. & illud, quod de oculis diximus, cum nullo non tempore obſeruari poſſit, illum tamen latuiſſe perſpicuum eſt.

Antiquiorum & Galeni iudicium de turdis. Cap. XX.

ET ſi Martialis dixit; Inter aues turdus (ſi quis me iudice certet) tamen ab eodem ſcriptum legitur; Inter ſapores fertur alitum primus Ionicarum ſapor attagenarum. ſicq. videtur vt frugi & modeſtus ipſe ceteris turdum antepoſuiſſe, attagenas autem cõmuni iudicio cunctis pra-

ſtare ſignificaſſe. quomodo Horatius vitam ruſticam laudans, ac venationem deſcribens, inquit, Aut amite leui rara tendit retia Turdis edacibus dolos. cibos autem diuitis, & lautæ menſæ referens, Non Afra auis deſcendet in ventrem meũ, Non attagen Ionicus iucundior, & cet. ille autem Menius apud eundem, qui dicebat, obæſo, nil melius turdo, non ſimpliciter, ſed obęſum laudabat, ideſt, vt arbitror, ſaginatum, quemadmodum re florente Romana fieri magna cura conſueuerat, quamobrem ſinguli ternis denarijs emebãtur. huc accedit, quod vulgo multa dicuntur pro re nata ὑπερβολικῶς. *quem in modum Menium fuiſſe locutum exiſtimare par eſt.*

Hęc autem nobis ſuadebant, non adeo magni ęſtimatos in menſa turdos fuiſſe ab antiquis, vt propterea iudicium illorum damnari poſſet. Siquidem in turdis, niſi ars aliqua adhibita ſit, tanta ſuauitas non eſt; quin eis facile anteponas columbas, perdices, gallinas, pluresq. alias. Galenus etiam tertio libro de alimentorum facultatibus, concoquendi facilitate inferiores eſſe aſſeruit perdicibus, attagenis, columbis, gallis, phaſianis, gallinis. Nec eſt, cur eum ſic loquentem reprehendamus, aut miremur, cum dictę aues nutriant, quam turdi, magis; quaſi contra ſe res habere debeat, quoniam quæcunque plus nutriunt, difficilius concoquuntur. etenim hæc propoſitio vera quidem in plurimis reperitur, non autem in omnibus. quod pluribus exemplis ex Galeno col-

ligi-

ligimus: nam primo libro de alimentorum facultatibus, mazam ait minus nutrire, quam panes hordaceos, difficiliusq. concoqui. oryzam, quam alicam nutrire minus, concoqui difficilius. ſecundo libro, bulbos aceto, oleo, & garo mixtos, ſuauiores fieri, magis nutrire, facilius concoqui. Serica exigui eſſe alimenti, ac difficilia concoctu tertio lib. ſuum caſtratorum carnem ſuauiorem fieri, plenioris alimenti, faciliorem ad concoquendum, ad ſuccum bonum generandum, ad nutriendum; teſtes gallinaceos boni eße ſucci, ualide nutrire, & ad concoquendum facillimos eſſe. volucrium autem ſenum carnem prauam eſſe concoctu, & nutrimenti exigui. Quibus probatur eſſe, quæ minus nutriunt, & difficilius concoquuntur. item, quæ magis nutriunt, & concoquuntur facilius, vt pleraque multum nutrientia ſunt concoctu difficilia. caſtigabatq. Celſus licentiam illius propoſitionis ſecundi libri capite decimo ſeptimo, inquiens, fere ſequitur, vt quo valentior quæq; materia eſt, eo minus facile concoquatur. neque ex lib. methodi Galeni ſeptimo illa concludi pot; cum .n. ea dixerit τὸ τροφιμότατον μὴ ῥαδίως πέττεσθαι, & τὸ εὐπεπτότατον μὴ εἶναι τροφιμότατον, quod maxime nutrit, non facile concoqui, quod facillime concoquitur, non maxime nutrire; locũ reliquit ceteris propoſitionibus, aliqua multum nutrire, quæ facile concoquuntur, & contra, aliqua difficulter concoqui, quæ parũ nutriunt. Nam & ſi quod nutrit maxime, non facile concoquitur, tamen non

 protinus

protinus ſequitur, vt idem difficillime concoquatur. ac ſi quid eſt concoctu facillimum, idque non maxime nutrit, non ſequitur, minime idem nutrire. nam, vt dialectice agamus, ſi ſunt in contrarietate aliqua gradus; infimi in altero ordine negationem non ſequitur in altero ſupremi affirmatio, vt ſi quod eſt non magnum, non ſequitur, idem eſſe minimum. neque ſupremi negationem in altero ſequitur ſimiliter in aduerſo affirmatio ſupremi, vt ſi quid eſt non candidiſſimum, non eſt intelligendũ eſſe nigerrimum. Turdi igitur etſi ceterarum volucrium quibuſdam minus nutriunt, tamen non male à Galeno dictum eſt, quod facilitate concoquendi ab earundem nonnullis ſuperentur.

De origine medicinæ Platonis locus explicatur. Cap. XXI.

Illa Hippocratis libro de flatibus medicinam definientis, ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλιπόντων, *quod eſt, ablatio quidem eorum, quę ſuperant, adpoſitio vero eorũ, quæ deſunt; plane oſtendunt, ſanitatem eſſe mediũ quoddam inter id, quod eſt nimium, & id, quod eſt parum, vt talis in corpore ſit ſanitas, qualis eſt virtus in animo, vt Ariſtoteles oſtendit ſecundo libro moralium ad Nicomachum. eſt enim virtus quædam mediocritas, quam corrumpit,* ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις. *cuiuſmodi igitur circa ſanitatẽ medicina, eiuſmodi eſt circa virtutem diſciplina*

mo-

morum, quæ magna eſt ciuilis pars facultatis, vt etiam iudicialis, quam δικανικὴν, *Plato appellauit tertio libro de Rep. inquiens,* ἀκολασίας δὲ ϗ νόσων πληθυουσῶν ἐν τῇ πόλει. ἆρ᾽ οὐ δικαστήρια, καὶ ἰατρεία πολλὰ ἀνοίγεται. καὶ δικανική τε, καὶ ἰατρικὴ σεμνύονται. *quod eſt intemperantia, & morbis in ciuitate multiplicatis, de iudicijs, & de arte medica multa aperiuntur, & iudicialis facultas, ac medicina in pretio habentur. quæ verba minus probe a nonnullis fuiſſe accepta animaduerti, dum exiſtimant eorum illam ſententiam eſſe, quod medicina ortum habuerit ab intemperantia, & morbis, tanquam duplicem illius originem Plato expoſuerit. quod tamen Platonis verbis non quadrat. qui vt duarum artium originem oſtenderet, duo earum diuerſa initia explicauit: ſicut enim altera corpus, altera animum reſpicit, ita par eſt alterius cauſam corpori, alterius animo propinquiorem eße, in corpore morbus eſt, in animo intemperantia. ille medicinę, hæc iudiciariæ cauſam præbuit. vtque ad iudiciariam morbus nõ ſpectat, ita putandum eſt intemperantiam, quomodo hoc loco accipitur, minime ad medicinam pertinere. ſic paulo ante Plato dicebat, in muſica gigni intẽperantiam a varietate, morbumq. in gymnaſtica, contra vero ſecundum muſicam a ſimplicitate in animis temperantiam, ſecundum vero gymnaſticam in corporibus ſanitatem. ſi obijciant ab intẽperantia morbos naſci, occurritur, Platonem id expoſuiſſe, quod his duabus facultatibus cauſam*

proxime prębuit. vt morbus ad medicinam, ita ſe habet ad iudiciariam intemperantia, quæ animi morbus apte dicitur. verum quidem eſt, quod morbi ab intemperantia naſcuntur, ſed nec ea eſt proxima medicinę occaſio, nec ſola morborum cauſa, quos fieri ab intemperie cœli, & ab anni tempore Plato eodem loco dicebat, vulnera etiam memorans, quæ ſunt ab intemperantia longe diuerſiſſima. in quæ non minus, quam in intemperantiam, referendum fuiſſet initium medicinæ, ſi medicinæ gratia intemperantiam memoraßet. ſed, vt dixi, ἀκολασίαν, *quam intemperantiam interpretantur, in medium attulit, ad iudiciarię originem, ſeu occaſionem exponendam, non medicinæ. cui conſentit, quod ab eodem in Gorgia ſcriptum legitur, medicinā morbos abigere, iudiciariam vero amouere intemperantiam & iniuſtitiam.*

Locus Hippocratis primo libro de diæta, vtrum ſit caſtigandus, perpenditur. Cap. XXII.

HIppocrates primo libro de diæta, vbi loquitur de animæ ſapientia, & deſipientia, inquit vt legitur in omnibus exēplaribus, quotquot hactenus viſa a nobis ſunt, ἰσχνασίης δὲ πνεύμονος οὗτος δέεται, καὶ ξηρασίης. *id eſt, attenuatione pulmonis hic eget, & arefactione.*

Sed eſt, qui putet legendum πνεύματος, *id eſt, ſpiritus, ob eam cauſam, quoniam nullus aſſerit*

pulmo-

pulmonem ad prudentiam cõferre, ſicut ſpiritum, qui quanto ſiccior eſt, ac ſubtilior, tanto mentem acutiorem facit. cui rationi addo, libro de morbo ſacro ab Hippocrate traditum, cerebro nos maxime ſapere, & delirare, ac eorum ſententiam refutatam, qui præcordijs, & eorum, qui corde nos ſapere, & intelligere arbitrabantur. longe igitur minus ipſe hoc de pulmone dixerit. inſuper libro de flatibus dicit, inter omnia, quæ in corpore ſunt, nihil magis conferre ad prudentiam, quam ſanguinem. & primo libro de morbis inquit, Sanguis, qui eſt in homine, maximam partem ad prudentiam conferre, quidam totum dicunt. at ſanguinis appellatione venit etiam ſanguis arteriarum, qui ſpiritus vocatur, ſicut venarum appellatione arteriæ quoque apud antiquos comprehendebantur, Galeno a auctore. quapropter ſi loco propoſito legatur πνέυματος, ideſt, ſpiritus, videbitur conſona ijs dicere, quę libro de flatibus, & primo libro de morbis ſcripſit. a ſup.c.16.

Verumtamen iſthæc tanti non ſunt, ut perſuadeant nouam hanc lectionem recipiendam eſſe. equidem ſi membra reſpexerimus, ex Hippocratis ſententia cerebrum videbitur, non quidem ſolum, ſed primum & potiſſimum ad inſaniam, & prudentiam conducere, vt libro de morbo ſacro; ſi humores, ſanguinem quantum quemuis alium laudabimus, vt libro de flatibus, vel etiam alijs pręferemus, vt primo de morbis ſcriptum eſt. pulmonem vero conferre ad prudentiam ſiue multũ,

ſiue parum, Hippocrates neque ait, neque negat. Sed ſtatuamus non conferre. tamen pulmonis mẽcio loco propoſito incongrua non eſt: etenim Hippocrates de ea ſcribit corporum temperatione, in qua ignis ita ſuperatur ab aqua, vt homines eo deſipientiæ genere capiantur, cuius gratia ἀφρόνας, *&* ἐμβροντήτους, *ideſt, deſipientes, & attonitos illos appellant. quoniam vero id mali genus ab humore immodico ſine dubio proficiſcitur, victus illis ſiccus vſurpandus eſt, expedit igitur, vt parcius etiam bibant. hoc vero vt Hippocrates ſignificaret dixit, pulmonis gracilitate, & ariditate opus eſſe. quemadmodum contraria ſignificatione Alcæus poeta antiquiſſimus, potum rogans dixit,* τέγγε πνεύμονα οἴνῳ. *ideſt, irriga pulmonẽ vino. non quia Hippocrates exiſtimauerit, potum in pulmonem defluere (nam illam opinionem multis argumentis confutat quarto libro de morbis; & libro de alimentis ſcripſit, principium alimenti & humidi, & ſicci os, gulam, ventrem: & libro de oſſibus, potus per fauces, & gulam; & miror*

b lib.17.c.11 *A. Gellium* b *inter illius ſentẽtiæ auctores Hippocratem ex Plutarchi ſympos. referre; cum nec Hippocrates illud ſenſerit, nec Plutarchus Hippocratem nominauerit, ſed tantum Pliſtionem Hippraticum commemorauerit. dixit tantum Hippocrates libro de corde exiguum ipſius potus per rimam illabi in pulmonem, cum plurimum in ventrem deſcendat, quem in modum Galenus* c *Platonẽ interpretatus eſt) ſed quod antiquã dicendi for-*

c libr. de decr. Hipp. & Plat. 8. c. 9.

formam vſurpare voluit, quæ vſus fuerat non Alcæus tantum, ſed & Eupolis, & Euripides ætate Hippocratis (vt auctor eſt Plutarchus in ſympos. (a quo Gellius, & Macrobius d ſumpſerunt) & Athenæus e teſtatus eſt) & poſt ipſum Eratoſthenes. cuius locutionis occaſio ea videtur fuiſſe, quod, etſi nullatenus potus ab ore in pulmonē deſcenderet, tamen magna inter pulmonem & potū cognatio eſt. quæ multis argumentis demonſtrari poteſt (ijs etiam omiſſis, quę Plutarchus ex Dioxippo, et ex Plutarcho, Gellius, & Macrobius retulerunt) nam qui potauerint immodice difficilius ſpirant, vt auctor eſt Hippocrates ſecūdo libro prædictionum. & ex ebrietate eryſipelas in pulmone oriri ſolet, vt idem notauit ſecundo libro de morbis. & ex vinolentia inflammatio eiuſdem partis, vt libro de internis affectionibus. vbi etiam ſcribit, aquam inter cutem ex eo maxime fieri, cū quis æſtatis tempore ſiti vexatus aquam multam biberit, & pulmo expletus fuerit, qui rurſus dimittit ad pectora, & cet. & Dioſcorides ſexto libro, ac poſt ipſum Aetius, Paulus & alij dixerūt, aquam frigidam, vel meracum abunde & intempeſtiue hauſtum ſtrangulare. proptercea ſignificaturi ſitim aut potionem, madeſieri, aut areſcere pulmonem dicere inſtituerunt. præterea eodem primo libro de diæta, in contrario temperationis genere, quod & ipſum vitioſum eſt, in quo aqua ſuperatur ab igne, quamobrem humido uictu opus eſt, ait animam procedere in pulmonem, vbi pro

d lib. Sat. 7. c. 15.

e lib. 1.

pulmone ſpiritum reſtituendum nullus aſſeruit. pulmonis igitur mentio aliena ab ea tractatione non eſt. videtur autem Hippocrates ſignificare, in corpore humidiore animam veluti vinculis detineri, quamobrem ad exteriora, vbi ſenſus fiunt, egredi non poteſt, vnde homines tardi, & attoniti vocantur. in aridiore autem contra, animam celerius iuſto moueri, & ad ſenſus labi, quo fiunt incõſtantes, & qui de quaque re facile enuntiant. quoniam autem hos loquaces, illos eſſe tacitos veriſimile eſt, propterea, vt in illis ariditate pulmonis opus eſſe dicitur, tamquam anima propter humoris copiam, quantum ſat eſt, ad pulmonem accedere non poſſit, hoc eſt inibi ſe prompte exercere; ita in his irrigatio eiuſdem partis vtilis traditur, ne ad illam anima nimis facile feratur, quamobrem ſermone immodico, cuius pulmo inſtrumentũ eſt, ſuam deſipientiam præſeferant. quod ſi alicui Hippocrates vſus videatur oratione, qua abhorreat a communi philoſophia: non propterea ſunt illius verba arbitratu cuiuſque permutanda, quia non hoc vnũ, ſed multa ſunt in ea tractatione, qua a communi ratione philoſophandi aliena ſunt.

Ariſtotelis ſententia de animalibus, quæ in niue, & igne generantur, defenditur. Cap. XXIII.

PVlchre quæri, vtrum aliqua animalia in igne, atque niue generentur nullus iure negauerit:

nos tamen eo nomine potiſſimum de hac re ſcriptu riſumus,vt intelligatur, an Ariſtoteles falſum aliquid de ea re ſcripſerit quinto libro de hiſtoria animalium.

Qui Ariſtotelem notant his rationibus mouentur. Quod ad niuem pertinet, videtur fieri non poſſe, vt animalia in ea generentur, cum a calore abſit maxime, ſine quo animal generari minime poteſt. cum etiam non alia cauſa ſit, cur nihil ex glacie producatur, quam quod frigidiſſima eſt, vt Ariſtoteles dixit ſecundò libro de generat. & corrupt. tantumque abeſt, vt animalia in niue naſci credibile ſit,vt eam illorum interitus cauſſam eſſe argumento ſit,quod hyeme agricolæ niues optant, quibus pernicioſæ frugibus beſtiolæ perdantur. ſi qui vero vermiculi in niuibus aliquando conſpiciũtur, illos non ex niue & in niue natos,ſed ex terra emerſòs niuibus ſeſe inuoluiſſe credendum eſt.

De igne vero primum obycitur,humorem ab eo maxime abeſſe, quaſi velint animal nullum ſine humore generari. deinde Ariſtotelem ſecundo libro de generat. & corrupt. ſcripſiſſe,ex igne fieri nihil, quoniam calor in ipſo excellit maxime, & ſecundo de generat. animal. ab igne nullum gigni animal, nihilq. videri conſiſtere in ignitis vllis ſiue humidis,ſiue ſiccis. poſtremo ſi viſa ſint in fornacibus metallorum animalia, credendum eſſe ex terra metallis commixta erupiſſe, non autem in ipſo igne genita.

Tamen Ariſtoteles quinto libro de hiſtoria ani-

malium tum de niue, tum de igne contrarium docuit. nam cum ortus inſectorum varios diligentiſſime recenſeret, traderetq. alia a cognatis animalibus produci, alia vero ſponte naſci, & ex his alia ex rore ſupra plantarum folia cadente, alia in luto ac ſtercore putrefacto, alia in lignis, alia in animalium ſuperfluitatibus, alia in alijs, demum dicebat aliqua etiam naſci ex fęce aceti. quod quia mirum videri poterat, cum acetum putrefieri non videatur, obiectioni occurrit dicendo, in his etiam, quæ minime ſunt obnoxia putrefactioni, animalia naſci, vt in niue, & igne. καὶ γὰρ ἐν τοῖς δοκοῦσιν ἀσηπτοτάτοις ἐγγίνεται ζῶα. οἷον ἐν χιόνι τῇ παλαιᾷ σκώληκες. γίνεται δὲ ἡ παλαιὰ ἐρυθροτέρα. διὸ καὶ οἱ σκώληκες τοιοῦτοι, καὶ δασεῖς. οἱ δὲ ἐκ τῆς ἐν εὐδία χιόνος μεγάλοι, καὶ λευκοὶ. δυσκίνητοι δὲ πάντες. ἐν δὲ κύπρῳ, ὅυ ἡ χαλκίτις λίθος καίεται, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐμβαλλόντων, ἐνταῦτα γίνεται θηρία ἐν τῷ πυρὶ, τῶν μεγάλων μυιῶν μικρὸν τι μείζονα, ὑπόπτερα. ἃ κατὰ τοῦ πυρὸς βαδίζει, καὶ πηδᾷ. ἀποθνήσκουσι δὲ καὶ σκώληκες, καὶ ταῦτα χωριζόμενα, τὰ μὲν τοῦ πυρὸς, οἱ δὲ τῆς χιόνος. *quod eſt, etenim in his, quæ videntur maxime poſſe non putrefieri, animalia naſcũtur. quemadmodum niue in uetuſta vermes. fit autem vetuſta rubens, propterea & vermes huiuſcemodi, atque hirſuti. qui vero fiunt ex niue, quę in tepore inuenitur, magni ſunt, & albi. cuncti vero difficulter mouẽtur. at in Cypro, vbi chalcites lapis comburitur, cũ diebus multis inijciunt,*

ibi naſcuntur ferę in igne paulo muſcis grandioribus maiores, pennatæ, quæ per ignem ambulant, ac ſaliunt. moriuntur autem & vermes,& hæ ſeparatæ, hę quidem ab igne, illi vero a niue.

Strabo etiam vndecimo libro Geographiæ non ait diſſimilia Ariſtotelicę narrationi. ἐν δὲ τῇ χιόνι βώλους πήγνυσθαι φασὶ κοίλας περιεχούσας χρηστὸν ὕδωρ ὡς ἐν χιτῶνι. καὶ τὰ ζῶα δὲ ἐν αὐτῇ γενᾶσθαι. καλεῖ δὲ σκώληκας Ἀπολλωνίδης, Θεόφάνης δὲ ὀριπάς. κἀν τούτοις ἀπολαμβάνεσθαι χρηστὸν ὕδως. περιχεθέντων δὲ τῶν χιτόνων πίνεσθαι. τὴν δὲ γένεσιν τῶν ζώων τοιαύτην εἰκάζουσιν οἵαν τὴν τῶν κωνώπων ἐκ τῆς ἐν τοῖς μετάλλοις φλογὸς, καὶ τοῦ πετάλου. *ideſt; In niue autem glebas congelaſcere aiunt conçauas optimam cōtinentes aquā tanquam in tunica. & animalia in ipſa niue generari (vocat autem Apollonides vermes,Theophanes vero oripas) & his optimam contineri aquā. ruptis autem tunicis ebibi. huiuſmodi vero animalium generationem aſſimilare culicum ortui, qui ex metallorum flamma, bracteaq. naſcuntur.*

Plinius quoque vndecimi libri capite trigeſimo quinto, Rurſus, inquit, alia genera culicum aceſcens natura gignit,quippe cum & in niue candidi reperiantur & vetuſtiore vermiculi.in media quidem altitudine rutili (nam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit) hirti pilis, grandiores, torpentesq. & in capite ſequenti, gignit aliqua,& contrarium naturę elementum, ſiquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni maioris muſcę magnitudine volat

lat pennatum quadrupes: appellatur pyralis, a quibusdam pyrauſta: quandiu eſt in igne viuit, cum euaſit longiore paulo volatu emoritur.

Non vno igitur teſtimonio ſed multis Ariſtotelis narrationi fides adiungitur. cui etiam Seneca videtur conſenſiſſe, cum quinti libri naturalium quæſtionum capite ſexto, generatim profeſſus eſt animalia igne generari.

Cum vero in omni diſputatione quæri primum ac definiri, quo ſeſe res habeat modo, deinde cauſam, quamobrem ita habeat, inueſtigari oporteat; nec deceat nos, in quibus rebus ſenſu egemus ſolas rationes ſine ſenſu exquirere; immo ineptus ſim, ſi ſola eritar ratione ad probandum, vel improbandum aliquid contra eam fidem, quam ſenſus teſtimonium facere debet, & poteſt; nunquã negauerim vermes in niue, & in fornacibus, vbi chalcites lapis cõburitur, generari, quod fieri Ariſtoteles, et ceteri quos adduximus, teſtati ſunt. neq; dixerim ab Ariſtotele libris de hiſtoria animaliũ res naturales mature minus, quam libris de generatione eorundem, examinari. cum enim hic cauſas perquirat rerum, quarum illic hiſtoriam expoſuerat; magnopere arguendus eſſet, ſi cauſam rei quæreret, quam eſſe ignoraret, aut non ſic eſſe exiſtimaret, vt, quo lõco debuit, explicauerat. & quamuis credamus Ariſtotelem labi etiam in ijs rebus potuiſſe, quæ ſenſuum fide indigent, cuiuſmodi exempla in noſtro hoc volumine non deſunt; neque habeamus alios prę̨ter dictos huius rei certiores

tiores

tiores teſtes, neque nos ipſi in hanc rem inciderimus; habemus tamen rationes, quibus iis occurramus, qui ſolis rationibus abrogare Ariſtoteli fidem conabantur. Itaque quod negauere in niue aliquid naſci, quoniam nix a calore maxime abeſt, falſa ratione inducti ſunt. ſi enim credamus Auerroi quarto libro Meteor. nulla res, quę ex elementis concreta ſit, calore caret. & Ariſtoteles quinto libro de generat. animalium, docuit nullum eſſe abſque calore humidum. οὐδὲν ὑγρὸν ἄνευ θερμοῦ. *nix autem concreta eſt, & eſt humidũ quiddam (quamquam enim congelatione fit, quæ exſiccatio quędam eſt, ſubſtantia tamen eius eſt vapor, cuius natura eſt humida, minimoque negocio in aquam vertitur. congelatio vero eſt quædam exſiccatio, ſed non ſimpliciter, nam exſiccatio fit humido exeunte; at in niue humidum non exit, ſed concluditur potius, ac veluti vincitur) inſuper Ariſtoteles primo libro Meteor. ait, niuem eſſe nubem congelatam, & in nube multum calidum ineſſe. & libro de generat. animal. quinto, albedinẽ ab aere dicebat eſſe, aer vero eſt calidi & humidi, & nix eſt alba: quibus omnibus concluditur, non maxime a calore niuem abeſſe. ex glacie quidem nihil fieri concedi Ariſtoteli poteſt, ſed nix minus quã glacies frigida eſt. hæc dicta eſt eſſe,* ὑπερβολὴ ψυχρότητος, *at nix minime. & licet dixerit, congelationem,* πῆξιν, *eſſe* ὑπερβολήν; *niuemq. congelatione conſtare, tamen haud dubie in maiori congelatione exuperantia maior eſt, niuemq. mi-*

nus

nus eſſe congelatam glacie negari non debet. quod ſi forte glaciata nix etiam fuerit, tunc nihil ex ea naſci rationi conſentaneum eſt. neque dixerim glaciei denſitatem potius, quam frigus, ortum animalium prohibere; quoniam in re denſiori, quam glacie, vt ſunt multa ligna, vermiculos naſci certiſſimum eſt. impedimentum igitur eſt a frigore, quod nunquam in niue tam efficax, vt in glacie eſt, & multo minus, cum nix ipſa putreſcit.

Quod autem nix pernicioſa ſit beſtiolis, quæ frugibus ſunt inimicæ non eſt efficax argumentum contra Ariſtotelis ſententiam. quoniam ſicuti, quę in aere degunt, magna ex parte in aqua ſuffocantur, & quæ in aquis viuunt, aerem non ferunt; nec tamen ſequitur, ſi illa ſuffocantur in aqua, quod nulla naſcantur in aqua: ſimiliter de aere. ita qui ex terra, & in terra vermes naſcuntur, ſiue quæ alia inſectorum generis, ſunt frugibus noxia, perimi a niue minime mirum eſt; ſed non ſequitur, ex niue, aut in niue nullum oriri animal poſſe. ſi autem poteſt, vt Ariſtoteles teſtatur, tantũ abeſt, vt ab ea perimi debeat, vt ab ea ſeiunctum vitã agere non poſſit. non ſecus ac piſcibus extra aquam contingat. nam, vt idem eſt auctor libro de reſpiratione, ἡ φύσις οἰκείοις μάλιστα σώζεται τόποις: natura in locis cognatis ac familiaribus maxime ſeruatur. & Theophraſtus primo libro de cauſis plantarum, ἅπαντα γὰρ φαίνεται τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, καὶ διαμένοντα, καὶ γενόμενα ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις: cuncta enim videntur animalia

malia & plantæ manere ac generari in proprijs locis. ſubditq. ἀπαθῆ μὲν ὑπὸ τούτων. a proprijs locis nihil pati, non corrumpi. & quinto de cauſis plantarum tradit, vermes ad alias tranſlatos arbores, quam in quibus nati ſunt, non viuere. quapropter conſentaneum rationi magis eſt, vermes niue inuolutos, in ipſa niue natos, quam terra emerſos. nec de alimento illorum eſt dubitandum. etenim ex qua naſcuntur re, ex eadem ſine dubio ali poßunt. & niuem non eße rem ſimplicem, ſed ex pluribus concretam (cuiuſmodi oportet eſſe alimentum præbitura) ante ſtatuimus. & cuicumq; viuenti, interea dum generatur, tantum materiæ ſufficitur, vt etiam genito ſatis ſit ad vitam certo ſpacio ſuſtinendam, nullo extrinſecus alimento accedente; donec videlicet aut proprio ingenio, aut ope aliena, externum, & aduentitium (nam illud ingenitum dici poteſt) nutrimentum, vt naturam decet, comparetur. quod ſi nunquam ſuppetat, pauciſſimos ea dies, vel horas, vitam agere neceſſum eſt.

Illis autem, quæ de igne dicebantur, ſic occurritur. verius quidem dici, ignem maxime abeße ab humore, quam niuem a calore, cum ſecundo libro de generat. & corrupt. Ariſtoteles dixerit, ignem eſſe τὴν ὑπερβολὴν θερμότητος. *nihilque fieri ex igne; neque (vt ſecundo libro de generat. animal.) ab igne. ſed hæc non pugnant cum his, quæ dixit quinto de hiſtoria, vbi non ex igne dixit, neque ab igne naſci illud animalis genus, ſed in*

ignc. ἐν τῷ πυρὶ. tertius autẽ hic dicendi modus a prioribus duobus, qui & ipſi inter ſe differunt, diuerſus eſt, & aliud ſignificat. nec ſecum Ariſtoteles ipſemet pugnat, qui negauerit, vllum animal in igneſcentibus naſci, ſecundo libro de generat. animal. modo illius verba recte percipiantur, inquit, διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾶ ζῶον, οὐδὲ φαίνεται συνιςάμενον πυρουμένοις οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδὲν. quibus verbis docet (mea ſententia) ignẽ neque vt effectorem, neque vt materiam, generationis animalium auctorem eſſe. poſtremaq. verba non ſignificant in ignitis aliquid non gigni, ita vt negari poſſit in igne aliquid naſci; hoc enim eſt falſum ex quinti libri de hiſtoria animalium loco, quem ante diximus. ſed ita ſunt interpretanda. οὐδὲ φαίνεται συνιςάμενον πυρουμένοις, οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδὲν. nullum videtur conſtare ex igneſcentibus ſiue humidis ſiue ſiccis. nam verbum, συνίςαμαι, cum multifariam ſit in vſu, vt Grçcæ linguæ periti obſeruarunt, ſignificat etiã conſtare, conſiſtere, conſtitui. Ariſtoteles tertio libro de partibus animal. φάρυγξ καὶ ἡ ἀρτηρία συνέςηκεν ἐν χονδρώδη σώματι. guttur & arteria conſtitit in chartilagineo corpore, quod eſt, conſtituta fuit ex chartilagineo corpore. & hic igitur, συνιςάμενον ἐν τοῖς πυρουμένοις, quod conſtituitur ex igneſcentibus, vt tota ſententia ſit, neque archi tectum animalium eſſe ignem, neque materiam.

Non ſequitur tamẽ aliquod animal, cuius alius auctor ſit, & alia materies, quam ignis, non poſſe

in igne, & naſci, & viuere, & conſeruari, ſicut animalium, quę in aere degunt, non eſt effector, & parens aer, nec materies (niſi vt omnia elementa conueniunt, quo pacto & ignis confert ad rerum procreationem) in aere tamen fiunt, & in eo conſeruantur, quia natura, vt diximus, cognatis, familiaribusq. locis gaudet. & quamuis aliqua ancipitis vitæ ſint, quæ in alio, quam in quo naſcuntur, loco degunt, vt Lutra, Crocodilus, & alia, quę vt Ariſtoteles refert primo libro de hiſtoria animalium, extra aquas naſcuntur, in aquis tamen vitam agunt; tamen nullum eſt, quod in proprio, in quo natum eſt loco, conſeruari non poſſit: quapropter pyrauſta ſiue pyralis, in Cypriis fornacibus genita, non poteſt, ſicut nec aliud quidquam ex igne naſci, ſed poteſt aut ex chalcite, aut alia re cum chalcite permixta, nondum tamen igneſcēte, (fieri enim poteſt, vt lapidum illorum moles pluribus diebus congeſta, vt Ariſtoteles dicit, non vniuerſa ſimul ardeat) ab animali calore, vel ſpiritu (qui nuſquam non eſt, vt idem eſt auctor tertio libro de animalium generatione, & Theophraſtus tertio libro de cauſis plantarum inquiens, πανταχοῦ ἡ φύσις ζωογονεῖ) *generari in igne, & viuere illa etiam conditione, vt ab eo ſeiuncta protinus intereat. conceditq. Ariſtoteles eodem quinto de hiſtoria, certas animalium quorundam eſſe conſtitutiones, quas ignis non comburat, vt quod de Salamandra dicitur. adeo vt, quod ſecundo de animal. generat. negauit,* ἐν τοῖς πυρουμένοις, *non*

F 2 *ſit*

ſit idem illud, quod aſſeruit libro quinto de hiſto-
ria, ἐν τῷ πυρὶ: quoniam vis verbi, συνίσαμαι,
patitur, vt idem ſit ſenſus, ἐν τοῖς πυρουμένοις,
qui eſſet, ſi cum verbo, γίνομαι, dictum fuiſſet,
ἐκ τῶν πυρουμένων. itaque negat, γίνεσθαι ἐκ τῶν
πυρουμένων, vt ſecundo libro de generat. & cor-
rupt. negauit inquiens, οὐδὲν γίνεται οὔτ' ἐκ χρυ-
στάλλου, οὔτ' ἐκ πυρὸς. quinto autem libro de hiſto
ria aſſerit, ἐν τῷ πυρὶ γίνεσθαι. quod eſt aliud, hic
enim locus, illic materia & principiũ ſignificatur.

Nec obijciat aliquis Ariſtotelem quinto de hi-
ſtoria ſimiliter loqui de igne, ac de niue; ſignifica-
re autem non ſolum in niue. ſed ex niue naſci ver-
mes; quia dixit rubros eſſe, quoniam nix, in qua
naſcuntur, rubra eſt, tanquam in illorum genera-
tione ſumatur etiam vt materies, non autem ſit
dumtaxat locus; ergo & ignem vt materiem ab
eodem acceptum etiam ſi dixit, in igne; nam huic
occurritur bifariam. primo; quod in niue poſſet
aliquid eſſe permixtum, quod pariter vetuſtate
rubeſceret, ſicut nix, ex quo vermes naſcantur,
quod vel affirmare, vel negare ſatis tuto non poſ-
ſumus, niſi quatenus rationem ſecutis veriſimi-
lius videtur, terrenum etiam aliquid eſſe permi-
xtum, quod ad dictorum vermium procreationem
conueniat. deinde, quod diſpar ratio eſt ignis, &
niuis: quia, vt ante diximus, non eſt tanta in niue
frigoris, quanta in igne caloris excellentia. ac di-
ctum equidem ab Ariſtotele, videri niuem ac ignẽ
minime obnoxium putrefactioni; ſed reuera non

aque

æque vterque a putredine diſtat. vt demum quod quinto de hiſtoria, ex ipſa rerum obſeruatione, dictũ eſt, naſci animal in igne, intelligendum ſit ex definitione ſecundi libri de generat. animal. non habere ignem effectorem, ac quaſi fabrum, neque materiam; ſed locum tantum, in quo ſolo vt naſcitur, ita & viuit, & conſeruatur. probabile tamen eſt breuiſſimam illorum vitam eſſe, cum deſit alimentum extrinſecus accedens, quo poſſint diutius ſuſtineri (nam quod attinet ad caloris cuſtodiam; cuius gratia frigore opus eſſe videtur; dici poſſet, ea, quę de reſpiratione ab Ariſtotele dicuntur, locum habere tantum in plantis, & animalibus, quæ in aere, & aqua viuunt, quæ ſpeciatim etiam ipſe memorauit; at ſi viuens aliquod in igne reperiatur, diuerſam rationem eßе) quamobrem a paucis etiam animaduerti potuerunt: quæ fortaſſe fuit cauſa, vt nec Galenus (quod quidam obijciunt) notauerit, etſi fornaces Cyprias diligenter luſtrauit. quamquam & notaſſe potuit, & ſilentio ſine culpa prætерijßе.

Verba Ariſtotelis, in ſuperiori capite poſita ex quinto libro de hiſtoria animal. caſtigatione non indigere. Cap. XXIIII.

IN *Ariſtotelis verbis ex quinto de hiſtoria animalium, quę retulimus ſuperiori capite, cum dicitur, in quadam niue gigni vermes & magnos & albos; illa verba,* ἐν ἐυδία, *quæ vertebamus,*

 in

in tepore, in aliquibus exemplaribus ſcripta ſunt, ἐν μηδίᾳ, quæ ſecutus interpres in Latina editione legit in Media. qua lectio comprobatur duabus rationibus. altera eſt, quod in ſerenitate (nam ἐνδίαν, ſerenitatem interpretantur) nix interdiu liquatur, noctu vero congelatur. propterea ex ea grandiores vermes naſci non poſſe. altera eſt, quod Strabo Armeniam, in qua dicebat vermes naſci in niue, finitimam eſſe Mediæ tradebat. quas rationes dum examinaremus, poſterior videbatur omnino nihili facienda: cum enim Strabo de ortu dictorum vermium verba faciens Mediæ non meminerit, vix induci poteſt ſuſpicio de emendanda vulgata Græcorum exemplarium editione. immo mirum eſſet, ſi Mediæ peculiare fuiſſet, vt vermes in niue magni, & albi orirentur, hoc a Strabone in Mediæ mentione fuiſſe omiſſum. ad hęc vermes ex niue magnos aut paruos, albos aut rubros fieri idem auctor non diſtinxit. prior autem ratio ſpeciem quandam veri habere videbatur, quoniam vere in ea ſumitur in ſerenitate niuem interdiu liquari, nocte autem gelaſcere. tamen diligentius conſideranti infirmior viſa eſt, quam vt perſuadere valeat vulgatam lectionem Græcorum exemplarium caſtigatione egere. nam etſi nix die reſoluitur, tamen non tota ſimul, & multis locis non vno die tota, ſed pluribus, & paulatim liqueſcit: quamobrem ex ea, quæ nondum ſoluta eſt, vermes naſci poſſent.

Nos ἐνδίαν, teporem vertimus, vt abſque ne-

ceſſi-

ceſſitate vulgatam lectionem nō mutaremus. quoniam vidi plures, tum medicinæ, tum Græcarum litterarum peritiſſimos viros in duodecimo aphoriſmo ſecundæ ſectionis Hippocratis iudicaſſe vocabulum, ἔνδιος, pro tepido melius accipi, quam pro ſereno. et animaduerti Plinium lib. decimiſeptimi capite vigeſimo quarto ex Theophr. lib. quarto de plātis, et quinto de cauſis plantarū, τὰ νότια καὶ ἐνδιεινὰ, interpretatū eſſe teporem humidū, a quo ſcilicet diuerſa inſectorū generis animalia plantis noxia produci, vterque auctor eſt. & Theophraſtus ipſe primo de cauſis plantarum, cum nominaſſet, τόπους ἐνδιεινοὺς, his mox oppoſuit, ψυχρούς. at frigidum non ſereno, ſed calido, aut tepido aduerſatur. ſimiliter quarto lib. opponit, τὰς ἐνδίας τοῖς χειμῶσι. at hyemi non ſerenitas, ſed calor, teporq. repugnat. ſed notaui etiam in Ariſtotele non poſſe melius verti ἐνδίαν, quam teporem humidum, ſeu clementiam cæli: nec debere uerti ſerenitatem. nam primo libro Meteoron, de pruina & rore verba faciens, tria vſurpat vocabulorum genera, quorum obſeruatio hanc rem totam aperiunt. ea ſunt. χειμῶν, καὶ χειμερινὸς τόπος. ἐνδία καὶ ἐνδιεινότερος τόπος. & αἰθρία. quæ Latine ſunt interpretanda, hyems & hyemalis locus, cæli clementia, & clementi locus cælo, ſerenitas. ratio eſt. quoniam Ariſtoteles ait pruinam fieri, χειμῶνος, καὶ ἐν τοῖς χειμερινοῖς τόποις, ideſt, hyeme & hyemalibus locis, quod eſt intelligendum frigida tempeſtate, & locis frigidis. cum enim infra

dicat Boream hyemem facere, quia frigidus eſt; ſignificat hyemem dici ex frigore, non ex pluuijs, vt aliquis exiſtimaret. & cum dicat pruinam hyeme fieri, non autem pluuio, ſed ſereno cælo, oſtendit hyemis appellatione pluuiam a ſe non comprehendi. hyememq́ alias atque alias, & pluuiam, & ſerenam poſſe eſſe. ait deinceps rorem fieri, ἐν εὐδίᾳ, καὶ εὐδιεινοτέροις τόποις. *vbi ſerenitatis mentio congrua non eſt. primum, quia ſereni epithetum loco non conuenit. deinde, quia dicit pruinam fieri in cælo ac loco illi contrario, in quo ros fit, & pruina in hyeme & in hyemalibus locis fit, ideſt cęlo ac locis frigidis. ergo* εὐδία, & τόπος εὐδιεινότερος, *in quo ros fit, calidum cælum & calidum locum ſignificare videtur. poſtremo, quod ait tum pruinam, tum rorem fieri,* ἐν τῇ αἰθρίᾳ. *quod ſerenitatem haud dubie ſignificat. igitur* εὐδία, *non eſt ſerenitas, alioquin etiam pruina fieret,* ἐν τῇ εὐδίᾳ, *quod Ariſtoteles negat. ergo* εὐδία, *eſt calor quidam, talis ſcilicet, qualis fieri auſtris ſpirantibus ſolet. quoniam, vt idem inquit,* ὁ νότος εὐδίαν ποιεῖ. *eſt autem calor humidus, vt notum eſt. atque ideo exiſtimo Plinium teporē humidum nuncupaſſe. quare & nos dicto loco teporem vertimus.*

Hoc autem videbatur ab Ariſtotele ſignificari, ſi, poſtquam ninxit, cælum tepeſcat; quam ob rem nix a cæli tepore citius liquefieri cogatur, quam vt poſſit ex vetuſtate rubeſcere; atque interim vermes naſcantur (poſſent autem quia non momento,

ſe

ſed tanto ſpacio interpoſito alicubi liqueſcit, vt ſine dubio naſci poſſint) hi fiunt magni & albi. magni, quoniam ad magnitudinem cæli temperatio cõducit. & albi, quia color niuis nondum vetuſtate in rubrum tranſijt.

Plinij locus ex Theophraſto de tribulo, & Theophraſti ex Plinio de roſis emendatur. Cap. XXV.

Theophraſtum de Plinio, & Plinium contra de Theophraſto bene meritum dici poſſe, argumento eſt locus, qui eſt libri vigeſimi primi, capite decimo quinto, vbi Plinius hęc habet. Hippophyes ſpinis geniculatũ. tributa proprietas, quod & fructum ſpinoſum habet. quę omnia de vno Hyppophye dicta, falſam ſententiam continent. quoniam Theophraſtus ſexto libro dę cauſis plantarum bis aſſeruit hanc eſſe tribuli proprietatem inter ſpinoſos frutices, vt fructum ſpinoſum gerat. περικαρπιάκανθος ἐστιν. ἔχει γὰρ ἀκάνθας ἐν τῷ περικαρπίῳ. διὸ καὶ τοῦτο ἴδιον πρὸς ἅπαντα ὡς εἰπεῖν. *& prope finem tractationis eorundem,* ὁ δὲ τρίβολος ἴδιον ἔχει, διότι περικαρπιάκανθος ἐστι. *itaque in Plinio legendum eſt, non Tributa, ſe Tribulo proprietas, quod & fructum ſpinoſum habet.*

Theophraſtus vero eodem libro differentias roſarum proſequebatur, ac dicebat, τὰ μὲν πλεῖστα πεντάφυλλα. *plurimæ quidem quinque habent folia. hoc autem dubium eſt, immo falſum, quoniam*

niam rariores naſcuntur, quibus quinque, quam quibus maior foliorum numerus. deinde in numero differentiarum proponit tantum multitudinem foliorum, πλήθει τε φύλλων καὶ ὀλιγότητι. *non autem multitudinem plantarum, vt ſcilicet, quæ rariores, quæue frequentiores oriantur. propterea vox,* τὰ πλεῖστα, *ad numerum foliorum videtur referenda. at quinarius non eſt maximus in roſis foliorum numerus, cum ſint non ſolum duodecim, & viginti, ſed & centum foliorum roſæ. neutro igitur modo conuenire videtur vox,* πλεῖστα. *His itaq. & Plinij auctoritate ſuadebatur mihi, legendum,* τὰ μὲν γὰρ ὀλίγιστα πεντάφυλλα. *quibus pauciſſima ſunt, ea quinque habent folia. quod reliquæ Theophraſti orationi congruum eſt. & Plinius eiuſdem libri capite quarto, inquit, Pauciſſima quina folia, ac deinde numeroſiora, cum ſit genus eius, quam centifoliam vocant. quæ Theophraſti verborum compendioſa interpretatio eſt, ſi ita legeris,* τὰ μὲν ὀλίγιστα πεντάφυλλα. τὰ δὲ δωδεκάφυλλα. τὰ δὲ εἰκοσάφυλλα. τὰ δὲ ἔτι πολλῷ πλείω ὑπεραίροντα τούτων. ἔνια γὰρ εἶναι φάσιν, ἃ καὶ καλοῦσιν ἑκατόνφυλλα.

Ciceronis locus de Ariſtolochia vt poſſit defendi. Cap. XXVI.

CIcero primo libro de diuinatione ſcribit Ariſtolochiam ab inuentore nomen, & inuentorẽ ipſam herbam ex ſomnio reperiſſe. Petrus Victo-

rius

rius ſexti libri variarum lectionum, capite tertio Ciceronem arguit Plinij auctoritate, qui ſcribit grauidas huic herbæ nomen dediſſe: quoniam eſſet, ἀρίστη λοχείαις. quod eſt, optima puerperijs, quam ſententiam Dioſcorides quoque ſecutus eſt. non videtur igitur ab inuentore nomen habuiſſe.

Probabile videbatur, Ciceronem memoria lapſum vnam pro alia herbam accepiſſe: nam plures ſunt ſomnio repertæ, & plures ab inuentoribus nomen habentes; quamquam non facile eſt alteram reperire, cui vtrumque acciderit, & ſomnio oſtendi, & inuentoris ſimul nomen accipere, eo modo, quo de Ariſtolochia ſcriptum eſt a Cicerone. ſed legenti mihi aliquando Græcum Nicandri interpretem oblatus locus eſt, vnde aliquid pro Cicerone deſumerem. nam in theriacis, vbi Nicander Ariſtolochię mentionem facit, interpres inquit, ταύτην δὲ φησὶν Ἀριστοτέλης γυναῖκα εὑρηκέναι. hoc eſt, hanc ait Ariſtoteles mulierem repeiſſe. Succurrebat igitur fieri etiam potuiſſe, vt illi mulieri fuiſſet Ariſtolochia nomen, atque vt illa ſomnio herbam reperiſſet; quod eodem Ariſtotelis loco ſcriptum negare quis audeat? Plinius quidẽ & Dioſcorides mulieris huius nullam fecere mentionem, ſed non ideo non potuit de ea Ariſtoteles aliquid ſcripſiſſe; origo illa nominis, ἀρίστη λοχείαις, aptiſſima eſt, ſed argumenti genus infirmiſſimum eſt: quin potuit etiam mulier aliqua initio ob eandem cauſam ſic appellari: quæ cum herbę nomẽ dederit, dici ex ſecundario poteſt gra-

nidas

uidas dediſſe, vt Plinius ſcripſit. ad hæc ſunt herbę puerperis optimæ plures, quarum ſunt alia nomina. inſuper de re eadem opiniones diuerſas eſſe translatitium eſt. & negationem comprobare operoſiſſimum eſt. dictum a Cicerone potuit ſi non ab Ariſtotele, certe ab alio quopiam litteris traditum eſſe. itaque Ciceroni affirmanti credendum magis videtur, quam Victorio neganti. Plinius & Dioſcorides in aliam iere ſententiam. at quod a Cicerone traditum eſt, quodque interpres Nicandri ex Ariſtotele ſcripſit, neque aiunt, neque negant. Quibus omnibus ſuam Ciceroni auctoritatē ſaluam & integram eſſe exiſtimarem.

De morborum ſucceſſione Hippocratis ſententia potiſſimum, cum lectionum varietate conſideratur. quorundam errores notantur. Cap. XXVII.

IVre dubitatur vtrum omnis morborum ſucceſſio mala ſit, cum Hippocrates libro de affectionibus dixerit morbum alteri ſuperuenientem plerumq. interficere. contra autem multa ſint exempla, quæ docent morborum ſucceſſionem ſalutarē eſſe. verum ſi rem accurate perpendamus, intelligemus ſententiam illam ex libro de affectionibus tunc dumtaxat poſſe locum habere, cum grauior, & lætalis morbus mitiori, & non lætali, aut minus lætali ſuccedit, vt ſi quartanā hybernam acutus morbus excipiat, ſi a dyſenteria in hydropem trā-

ſitus

ſitus fiat. alioqui ſucceſſiones morborum multæ ſalubres notatę ſunt, vt cum quartana continuæ ſuccedit, cum lienoſo aduenit dyſenteria, cum lippienti alui fluor accedit. Febrem vero mirum eſt, quam ſæpe remedio eſſe traditum ſit.

Hippocrates quartæ ſectionis aphoriſmo quinquageſimo ſeptimo, primo libro de morbis, libro de iudicationibus, in coacis prænotionibus. Febris, quæ neruorum diſtentione, aut rigore (σπασμὸν, & τέτανον, ſic Celſus interpretatur) laboranti ſuperuenit, ſoluit morbum. ſextæ ſectionis aphoriſmo quadrageſimo. Quibus dolor circa præcordiũ ſit ſine inflammatione, his febris ſuperueniens morbum ſoluit. eiuſdem ſectionis aphoriſmo quadrageſimo quarto. Quibus ex ſtillicidio vrinę Ileos (tenuioris inteſtini morbum Celſus interpretatur) ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente ſatis vrina fluxerit. ſeptimæ ſectionis aphoriſmo quinquageſimo quarto. Quicunque hepar circumdolent, his febris ſuperueniens ſoluit dolorem.

Hæc vero omnia Celſus ſecundi libri capite ſeptimo his verbis complexus eſt. Nam & præcordiorum dolores ſi ſine febre ſunt, finit. & in iecinoris dolore ſuccurrit. & neruorum diſtentionem, rigoremq. ſi poſtea cępit, ex toto tollit. & ex difficultate vrinæ morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi vrinam per calorem mouet, leuat.

Rurſus Hippocrates ſecundo προῤῥητικῶν, dicit ad herpetas, quos Celſus ignem ſacrum appel

lat,

lat, conferre, ſi vno die febris accedat. quem locum Celſus imitatus quinti libri, capite vigeſimo octauo, vbi priuatim ſcribit de igne ſacro (quem Zoſtera aliqui vocari ſimpliciter a Plinio dixerũt, etſi hoc nomine vocari ſolummodo eum ſcripſit, qui medium hominem ambit) inquit, medicamentum eius fortuitum eſt, vno die febris, quæ humorem noxium abſumat. quintæ ſectionis aphoriſmo ſeptuageſimo primo, A quartanis capti non admodum a neruorum diſtentione capiuntur, ſi vero prius capiantur, & quartana ſuperuenerit liberãtur. primo de morbis. Mulieri neruorum diſtentione laboranti a partu febrem ſuperuenire bonũ: ſexti libri epidemion ſectione ſexta, A quartana correpti a magno morbo non capiuntur, ſi vero corripiantur prius, & ſuccedat quartana liberantur. vbi Galenus ait, Non tantũ quartanam, ſed omne febris genus conducere aduerſus frigidum craſſumq. ſuccum, a quo magnum morbum fieri ipſe putauit. ſed opinionem ſequutus omnibus febribus hoc tribuit. Hippocrates vero experientia, & vſu rerum doctus, ſoli quartanæ. quintę ſectionis aphoriſmo quinto, ſi ebrius quiſpiam repente obmutuerit, diſtentis neruis moritur, niſi febre corripiatur, aut vbi ad horam peruenerit, qua ſoluuntur crapulæ, vocem recuperet. de qua re ſecundo etiam de morbis hæc habet. Si quis ex ebrietate voce priuetur, & ſane ipſum febris corripiat, ſanus fit, ſi vero non corripiat, die tertia moritur. ſecundo προῤῥητικῶν, *de lippientibus, ſi ſordes*

Not. de Galen. & Hippocrate.

palli-

pallidæ aut liuidæ fuerint, & lachryma multa, ac pallida, & in capite ardor fuerit, & de tempore dolores in oculum decubuerint, & vigiliæ his acceſſerint, neceſſe eſt vlcus in oculo factum eſſe, & timor eſt quoque vt talis rumpatur. prodeſt autẽ febris accedens, aut dolor ad lumbos innixus. quẽ locum vtinam Celſus recte ſit interpretatus ſexti libri capite quinto dicens, intus ruptum oculum febricula iuuat: quoniam Hippocrates ſignificare videtur febrem conducere ad oculi tutelam ne rũpatur, non ad rupti medelam, vt Celſus ſcripſit. ſextæ ſectionis aphoriſmo quinquageſimo primo. Quicunque ſani dolore capitis repente capiũtur, & ſtatim muti fiunt, & ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris apprehenderit.

Celſi erratum.

De qua re cum loquatur ſecundo de morbis, locus eſt notandus propter lectionis varietatem. Sanum repente dolor caput apprehendit, & ſtatim fit mutus, ac ſtertit, & os hiat, ac ſi quis illũ appellet, aut moueat, dumtaxat ſuſpirat, nihil autem intelligit, & multum mingit. & mingere ſe nõ ſentit. hic, ſi non febris apprehenderit, in ſeptem diebus moritur, ſi vero apprehendit, vt plurimũ ſanus fit; quæ verba ſic in Græco Frobeniano leguntur, ἢν μὴ πυρετὸς λάβῃ, ὡς τὰ πολλὰ ὑγιὴς γίνεται. quæ lectio melior eſt, quam Aldina, quę contrariam ſententiam continet. ἢν μὲν πυρετὸς λάβῃ, ἐν τῇσιν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκει. ἢν δὲ μὴ λάβῃ, ὡς τὰ πολλὰ ὑγιὴς γίνεται. quod eſt. ſi febris quidem corripit, in ſeptem diebus moritur,

Lectionis varietas.

ſi ve-

ſi vero non corripit, plerunque ſanus fit. cui lectioni contraria ſunt; quæ de morbo ſimili, vel eodem Hippocrates ante dixerat eodem libro, vbi loquitur de corruptione cerebri in ſecundo morbo. ἀποθνήσκει ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν, ἢν μὴ μὶν πῦρ ἐπιλάβῃ. εἰ γὰρ ἐπιλάβῃ ὑγιαίνει. *ideſt, moritur in ſeptem diebus, ſi non ipſum febris corripuerit. ſi enim corripuerit, ſanatur: contraria ſunt etiam, quæ habentur ſextæ ſectionis aphoriſmo quinquageſimo primo antedicto. cumq. Aldina lectio in his duobus locis Frobenianæ ſimilis ſit; eademq. ſit ſententia prioris loci, non potuit ſine culpa differre in illo a Frobeniana. quapropter quod habet priori loco,* ἢν μὲν πυρετὸς λάβῃ, *debuit eſſe,* ἢν μὴ πυρετὸς λάβῃ: *quod vero deinceps habet,* ἢν δὲ μὴ; *debuit eſſe tantum,* ἢν δὲ, *ſine aduerbio,* μὴ. *quemadmodum eſt in Frobeniano. ſed error ſecundus neceſſario primum ſequutus eſt: cum in primo lapſus facilis fuiſſet a* μὴ, *aduerbio ad* μὶν, *coniunctionem. nec aliquis Aldinam lectionem comprobare debet, eo, quod ab Hippocrate dicitur, in morbis cum alter ſuccedit alteri, plerumque occidere; ergo cum alicui, cui capitis dolor repente acceſſerit, ac ſtatim vox intercepta fuerit, febris ſuperuenit, exiſtimandum eſſe propter febrem potius moriturum, quam conualiturum; quoniam ex dictis ſatis conſtat, non omnem morborum ſucceſſionem mali conſulendam eſſe.*

Cuius rei extat etiam apud Platonem teſtimonium

nium in Timæo, vbi ſcriptum eſt neruorum rigorem febre ſanari.

Item Aſclepiades generatim in febre remediũ eſſe profeſſus eſt Celſo teſte quinti libri capite quarto, qui etiam ſecundi libri capite ſeptimo, inquit, denique ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſæpe præſidio eſt.

Sed quando huc acceſſimus, vt morborum ſucceſſionem auxilio ſæpius eſſe oſtenderemus, reſpondeamus etiam quærentibus, vtrum hoc præſidij genus a natura tantum expectandum ſit: an etiam tentandum a medico: nam vtrumq. fieri antiquorum obſeruatio, & auctoritas docet.

Hippocrates primo de morbis, verba faciẽs de his morborum permutationibus, ſeu ſucceſſionibus, dicebat, talia in morbis fieri, δὶ οὐδεμίην οὔτε ἀμαθίην, οὔτε σοφίην ἰητρῶν. ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ταυτομάτου, καὶ ἐπιτυχίης. *nulla medicorum inſcitia aut ſapientia, ſed ſpontè, ac fortuitò ſucceſſu. ſic Celſus, vt diximus, de ſacro igne, medicamentum eius, inquit, fortuitum eſt, vno die febris.*

Sed & a medico tentandum id eſt aliquando, vt quodammodo ſignificatum eſt ab Hippocrate libro de locis in homine, vbi dicit, antiquos morbos difficilius curari, quam nouos, ſed antiquos oportere primum nouos facere. ἀλλὰ νοσήματα τὰ παλαιὰ νέα πρῶτον ποιέειν. *exemplo etiam allato calloſi vlceris, quod curandum eſt ciecta primũ duritia putrefactorio medicamento.* ἕλκος πεπω-

ρωμένον ἐκβάλλοντα τὸ σκληρὸν σηπτηρίῳ φαρμάκω, ἔπειτα συνάγειν. de febre vero paulo clarius ſecundi libri epidemion ſectione quinta, inquit, ſi puerpera neruorum diſtentio ſuperueniat, effice Lectionis caſtigatio. *febrem. nam etſi legitur, πῦρ ποιεῖ, quod eſt febris facit, vel febrem, probabilis tamen eſt coniectura, quam ſecutus interpres, tranſtulit, febrē effice, legendum ratus, πῦρ ποιεῖν, vt reſpondeat ſequenti verbo, κλύζειν. ſic enim congrua magis oratio, & ſententia verior eſt.*

De hac autem re Celſus tertij libri capite nono, inquit, ſed eſt circunſpecti hominis, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia curationem vbi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id, quod futurum eſt. fuerat autē de lentis febribus locutus, de quarum curatione dixerat, in hoc caſu medici cura eſſe debet, vt morbum mutet; fortaſſe enim curationi opportunior fiet. quam ſententiam Galenus ſecutus decimi libri methodi capite decimo, dixerat, laborantem hectica, quæ curationem non recipit, in contrariam intemperiem transferendum eſſe, quæ ſanationem recipere poſſit: ac rurſus Celſus quinti libri capite vigeſimo ſexto modum explicat, quo vlcus vetuſtum nouādum ſit, vt curatio poſſit adhiberi. curatur autem, vel medicamento excedente, vel ſcalpello. vbi notabunt viri docti, quid ſignificent illa, vetus autem vlcus ſcalpello conijciēdum eſt, an legi debeat concidendum eſt. Lectionis caſtigatio.

Hunc autem in modum receptum eſt vitia ex

alto

alto trahere medicamentis, quæ ruborem & vlcera excitando in cute morbum permutant. Dioſcorides, ἑτεροπάθειαν, appellat ſecundo libro, cum de ſinapi dicit, quod conducit ad omne genus antiqui doloris, vbi ex alto corporis ad ſuperficiem traducere volumus, τῷ τῆς ἑτεροπαθείας λόγῳ, ideſt, permutandæ valetudinis cauſa.

Ex quo frumenti genere panis apud Græcos, & Latinos primum factus oſtenditur.

Cap. XXVIII.

QVærebatur, vter panis, hordeaceus, an triticeus prior in vſu eſſe cœpiſſet. animaduerti, virum valde doctum eius eſſe ſententiæ, quod hordeaceus apud Græcos & Latinos primo ſit factus. mihi vero aliter Græciæ, quam Latio contigiſſe videbatur.

Nam Græcos dixerim, primum, non panem, ſed mazam ex hordeo: deinde, panem ex tritico: poſtremo panem ex hordeo. a Latinis vero ex farre primum pultem: deinde panem ex farre: tum reliqua frumenti genera inuecta.

Vt ita de Græcis ſentiam hi auctores mouent. Plinius, qui decimi octaui libri capite ſeptimo, inquit, Antiquiſſimum in cibis hordeum, ſicut Atheenienſium ritu Menandro auctore apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearij vocabantur. Theocriti interpres (eumq arbitror, Euſtathius eadem referens primo libro Iliad. ſecutus eſt) qui

ſeptimo idyllio explicans cur poeta, ἀλωὰν εὐκρίθον, *aream bene hordeatam dixerit,* διὰ τὸ δοκεῖν, *inquit,* πρῶτον εὑρεθῆναι τὸν τῆς κριθῆς καρπὸν, *quoniam videtur primum hordei fructum fuiße repertum. demum Dionyſius Alycarnoß. qui in ſecundo libro teſtatur, Græcos putaſſe hordeum fuiſſe frugem vetuſtiſſimam, propterea hordei primitias in ſacris dediſſe. Si igitur hordeum apud Græcos anteceſſit ceteras fruges, veriſimile eſt quoque ex eo primum panem effectum, aut aliquid, quod vice panis in vſu eſſet. dicebam ego mazam, quoniam panis hordeacei mentionem obſeruaui tantum poſt Hippocratis ętatem, Hippocrate ipſo mazam tantum, quæ fiebat ex hordeo, memorante. cuius etiam mentio diu ante Hippocratem ab Heſiodo facta eſt. panis autem eodem Hippocratis tempore fiebat ex tritico. & Homerus P. odyſſeæ panem vocauit,* πύρνον, *quæ uox a* πυρὸς, *quod ſignificat triticum, originẽ habet.*

De Romanis vero, idem Dionyſius eodem loco dicebat, priſcos legitima, ſacraque matrimonia vocaſſe farracea, quoniam vetus, diuq. conſuetum Romanis alimentum fuit far. quod multum, prẹſtansq. in agro Romano naſcebatur. & inquit, vt nos Græci hordeum vetuſtiſſimam frugem putantes, hordei primitias in ſacris damus, ita Romani pretioſiſſimum, vetuſtißimumque fructum far putantes, ſacrificia omnia ignea ab eo incipiunt.

Ouidius vero ſecundo libro Faſtorum, Farra

tamen veteres iaciebant, farra metebant, Primitias Cereri farra robuſta dabant. & ſexto, cum quæſierit, Pinguia cur illis guſtantur larda Calendis, Mixtaq. cum calido ſit faba farre rogas? reſpondet, Priſca dea eſt, aliturq. cibis, quibus ante ſolebat, & cet. & paulo poſt, Sus erat in pretio, caſa ſue feſta colebant, Terra fabas tantum, duraque farra dabat. Quæ duo mixta ſimul feſtis quicunque Calendis Ederit, huic lædi viſcera poſſe negant.

Plinius decimi octaui libri capite ſeptimo ex Verrio tradit, farre tantum e frumento Populum Romanum trecentis annis vſum. & capite octauo, inquit, ex omni genere duriſſimum far, & contra hyemes firmiſſimum, patitur frigidiſſimos locos, & minus ſubactos, vel æſtuoſos, ſitientesque. primus antiquis latio cibus, maximo argumento in adoreæ donis, ſicuti diximus, & cet. quis ergo non exiſtimet, panem ex farre prius, quam ex alio frumenti genere apud Romanos factum? Ouidius eodem ſexto libro Faſtorum, Sola prius furni torrebant farra coloni, Et Fornacali ſunt ſtata ſacra deæ. Suppoſitũ cineri panem focus ipſe parabat; verum eſt, quod a Plinio dicitur eodẽ capite octauo, Romanos longo tempore vixiſſe pulte, non pane. & veriſimile eſt pultem, quia facilius paratur, & minori eget induſtria, primo inuentam; panem vero multo poſt; quoniam vt maiorem operã requirit, ita ampliori fuit opus ſpacio ad eam artem, qua efficitur, producendam. nec obſtat, quod

ait Plinius eiuſdem libri capite ſeptimò, Panem ex hordeo antiquis vſitatum vitam damnaſſe, & quadrupedum tradidiſſe refectibus. nam ſi de Romanis hoc dixit (non enim explicat) mirum nõ eſt, antiquos vocari illos etiam, qui vixerunt poſt annos illos trecentos, quibus Po. Ro. ſolo farre vſus eſſe dictus eſt.

Mazam apud Hippocratem aliud fuiſſe, quam panes hordeaceos apud Galenum & poſteriores. Cap. XXIX.

M*Aza quid eſſet, diuerſis explicatum modis reperitur, quos huc afferre opus non eſt; tantum enim quærimus, an apud Hippocratem maza idem eſſet, quod apud poſteriores panis hordeaceus fuiſſe intelligitur. illud igitur conſtare mihi videtur. Hippocratem ſic vbique inter mazam, & panem diſtinguere, vt ſignificet ſuis temporibus, nec mazam panis, nec panem mazæ nomen habuiſſe. quod videre eſt libro de veteri medicina, ſecundo de diæta, libro de ſalubri diæta, de affectionibus, de morbis muliebribus, ſecundi* ἐπιδημιῶν, *ſectione ſexta, & libro de diæta accutorum. videre eſt etiam apud eius fere æqualem Ariſtophanem Pluto, cuius hæc ſunt,* σιτεῖδῃ δ' ἀντὶ μὲν ἄρτων μαλάχης πτόρθον, ἀντὶ δὲ μάζης φυλλ' ἰσχνῶν ῥαφανίδων. *idque etiam ſeruatum aliquanto poſt Hippocratem, ſuadetur Xenophontis verbis, quæ leguntur ſexto libro de Cyri inſtitutione.*

ne. ὅςις ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην ἀεὶ τὴν μᾶζαν ἐσθίει· καὶ ὅςις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον. *diſtinguebatur autem maza à pane, quod hic ex tritico, illa ex hordeo conficiebatur, quod ſatis Hippocrates ſignificat, libro de veteri medicina inquiens,* ἐκ μὲν οὖν τῶν πυρῶν βρέξαντες, καὶ πτίσαντες πάντα, καὶ καταλέσαντες, καὶ διαττήσαντες, καὶ φυρύξαντες, καὶ ὀπτήσαντες ἀποτέλεσαν ἄρτον. ἐκ δὲ γε τῶν κριθέων μᾶζαν. *Si igitur, vt verba hæc ſignificant, vt ex tritico panis, ita ex hordeo fit maza, ſcilicet vt illic triticũ, ita hic hordeum madefaciendo, deglubendo, terendo, cribrando, ſubigendo, & aſſando; differentia tantũ eſt, quod diuerſa vtriuſque materia eſt. indicat hoc idem ſecundo libro de diæta, vbi hordei facultatem deſcribens mazæ tantum mentionem facit, paniſq. vocabulo nunquam vtitur: contra vero de tritici viribus verba faciens, panem dumtaxat nominat, mazæ mentionem penitus omittit, panem vero ex hordeo nunquam memorat. ex dictis Xenophontis verbis notandum eſt, quod de maza dixit* ἀλφιτοσιτεῖ, *quoniam Hippocrates quoque libro ſecundo de diæta, cum de hordeo & maza loquitur, farinam hordei,* ἄλφιτον, *appellat, cum vero de tritico & pane,* ἄλητον, *tritici farinam vocat, quam* ἄλευρον, *libro de affectionibus nuncupat. quod etiam facit, vt in Xenophontis verbis minus mihi placeat,* τὸ ἀρτοσιτεῖ, *cuius loco libentius legerem,* ἀλητοσιτεῖ. *quod tale eſt reſpectu panis, quale* ἀλφιτο-

φιτοσιτεῖ, reſpectu mazæ. non propterea nego, τὸ ἄλφιτον, dictum de alio farinæ genere ab Hippocrate, quoniam dictum Galenus in exegeſi teſtatur, ſed cum adiectione, ἄλφιτα πύρινα, φακῶν ἄλφιτον. ſine adiectione vero, hordeaceam intelligendam affirmo. ex his igitur adducor, vt credam, Hippocratis ætate apud Græcos nihil ex hordeo fieri ſolitum, quod panis appellaretur. in ſequenti vero tempore, panis vocabulum vſurpari cœptum in his etiam, quę fierent ex hordeo, notaui primum libro admirabilium auſcultationum, qui Ariſtotelis eſſe dicitur, in quo legitur, Hordeum in Thraciæ parte quadam naſci, cuius ſi aut mazam, aut panem aliquis homo comederit, illius ſtercora ab vllis ſuibus, aut canibus non attingi. aut igitur fiebat iam panis ex hordeo, aut panis, & mazæ vocabulum cõfundi cœperat. ſed poſterius a me non probatur; cum poſteriora etiam ſæcula ſic diſtinxerint panem inter & mazam, vt res diuerſas nomina varia ſignificarent. Galenus enim primo libro de alimentis, vtramque rem ſeparatim proſequitur, ac diuerſas habere vires tradit, potiſſimum aſſerens, tantum mazam in alendo corpore ab hordeaceo pane relinqui, quantum hi a triticeis relinquuntur. item mazam ægrius concoqui, & ventriculum flatu, quam panes hordeaceos, magis implere. quam ſententiam poſteriores Galeno Aetius, Paulusque retulerunt. Iulius etiam Pollux ſexti libri capite vndecimo, panes hordea-

deaceos, & mazam ſeorſim commemorauit. quod vero non aliter mazam poſteriores intellexerint, quam Hippocrates, illo maxime perſuaſum eſt mihi, quod Galenus eodem loco mazam ait, Athenienſium more a Philotimo, τριπτὴν, vocatam. Hippocrates autem ſecundo libro de diæta, mazam aliam τριπτὴν, aliam ἄτριπτον, appellauit: cuius epitheti Galenus, cum de panibus loqueretur hordeaceis, nuſquam meminit. quamobrem par eſt exiſtimare mazam Hippocratis aliud, quam poſteriorum panem hordeaceum fuiſſe.

Quæ apud Hippocratem, vel cibi, vel potionis gratia ex hordeo parentur. Cap. XXX.

EX hordeacea farina fiebat maza, vt panis ex triticea: quod aperte demonſtratum eſt ab Hippocrate libro de veteri medicina. ſcilicet hordeum quemadmodum triticum aqua perfundebatur, decorticabatur, molebatur, cribro farinario ſubcernebatur, ſubigebatur, ac demum aſſabatur. hoc autem ſic aſſatum erat maza. ac licet panis hordeaceus poſteriorum (vt ante notauimus) a maza Hippocratis differat, tamen ipſa maza non inſcite panis hordeaceus vocari potuiſſet, niſi iam receptum fuiſſet, vt panis vocabulo ſimpliciter enunciato triticeus intelligeretur; quamobrē hordeaceus ſignificari non poterat

niſi cum adiectione, panis hordeaceus. hic autem commodius vno mazæ vocabulo ſignificabatur: quod Græca linguæ diuitias arguit. hęc igitur erat maza ſimpliciter dicta: cum adiectione vero multis modis pro vario conficiendi modo dicebatur: quam rem alibi perſecuti ſumus. poſteriores vero, qui ſimpliciter dixerunt, mazam fieri ex farina & oxymelite, vel poſca, vel aqua mulſa, vel aqua, vel vino dulci, uel ſapa, uel oleo, vel lacte; hi viſi ſunt ſua potius, quam Hippocratis tempora animaduertiſſe. a cuius ſententia longius receſſerunt, qui in Heſiodo mazam, caſeum eſſe dixerunt.

Fiebat ex eadē farina cyceon permixta aqua, aut uino, aut melle, aut lacte. quod conijcio ex libro ſecundo de diæta, vbi cum proſequitur hordei, & eorum, quæ fiunt ex hordeo facultates, eo loco cyceona commemorat (non alia re miſceri, quam dictis, ſignificans) quo ἄλητον, cum de tritico loquitur. eſt autem ἄλητον farina tritici, quam dicit potari uel ex aqua, uel ex lacte, uel melle, uel oleo. modo autem ſimili de cyceone uerba fecerat. eſt igitur hæc inter mazam & cyceonem differentia, ſi, quæ ab Hippocrate dicuntur, accurate perpendantur, quod maza cibus erat, qui panis inſtar ex hordei farina conficiebatur. Cyceon vero ſorbitio, aut potus ex farina eadem temperata, & permixta, alias aqua, alias uino, alias oleo. nec prohibet quicquam plura ſimul aliquando permixta, vt in cyceone, de

quo

quo Homerus in λ. Iliad. non nego, Galeni auctoritate commotus, quin maza quandoque oleo & melle ſubigeretur Hippocratis tempore, cuius illud libro de internis affectionibus, μάζαν ψαιστὴν; Galenus ipſe in exegeſi linguarum Hippocratis, interpretatus eſt mazam oleo & melle ſubactam. quod Athenæus quoque libro quarto aßerit. at hæc ſimplici mazæ nomine non intelligebatur, ſed cum adiectione, ſicuti etiam in eodem libro de internis affectionibus legitur, maza mollis: quoniam maza ſimpliciter non erat mollis. quemadmodum panis diuerſa genera erant, quæ proprijs appellationibus diſtinguebantur, quæque recenſere longum & ſuperuacaneum eſſet; ſed ſimpliciter panis intelligebatur, qui ex triticea farina conficiebatur. Sed hæc alibi latius examinantur. maza autem & cyceon tam ab ægrotis, quã a bene valentibus ſumebantur.

Prętcrea, ęgrotis datur ab Hippocrate, vt legitur in fine libri tertij de morbis, potus alius ex farina hordei, & adianto modico, & aqua crudis. datur etiam ex farina cadẽ & aqua coctis (licet ſit qui neget coctam ex farina hordei aquam in vſu fuiſſe apud Grçcos) vt in fine primi libri de morbis mulicbribus, in ea videlicet parte, quę notha reputatur, quæ tamen eſt Grçci, ac vetuſti auctoris. illic enim πτισάνης λέκυθον, viri docti ptiſanę farinam interpretati ſunt. his autem potibus proprium ab Hippocrate nomẽ nullum eſt inditum. hactenus de farina.

Alte-

Altera ex parte hordeum integrum accipiebatur, & a cortice nudabatur: hordeum hoc pacto mundatum ptiſana (quoniam πτίσσειν, aliud non eſt, quam detrahere corticem) vocabatur. quam alias crudam, alias, ſi coqueretur, coctam Galenus appellat primi libri de diȩta acut. morb. commentarij textu decimo octauo. Hippocratem vero nuſquam cum adiectione crudam, vel coctā vocaſſe animaduerti. ſed eodem libro tam coctam, quam crudam ptiſanam ſimpliciter nuncupat. notat inſuper Galenus eiuſdem commentarij textu vigeſimo ſexto, eandem dici ptiſanam non colatam, & ptiſanam totam. videbatur mihi, craſſa quoque eadem ab Hippocrate vocari, eiuſdem libri textu decimo tertio.

Cocta autem ptiſana linteo percolabatur, vt idem Hippocrates auctor eſt, cuius verba ſunt eodem libro, δι᾽ ὀθονίου διηθεύοντες. colatum illud vocatur Græce, χυλὸς πτισάνης, Latine ſuccus ptiſanæ. aliqui cremorem ptiſanę interpretantur; quæ appellatio frequens reperitur in Cornelio Celſo, ac priuatim quarti libri capite decimo tertio, illis verbis, percolato ptiſanę cremore; viſus eſt illa Hippocratis animaduertiſſe, πτισάνας ἀδιηθήτους, & διηθεύοντες τὸν χυλόν. Cato vero libro de re ruſtica, cremoris vocabulo ſic vtitur, vt ex eo appareat, χυλὸν, recte verti cremorem: nam de amylo inquit, id in linteum nouum indito, exprimito cremorẽ in patinā. at ſimiliter ptiſanę ſuccus exprimitur, qui idcirco apte cremor appellatur.

Tra-

Præterea potum ex hordeo Hippocrates nominat, quem ab eo ſignificari primi libri de acutorum morborum diæta textu quadrageſimo primo, & ſecundi textu decimonono, & tertii ſexageſimo, dicente, alios uti tota ptiſana, alios ſucco, alios potu; neque aio, neque nego. nam etſi probabile uidetur, ex eadem re factũ potum, quem nominat, ex qua ſorbitionem intelligit, videlicet ex hordeo. tamen primo libro rem latius exponens, aperte oſtendit, pro potu ſe intelligere, oxymel, melicratum, aquam. at ſine dubio hordeaceum potum nominat tertij libri textu quadrageſimo tertio, τὸ κρίθινον. quem nonnulli interpretes aquam hordei dixerunt intelligendam. etſi ab alijs negatum ſit, tam apud Græcos, quam apud latinos, haberi ullam huiuſmodi aquæ mentionem. tamen eam quoque fieri ſolitam ille locus perſpicue docet, in quo hæc leguntur. Si ſiticuloſi fuerint τῶν κριθίνου ὕδατος, aquam hordeaceam bibendam dato. eſt textus ſeptuageſimus primus libri quarti de diæta acutorum. quem ſi quis genuinum Hippocratis eſſe negauerit Græci ſaltem auctoris eſſe, negare non poterit. ſed potus alios deſcriptos nouimus huic valde ſimiles quem noſtri uocant aquam hordei. tertio libro de morbis, cum inquit, Hordeum Achilleium magnum ac plenum heminæ menſura ſiccato, & acutis ſpicis ablatis, ubi probe laueris, aquæ congio affuſo, coquito ad dimidias, frigefaacito, ac biben-

bendum dato. et deinde, cum ait, *Hordei torrefacti probe loti chęnicen dimidiam in aquæ congio bis, aut ter feruenda ſinito, & frigidam exhibeto.* quamobrem, ut licet aſſerere aquę hordei appellationem raro inueniri, ita negari non debet rei huius aliquem vſum apud Gręcos extitiſſe.

MARSILII CAGNATI VERONENSIS

DOCTORIS MEDICI, & Philoſophi, variarum obſeruationum

LIBER SECVNDVS.

VINA CVR AB ANTIQVIS condirentur. Cap. I.

VINA pluribus modis a maioribus condiri ſolita inuenimus, quoniam non vna erat, propter quam condirentur cauſa, non vnus finis, ſed plures. Primam vero, ac precipuam cauſam eam fuiſſe crediderim, vt res familiaris ſalua, & integra conſeruaretur. quamobrem modos excogitarunt, quibus vinum perenne fieret, & in vetuſtatem ſeruari poßet. cura quoque, inquit Columella duodecimo libro, adhibenda eſt, vt expreſſum muſtum perenne ſit, aut certe vſque ad venditionem durabile.

Huic proxima cauſa ſanitas. vnde etiam innu

merabilia pene genera fictitij vocati vini reperta ſunt, quæ dicuntur a Gręcis, Latiniſque auctoribus. duo autem propoſita videbantur, aut enim condiebantur medicaminibus ea ſpe, vt in vino ſic condito idem prgſidium eſſet, quod in ipſo medicamine ineſſe credebatur: aut alia via ſolum hoc quærebatur, vt ſani pariter, & ęgri ſine periculo vinum potarent. vſus addendi medicamina Plinij ętate fere exoleuerat, vt ipſe auctor eſt primo capite libri vigeſimi tertij, vbi cauſam quoque affert, quod ipſis rebus, ex quibus vina illa finguntur, vti poſſumus. & quis, inquit, ſatius cenſeat, abſynthite vino vtendum potius, quam abſynthio ipſo? vt vero ęque omnibus ſalubris eſſet vſus vini, prodeſſe maxime viſum eſt, generoſi & valde odorati vires infringere, nam alioqui vires bibentium ab ipſo franguntur. idem Plinius ait capite decimonono libri quartidecimi, Aliquibus in locis decoquunt ad ſapas muſta, infuſiſque his ferociam frangunt. & capite vigeſimo, crapula compeſci feritatem nimiam, frangique vires (ſeu virus vt aliqui legunt. eſt autem crapula Plinio reſina cocta, vt ait libri decimi ſexti capite vndecimo, non autem fex reſinę, vt aliqui voluerunt) quamquam nec ſanitatis gratia permixtiones admodum probarentur, vt idem eſt auctor primo capite libri vigeſimi tertij, ſaluberrimum, cui nihil in muſto additum eſt: meliusq. ſi nec vaſis pix affuerit. & ſeptimo capite quartidecimi ait, Epheſium vinum ſalubre non

eſſe,

eſſe, quoniam mari & defruto condiatur. & quod de ſanitate, idem de rei familiaris vtilitate dicendum eſt. de qua agens Columella dicebat, quæcũque vini nota ſine condimento valet perennari, optimam eſſe eam cenſemus, nec omnino quicquã permiſcendum, quo naturalis ſapor eius infuſcetur. id enim præſtantiſſimum eſt, quod ſuapte natura placere poterit. valetudinis gratia inſuper vina ſaccis percolabantur, quod a Plinio ſæpius memoratum eſt. ſed primo capite eiuſdem vigeſimi tertij, vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis. Theophraſtus ſexto libro de cauſis plantarũ appellauit οἶνον σακκιζόμενον. *ex quo pingue quiddam ſupernatans auferebant ad vſum lucernarum. vocat etiam in eodem libro,* ἠθικὸν οἶνον. *colo tranſmiſſum; quod ſi eſt idem, vt par eſt, quod Hippocrates libro,* περὶ παθῶν *vocat,* διαχεόμενον, ἀποψυχόμενον, δινηθούμενον, *certum eſt imbecillius hac opera fieri ſolitum, etenim Hippocrates, inquit,* λεπτότερος γίνεται καὶ ἀσθενέστερος. *His autem exiſtimari iure optimo poteſt, primum a neceſſarijs ortam eſſe vini condiendi rationem: quæ ad nimium deinde proceſſit cauſa luxus, qui non hæc tantum ad ſe conuertit, ſed ad plura inuenienda coegit ingenia.*

Itaque non contenti homines vinis firmitatem comparaſſe debilibus, vt in vetuſtatem ſeruarentur; vires etiam augere tentarunt, ac moræ impatientes, vetuſtatem accelerare. ideo pix & reſina, quæ primum ad iuuandam rem familiarem oppor

H tunc

tunc permiſcebantur, ad ætatem deinde ſimulandam ſunt vſurpatæ. vigeſimo quarti decimi Plinius, aſperſu, dicebat, picis odorem vino contingere,& ſaporis quadam acumina, vehementiusq. id fieri crudo flore reſinæ. videriq. vetuſtius dicebat Plutarchus quinti ſympoſiacon problemate tertio. vſos autem nonnullos vetuſtatis cauſa loco calido, patre Galeni auctore, mihi non ſatis conſtat, quoniam Galenus primo libro de antidotis ſatis manifeſte dixit, patrem ſuum inductum, vt cella calida vinū conderet, ne aceſceret (erat enim aquoſum adeo & imbecillum, vt frigus pati nequiret) non vt vetuſtatem acquireret: tamen ait etiam, eodem artificio quam celerrime vetus effectum; ſed hoc dictum accipi poteſt ad ſignificandum loci calorem non prohibuiſſe, quin cito inueteraſceret, cum ſua natura eſſet ad vetuſtatem cito recipiendam accommodatum: nam dixerat ibidem debilia, & aquoſa vina citius inueterari. & Plinius eodem primo vigeſimi tertij, leuiſſimū eſt, inquit, quod celerrime inueteratur. illud clariſſimū eſt, quod ipſe Plinius ſcripſit octauo quartidecimi, vocatum a Græcis Thalaſſiten, vaſis muſti deiectis in mare, quo genere præcox fit vetuſtas. & illud capite decimo octauo, ſic & mari nauigato, cuius iactatus his, quæ durauerint, tantum vetuſtatis adijcere ſentitur, quantum habuerint. illudq. demum in ſeptimo eiuſdem, nec Tmoliti per ſe gratia vt vino, ſed cuius dulci admixto, reliquorum duritia ſuauitatem accipiat, ſimul &

æta-

ętatem, quoniam vetuſtiora protinus videntur. quod non multum abeſt ab eo, quod ait Galenus, libro de bono & malo ſucco, impoſtura a nonnullis fieri ſolitum, nouello ſcilicet vetuſtum permiſcentibus, vt nouum pro vetuſto venderent. Quod Maſſilienſes priuatim vinis vetuſtatem fumo com pararent, ex Plinio perſpicue non intelligitur, qui tantum ait, in Narbonenſi fumo tingi vinum, & aloe adulterari. de Maſſilia dixit, quod genus aliud pinguius ad alia condienda gigneret, ſuccoſum nuncupatum: de vetuſtate nihil expreſſit, ſicuti nec Ariſtoteles, cum dixit quarto libro meteor. in Arcadia fumo vina in vtribus exſiccari ſolita. Acron apud Horatium odę octaua libri tertij hoc aſſeruit. Martialis ſępe indicauit vinũ Maſſilienſe fumo affectum, ſed ætatis cauſa eo tãtum in loco, Improba Maſſiliæ quidquid fumaria cogunt, Accipit ætatem quiſquis ab igne cadus. tamen generatim Plinius primo vigeſimi tertij aperte indicat, vinum fumo inueterari ſolitum, in quo tamen diuerſæ fuere ſententię; nam, inquit, iam & patres familias ætatem ademere his, quę per ſe cariem traxere. quo certe vocabulo ſatis conſilij dedere priſci: quoniam & in materijs cariem fumus erodit. at nos e diuerſo fumi amaritudine vetuſtatem induci perſuaſum habemus. Palladius quoque, communiter verba faciens decimo libro ex Gracis auctoribus, ad ætatem longã ſimulandam, & medicamenta quædam permiſceri, & vaſa in fumo poni ſolita, narrat. maturare

autem vetuſtatem a luxu profectum, indicat hominum, qui hæc excogitarunt genus. Plinius eodem loco inquit, Mangones iſta in apothecis excogitauere. propterea ſcriptum eſt a Galeno quoque libro de bono & malo ſucco, Mangones apud Romanos, vina inueterata, quale fuit Cecubum vocatum, nouis miſcuiſſe, vt noua venderent pro vetuſtis: certe bonæ valetudini hæc nihil conducebant, quoniam eodem loco Galenus vetuſtiorum potum æque, ac nouiſſimorum, fugiendum monet. & Plinius eodem primo miſceri, dixit, plurima genera, omnibus inutile. Fumo vero inueteratum inſaluberrimum eſſe. item vetuſto condire aliud minus annoſum inſalubre eſſe. Galenus primo libro de antidotis ſcripſit, fumo vinis acquiri vim ad excitandum capitis dolorem. Verum non pice tantum & reſina delitiarum ſtudioſi abuſi ſunt, ſed faccis etiam, cum dicat Plinius vigeſimo ſecundo quarti decimi, vt plus capiamus ſacco frangimus vires. item excogitarunt ſapores, atque colores eadem de cauſa permutare, ſplendorem afferre, odoremq. adſciſcere. quæ ſi quis ſanitati condita certet, vereor ne delitiarũ potius patronus, quam bonæ valetudinis curator habeatur.

Quid Bdella ſignificet apud Hippocratem. Cap. II.

H*Ippocrates ſecundo libro prædictionum, qui Græce inſcribitur,* προῤῥητικῶν β'. *hæc habet.*

bet. Si cuipiam fauces implentur ſanguine ſæpe ſingulis diebus, ac noctibus, cui neque caput antea doluit, & qui neque tuſſim habuit, neque febre correptus fuit, neque dolorem habuit pectoris, neque dorſi, huius conſideranda ſunt nares & fauces, an vlcus aliquod habere compareat in hoc loco, aut βδέλλαν: quæ digna ſunt, quæ cõſiderentur; ob id potiſſimum, quod viri antiqui in earum explanatione inter ſe magnopere diſſentiunt.

Galenus quarti libri de locis affectis capite quinto hunc locum imitari quidem videtur, ſed pauciora, & quædam diuerſa refert, quam Hippocrates, & omiſſo vlceris vocabulo, ſolius bdellę mentionem facit, & inquit, ſi pluribus diebus aliquis cruorem & ſcreauerit, & emunxerit, idque citra capitis dolorem, vel grauitatem, ſiue præſentem, ſiue præteritam, neque ictum in ea parte acceperit, huius & totum per nares meatum, & eam oris partem, quæ ad nares foramen tendit, accurate conſiderare oportet, nam fieri poteſt huiuſmodi accidens, bdella (hoc eſt hirudine) huic loco adhærente.

Cornelius Celſus contra ſecundi libri capite ſexto, fere totidem, quot Hippocrates enumerans, bdella omiſſa, vlcus tantum memorauit. cui fauces, inquit, ſanguine, & interdiu, & noctu replentur ſic, vt neque capitis dolores, neque pręcordiorum, neque vomitus, neque febricula pręceſſerit, huius aut in naribus, aut in faucibus

vlcus reperietur.

Tum diſſentiunt inter ſe Galenus & Dioſcorides, non ille Anazarbeus, ſed alius qui propinquior Galeni temporibus fuit. Dioſcorides enim hoc Hippocratis loco bdellam interpretatus eſt venam varicoſam. Galenus autem ſanguiſugam.

Conſtat autem ipſius Galeni verbis in enarratione linguarum Hippocratis in vocabulo βδέλλα, *quid illum aduxerit, vt ita exiſtimaret, cuius verba hæc ſunt.* βδέλλα. *in maiore de prędictione, & ſecundo, vt quidam inſcribunt, varicoſam venā ait ſic nominari Dioſcorides. mihi autem videtur, proprie dici nomen de ipſo animali: etenim incidi olim in id, quod in eo libro dicitur, & dubitantibus multis de ijs, quæ fierent, ſolus ego præcognoui ex ſcripto impulſus veritatem. hæc ait, quæ vertenda ſic cenſui, cum in edita interpretatione Galeni ſententia minus perſpicue expreſſa ſit. quod vero ſe præcognouiſſe Galenus aſſerit, illud videtur eſſe, quod quarti libri de locis affectis capite quinto narrat, ſe videlicet intra cuiuſdam nares, qui ſe in ſtagno, in quo erant ſanguiſugæ, exercuerat, hirudinem conſpexiſſe; quę cauſa erat, vt ille ſanguinem ad eum modum expueret, quem paulo ante dixerat, quemque ex eodem loco nuper retulimus. quid autem Dioſcoridem mouerit, vt bdellā pro vena varicoſa acciperet, nō conſtat.*

Dubitari autem poteſt primum communiter, vtrum ſit vera Dioſcoridis interpretatio, deinde priuatim, vtrū congrua ſit loco, de quo nūc agitur,

De

De priori dubitatione aliud dicere non habemus, quam veriſimile non eſſe, Dioſcoridem ſuo arbitratu finxiſſe huiuſmodi interpretationē, ſed potius alicuius Græci auctoritatem ſecutum. non habemus quidem alium ex antiquis auctorem, qui illam comprobet, ſed neque eſt, qui refellat: quando nec Galenus illam explodit; licet enim dixerit, videri ſibi dictis Hippocratis congruens, bdellam accipi pro animali, tamen hoc nō vetat, quominus verum ſit, eodem vocabulo venam varicoſam, & ſanguifluam aliquando ſignificari. nec etiā aliquis merito reijciat Dioſcoridis huius auctoritatem, quoniam Galenus in proemio libri, in quo linguas Hippocratis explanat, auctorem illum æſtimare minus videatur; animaduertere eſt enim ab eo non, vt minus fidum interpretem, & explanatorem vocabulorum Hippocratis, redargui, ſed vt eum, qui vocabulorum Hippocratis interpretationem profeßus, ne tertiam quidem illorum partem expoſuerit, ac multum operæ poſuerit in ijs explicandis, quæ nulli notiſſima non erant. alioqui probabile eſt, ſi ad rerum ſimilitudinem animū aduertamus, venam varicoſam βδέλλαν, vocatam translata appellatione ab animali, quod ab emulgendo, quod Græce βδέλλειν dicitur, βδέλλα nuncupatum eſt. videre eſt autem in brutis, quæ quotidie paſſim ſecantur, quaſdam ſanguinis portiones tereti figura, quæ ſanguiſugæ formam perſpicue præſeferunt, quas, ſi vel leuiſſime manibus tractes, ſanguinem pau-

latim quaſi ſundere videas,non tñ veluti ex uaſe ſanguis funditur, ſed ipſe, qui eo pacto coaceruatus eſt, ſanguis ſenſim ipſo attrectatu liqueſcit. cui rei ſimile quid in hominibus aliquando fieri negare non eſt, quod Græci antiquitus nomine ob ſimilitudinem tranſlato βδέλλαν dixerunt.

De altera dubitatione plura dicenda ſunt. ſcilicet quæritur, vtra interpretatio Hippocratis verbis aptior ſit, Galeni ne, an Dioſcoridis.

Galenus contra Dioſcoridẽ alio argumẽto vſus non eſt, præter ſui ipſius teſtimonium, qui ſcilicet aliquando hirudinem intra nares alicuius ſe vidiſſe aſſeruit. aliqui poſtea ſe confirmaſſe Galeni ſententiam exiſtimant illa ratione, quod Herodotus, cuius dialecti penitus ſimiles Hippocraticis ab eruditis omnibus eſſe putantur, in ſecundo libro haud dubie bdellam pro hirudine accepit.

Dioſcoridis autem rationes ab antiquis traditas habemus nullas. plura tamen ſunt, quæ Galeni ſententię aduerſantia, Dioſcoridis interpretationem Hippocratis orationi congruam eſſe demonſtrant, inquit Hippocrates. ſi cuipiam fauces implentur ſanguine ſæpe ſingulis diebus, ac noctibus & cet. ergo, ſi bdella ſanguiſugam ſignificat, poterit ſanguiſuga multos dies hærere faucibus alicuius ipſo ignaro. hoc autem pluribus de cauſis incredibile & abſurdum eſt. primũ enim ſanguiſuga tandiu fixa manere, & ſanguinẽ trahere non poteſt: nam in dies experimur, quod vbi ſanguine ſe impleuerit, ſubito decidit. deinde fieri non poteſt,

teſt, vt cruciatus, quem hirudo inducit, tandiu ſuſtineatur. quod illa oſtendunt, quę Plinius de elefantis ſcribit oct[?]ui libri capite decimo, Cruciatũ in potu maximum ſentiunt hauſta hirudine, quã ſanguiſugam cepiſſe appellari aduerto: hæc vbi in ipſo animæ canali ſe fixit intolerando afficit dolore. oſtendit etiam Columella cum de bobus loquitur ſexti libri capite decimoctauo, magnam perniciem ſæpe affert hirudo hauſta cum aqua: ea adhęrens faucibus ſanguinem ducit, & incremẽto ſuo tranſitum cibis præcludit. fieri quidem poteſt, vt imprudens aliquis hauriat ſanguiſugam, vt ſi è ſordido fonte auidius bibat, vel vt Nicander ait in Alexiphamacis, ἢ ὅθ' ὑπὸ ζοφέης νυκτὶ κεκαλυμμένος αὐγὰς Ἀφραδέως κρωσσοῖο καταχλίνας ποτὸν ἴσχει, *id eſt, Aut oculos quando circum nox funditur atra, Hauriat vt, ſeſe ad ſitulam ſine mente reclinat; at Dioſcorides ſexto libro ait, deuoratas hirudines dignoſci argumẽto, quod imago ſuctus cuiuſdam ſentitur. an igitur ſi faucibus hæſerit ſuctus non ſentietur, ac latere tandiu poſſe credibile eſt? tamen Hippocrates huius argumenti mentionem non fecit, vt nec doloris, de quo Plinius & Columella locuti ſunt, quod tamẽ erat maxime opportunum, ſi de bdella animali verba faciebat. tacuit etiam id, quod Galenum maxime adduxit, vt ſanguiſugam deuoratam, atque alteram intra nares affixam coniiceret; videlicet potum aquarum, in quibus hirudines verſari compertum ſit. hoc enim vno argumento in vtraque*

hiſtoria

hiſtoria uſus Galenus reperitur. Inſuper ſi diligẽter animaduertas, intelliges tam abſentibus, quã præſentibus ijs, quę narrantur ab Hippocrate, fieri poſſe, ut hirudo in os alicuius repat. quamobrẽ inania ad hanc rem conijciendam argumenta propoſuiſſet. nonne aliquis, cui caput antea doluit, aut tuſſim habuit, aut febrijt, aut pectoris, vel dorſi dolore laborauit, ſitire æque poteſt; atque alius, cui nihil dictorum acciderit? eidemque ſitienti nonne & illud euenire poteſt, vt ſordido ex fonte bibat, aut vaſe aliquo, in quo hirudines ſint?. ſi igitur hic ſanguinem reddiderit eo modo, quem Hippocrates narrat, (concedamus etiam neque ſuctum, neque cruciatum in faucibus vllum ab eo ſentiri) vacuus eſſe non debuerit ſuſpicione ſanguiſugę, quapropter inane argumentum eſt, caput nõ doluit, non tuſſijt &c. ergo ſanguiſuga, aut vlcus ineſt in eius faucibus, vel intra nares.

Hęc oſtendunt bdellæ vocabulum Hippocratis orationi, ſi pro hirudine accipiatur, non conuenire. quibus adductus Alexander Petronius, vir medicinæ longe peritiſſimus, quinto dialogo de re medica, Dioſcoridis interpretationem probauit, ac primus ætate noſtra rem hanc, vt & alias plurimas, animaduertit.

In quam ſententiam, vt ego quoque diſcedam, faciunt præter dicta, quod primo aſpectu vlceris mentio cum ſanguiſuga, minus, quam cum vena varicoſę mentione conuenire videtur. attentius vero conſideranti, oratio videtur Hippocratis imperfecta,

ſecta, quemadmodum Galeno viſa eſt accipienti bdellam pro animali: quoniam fieri poteſt, vt quis eundem in modum ſanguinem expuat non vlcere, non ſanguiſuga, ſed vulnere & ictu aliquo; licet hoc & ſine præcedenti dolore capitis, vel pectoris, vel dorſi, ſine febre, tuſſi, vomitu, ac pariter vna cum his, vt de ſanguiſuga dictum eſt, intelligi poſſit. quæ Galenus intuitus. Hippocrati illud adiunxit; neque ictũ in ea parte acceperit; et ſilentio præteriit tuſſim, vomitum, febrẽ, dolorẽ pectoris, dorſique. dolorem tantum capitis memorauit, & grauitatem adiecit tam præſentem, quam præteritam; quæ tamen eadem ratione omitti potuiſſent: quoniam ſola aquarum contemplatio ſanguiſugæ ſuſpicionem ſatis inducit, quo argumento ſublato, cetera ſunt inania. vt ante quoque dictum eſt.

Sed veriſimile eſt, Hippocratem voluiſſe rationem docere cognoſcendi morbum, non exterius aduenientem, quem ipſa ſola exterior cauſa ſatis indicat, ſed cuius origo interna ſit: vt quemadmodum vlceri, ita etiam bdellę cognoſcendæ vtile ſit noſſe, an febrierit, an capite, pectore, dorſo doluerit, an tuſſierit, an vomuerit. nam ſi horum nihil adſit, neceſſe eſt in faucibus, vel intra nares vlcus eſſe, aut varicoſam venam. hoc autem pacto conuenit bdellę mentio cum vlceris mentione, & fruſtra additur, conſiderandum eſſe, an aliquis ictum acceperit, quoniam de morbis ſermo eſt, quorum interna, non autem externa eſt origo.

Præterea

Prǽterea inquirendum eſt, an ſit aliquid, quo ſententia Hippocratis, iuxta Dioſcoridis interpretationem, confirmari, ac illuſtrari magis poſſit. iam dixi quam ob cauſam venæ varicoſæ, & ſanguifluę bdellæ appellatione apud antiquos venire potuerint. modo explicabimus, an aliquid huiuſmodi intra os, aut nares fieri ſoleat, idque auctoritate, & exemplis.

Quod varices potiſſimum dicantur venæ tumẽtes in cruribus, in temporibus, & in ventre, maxime circa vmbilicum, vt ſcriptum a Galeno eſt libro de tumoribus præter naturam; ſatis conſtat. Sed & in pectore, ac pulmone varices fieri, docetur ab Hippocrate libro primo de morbis, & libro de internis affectionibus. a quo illud etiam dictum eſt primo de morbis, ſanguinem primum quidem exiguum & ſubnigrum, deinde vero multum, & ſinceriſſimum expui ab eo, qui laborat pulmonis varicibus, ſeu varicoſis venis; nam eo loco dicit fieri tractum veluti varicem; & paulo poſt, venas variciformes appellat, quamquam libro de internis affectionibus uaricem in pulmone aperte dixit.

Conſtat etiam, quod apud Ariſtotelem hęmorrois dicitur non ſolum de venis, quæ in ſede tumentes ſanguinem fundunt, ſed de aliys quoque, a quibus ſanguis profunditur ęque, ac ab illis, quę in ſede manent. locus eſt clariſſimus primo de generatione animalium ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς κοιλίαις διὰ τὴν ἀπεψίαν γίνεται διάρροια, οὕτως ἐν ταῖς

φλε-

φλεψὶν, αἱ τ᾽ ἄλλαι ἁμορροΐδες, καὶ αἱ τῶν καταμηνίων. καὶ γὰρ ἄυτη αἱμοῤῥοΐς ἐστι. ideſt, ſicut igitur in ventribus propter cruditatem fit profluuiũ, ita in venis aliæ fiunt hæmorroides, & menſtruorum, etenim hæc etiam hæmorrois eſt. et hęc ita definita ſint. Ariſtoteles igitur ſecundo libro de partibus animalium rem narrat, quæ apte quadrat Hippocratis orationi iuxta Dioſcoridis interpretationem, inquit, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τοῦ στόματος αἱμοῤῥοΐδες ἄπονοι γίνονται, καὶ οὐχ᾽ ὥσπερ ἐκ τῆς ἀρτηρίας μετὰ βίας, ideſt fiunt etiam aliquando hæmorroides ex ore labore nullo, neque vt ex arteria violenter. hoc autem illud videtur eſſe, quod Hippocrates ſignificauit verbis iam dictis, ex vena varicoſa intra fauces, vel nares ſanguinẽ exire ſine dolore capitis, pectoris, dorſi, ſine tuſſi, ſine vomitu, ſine febre. hæc enim comitari ſolent, ſanguinis reiectionem, vel ex arteria, & pulmone, vel ex ventriculo, vel ex capite. ſine his vero dici ſanguis poteſt effundi ſine vi, et ſine labore, nec refert, quod Ariſtoteles hæmorroidis vocabulo vtatur, cum Dioſcorides varicoſam venam interpretatus ſit, quoniam Ariſtoteles vndecunque venæ ſanguinem profundant, hæmorroidis vocabulum vſurpat.

Extant vero huius rei exempla apud Plinium vndecimi libri capite trigeſimo octauo, dicentem ſanguinis profluuium fit multis per ora ſtato tempore, vt nuper Macrino Viſco viro prætorio, & omnibus annis Voluſio ſaturnino vrbis præfecto,

qui

qui nonageſimum etiam exceſſit annum , cuius morbi genus ſi aſſignare quis velit, nihil videtur accomodatius dici poſſe (etſi Plinius alia non retulit, quæ præterea illis contigerunt, quos ita laboraſſe teſtatus eſt) quam habuiſſe eos intra fauces, vel nares, vlcus, aut bdellam, id eſt, varicoſam venam, a qua ſanguis effluebat, quemadmodum ex his ſolet, quæ in ſede poſitæ ſunt. His igitur videtur nobis ſatis explicatum, vt Dioſcoridis interpretatio verbis Hippocratis conueniat.

Non eſt autem iam difficile ijs rationibus occurrere, quas contrarium nonnullis perſuaſiſſe dicebamus. quòd enim Galenus in aliquos inciderit, qui, ob id, quod ſanguiſugam intra nares, vel fauces haberent, ſanguinem expuerent, nihil prohibet, quo minus vena etiam varicoſa fieri in eiſdē partibus poſſit: non ſunt enim pugnantia hæc, quæ ſe mutuo impedire ita poſſint, vt ſi alterum ad ſit, alterum non adeſſe neceſſarium ſit; alioqui oſtendimus, probabilius eſſe, à varicoſa vena, quam ab hirudine, ſanguinem pluribus diebus effluere. Simili modo, quod Herodotus acceperit bdellam pro ſanguiſuga, non vetat quin Hippocrates accipere pro eiuſmodi vena potuerit. ſint quantumuis vtriuſque dialecti ſimiles, tamen alter potuit tractando hiſtoriam animalis in aquis verſantis (nempe Crocodili, cuius fauces aliquando hirudinibus impleri dicit, quas deinde Trochilus deuorat) bdellæ vocabulum proprie pro animali vſurpare: alter autem cum de hominum ægritudi-

nibus

nibus ſermonem haberet, ob rei, de qua loquebatur ſimilitudinẽ, tranſlata appellatione vti potuit.

Reliquum eſt intelligere id, quod initio proponebatur, cur Galenus vlceris mentionem nõ fecerit. Celſus vero bdella non meminerit. igitur de Galeno mii ũ non eſt, qm̃ eo loco Hippocratis interpretẽ non agebat; deinde, quoniam de hirudine ſermo erat obſcurior, uiſus illi eſt dignus, qui exemplis illuſtraretur; mentionem ulceris, tamquam rei notæ, & perſpicua prętermiſit. de Celſo autem qui fere ad uerbum Hippocratis orationem interpretatus eſt, dixerim, aut neſcium, quod bdella venam varicoſam ſignificaret, hirudinis mentionẽ vt abſurdam omiſiſſe, aut nomine vlceris vtrãq rem comprehendiſſe, quod ex vena eiuſmodi non aliter, atque ex ulcere, ſanguis proflueret.

Quid ſit Nyctalops apud Hippocratem. Cap. III.

APud Hippocratem eodẽ libro qui inſcribitur προῤῥητικῶν β'. eſt alter locus obſeruandus, in quo de Nyctalope ſermonẽ habet, quoniam plerique auctores, & hi quidem clariores, verbum Νυκτάλωψ contra quam Hippocrates accepit (niſi lectio vulgaris caſtigatione indigeat) interpretati ſunt.

Budæus in annotationibus in pandectas, lege decima de ædilitio edicto, fere omneis latinorum ſcriptorum congeſſit locos, in quibus mentio reperitur

ritur nyctalopis, & myopis, quos latini viſi ſunt appellaſſe luſcioſos, luſcitioſos, nuſcitioſos; & credidiſſe nyctalopas ex eo appellatos, quod aliqua diei parte minus cernerent. Sic Plinius octaui libri capite quinquageſimo, inquit, Caprinum iecur reſtituit veſpertinam aciem ijs, quos nyctalopas vocant. quaſi nyctalopes ſint, qui veſpere non vident. cuius ſententiæ Ariſtotelem etiam fuiſſe loca a Budeo adducta demonſtrarent, ſi recte Ariſtoteli aſcripta eſſent: nam quæ viſus eſt referre ex Ariſtotele de myope & nyctalope, μυοπάζειν δὲ λέγονται &c. non ſunt Ariſtotelis, ſed leguntur in oribaſij ad Euſtathium libri octaui capite quadrageſimo ſexto, a quo Paulus, & Aetius tranſcripſiſſe facile videri poſſunt, apud quos eadem leguntur. Sed in eã ſententiam ſcripſit Celſus ſexti libri capite ſexto, præter hæc, inquiens, imbecillitas oculorum eſt, ex qua quidam interdiu ſatis, noctu nihil cernunt, hos enim nyctalopas eſſe putauit, quoniam locum Hippocratis eum imitatur, in quo de nyctalope loquitur, vt etiam poſterius plenius dicemus.

Galenus itẽ ſecũdi libri methodi capite primo, inquit, τῆς νυκτὸς ἀποφαίνει μὴ βλέποντας. *verbũ nyctalops (de hoc enim loquitur) demonſtrat nõ cẽte non videntes. Alexander Trallianus ſecundo libro,* πρὸς δὲ τοὺς κάτοψε μὴ βλέποντας, οὓς νυκτάλοπας ὀνομάζουσιν. *ad eos vero, qui ſero non vident, quos nyctalopas nominant. Oribaſius loco dicto,* νυκτάλοπας δὲ λέγουσιν ὅταν

μὲν

μὲν συμβῇ τὴν μὲν ἡμέραν βλέπειν, δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρᾷν, νυκτὸς δὲ γενομένης οὐδ' ὅλως. *nyctalopas dicunt cum interdiu vident, occidente vero ſole hebetius. nocte autem omnino non vident. quomodo poſtea locuti ſunt* a *Paulus*, b *Aetius*, c *Actuarius*, d *Auicenna. atque arbitrati ſunt quidam nomen ductum* παρὰ τὸ ἐν τῇ νυκτὶ ἀλᾶσθαι, ὅ ἐστι πλανᾶσθαι. *ab eo, quod eſt nocte errare. & alij,* νυκτάλωψ *dictum exiſtimarunt, quaſi* ἐν νυκτὶ ἄωψ. *in nocte non videns.*

a 3.lib. c.22. b 2.li. ſerm. 3.c.46. c 2.lib.c 7. d 3 lib. fen. 3.tract. 4. cap. 5.

Tamen e contrario ſi duntaxat conſideres nyctalops etymon quod habeat, veriſimilius videbitur ſignificare illum, qui nocte videat, tanquã dictum, παρὰ τὸ ἐν νυκτὶ ὠπάζεσθαι, *vt* νυκτάλωψ, *æque ſit, ac ſi latine diceretur nocturnus oculus, & nocturnus viſus. nam reliqua, quorũ origo eſt a voce* Νὺξ *ſeu nomina, ſeu verba ſint, negantia non ſunt, ſed aientia. quorum exempla in promptu ſunt ex indicibus, quibus Græca vocabula explanantur.* Νυκτερόβια, *quæ nocte viuunt,* Νυκτοπορία, *nocturna ambulatio,* Νυκτογραφεῖν *nocte ſcribere,* Νυκτοπορεύειν, *nocte ire, cuiuſmodi multa inueniuntur. ac, quod huic ſimilius eſt,* Νυκτερὶς, *ideſt Veſpertilio, &* Νυκτικόραξ, *id eſt bubo (vt aliqui volunt) dicta ſunt, quod interdiu latentia, noctu vitæ munera exercent. ſic ergo &* Νυκτάλωψ *a nocturno viſu dici potuit.*

Quod viſus eſt credidiſſe auctor libri, qui inſcribitur definitiones medicæ, quem Galeni genuinũ non eſſe exiſtimant. Νυκτάλωψ ἐστι πάθος καὶ διά

θεσις ὀφθαλμῶν, δίχα φανερᾶς αἰτίας. συμβαίνει δὲ τοῖς οὕτω διακειμένοις ἡμέρας μὲν μὴ ὁρᾶν, νυκτὸς δὲ βλέπειν. *Nyctalops eſt affectus, diſpoſitioq. oculorum ſine conſpicua cauſa. vſu autẽ ſic habentibus euenit, vt interdiu non cernant, noctu vero conſpiciant. & libro, qui inſcriptus eſt introductio, ſiue medicus, qui quoque inter aſcititios numeratur,* Νυκτάλωπας δὲ λέγουσιν ὅταν ἡμέρας μὲν βλέπωσιν ἀμαυρότερον, δυομένου δὲ ἡλίου λαμπρότερον, νυκτὸς δὲ ἔτι μᾶλλον. *Nyctalopas dicunt quando interdiu quidem hebetius vident, Occidente autem Sole ſplendidius, nocte vero adhuc magis. verum eſt, quod ibidem ſubiungitur* ἢ ὑπεναντίως, ἡμέρας μὲν ὀλίγα, ἑσπέρας δέ, ἢ νυκτὸς οὐδ᾽ ὅλως. *ſiue econtra, interdiu quidem parum, veſpere autem vel nocte nequaquam. Sed hoc additum exiſtimari poteſt, vt intelligeretur non ignoratum ab eo rem controuerſam eſſe: quoniam apud Hippocratem legitur contra, quam dictum ſit ab auctoribus, quos initio adduximus. ſunt autem verba Hippocratis,* οἱ δὲ τῆς νυκτὸς ὁρῶντες, οὓς δὴ νυκτάλωπας καλέομεν. *qui vero nocte vident, quos ſane nyctalopas vocamus. eſſe autem qui nocte videant, & admoto lumine cæcutiant inſtar nominatarum volucrium, & rerum magiſter vſus, & Herophilus, vt Aetius* e *retulit, & ipſe Aetius, ac Auicenna* f *docuerunt. ac veriſimile eſt, Celſum ex Hippocrate illa ſcripſiſſe, quæ ante diximus. cum illa ſubiunxerit, quod in fœmina bene reſpondentibus menſtruis*

e Loco antedicto.

f dicti tract. cap. 7.

non cadit, quod eſt Hippocratis eodem loco. αἱ δὲ γυναῖκες οὐκ ἁλίσκονται ὑπὸ τοῦ νοσήματος τούτου, οὐδὲ παρθένοι, ᾗσι τὰ ἐπιμήνια φαίνονται. *mulieres hoc morbo non corripiuntur, nec virgines, quibus menſes compareãt. quapropter cum dixit Celſus, ex qua quidam interdiu ſatis, nocte nihil cernunt, dicere econtra debuiſſet, interdiu nihil, nocte ſatis cernunt. niſi ipſe aut ſciens, & volens, ab Hippocratis ſententia diſceſſit, aut aliter legit ea Hippocratis verba, quæ nuper retulimus, quam in editis exemplaribus ſcriptũ ſit.*

Verum quidem eſt, nomina arbitrio hominum impoſita, neque de ipſis nos valde ſolicitos eſſe oportere, ſi res ipſæ manifeſtæ ſint. Sed nominum obſcuritas ſæpe rebus tenebras offundit, propterea exercitatio in nominibus non ſemper inutilis cenſenda eſt.

Si quis igitur dicta perpendat, ac mutuo comparet, videbit eam ſententiam, quod Nyctalops ſit, qui nocte non videat; habere certiores auctores, eamq. omnino recipiendam iudicaret, niſi hic Hippocratis locus obſtaret. at certe mirum eſſet probatiores, ac celebriores poſt Hippocratem medicos in hunc errorem tam apertum incurriſſe. atque ideo iuſta dubitatio videri debet, num in editis codicibus error exiſtat, cum in antiquo exẽplari Vaticani ſcriptum ſit, οἱ δὲ τῆς νυκτὸς οὐχ ὁρῶντες, οὓς δὴ νυκτάλωπας καλέομεν. *qui vero nocte non vident, quos ſane nyctalopas vocamus. quam lectionem Celſum ſecutum probabile eſt, ac*

cæteros, quos ante nominaui. alioquin etymon vocabuli parum efficax ad concludendum ſolet eſſe. & auctores, qui contrarium ſentiunt, incerti ſunt. Cumq. morbi genus reperiatur, quo nocte aliqui melius, quam die cernunt; non eſt mirum, ei nomen inditum non fuiſſe, cum manifeſtum ſit, nomina pauciora, quam res eſſe. eodem libro, qui introductio inſcriptus eſt; & Galeno tribuitur, legitur quidem ἡ μεγάλωψ, veluti contrariũ ei, quod eſt νυκτάλωψ. non eſt tamen explicatum quid eſſet. & dubia ipſius νυκτάλωψ interpretatio eodem legitur, vt expoſuimus. iure itaq. verbis Hippocratis vulgatæ editionis negationẽ addendam eſſe crediderim.

Ariſtotelis locus quinto libro de hiſtoria animalium in mellis tractatione cõſideratur, vt quæ ſit vera lectio intelligatur.

Cap. IIII.

IN *editis exemplaribus Ariſtotelis quinto libro de hiſtoria animalium hæc leguntur.* μέλι δὲ τὸ πῖπτον ἐκ τοῦ ἀέρος, καὶ μάλιστα τῶν ἄστρων ἐπιτολαῖς, καὶ ὅταν κατασκήψῃ ἡ ἶρις. ὅλως δ' οὐ γίνεται πρὸ πλειάδος ἐπιτολῆς. *Sed vetus Vaticani exemplar calamo notatum nõ* ἶρις *ſed* Σίριος *habet. vtra ergo lectio melior cenſenda eſt?*

Ego, vt ab alijs etiam factum notaueram, perpendebam Plinij verba vndecimi libri capite decimo quarto. vt ſi Ariſtotelem ille ſecutus eſſet,

quid de hac dubitatione ſtatuendum foret, ex eo concluderemus: verba eius hæc ſunt. Ab exortu ſideris cuiuſcumque, ſed nobilium maxime, aut cæleſtis arcus, ſi non ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radijs, medicamenta non mella gignuntur oculis, vlceribus, internisq. viſceribus dona cæleſtia. quod ſi ſeruetur hoc ſirio exoriente, caſuq. congruat in eundem diem (vt ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercurijq. exortus, non alia ſuauitas, visq. mortalium malis a morte vendicandis, quam diuini nectaris fiat. Hæc autem oratio tota non aliud docet, quam quo tempore mel præſtantius gigni conſueuerit. tamen Ariſtoteles non de præſtantia mellis, ſed ſolum de tempore, quo mel naſcitur, verba facere videtur. de mellis præſtantia paulo ante locutus fuerat. ἄμεινον δ' ἐςὶ τὸ μετοπώρινον μέλι. mel autumnale præſtātius. hic vero de ſolo tempore, cum illud concludat, omnino non fieri mel ante exortum Vergiliarum. quod præſtantiam non ſignificat. & quæ de ſuauitate, ac vi in medendis malis, & de concurſu ſiderum a Plinio dicuntur, ex Ariſtotelis verbis colligi nequaquam poſſunt. quamobrem probabile eſt, quod Plinius alium, quàm Ariſtotelē, ſecutus auctorem fuerit. alioqui cum Plinius nō Sirij tantum, ſed etiam arcus cæleſtis mentionē fecerit: videretur potius concludendum, quod vtraque lectio eſſet retinenda. immo ſi diligētius conſideres, Iris potius legendum videbitur: nam Sirij ita mentionem facit, vt cum eo coniungat

arcum cæleſtem : arcus autem cæleſtis mentionẽ per ſe facit : dixerat enim ab exortu illius, ſi non ſequantur imbres fieri medicamẽta nõ mella &c. Sirij mentione penitus omiſſa . poſtea vero inquit, quod ſi ſeruetur hoc Sirio exoriente &c. quorum hæc ſententia eſt, ſi Sirio exoriente arcus cæleſtis appareat, nec ſequitur imber, vt dixerat, eodemq. die Venus, aut Iuppiter, aut Mercurius oriatur, non alia ſuauitas &c. in quibus cum cæleſtis arcus mentio ſit adiuncta cum Sirij mentione, indicium habemus præcipuam auctori fuiſſe arcus cæleſtis mentionem : quamobrem ſi illa deſumpta ab Ariſtotele eſſe conſtaret, etiam apud Ariſtotelem ipſum Iris legendam eſſet . ſed non eſſe deſumpta videor mihi ſatis probabiliter coniecisse, ac aperte paulo antea expoſuiſſe.

An potior lectio exiſtimanda eſt Σίριος, *quoniã in ſiccitatibus mel magis prouenit, quam in imbribus,* αὐχμοῦ μὲν ὄντος μέλι ἐργάζονται μᾶλλον, ἐπομβρίας δὲ γόνον, *vt Ariſtoteles ſcribit eodem loco, ac repetit tertio libro de generatione animalium. & Plinius eiuſdem libri capite decimoſeptimo inquiens. Humido vere melior fœtus, ſicco mel copioſius, (quamquam quod dixit, vere, forte minus ex Ariſtotelis ſententia locutus eſt, vt intelliget, qui recte locis, quos diximus, verba eius examinauerit, quoniã ſermo eſt, non priuatim de vere, ſed communiter, ac promiſcue de quocumque tempore. & tertio de generatione animalium manifeſtus ſermo eſt de toto anno,*

quan-

quandoquidem inquit, ἐν εὐετηρίαις, quod ſignificat totius anni ſalubritatem ac proſperitatem) igitur ad procreandos fœtus humidam tempeſtatem eſſe magis idoneam, negari non debet, namque de hominibus etiam Hippocrates primo libro de diæta inquit, λαγνεύειν δὲ ὕδατος ἐφόδων γιγνομένων πλείονα. in aquarum incurſu Veneri operam magis dandam eſſe. eſt enim veriſimile genituram in pluuijs, quã in ſiccitatibus magis abũdare. ad mellis autem prouentum ſiccitate opus eſſe, ratio euidens eſt, quod mel ros quidam eſt, vt ait Galenus tertio libro de alimentorum facultatibus; quę ſententia non abeſt ab ijs, quæ vetuſtiores dixere, quoniam mel venire ex aere Ariſtoteles auctor eſt hoc loco, & Theophraſtus tertio libro de plantis; ros autem, vt etiam pruina in ſerenitate, & tranquillitate naſcitur, vt ait Ariſtoteles primo libro meteoron. Iris autem ẽtſi neque pluuios neque ſerenos dies cum fide porten dit, vt ait Plinius, a *& accidat vt arcũ cœleſtem imbres non ſequantur, vt idem* b *eſt auctor, nõ tamen in ſiccitatibus, & ſerenitatibus, ſed humido cœlo ac perturbato fieri ſolet. quapropter roſcida, imbrifera & nimborum creatrix Iris a veteribus dicta eſt, atque ideo Sirij mentio, quam Iridis, probabilior videtur.*

a 2. lib. c 59.
b ij. lib. cap. 14.

Præterea locus eſt Plinij, qui legendum eſſe Sirius penitus perſuadet. namque vndecimi libri capite quartodecimo viſus eſt interpretari verba illa Ariſtotelis, quæ principio retulimus, venit

hoc, inquit, ex aere, & maxime ſiderum exortu, præcipueq. ipſo Sirio explendeſcente fit. nec omnino prius Vergiliarum exortu. etſi cum dixit præcipue, non ex Ariſtotelis ſententia puto dixiſſe. Ariſtoteles enim non dixit μάλιςα, *de Sirio, ſed de aſtrorum exortu. neque experimentis reſpondet, quod maxime Sirio explendeſcente mel ex aere decidat. maxime enim id autumno contingit, cum ſcilicet mellis vindemia fit. quod & ratio ſuadet, quia in ardoribus vapor, ex quo ros fit, exuritur. itaque fieri traditur ab Ariſtotele* c *ἐν τῇ εὐδίᾳ, quod eſt cœli clementia, vt alibi explicabamus, & ipſe Plinius* d *inquit, rores neq; gelu, neque ardoribus exiſtunt. neque crediderim Ariſtotelem dixiſſe aſtrorum exortum, vt canem tantum intelligeremus: nam etſi Theophraſtus aliquando aſtri nomine canem* κατ' ἐξοχὴν *appellauit, tamen cum numero multitudinis aſtra dicuntur, canis non intelligitur. Ariſtoteles* e *in problem.* καὶ ἐπιτολαὶ τῶν ἄςρων, ὥσπερ ὠρίων, καὶ ἀρκτοῦρος, καὶ πλειὰς, καὶ κύων. *exortus, inquit, aſtrorum, velut Orion, & Arcturus, & Pleias, & Canis. et Hippocrates libro de aere, aquis, et locis* δεῖ δὲ καὶ τῶν ἄςρων ἐπιτολὰς φυλάσσεσθαι, καὶ μάλιςα τοῦ κυνὸς, ἔπειτα ἀρκτούρου, καὶ ἐπὶ πλειάδων δύσει. *oportet autem aſtrorū exortus obſeruare, & in primis canis, deinde arcturi, & occaſum Pleiadum. quibus oſtenditur, aſtra multitudinis numero ſiderum multitudinē ſignificare. Sed crediderim Ariſtotelem poſt communem*

aſtrorum

c 1. lib. meteor

d 2. lib. c. 60.

e In prime ſect. proble. 3.

aſtrorum appellationem, qua Pleias, Canis, Arcturus, & alia comprehenduntur, Sirium priuatim nominaſſe, ne quis exiſtimaret, eo tẽpore mel minime fieri, ea adductus ratione, quoniam ardor eximius vaporem omnem, ex quo ros fieri ſolet, exureret; ſed ſciret tunc quoque naſci; quia eodem loco æſtiuum, & autumnale mel eſſe dixerat, licet nono de hiſtoria Vernum, ac Autumnale memorauerit, omiſſa æſtiui mentione. Theophraſtus autem primo libro de cauſis plantarum copioſe docuit, etiam ſub cane humorem effatu dignum reperiri. ſi itaque, vt videtur, Ariſtotelem Plinius ſecutus eſt, melius legi Sirius, quam Iris, hic locus oſtendit.

Quid Ἐρήγματα ſignificent apud Theophraſtum. Cap. V.

L*OCVS eſt in quarto libro de cauſis plantarum, vbi Theophraſtus de frugum coctilitate, & incoctilitate loquitur, cui ſubſidio eſſe poſſit diligentia.* τὰ γοῦν ἐρήγματα διπλωθέντα θᾶττον διαχεῖσθαι. *Theodorus hanc clauſulam ſilentio inuoluit, ignarus, vt videtur, quid eſſent* ἐρήγματα. *quod alij quoque ſe neſcire candidiſſime dixerunt, ſuſpicati mendum eſſe, itaque admonuerunt quærendum, an ſit legendum* ῥήγεα, *quaſi Theophraſtus ſignificauerit pannos madidos, diſtentiores, exſiccatos vero molliores eſſe. at exemplum nimis longe petitum videri poteſt, & in vocibus*

cibus non eſt parua diſſimilitudo. mihi ſic videbatur. facilis lapſus in vna litera eiuſdem etiam ordinis, ab η, ad ι, vel ει, ſunt enim omnes vocales, & omnium fere idem ſonus. maior diſſimilitudo inter, α & ο, tamen in noſtro exemplari in eodem loco ἀσπρίων legitur pro ὀσπρίων. itaque legendum cenſeo ἐρίγματα, nam, vt eſt apud Suidam, de leguminibus, ac de fabis maxime dicitur, ἐρεικτὸν, quod eſt fractum, aut freſum, κεκομμένον. legiturq. in Ariſtotele a *ἐρεριγμένοι (niſi rectius. ἐριγμένοι) κύαμοι. fabæ freſæ libro autem ſecundo de morbis legitur apud Hippocratem κριθέων ἐρίγματι. quod fractum hordeum ſignificat, & in coacis prænotionibus legitur φακῶν & ἐρεβίνθων ἐρίγμασι. quo ſignificatur cicer, ac lens fracta, ſeu freſa. Erotianusq. notauit hanc inter Hippocratis voces, quamuis eam ab Erotiani illuſtratoribus diſſimulatam videam. hæc autem huic loco maxime conuenit. cum enim dixerit areſactionem fabarum a Sole concoctiliores eas efficere, quaſi noto id exemplo probaturus, propterea, inquit, τὰ ἐρίγματα id eſt, fracta, freſaq. legumina inſolata citius coquuntur. quod ſi quis malit ſcribere ἐρείγματα cum diphtongo, ει, me non habebit repugnantem: quoniam Erotianus etiam habet ἐρείγματα, nec mutatur ſententia. & reperitur in eodem ſenſu ἐρεγμὸς, & ἄλευρον ἐρεγμινον.*

a 8. lib. de hiſtor. a:al.

Vocem

Vocem ἀπηθαλωμένοις apud Theophraſtum, quarto libro de cauſis plantarum de fabarum coctilitate loquentem, apte poſitam. Cap. VI.

THEOPHRASTVS quarto libro de cauſis plantarum verbâ faciens de frugum coctilitate, & incoctilitate, vbi de fabis priuatim ſcribit, inquit, ἐὰν δ' ἐν τοῖς ἀχύροις ἀπηθαλωμένοις ἐν τῇ ἅλῳ, καὶ καθαροῖς οὖσιν, οὐ μεταβάλλουσιν ἀλλὰ τεράμονες: *qua periodus verbo indiget, quod eſt tale ſubintelligendũ, quale eſt paulo poſt* λειφθῶσιν*, vt ſit ſenſus, ſi fabæ relictæ fuerint in arca ſuis in valuulis torrefactis non mutantur, ſed coctiles permanent. vbi non caret myſterio vox* ἀπηθαλωμένοις*, quoniã ſunt fabę ab incoctilitate ſic vindicãdæ, vt in aliud vitium non incurrant. ne ſcilicet humore putreſcãt: præter id, quod ipſe ſiliquarum humor poſſit fabas incoctiles reddere: cum in eodem loco inter cauſas incoctilitatis* τῆς ἀτεραμότητος *humor intempeſtiuus numeretur; eo etenim imbutæ dureſcunt,* τὸ δὲ σκληρὸν ἀδιάχυτον, καὶ ἀτέραμον, *inquit Theophraſtus. ſiccitas autem econtra, licet exuctiora faciat, & minus ſuauia, facit tamen coctiliora. magnopere igitur exſiccationi ſtudendum eſt, quod apte monet vox illa* ἀπηθαλωμένοις.

Plutarchus in ſeptimi ſympoſ. problemate ſecundo

cundo multa ex Theophraſto referens, inquit, τοῖς ἀποκειμένοις βοηθεῖ τὸ ἄχυρον. an igitur etiam in Theophraſto pro ἀπηθαλωμένοις legemus ἀποκειμένοις? equidem nihil mutarem. voces enim ſunt ſatis diſſimiles, & ſatis perſpicua eſt oratio ſi retineatur ἀπηθαλωμένοις, vt dictum eſt; ac aliter demum accipitur ἀποκειμένοις a Plutarcho, quam Theophraſtus ἀπηθαλωμένοις acceperit: nam Plutarchus dicit ſeminibus ſepoſitis auxilio eſſe aut paleas, aut ſiliquas, ſeu valuulas (vt vis τὸ ἄχυρον interpretari) coniungitq. vocem ἀποκειμένοις vocabulo σπέρμασι. at ſecus Theophraſtus, idiungit has duas ἀχύροις ἀπηθαλωμένοις, vbi nō recte legeretur ἀποκειμένοις, quis enim foret ſenſus, ſi fabæ in area relictæ fuerint in ſiliquis ſepoſitis? quid enim addit vox, ſepoſitis, quod ſine ea non intelligatur? immo perturbat orationem, quoniam fabæ in valuulis in area non ſatis apte dicuntur ſepoſitæ. vocabulum ἀποκείμενον ſignificat cum motu ab aliquo loco. ab area igitur ſi transferantur in horrea, vox ἀποκείμενον conueniet, non ſi in area relinquantur. at ἀπηθαλωμένοις addit aliquid orationi, & vtile præceptum indicat, debent enim ſiliquæ diligenter ſiccari, quemadmodum dictum eſt. quibus accedit, quod omnes interpretes ita ſunt interpretati vocem ἀπηθαλωμένοις, vt nullus dubitaſſe viſus ſit, quin loco huic appoſite inſeruiat.

De

De libris Democriti ad ea, quæ A. Gellius de hac re ſcripſit. Cap. VII.

PLINIVS multa velut a Democrito ſcripta retulit tam fabuloſa, tantumque a fide abhorrentia, vt Gellius exiſtimauerit, & ſcripſerit in Democriti nomen data ab hominibus male ſolertibus, nobilitatis, auctoritatiſq. eius perſugio vtentibus: de hac re locutus eſt decimi libri capite duodecimo: quod nos auide ſimul & attente ea ſpe legebamus, vt aliquid a Plinio ignoratum de libris Democriti intelligeremus. qua tamen fruſtrati ſummus, quoniam vno leuiq. argumento ſuã firmauit opinionem; illa eſſe incredibilia; & ob id non digna tanto viro, illi igitur falſo aſcripta. cui obiectioni ipſe occurrerat Plinius in proœmio libri triceſimi, cum iam de eadem re dubitatum antea fuiſſet. in tantum, inquit, fides iſtis, faſq. omne deeſt adeo, vt ij, qui cætera in viro illo probant, hæc eius opera eſſe inficientur: ſed fruſtra. hunc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem conſtat. nec ignorabat Plinius illa eſſe incredibilia, nam octauo capite libri viceſimi octaui ſcribens de eo volumine, quod a Democrito peculiariter chamæleoni dicatum fuerat, inquit, non ſine magna voluptate noſtra, cognitis, proditiſq. mendacijs Græcæ vanitatis. & non multo poſt, ſcribens de cauda eius animalis ex eodẽ volumine, inquit, cauda flumina, & aquarum impetus

petus ſiſti, ſerpentes ſoporari. eadem medicata cedro & myrrha, illigataq. gemino ramo palmæ percuſſam aquam diſcuti, vt quæ intus ſint omnia appareant. vtinamq eo ramo contactus eſſet Democritus, quoniam illa loquacitates immodicas promiſit inhiberi: palamq. eſt virum alias ſagacem, & vitæ vtiliſſimum nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum. cum hæc igitur a Plinio animaduerſa & prodita fuerint, Gellio opus erat clariori ac firmiori argumento ad perſuadendum, a Democrito non eſſe illa literis mandata. ſunt portenta, præſtigia, vana, intoleranda auribus. eſto. ſunt indigna tāti viri nomine. & iſtud eſto. tamen conſtans fama eſt ab ipſo prodita. quis credat crucas decidere, & emori, ſi mulier, quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede areā ter circumeat? negabimus hoc etiam a Democrito dictum, quoniam falſum ſit, aut incredibile? tamen a Columella teſtatur hoc ab eo dictum libro, qui inſcribitur περὶ ἀντιπαθῶν.

a lib. 11. c. 3. in fine.

Nos animaduertimus in ipſo Columella firmius fundamentum ad fulciendam Gellij opinionem. nam quinto capite libri ſeptimi de re ruſtica ſcribit, Doli Mendeſij commentaria (hunc Suidas vocat Βῶλον, *& interpres theriacorum Nicandri* Ρῶλον*) ſub nomine Democriti falſo prodita. ex eoq. rem narrat nihilo credibiliorem ea, quam de crucarum interitu retulimus, vt iure credatur vnum & eundem vtriuſque auctorem fuiſſe. quāuis alteram Democriti, alteram Doli, ſed putatā*

Demo-

Democriti Columella dixerit. cum enim ſermo eſſet de ouium morbo, quem ſacrum ignem, & puſulam vocari ſcribit, eius remedium ex eo auctore ſic exponit. ſed Aegyptiæ gentis auctor memorabilis Dolus Mendeſius, cuius commenta, quæ appellantur Græcè ὑπομνήματα, ſub nomine Democriti falſo produntur, cenſet propter hanc ſæpius, ac diligenter terga perſpicere, vt ſi forte ſit in aliqua tale vitium deprehenſum, confeſtim ſcrobem defodiamus in limine ſtabuli, & viuam pecudem, quæ fuerit puſuloſa, reſupinam obruamus, patiamurq. ſuper obrutam meiere totum gregem. quod eo facto morbus propulſetur. ſi hoc indignum Democrito videtur, atque ob id fortaſſe, vt cætera huius farinæ, Doli Mendeſij reputatum; nec alterum antedictum Democrito tribuendum videtur. multoq. minus ea, quę a Plinio prodita ſunt. & fortaſſe quæ Democriti ferebantur inſcripta ἀντιπαθῶν, fuere eiuſdem Doli, quẽ Suidas ſcripſiſſe affirmat περὶ συμπαθῶν, καὶ ἀντιπαθῶν. quod & idem theriacorum Nicandri interpres affirmat.

Verum neque hoc me magnopere mouet. quoniam etſi hoc fere magnis viris omnibus contingit, vt ſui nominis ſplendore obſcuriorum libros auctorum faciant vendibiliores. non propterea ſuaſum nobis eſt, omnia ſub Democriti nomine in lucẽ edita, falſo ei fuiſſe adſcripta. & nulla dignũ admiratione cenſeo, Democritum Magicis addictum artibus congeſſiſſe, ac literis mandaſſe quæ-

cunque

cunque aut inuenerat de natura, & miraculis rerum ſcripta, aut audiuerat, ſuſcepta quoque ad ea perdiſcenda peregrinatione. non quia vera eſſe omnia exiſtimaret, ſed quia experiri in animo haberet. cui etiam ad experiendum multa tempus non defuit, cum centeſimum animum exceſſiſſe dicatur. quamobrem et commentarium illud inter multa reliquit, quod inſcripſit χειροτόνηκτον, *quod ſe vidiſſe teſtatur Vitruuius libri noni capite tertio, in quo etiam vtebatur, inquit, anulo, ſignans cęra ex milto, quę eſſet expertus. quamquam crediderim ſicut alia inſcripſit* ἀντιπαθῶν ; *&* γεωργικῶν, *ita hoc inſcripſiſſe* χειροτονητῶν. *id eſt electorum. quod volumen forte idem illud eſt, de quo Suidas in voce* κρατυντήρια *(licet eo loco minus opportune ea dicantur) inquit,* ἔγραψε Δημόκριτος ὁ ἀβδηρίτης βιβλίον, ὅπερ ἔστιν ἐπικριτικὸν πάντων τῶν γραφέντων αὐτῷ βιβλίων. *hoc vero certiſſimo argumento eſt, pleraq. ab eo ſcripta eſſe, quorum non erat auctor, ſed tantum recitator. ac priſcorũ hominum morẽ fuiſſe, multa colligere, & notare, de quibus per ocium iudicarent, mihi ſatis perſuadetur ea cogitanti, quæ Hippocrates ſcripſit ijs libris, qui inſcribuntur* ἐπιδημιῶν, *&* ijs, *qui* ἀφορισμῶν. *quoniam illis nihil præter quotidianas rerum contingentium obſeruationes, nonnullasq. rationes nondum digeſtas, nondum conſtitutas, ac definitas notabat. alteris vero mature excogitatas, certas, ac determinatas ſententias colligebat. quaſi Democritum*

tum imitaturus: vt hic enim, poſt multas, & varias animaduerſiones, librum ſcripſit, quem diximus, electorũ, χειροτονητῶν. ſic Hippocrates poſt commẽta varia, demum ἀφορισμῶν hoc eſt, determinatorum, librum exarauit. quam diſtinctionem fortaſſe nec Gellius, nec Plinius animaduertit. ea tamen ſpernenda non eſt, cum in Ariſtotelis commentariis ea fuerit a viris doctiſſimis probata diuiſio, in aliis exotericos, in aliis acroamaticos ſermones contineri.

Nec obſtat, Dolum ſcripſiſſe libros ἀντιπαθῶν, vt ait Suidas, quoniam de rebus eiſdem, & eiſdem titulis, a diuerſis auctoribus condi volumina, frequentiſſimum eſt.

Cur Galenus ſeptimo libro κατὰ τόπους de infibulandi ratione nihil dixerit. Cap. VIII.

INfibulare adoleſcentulos vocis cauſa quidam conſueuerunt, vt auctor eſt Celſus ſeptimi libri capite viceſimoquinto. propterea quæſitũ eſt, cur Galenus primo capite ſeptimi libri κατὰ τόπους, in quo narrat citharædos, præcones, comædos, & tragœdos vocis cauſa frequentibus balneis, & laxantibus eduliis vſos fuiſſe, infibulandi artificium non memorauerit, tamquam ille locus eſſet, in quo præteriri non debebat. At ſi Galeni conſiliũ eo loco, & vſum infibulandi animaduerterimus diligenter, intelligemus aptius feciſſe

illum, qui rem hanc non memorauerit, quam nos, qui ab eo ipſam requirimus. ſi de conſeruanda voce ſermonem habuiſſet, forſan fibulæ mentio fuiſſet opportuna; ſed de vocis iam læſæ curatione verba fecerat, cui fibula præſidio non erat. ita, inquit, faciunt Phonaſci, qui magno vocis exercitio vtuntur, cum contendendo vocem oblęſerint. balneis enim vtuntur multis; & cibos lenes, & laxantes edunt. hæc eius verba perſpicua ſunt, & ad præſentis mali curandi rationem pertinẽt. nec dicat aliquis, lęſę voci fibulam auxilio fuiſſe, iuxta illam vocis, et pudendorum communionem, cuius Hippocrates meminit; quaſi ex foraminibus, per quæ fibula traijciebatur, ſuccus aliquis expurgaretur, vt in his ſolet, qui aures interdũ oculorum, interdum capitis cauſa perforãt; quoniam Celſus, docet fibulam non ante addi ſolitã, quam circa foramina cicatriculæ factæ & confirmatæ iam eſſent, quando ſuccus nullus exire poteſt: ſicut ex auricularum foraminibus cicatriculis factis nihil egreditur. pertinebat autem fibulæ vſus ad cautionem, & cuſtodiam vocis, quam primo Veneris vſu in adoleſcentulis e cãdida, vt ita dicam, declinare in fuſcam manifeſtiſſimum eſt. eos ergo, vt Venere ea carerent, infibulabãt. cum igitur de vſu Veneris nihil Galenus dicat, lõge minus de fibula dicere debuit; quæ per ſe voci non auxiliabatur, ſed quia Veneris exercitium prohibebat; à quo quis volens ſine fibula nihilominus abſtinere potuiſſet, & pariter vocem tueri.

ri.

ri. quinimmo, ſi Martiali credimus, parum certe erat, quod à fibula præſtabatur. inquit enim. Dic mihi ſimpliciter comœdis, atque tragœdis. Fibula quid præſtat? quod ioco tantum ab eo dictum, non autem, quod inanem eius vſum putauerit; crediderim facile, niſi Celſus dixiſſet, hoc ſæpius inter ſuperuacanea, quam inter neceſſaria fuiſſe: quamobrem iure optimo a Galeno prætermiſſum exiſtimauerim.

Variæ de vnguentis quæſtiones, & animaduerſiones. Cap. IX.

QVæſitum eſt, vnguenta Hippocratis ætate medicinæ tantum, an etiam libidinis cauſa in vſu eſſent. perſuaſum nobis eſt, etiam ante illius tempora luxuriæ cauſa in vſu fuiſſe. ipſe Hippocrates eo libro, qui medicus inſcribitur, laudans medicum, qui placere ſtudeat etiam vnguentis odoratis, quæ ſuſpicione careant; luxuriam plane notaſſe viſus eſt: cum enim doceat medici animum oportere in omni vita probe compoſitum eſſe, admonet quoque, vt in vnguentorum vſu modum adhibeat, quo, vt puto, effœminati ac mollis euitare ſuſpicionem poſſit. confirmatur hæc ſententia teſtimonio Ariſtotelis, qui libro de ſenſu et ſenſili probando illud Stratidis in Euripidē ὅταν φάκη ἕψηται μὴ 'πιχεῖν μῦρον *(etſi ſcriptura parum variat apud Athenæum) indicauit vſum miſcendi vnguenta cibis non fuiſſe inuectum, vt aliqui tra-*

diderunt, multo poſt Hippocratis tempora, ſed ipſa Hippocratis tempeſtate viguiſſe, eadē enim Euripides vixit, natu etiam Hippocrate maior. vnguenta autem cibis miſcere voluptatis & luxuriæ eſt. hoc de cibo ſolum dicimus, quoniam potus alia ratio eſt; nam Ariſtoteles eodem loco innuit, potionibus vnguenta miſcere poſterius excogitatum. οἱ δὲ νῦν μιγνύντες εἰς τὰ πόματα τὰς τοιαύτας δυνάμεις. Ariſtophanes item fuit æqualis Hippocrati, in eius autem Comoedijs crebra eſt vnguentorum mentio ad luxuriam pertinens ἐν πλούτῳ inquit, οὔτε Μύροισι Μυρίσαι ϛακτοῖς ὁπόταν νύμφην ἀγάγηθον. & ἀχαρνεῦσι ϛέφανοι, μῦρον, τραγήματα, πόρναι, πάρα, cætera per otiū quilibet reperiet ἐν νεφέλησιν, ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἐκκλησιαζούσαις, ἐν λυσιϛράτῃ. Circiter eadem tempora Empedocles vixit, a quo dictum eſt, Venerem placari vnguentis odoratis, cuius carmina Athenæus recitat initio libri duodecimi. ſed & ante Hippocratis tempora probi viri turpitudinem aliquam in vnguentis notauerunt. Plutarchus in Laconicis ſcribit, Lycurgum (is tulit leges Lacedemonijs ante Romam conditam, ideſt longo ante Hippocratem interuallo) expuliſſe vnguentum, tamquàm olei perniciem. quod Athenæus quoque retulit, & adiecit, Solonem, multo Hippocrate vetuſtiorem, prohibuiſſe vnguentorum venditionem. quorum tum vetuſtatem, tum luxuriam illud etiā demonſtrat, quod ſecundo libro a Diodoro ſcriptum eſt, ex antiquiſſimis Aegypti regibus My-

rin a ſe effoßi ſuper Memphin, lacus piſcium ve-
ctigal vxori conceßiſſe, ad vnguentorum vſum, & ad reliquum corporis cultum. Anacreon ſenior Hippocrate æque ferè vnguentis, ac vino delecta-batur, vt ex eius amatoria poëſi facillime intelligitur. Xenophanes etiam non parum ante Hippocratem vixit, tamen in deſcriptione conuiuij mentionem vnguenti & coronarum fecit, cuius carmẽ legitur vndecimo libro Athenei. in ſacris autem libris certiſſima huius rei teſtimonia notata ſunt. cum in eis arguãtur impij, quod vnguẽto regio ſe exornauerint; notenturq. laſciui, q͛d vnguento perderentur; & Aſa rex defunctus, poſitus fuiſſe dicatur in lecto vnguentis meretricijs pleno. & Iudith vnxiſſe faciem ſuam vnguento ad decipiendum Olofernem. quæ ante Hippocratem omnia contigerunt, & ad rem medicam non pertinent.

Tamẽ ſunt notatu digna Plinij verba libri decimitertij capite primo, dicentis, vnguenta Iliacis temporibus non fuiſſe. nam contrarium ſenſit Athenæus libro decimoquinto, quem Euſtathius ſecutus eſt. vterque enim ſcribit Homerum (qui potiſſimus rerum Iliacarum auctor eſt) vnguenta cognouiſſe, at olei vocabulo ſignificaſſe, vt Iliados ψ´ ῥοδόεντι δὲ χρίεν ἐλαίῳ. Archilochum vero multo Hippocrate antiquiorem, quippe qui regnante Romulo floruit, primum vocabulo vnguẽti μῦρον vſum fuiſſe, cum antea eodem nomine vnguentum & oleum appellaretur. cuius opinionis etiam Iulius Pollux fuiſſe videtur. Notanda

& illa ſunt eodem Plinij loco. Primum, quod equidem inueniam, caſtris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander cœpit ſcrinium vnguentorum: nam hoc euentu ille antiquior fuit, de quo Herodotus. Cambyſen Perſarum regem inter alia munera miſiſſe ad Aethiopes alabaſtrum vnguẽti. fuit enim Cambyſes diu ante Alexandrum. antiquiora quoque illa ſunt, quæ ex Diodoro, & ſacris libris adduximus, & quæ de Lycurgo, Solone, Archilocho, & alijs quibuſdam paulo ſuperius diximus. Neque obijcere aliquis debet, quod Solinus ſignificauerit, capite quadrageſimo ſeptimo, Plinium, cum dixit, Primum quod inueniam & c. ad Romanam luxuriam referendum eſſe, quæ ſcilicet Alexandri ætate primum odores peregrinos receperit; nã de hac re Plinius eiuſdem libri capite tertio, inquit, quando id primum ad Romanos penetrauerit, nõ facile dixerim: certum eſt Antiocho rege, Aſiaque deuictis, vrbis anno quingenteſimo ſexageſimoquinto, P. Licinium Craſſum, L. Iulium Cæſarem Cenſores edixiſſe, ne quis vnguenta venderet exotica. quaſi Romæ vetuſtius rei huius monumẽtum non extaret. Alexander autem dictæ cenſuræ annum anteceſſit annis amplius centum quadraginta.

Quærebatur quoque, cur maior vnguentorum pars Aegyptij cognomen habuiſſe videatur penes auctores vetuſtate, & fama præſtantes, e quibus Hippocrates fuit. reſpondereq; viri qui-

dam

dam valde docti, hoc inde profectũ, quòd Aegyptij omnium primi ob myrrhæ copiam mixtiones vnguentorum excogitarunt. Sed his acquieſcere non poteramus. quoniam primum in quæſtione falſum pro vero ſumi videbatur. ſcilicet maiorẽ vnguentorum partem aegyptij cognomine donatam. nam etſi Hippocrates in remedijs morborũ muliebrium frequẽter nominat oleum aegyptiũ, & vnguentum aegyptium, ac in vtroque genere alterum album, alterum non album: tamen pręter hæc nominat amaracinum, anthinum, bacchárium, cedrinum, irinum, narciſſinum, roſaceum, ſuſinum; longeque plura leguntur in Dioſcoride, Plinio, & Athenęo, quæ omnia aegyptij cognomine caruerunt. quod ſi etiam mendeſium adnumeretur his, quæ cognomen habent aegyptium, non quia aegyptium diceretur, ſed quia ab Aegypti quodam oppido nuncupabatur; item Metopium ſic vocatum, quia lignum, ex quo galbanum naſcitur, quod ab eo vnguento recipitur, in Aegypto Metopium appellabatur, vt eſt auctor Dioſcorides; ſi etiam Suſinum, quod in terra Aegyptia eſſe Hippocrates dixit libro de natura muliebri, quaſi & hoc ab Aegypto peculiare aliquid recepiſſet; vt omittam quod Galenus ſcripſit, aegyptium album vocari ſuſinum: hæc tamen pauca ſunt, ſi reliquis compararentur. cumque, vt eſt apud Plinium primo capite libri decimi tertij, dederint vnguẽtis cognomina alijs patrię, alijs ſucci, alijs arbores, alijs cauſæ: qui ſingula per-

curret, illa inueniet pauciora, quibus patriæ, quã alia, quibus data ſunt aliunde cognomina. atque ideo fuiſſe pauciſſima, quibus Aegyptij cognomen eſſet.

Deinde illa videbantur minus probanda, quod Aegyptij omnium primi miſcere vnguenta excogitauerint: quoniam Plinius eo loco, quem nuper diximus, inquit. Quis primus inuenerit non traditur. & paulo poſt, Perſarum eſſe debet gentis vnguentum; illi madent eo &c. & quoniam cuiusque inuenti ſolet eſſe neceſſitas aliqua ſubiungit cauſam, propter quam veriſimile ſit, Perſas ad vnguentorum inuentionem adductos fuiſſe. accerſita, inquit, commendatione ingluuie natum virus extinguunt. ſcilicet, edaces erant Perſæ, quos toto die comedere ſolitos Xenophon tradidit octauo libro de Cyri inſtitutione. quamobrem teter odor, ac virus ex illorum corporibus profundebatur, cuius extinguendi cauſa vnguento madere excogitarunt; ſicuti quoque Parthorũ proceres grano Aſsyriæ mali ſpiritus fœditati medebantur, cui Parthos præcipue obnoxios fuiſse propter indiſcretos cibos, Plinius auctor eſt vndecimi libri capite quinquageſimo tertio. cui ſimile eſt illud poetę, animas & olentia Medi Ora fouent illo; de eadem enim arbore ſcribebat. adiuuat Plinij coniecturam Herodotus, quum narrat Babylonios (ac ſi peculiare illis eſset) toto corpore delibutos vnguento incedere ſolitos: ac, vt ante dixi, Cambyſem cũ cæteris muneribus vnguentum

guentũ miſiſſe ad Aethiopes, quaſi rem Aethiopibus peregrinam, Aſſyrijs autem familiarẽ. hæc autem perſuadent, vnguenta fuiſſe potius gentiũ, quæ orientis, quam quæ meridiei plagas incolũt. ait quidem Plinius tertio capite libri tertij decimi, Aegyptum terrarum omnium vnguentis accõmodatiſſimam; ſed nihil vetat, vnius nationis inuentum in altera præſtantius effectum. & adhæc eſt notandum, quod ex alijs Plinij locis contrarium colligi poteſt: nam ſeptimo capite libri vigeſimiprimi inquit, in Aegypto minime odorati flores, quia nebuloſus, & roſcidus aer eſt a Nilo flumine. & vndecimo capite eiuſdem, vbi florum genera multa perſequitur, inquit, in Aegypto ſine odore hæc omnia, tantumque myrtis odor præcipuus. quomodo igitur Aegyptus accommodatiſſima vnguentis dici poteſt? Neque ob copiam myrrhæ hoc eſt tribuendum Aegypto, quoniam myrrha non Aegypti eſt, ſed Arabiæ, vt qui de ea ſcripſerunt, auctores omnes teſtantur. & illud Didymi apud Athenæum, ἢν εἰς Αἴγυπτον καταγομένην κομίζεσθαι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, numquam interpretarer, in Aegypto natam, ſed, in Aegyptum delatam ad Græcos comportari. quoniam Myrrha ex Arabia primum in Aegyptum, deinde ex Aegypto in Græciam conuehebatur. Itaque nihil aliud dicendum videtur, niſi quod, quemadmodum alijs quibuſdam cognomina vnguentis & oleis patriæ dedere, ita quædam, quia in Aegypto reperta, vel illic gratiora effecta ſunt,

ſunt, Aegyptia fuiſſe nuncupata.

Quod attinet ad Hippocratem, is memorauit, vt ante dixi, vnguentum aegyptium, & vnguentum aegyptium album: quæ vtrum diſtinguerentur, quia alterum album, alterum eſſet nigrum, affirmare & ſtatuere difficile eſt. Iulius Pollux ſexti libri capite decimonono videtur teſtari, fuiſſe etiam nigrum aegyptium. ſed mirum eſt, quoniam Theophraſtus libro de odoribus dixit, candorem in aegyptio commendatum fuiße, neque colorem eius alium memorat, ita vt, aegyptium nominans, album ſemper intelligere videatur. quamobrem veriſimile eſt aegypty cognomen Theophraſti ætate in albo retentum, cum alterum, quod Hippocrates appellat aegyptium ſine appoſitione albi, vel componi deſiiſſet, vel in aliud cognomen tranſiuiſſet.

Vtrum vero album dictum fuerit, quia vere in eo color albus laudaretur, aut quia ἀχρωμάτιςον vellent, tamquam idem eſſet albũ & ἀχρωμάτιςον, vt aliqui putant, tutius poteſt affirmari, ac definiri. dico ergo album fuiſſe dictum vnguentum aegyptium, non quia ἀχρωμάτιςον, id eſt, ſine alieno colore, ſed quia ſine alieno colore erat, & album. hoc Theophraſtus docet, ſi verba eius recte accipiantur libro de odoribus: χρωματίζουσι δὲ ἀμαράκινον, ῥόδινον, μεγαλεῖον; ἀχρωμάτιςα δὲ τῶν μὲν πολυτελῶν, αἰγύπτιον, μήλινον, κύπρος. τὰ δ' εὐτελῆ πάντα. ταῦτα δὲ ἀχρωμάτιςα, διότι τὸ μὲν αἰγύπτιον, καὶ τὴν κύπρον

λευ-

λευκὰ εἶναι βούλονται. τὸ δὲ μήλινον τὴν τῶν μήλων χρόαν. τοῖς δ᾽ εὐτελέσιν οὐ λυσιτελεῖ τὸ χρῶμα προστιθέναι. quod eſt, colorant quidem amaracinum, roſaceum, megalium. colore autem carent ex pretioſis quidem aegyptium, melinum, cyprium, vulgaria vero cuncta. illa autem idcirco ſine colore ſunt, quia aegyptium & cyprinum alba eſſe volunt, melinum vero malorum colore. vulgaribus autem colorem addere operaeprctium non eſt, quae verba oſtendunt, vnguenta omnia colorem proprium habuiſſe, alijs vero alienum quoque inductum, vt rubrum, quem anchuſa faciebant, vt eo loco Theophraſtus dixit, & Plinius, ac Dioſcorides retulerunt. alijs autem nequaquam, in quibus tamen commendabatur, vt proprium colorem quam maxime redderent, ſic in aegyptio & cyprino candor, in melino malorum, ex quibus fiebat, color deſiderabatur. vt igitur melinum dicebatur ἀχρωμάτιστον nec erat album, ſed colore cotoneorum, ita aegyptium & cyprinum ἀχρωμάτιστα erant & alba: nam eadem ratione in illo color cotoneorum, & in his candor commendatus ſignificatur. nec idem eſt ἀχρωμάτιστον & album, alioquin etiam melinum fuiſſet album, quod Theophraſtus negat, cum illi colorem cotoneorū priuatim aſſignat. ſed ἀχρωμάτιστον dicebatur tantum ad negationem factitij & alieni coloris, non ad proprij & naturalis ſignificationem.

Inſuper animaduertendum videbatur, quod

Galenus

Galenus libro περὶ γλωσσῶν *ait metopium vocari aegyptium album & recipere florem ſpinæ aegyptię. ſed quod in eo flos hic reciperetur, nec a Plinio nec a Dioſcoride dictum eſt: cum vterque Galeno vetuſtior fuerit, vt alium quempiam ſecutus Galenus dicendus ſit. quod vero eſſet idem metopium & aegyptium, de quo Theophraſtus, & Hippocrates (ſi ſumamus de eodẽ aegyptio vtrumque locutum) non affirmauerim; nã Theophraſtus ait ab aegyptio recipi cinnamomum, qđ nec Plinius, nec Dioſcorides in deſcriptione metopij commemorarunt. itaq. vt apud hos metopium diuerſum eſt ab aegyptio Theophraſti, forte & ab aegyptio Hippocratis diſtabat.*

Notabamus ad hæc Galenum teſtari, quod aegyptium diceretur etiam mendeſium, ac lilia reciperet; at Dioſcoridem in mendeſii tractatione liliorum mentionem non facere. nec mendeſium Dioſcoridis poſſe Theophraſti aegyptiũ eſſe. nam Theophraſtus ſignificauit cinnamomũ prçcipue in aegyptio recipi, cum e multis, ex quibus componebatur, cinnamomum & myrrhã dumtaxat nominauerit. Dioſcorides vero ſine cinnamomo plerumque fieri oſtendat, & aliquos tãtum exiguam illius portionem poſtremo loco inutiliter addidiſſe.

Gellij

Gellij locus de præpoſitione ἐπὶ, & Macrobij de nominibus virtutum naturalium defenditur. Cap. X.

SVperiori capite illa ex Ariſtotele retulimus, ὅταν φακῆ ἕψητε μὴ ἐπιχεῖν μύρον. *quæ tranſiuiſſe in prouerbium, cum alij docent, tũ A. Gellius capite vigeſimo octauo libri decimi tertij his verbis, ne plane fiat Græcum illud de Varronis ſatyra prouerbium,* τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. *Sed viſa eſt quibuſdam illa prępoſitio* ἐπὶ *alieno loco poſita, quæ genitiuo, non datiuo iungenda eſt. atque ideo expungendam eſſe opinati ſunt, tamquam ab oſcitante aliquo adiectam.*

Mihi videbatur additũ nihil, propterea quod Græcus auctor Athenæus quarto libro, eadẽ verba eodem modo retulit ex Clearcho Peripatetico. ad hæc, quia non ſatis boni Grammatici videbãtur, qui hoc notauerant, quoniam frequentiſſime iuncta eſt datiuo hæc præpoſitio, cui aptius, quam genitiuo, etiam hoc loco iungitur, eſt enim ſententia, ſuper lente vnguentum ſpargit. niſi illud cuipiam magis arrideat, cũ ſcribendum fuerit ἐπιχεῖ, *quod eſt infundit, librarium deceptum non* ἐπιχεῖ *ſed* ἐπὶ τῇ *ſcripſiſſe, facili, ac prompto lapſu a* χει *ad* τη *propter ſoni ſimilitudinem; quod tamen aſſerere non eſt neceſſarium.*

Sic quidẽ exiſtimo librarios erraſſe apud Macrobium Saturnalium libri ſeptimi capite quarto, vbi

vbi quatuor naturales viuentium virtutes, alimẽti miniſtras, optime quidem deſcribit; ſed ex illis duas Græcis nominibus non recte appellat. cũ eam, quæ cibum trahit, vocet καθεκτικὴν, & eam, quę retinet, καταδεκτικὴν (quę voces ſatis ſimiles ſunt) contrario, quam conueniat, modo. nam, quæ trahit & ſuſcipit alimentum, quæ alias ἑλκτικὴ dicitur, καταδεκτικὴ dicenda; eſt enim καταδέχομαι ſuſcipio; quæ vero continet καθεκτικὴ appellanda fuit, quemadmodum ab omnibus Græce appellatur. hæc inquam, vocabulorum permutatio librariorum culpa facta eſt, quos ſimilitudo fefellit. non enim vt rei ignarus, quam probe declarat, argui poteſt Macrobius. neque vt Græci ſermonis neſcius, qui alibi ex Græcis auctoribus plurima atque recondita egregie explicauit: ſed alia quoque ratione (quod ignorãdum non eſt) hic error induci potuit. nam vetuſta exemplaria non habent Græca nomina, ſed eorum vice lacunas, quas librarij parum diligẽtes expleturi ſedes proprias dictorum vocabulorum permutarunt.

Emendatio cuiuſdam loci libro Hippocratis de locis in homine, de aurium remedio quodam, examinatur.

Cap. XI.

D*E fluxione in aures libro de locis in homine Hippocrates (vt habetur in omnibus Græ-*

cis

cis exemplaribus) inquit, τῷ ὑπὸ τῆς ὀδύνης ἐχομένῳ φάρμακον θερμὸν φύσει, χλιαρὸν ποιήσαντα, διέντα μετώπῳ ἐγχεῖν: quæ ſic, interpretari recte poſſemus, ei, quem dolor occupat, pharmacum natura calidum, tepidum factum, dilutum fronti infundito. ſed quia lectione hac ignoratum relinquitur, qua ſit re medicamentum diluendū: nec ſatis intelligitur, quod genus remedij ſit contra dolores aurium, fronti medicamentum infundere; mendique ob id orta ſuſpicione; interpres tranſtulit, ac ſi legiſſet non μετώπῳ, ſed Νετώπῳ, quod erat olei, ſeu vnguenti genus. alius vero μετωπίῳ (quod pariter genus aliud vnguēti erat) reſtituendum putauit. vtraque autem emendatione declaratur, qua re medicamentum dilui debet, nec prohibetur, quominus intelligamus, medicamētum eſſe infundendum in aurem, vt apud alios auctores videre eſt, qui omnes inſtillanda in aurē pharmaca ſcripſerunt, omiſſa penitus frontis mentione.

Si quis igitur omnino iudicet mutandum eſſe nomen Μετώπῳ, legendum ſtatuerim Νετώπῳ, non autem Μετωπίῳ, cauſa ſatis euidenti: cum enim alibi apud Hippocratem Metopij uocabulū non legatur, dubitari ſemper poterit, an hoc inter Hippocratis verba recipiendum ſit. Netopi autem mentio apud ipſum frequentiſſima eſt; neque de Netopo dubitari poteſt, quin & ipſum odoratum quiddam eſſet, & vnguenti inſtar (quæ illi cum Metopio communia ſunt) & aurium mor

bis

lis accommodatum; quod de Metopio ex Hippocratis ſententia tuto affirmari nequit, etiam ſi vnguentum Aegyptium, cuius ſæpe mentionem facit, Metopium nuncuparemus. Netopum igitur odoratū fuiſſe ſignificauit libro de ſterilibus, ſcribens, modicum illius ſubdi oportere mulieri exceptum lana: nam ſi mane illius odor ad os mulieris aſcenderit, vt illa ipſum oleat, ſignum habet, quod concipiet. eſſe autem inſtar vnguenti, apertiſſime ſignificauit in fine libri primi de morbis muliebribus inquiēs, Braſſicæ cauliculus Netopo illitus Νετώπῳ χριόμενος *immittatur: demū fuiſſe inter præſidia, quę auribus ęgris adhibebātur, Hippocrates docet quinto & ſeptimo libro de morbis vulgaribus dicendo, Parmeniſci filio ſurditatem accidiſſe, eique contuliſſe clyſterem auricularium non adhibere, verum lana ſolum indita perpurgare, & oleum infundere, aut Netopum.*

Illuſtratur locus Theophraſti quinto libro de cauſis plantarum περὶ τοῦ σχίνου καὶ τῆς σκίλλης. Cap. XII.

IN *hiſce Theophraſti verbis quinti libri de cauſis plantarum,* ὅσα δ᾽ ἐν χίνῳ φυτεύουσιν ἢ σκίλλῃ, *procul dubio ſcribendū eſt* χίνῳ *cū* ι, *ſimplici nō cū diphthongo,* οι, *ita .n. alibi legitur eodē libro* ἐν χίνῳ δὲ φυτευόμενα. *Quod vero* χῖνος *hic ſignificet ſcillam, eiuſq. mentioni Theophraſtus*

illa adiunxerit, ἢ σκίλλη, tamq̃ gloſſema ad explicandum, quid σχῖνος in hoc loco ſignificet; mihi perſuaderi non potuit: quoniam ipſa Theophraſti verba, ſi paulo diligentius inſpiciantur, quam interpretes hactenus fecerint, aliud oſtendunt. ὅσα δὲ ἐν σχίνῳ φυτεύουσιν, ἢ σκίλλῃ, πάντα τῆς εὐβλαστίας ἕνεκα, καὶ εὐτροφίας φυτεύουσιν. ἔχει γὰρ τινὰ ἄμφω θερμότητα, καὶ ὑγρότητα, καὶ γίνεται καθάπερ ἐμφυτεία τις. vox igitur ἄμφω videtur mihi ſatis oſtendere, duas eſſe res σχῖνον & σκίλλην. nam redditur ratio, cur ſata in ſchino, & ſcilla pulchre germinent, ac probe nutriantur. nãq. ambo, ſcilicet ſchinus, & ſcilla, calorem quendã, ac humorem continent. ſunt enim hæc alimenti, ac germinationis principia. quæ ſententia ſatis perſpicua eſt. quod ſi ſecus verba accipiantur, obſcura & inepta videbitur.

Cum autem ſchinos Theophraſto rem diuerſam ſignificet a ſcilla; σχῖνος quid erit? pro lentiſco accipiendum vix crediderim, propter diſſimilitudinem ſcillæ & lentiſci: nec ſatis intelligi in lentiſco poteſt, vt conferat πρὸς τὴν εὐβλαστίαν, καὶ εὐτροφίαν, quod in ſcilla ſatis eſt manifeſtũ, quæ ſuſpenſa parietibus ſibi ſuccum ad regerminationem ſufficit. & alioqui eſt eius in agricultura vſus plurimus. Theophraſtus ſecundo libro de plantis ſcribit, cõtra vermes præſidio eſſe, ſi ficus ſcilla ſeratur, quod repetit quinto de cauſis plantarum; Pliniusq. decimiſeptimi libri capite vndecimo, & Columella libri quinti capite decimo,

ac Palladius in Martio decimo titulo, dixerũt, ſecundum radices mali punicæ eandem ſatam prohibere, mala ipſa in arbore rumpi. forte quia ſucci auida ſubtrahit materiam vitio, quod veriſimile eſt ob ſucci copiam oriri. hoc enim ſuadet modus alter occurrendi eidem malo; videlicet, cum iam matura mala ſunt, nec dum rupta ramulos, quibus dependent, intorquere. ſic enim alimenti tranſitus magna in parte prohibetur. nonnulli etiã vitem theriacam facturi ſarmentum intra ſcillæ bulbum recondunt, vt ſcriptum eſt à Palladio in Februario titulo vigeſimo octauo. Quoniam vero ſunt auctores, χῖνον pro ſcilla nonnumquã acceptũ eſſe; veriſimile eſt hic a Theophraſto ſumptum pro aliquo ſcillæ genere, quo ſcilicet modo inſinuatur Galeni verbis in explicatione vocabulorum Hippocratis, vbi ait χῖνον eſſe non ſolum fruticem, ſed etiam ſpeciem quandam ſcillæ, niſi etiam cuiusque ſcillæ bulbum eſſe exiſtimemus. εἶδός τι σκίλλης, εἰ μὴ ἄρα καὶ πάσης σκίλλης τὸν βολβόν. *quæ verba plures, quam vnam, ſcillæ ſpecies habitas fuiſſe denotant, vt veriſimilius ſit, Theophraſtum potius monere voluiſſe, eãdem rationẽ eſſe ſi ſeratur in eo ſcillæ genere, quod proprie ſcillæ nomine intelligebatur; & in eo, quod* χῖνος *vocabatur; quam explicare ſe pro ſchino ſcillam accipere, quod ſequentibus, vt dixi, verbis minime congruit.*

Libro

Libro de articulis apud Galenum, vtrum pro πολυοργία ſit legendum πολιορκία.

Cap. XIII.

G*Alenus primi libri de articulis textu trigeſimo, inquit,* ὅσοι διὰ λιμὸν, ἢ διὰ πολιοργίαν, ἢ πένθος, ἢ λύπην, ἢ ἀνορεξίαν ἐνδεῶς προσφερόμενοι τροφὴν ἐλεπτύνθησαν, *id eſt, quicunq. propter famem, aut iracundiam, aut luctũ, aut mærorem, aut inappetentiam exiguum ſumendo alimentum extenuati ſunt. quę verba ſatis perſpicua videntur. Tamen Vidius vocem* πολυοργίαν, *ideſt, iracundiam, quæ in vulgatis antiquioribus exemplaribus legitur, interpretatus eſt obſidionem, tamquam legendum putauerit* πολιορκίαν, *mutatis,* υ, *in* ι, *&* γ, *in* κ. *Sed nuſquam apparet huius mutationis neceſſitas. non enim dubitatur, quin aliquis ob iracundiã exiguo ſumpto cibo poſſit emaciari. obſidionis autem mentio opportuna non videtur: etenim confundit, & perturbat orationem: nam famem, luctum, dolorẽ, inappetentiam inedia ſequi poteſt, ſimili modo & iracundiam; inediam vero ſequitur macies. at obſidionem non ſequitur inedia, niſi eam præcedat fames, aut animi aliqua perturbatio, aut quid aliud, quod prohibeat hominem nutriri, ſeu cibũ ſumere. ſcilicet obſidio non eſt eiuſdem cauſarũ ordinis, cuius fames, luctus, mæror, inappetẽtia, quippe hæ propinquiores, illa remotior eſt. at*

non eſt veriſimile, vnam hanc ex remotis cauſis cum propinquarum multis confundere Galenum voluiſſe: iracundia vero eſt eiuſdem ordinis, cuius ſunt aliæ ab ipſo memoratæ, ideo videtur eius mentio, quam obſidionis opportunior. quidã Græcarum litterarum ſtudioſus obijciebat, hanc vocem in indice Græcorum vocabulorum non reperiri; at vir quidam egregius græce eruditiſſimus hoc riſit, admonuitque non pauciora, quam ſint notata, in lexico deſiderari. ac licet raro nomen hoc inueniretur, tamen apud alios quoque a ſe lectum teſtabatur, licet tunc locorum non recordaretur. Græcisq. quorum magna eſt tum felicitas, tum licentia in effingendis, componendisq. vocabulis, hanc eſſe verborum formam valde familiarem. ſic eſt πολυφαγία, πολυποσία, πολυοψία, πολυτοκία, πολυγονία, πολυσαρκία, & cætera, quæ vno ſpiritu ſupra triginta ſtatim effudit. propterea omnis mẽdi ſuſpicio in voce πολυοργία auferenda videtur.

De iecorum quorundam commendatione. Cap. XIIII.

INter animalium viſcera manifeſtum eſt iecur a palato gratiam iniuiſſe maximam. ſed neſcio quo fato in ſingulis animalium generibus vni tributum principatum reperimus (certis etiam auctoribus nominatis, quibus lautitiarum ſtudioſi gratias haberent) anſeri inter alites, inter quadru

pedes

pedes ſui, & mullo inter aquatilia.

De anſere Plinius decimi libri capite viceſimo ſecundo, Noſtri, inquit, ſapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quoque lacte multo augetur. nec ſine cauſa in quæſtione eſt, quis primus tantum bonum inuenerit. Scipio Metellus vir conſularis, an M. Seſtius (niſi legendum ſit Seius, vt eſt apud Varronem) eadem ætate eques Romanus, ſic ait, ex hac autem quæſtione intelligitur, quare Athenæus nono libro dixerit περιϐόητα δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ῥώμην. *digna res fuit, de qua lis eſſet inter duos ciues Romanos, vter modũ inuenerit ſaginandi anſeris iecur. legitur autem tertio libro Varronis de re ruſtica, vtrumque magnos aliquot anſerum greges habuiſſe. Galenus tertio libro de alimentorum facultatibus dixit, anſerum alimenta lacte imbui, vt non modo eorum iecur ſit iucundiſſimum, ſed potenter etiam nutriat. Horatius ſecundo libro ſermonum. Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi. Palladius primi libri titulo triceſimo; ſi vt iecur his tenereſcat optabis, tunſas caricas & aqua maceratas in offas volutabis exiguas, & per dies viginti continuos miniſtrabis anſeribus. ad hæc reſpiciẽs Martialis decimo tertio inquit. Aſpice quam magno tumeat iecur anſere maius. & Iuuenalis Satyra quinta. Anſeris ante ipſum magni iecur, anſeribus par.*

De ſue Plinius octaui capite quinquageſimo

primo, adhibetur, inquit, & ars iecori fœminarum, ſicut anſerum. inuentum M. Apicij fico carica ſaginatis, ac ſatie necatis repente mulſi potu dato. Galenus tertio libro de alimentorum facultatibus, inquit, omnium quidem animalium, iecur craſſi eſt ſucci, & ad coquendum difficile, tardeque permeat. omnium autem eſt pręſtantiſſimũ non modo ad voluptatem, ſed ad alia etiam omnia, quod συκωτὸν *appellatur. quam appellationem inde habuit, quod animalis mactandi iecur multarum ficuum ſiccarum eſu ſic præparent. q̃d maxime faciunt in ſuibus, propterea quod huius animalis viſcera aliorum animalium viſceribus ſunt multo ſuauiora. euadunt tamen & illa ſcipſis meliora, cum animal ipſum caricas affatim comederit. Pollux ſexto libro,* ἥπατα σεσυκασμένα *vocata refert, &* ἥπατα συῶν σεσυκοτραγηκότων.

De Mullo vero Plinius noni capite decimo ſeptimo, M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus in ſociorum garo (nam eo quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atq. e iecore eorum alecen excogitare prouocauit. & triceſimi primi capite octauo, alex peruenit ad oſtreas, echinos, vrticas, cammaros, mullorum iocinora. Galenus eodem libro ſcribit mullorum hepar voluptatis gratia ſummopere a guloſis expetitum, & iocinoris cauſa magno emi ſolitos mullos grandes, licet eorum caro, quam minorũ inſuauior eſſet. Verum eſt, quod Plinius libri noni

ſecundo

ſecundo ſupra quadrageſimum capite laudauit etiam iecur Torpedinis ob teneritatem, ſed quanta in gratia apud gulæ ſtudioſos foret non explicauit. & quibuſdam carminibus, quæ Ariſtophani tribuit Athenæus, (quæ tamen in his, quæ Ariſtophanis extant, non reperimus) capri piſcis hepar memoratur; ſed & illud in cenſum trium antedictorum referri poſſe nihil demonſtrat.

Cur Græco vocabulo ἀρχίατρος Latini vſi fuerint: & ad quid ſignificandum.
Cap. XV.

D*E archiatri nomine duplex oriebatur quæſtio. altera, cur Latini Græcum hoc vocabulum vſurpauerint; cum alioquin habeant latina nomina medicus, & medicina. altera, vter eo nomine intelligendus eſſet, medicus principis, an princeps medicorum.*

De priori quæſtione noſtra erat ſententia, nihil mirari nos oportere, quoniam Græcis plurimis Latium donatum conſtat; & multa maxime Latina videntur, quorum Græca eſt origo. ſicuti medicus ac medicina: nam Græce Μεδέω *&* Μήδω *Latine eſt curo, vnde ſanitatis curatores* κατ' ἐξοχὴν *medici ſunt vocati. Tamen aliqui putabant Græcum vocabulum receptum, quod plerique Græci, Romanus nemo artem medicam exercuerit, vt refert Plinius. huc enim Plinij teſtimonium adducunt. ſed; cum huius nos verba perpendentes, tum*

rem ipſam examinantes, alteram dicti rationis partem vt probemus adduci non poſſumus. nam Sextium Nigrum, & Iulium Baſſum, qui de medicina ſcripſerunt, pro medicis, ac pro Romanis habemus; facileq. crediderim, de Baſſo Plinium locutum ſeptimi libri capite quinquageſimo tertio dicentem, repente expirauiſſe C. Iulium medicũ, dum inungit, ſpecillum per oculum trahentem. quod ſi quis hunc neget Baſſum fuiſſe, concedat oportet duos, quorum memoria extet, huius nominis Romanos medicos fuiſſe. De Cornelio Celſo ſcio dubitari, fuerit lectione tantum, & ſcripto medicus, an etiam arte. ego etiam arte fuiſſe mihi perſuadeo ipſius verbis tertij libri capite viceſimoquarto, vbi Aſclepiadis, & aliorum diuerſas ſententias de regij morbi curatione perſecutus, ego vbique, inquit, ſi ſatis virium eſt, validiora, ſi parum imbecillia auxilia praefero. & ſeptimi libri capite ſeptimo, vbi de ancyloblepharo ſcribens, ſuas cum aliorum obſeruationibus comparabat inquiens; ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini. Meges ſe quoque multa tentaſſe, neque vmquam profuiſſe memoriç prodit. audebit igitur artis expers inter illuſtrium medicorum ſententias iudicium interponere, ſuas obſeruationes cum illuſtriũ medicorum animaduerſionibus conferre? ſiquis autem Graeco patre natum eum dicat, quem Tryphonem appellet ſexti libri capite quinto, & inter nobiliores chirurgos recenſet in proœmio libri ſeptimi, non repugnauerim: nec

enim

enim eſt quod obyciam, neque id noſtræ ſententiæ cõtrariũ eſt. omitto quæ de Scribonio Largo, Aelio Gallo ſeu Caio, & alijs quibuſdam dici poſſent; nam fortaſſe Romani fuere Caſſij, Carpitani, Aruntij, Albutij, Rubrij, itẽ Q. Stertinius, & Vectius Valens, quos ipſe Plinius aliqñ memorauit. neq; Plinio contradicimus, qui ſenatorium tantũ ordinem, non autem Romanos oẽs negauit medicinam exercuiſſe. verba cuius hæc ſunt primo capite libri viceſiminoni: Solam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana grauitas, pauciſſimi Quiritium attigere, & ipſi ſtatim ad Græcos transfugæ. Quirites autem nonne Romani dicebantur? igitur Romanorum aliqui Plinio auctore medicinam attigerunt, nemo tamen ex ordine ſenatorio, hæc enim Romana grauitas erat. quoſque commemorabam antea, multi videri nõ debent, cum Plinius dicat pauciſſimos, nam ſi conferantur Græcorum numero paucißimi ſunt. dixit autem ad Græcos transfugas, quia Sextius Niger & Iulius Baſſus, quamuis eſſent Romani, Græce tamen de medicina ſcripſerunt, vt ab eodem ſæpe dictũ eſt. quod nonnulli quoque de Scribonio Largo affirmarunt. itaque dictæ rationis altera tantum pars a me probatur, Græcum nomen receptum, quod plurimi medentium in vrbe Græci fuerunt: ac ſi qui Latini erant, vt ij, quos diximus, Græcos tamen habuere magiſtros. & eſt probabile rem inter medicos Græce tractari plerumque

rumque

rumque conſueuiſſe, quandoquidē & Latini Græce ſcripſerunt, & Celſi Latinum volumen Græcis refertum vocabulis videmus. & alias conſtat Græcum in vrbe ſermonem valde plerisq. familiarem fuiſſe.

Quis vero archiatri nomine ſignificaretur (quæ erat altera quæſtio) ex his intelligi poteſt, quæ nos hunc in modum digerebamus. aut principis medicum ita fuiſſe vocatum, quaſi ἀρχίητρος eſſet ἀρχοῦ ἰατρός: aut eum, qui cæteros anteiret. quod trifariam euenire potuit, aut quia ſapientia & fama excelleret, aut quia iuriſdictionem aliquam haberet, aut quia principis, cui ſeruiret, fauore eueheretur, ac veluti aliorum princeps coleretur. tamquam origo nominis eſſet ἀρχὸς ἰατρῶν.

Quod igitur ſic diceretur principis medicus, quaſi nominis etymon eſſet ἰατρὸς ἀρχοῦ, nulla mihi ratione perſuaderi hactenus potuit. non enim ijs aſſentior, qui ante Imperatorem Neronem vocem hanc extitiſſe eam ob cauſam negant, quod res, quæ hoc nomine deſignabatur, non extaret, quod ſcilicet nōdum principis inſtitutus medicus foret. quoniam rationi non eſt conſentaneum minus principes, quam priuatos viros, ſuæ valetudinis curam habuiſſe. neque negandum eſt Eraſiſtratum (non eſt enim ab re ſententiam hanc aliquibus exemplis confirmare) ſeu Cleombrotum (vterque enim legitur apud Plinium, alijq. le-

gunt

gunt Theombrotum) qui Antiochum ſeruauit, principis medicum fuiſſe; ſicut etiam Calligenē, quem Philippus Perſei pater habuit, cuius etiā prudentia regnum Perſeo ſeruatum eſt; ſicut Statium, ab Eumene Aſiæ rege cum Attalo fratre Romam miſſum, principis fuiſſe medicum negare abſurdum eſt. Philippum medicum, ex Deiotari accuſatoribus, ſeruum regium, quod regis medicū interpretor, Cicero appellat. Iuba rex Mauritaniæ medicum dicitur habuiſſe; de cuius etiā nomine herbam appellauit euphorbiam. item medicos habuerunt ante Neronem Auguſtus Muſam, Tiberius Chariclem, Claudius Xenophontem. cuius in domo familiariter quoque verſabatur Vectius Valens. quod ſi quis dicat hos norma quadā, ac certa lege conſtituta, non fuiſſe ad principum curationem inſtitutos; cogitet vt libet, dicatque: certe medici principum fuerunt. cumque nomine archiatri caruerint, perſuaſum mihi ſatis eſt, ante Neronem nomen hoc, de quo agitur, non ideo defuiſſe, quia res ab illo ſignata non extaret. Contra vero, cum videā cætera nomina à Græcis hunc in modum compoſita, non res principum, ſed ſui generis principes denotare; ſic enim ἀρχιερεὺς dicitur non principis ſacerdos, ſed ſacerdotum princeps, & ἀρχιλῃστὴς non latro principis, ſed princeps & præcipuus inter latrones; ſic & reliqua; ita quoque archiatri nomen fictum & receptum crediderim ad ſignificandū non principis medicū, ſed medicorū quauis de cauſa principē.

Ab

Ab artis præſtantia, rerumque geſtarum fama D. Auguſtinus archiatrum vocauit Aeſculapium. ſed hunc in modum non facile reperiet aliquis auctorem alium, qui hoc vocabulo vſus fuerit. nam qui archiatri vocati inueniũtur, vt Andromachus, Magnus, & alij, etſi non ignobiles fuere, tamen cum ſummis eos medicis comparandos fuiße a nemine traditum legitur; & alij, qui ſuorum temporum primi habiti ſunt, archiatri nomine dignati non ſunt, vt Archigenes, Quintus, Antigenes, de quibus Galenus honorificentiſſime locutus eſt. ipſeq. Galenus nuſquã archiatros dictus (licet eo nomine iam recepto) reperitur, qui tamen ab Imperatore M. Aurelio Antonino, ſe primum medicorum iudicatũ, affirmauit, ac literis tradidit.

Archiatrum vero iuriſdictionem aliquam obtinuiſſe, cum primum hoc vocabulũ in vſum venit, mihi nondum alicuius antiqui auctoris teſtimonio compertum eſt.

Igitur reliquum eſt, hoc initio inductum nomen ad ſignificandum illum quidem, cui mandata ſanitatis principis cura eſſet, ſed non vt a principe nomen haberet. quod illi eo inditum eſt, quod qui gratia apud principem commendaretur, is præ cæteris colendus, ac ſpecioſo aliquo titulo decorãdus videretur. Et veriſimile eſt hanc appellationem Neronis ætate inuectam: quoniam ante Andromachum Neronis medicum neſcimus aliquem ſic appellatum: cum ipſum Andromachum archiatrum

trum ab Erotiano (quisquis ille ſit) & a Galeno vocatum ſciamus.

Viſa eſt, autem hęc appellatio vni tantum tributa, ſaltem vſque ad M. Aur. Antonini ſeculū, quando Galenus floruit: qui Magni, ac Demetrij, quos archiatros factos ſe viuente teſtatur, ita mē tionem facit, vt facile credas non ſimul plures, ſed vnum fuiſſe archiatrum appellatum. poſtea vero, quoniam plurimi artem hanc exercebant, atque (vt veriſimile eſt, quod ętate quoque noſtra vſu venit) promiſcue ſenes, iuuenes, docti, rudes, aduenę, indigenę, ſerui, ingenui, liberti; qui ſe cæteris præſtare exiſtimarunt, ſeorſim congregatos, & certis ſtatutis iuribus, collegium quoddam inſtituiſſe crediderim: in quod qui cooptati eſſent, archiatri appellati ſint. e quorum numero ij quoque deligi ſoliti fuerint, qui principibus, & familijs eorundem mederentur.

Plures fuiſſe archiatros Conſtantini, & poſteriorum Imperatorum temporibus, ex quinquageſimo ſecundo titulo decimi, & ex quadrageſimo primo duodecimi libri Codicis Iuſtiniani ſatis conſtat. diſtinctos autem archiatros a cæteris, qui communi nomine medici tantum vocabātur, probatur lege, cuius initium eſt, Medicos, dicto titulo quinquageſimo ſecundo, ſcribente Cōſtantino Auguſto ad Voluſianum. Medicos, & maxime archiatros, vel ex archiatris &c. fuiſſe vero tamquam collegium quoddam archiatrorum, docet eiuſdem tituli lex ab Imperatoribus Valentiniano & Valente

lente ad Olybrium ſcripta. ſi quis in archiatri defuncti locum eſt promotionis meritis aggregandus, non ante eorum particeps fiat, quam primis, qui in ordine reperientur ſeptem, vel eo amplius iudicantibus idoneus approbetur: ita tamen, vt quicumque fuerit admiſſus, non in priorum numerum ſtatim veniat, ſed eum ordinem conſequatur, qui cæteris ad priora ſubuectis vltimus poterit inueniri. ex hoc autem numero potius, quam ex alijs delectos, qui principis, & eius familiæ valetudinem curarent, per ſe credibile eſt. lex autem, archiatros, quadrageſimo primo titulo libri duodecimi Codicis eiuſdem, docet non ſolos, qui ſeruirent principibus archiatros vocatos, ſed & alios in vrbe multos, cum in ea ſcriptum ſit, archiatros noſtri Palatij, necnon vrbis Romæ, &c. Cumque plures archiatrorum ordines eſſent, in ſingulis erant, qui cæteros anteirent, qui comites archiatrorum vocabantur, de quorum eligendorũ forma & auctoritate a Caſſiodoro ſcriptum eſt ſexto libro variarum. nec vnum fuiſſe comitem, ſed tot, quot ordines archiatrorum erant, ſuadetur lege Honorij & Theodoſij ad Monachiũ ſcripta, eodem titulo quinquageſimo ſecundo, cuius initium eſt, Grammaticos: namque in ea ſcriptũ eſt, vt Vniuerſi, qui in ſacro Palatio inter archiatros militarunt, cum comitiuam primi ordinis, vel ſecundi adepti fuerint, aut maioris gradum dignitatis aſcenderint, &c. vocari autem comitiuam illam dignitatem, qua is honeſtabatur, qui

ceteris archiatris præſtabat, quamobrem comites archiatrorum dicebantur; ex eodem loco Caſſiodori perſpicue intelligitur.

Itaque mihi ſatis perſuaſum eſt, archiatrum primo fuiſſe vnum, qui fauore principis cæteris præferebatur, ac quia præferebatur ſic vocatũ. deinde multos in vnum corpus congregatos, quod eſſet veluti archiatrorum collegium, cooptatis in illud iis, qui cæteris digniores exiſtimarentur. vt quacũque de cauſa ἀρχίατρος *dictus ſemper videri poſſit, qui præcipuum inter medicos locum teneret, non qui principi inſeruiret.*

Qui vero ante Neronem Principibus medebãtur, communi nomine contentos fuiſſe nil mirum: quoniam & ipſi principes, vno vel principis, vel regis nomine contenti fuere. vbi vero propter Romani magnitudinem imperij modum omnem exceſſit adulatio, vt ipſis principibus humanos titulos, & honores tribuiſſe omnes, ſatis viſum non ſit, quin diuinos quoque decernere opus fuerit; etiam omnes, quorum eſſet in ſuo cuiusq; genere facultas aliqua, potiſſime vero ſi qua in gratia apud principem eſſet, blanditijs & aſſentationibus delinire neceſſarium fuit; quamobrem par eſt ſuum quoq; medicis locum relictum, vt nouitate appellationum, ac titulorum ſplendore inſignirentur.

Emen-

Emendatur locus Ariſtotelis libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Cap. XVI.

Libro *περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων Ariſtoteli adſcripto hæc ſunt* φασὶ δὲ καὶ περὶ παφλαγονίαν τοὺς ὀρυκτοὺς γίνεσθαι ἰχθῦς κατὰ βάθους. τούτους δὲ τῇ ἀρετῇ ἀγαθοὺς, οὔτε ὑδάτων φανερῶν πλησίον ὄντων, οὔτε ποταμῶν ἐπιρρεόντων, ἀλλ' αὐτῆς ζωογονούσης τῆς γῆς. *in quibus illud nomen* ἀρετῇ *congruum locum non habet. Latine ſic verti poſſent. Dicunt autem & in Paphlagonia foſſiles naſci piſces in profundo (hos autem virtute bonos) cum nec prope ſint aquæ manifeſtæ, nec flumina influant, ſed terra ipſa hæc animalia producat. quis ergo erit ſenſus illorũ. Hos autem virtute bonos? equidem aut nullus, aut omnino obſcurus.*

Illuſtrari locus hic poteſt auctore Plinio, qui noni libri capite quinquageſimo ſeptimo de piſcibus, qui effodiũtur, plura ex Theophraſto narrat, & ea ſcribit, quæ facile crediderìs ex hoc, quem perpendimus, loco deſumpta. quamquam ea puto ex ijs Theophraſti libris accepta; quorum mentionem Athenæus facit ſeptimo libro de murana verba faciens. inquit igitur Plinius. Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis, terrenos, altis ſcrobibus, in his locis, vbi nulla reſtagnent aquæ. Ex his autem conijcio illa ἀρετῇ ἀγαθοὺς *legenda eſſe* βρωτῇ ἀγαθοὺς, *ut ſignificent*

illud,

illud, quod Plinius dixit, cibis gratiſſimos. quæ ſententia aptiſſima eſt, ac lapſus facilis erat inter duo nomina βρωτῇ & ἀρετῇ.

Alter locus in libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων caſtigatur. Cap. XVII.

EOdem libro, cuius proxime locum emendauimus, locus alter ex Plinio potiſſimũ caſtigandus eſt, vbi legitur, ἐν κύπρῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μέτας τὸν σίδηρον ἐσθίειν. quod eſt, in Cypro inſula fertur Metas ferrum comedere. in quibus verbis neque Cypro, neque Metas recte legitur. ſed vbi Cypro eſt Gyaro, & vbi Metas ſupponendum eſt Myas: nam quid Metæ ſint explicari nõ poteſt, neque alibi vſquã reperitur, quod in Cypro animalia eſſent ferrum comedentia. Plinius autẽ octaui libri capite quinquageſimo ſeptimo inquit, Theophraſtus auctor eſt, in Gyaro inſula cũ incolas fugaſſent (loquitur de muribus) ferrum quoque roſiſſe eos. & Suidas de Gyaro iſula verba faciens inquit, λέγεται ὅτι ἐν ταύτῃ διατρώγουσιν οἱ μύες τὸν σίδηρον. dicitur quod in hac inſula mures comedunt ferrum. quapropter integra huius loci lectio eſſet, ἐν Γυάρῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μύας τὸν σίδηρον ἐσθίειν.

Quid Συρμαία, & Συρμαισμὸς, apud Hippocratem. Cap. XVIII.

HIppocrates primo libro de morbis muliebribus Syrmeę mentionem bis facit, quam interpres potionem moderate purgantem fuiſſe ſignificat, ſicut libro de articulis quod Grącè συρμαισμὸς ab Hippocrate dicitur, idē interpres moderatam purgationem tranſtulit, ſcilicet Galenum ſecutus. qui in illius voluminis explanatione συρμαισμὸν, & libro de linguis Hippocratis συρμαίαν ſignificare moderatam purgationem aſſeruit. quam interpretationem non eſſe paruifaciendam, efficit auctoritas viri tum antiqui, tum Græci, & inter medicos poſt Hippocratem maximam gloriam conſecuti.

Sed quoniam vim verbi attentius conſideranti nō apparet, vt potuerit συρμαία & συρμαισμὸς communiter moderatam purgationē ſignificare, non iniuria dubitatur, vtrum συρμαισμὸς generatim ſignificet purgationem moderatam, an priuatim aliquam ab aliquo peculiari medicamento, quod ab ea recipiatur, nuncupatam. quod vt intelligatur, neceſſarium videtur Græcos alios auctores, & eorundem Græcos interpretes conſulere. cumque præter duo dicta nomina reperiatur etiam verbum συρμαΐζειν, de hoc primum verba facere inſtitui, vt, quod pręcipue quæritur, clarius vltimo loco concludatur.

Vſus

Vſus eſt verbo συρμαΐζειν Herodotus ſecundo libro cum dixit Aegyptios ſe ſingulis menſibus purgare ſolitos. συρμαΐζουσι τρεῖς inquit, ἡμέρας ἐπεξῆς μηνὸς ἑκάστου, ἐμέτοισι θηρώμενοι τὴν ὑγιείην, καὶ κλύσμασι. quæ in hunc modum verti poſſunt, purgantur tribus conſequenter diebus ſingulis menſibus, vomitibus ſanitatem quærentes, & clyſtere infuſis. ex quibus verbis illud quidē accipi potuit, quod ait Galenus ſecundo libro de articulis, συρμαισμὸν promiſcue vomitum, & deiectionem ſignificare, non tamen vt idem ſit συρμαΐζειν quod καθαίρειν μετρίως, ſiue κενοῦσθαι, quod eſt moderate purgare, ſiue euacuari. alioqui hunc Herodoti locum Suidas ſecus accepit, qui inquiens συρμαΐζειν καθαίρειν πόματι ἐκ ζειᾶν καὶ ὕδατος, οὕτως ἡρόδοτος, quod eſt purgare potione ex zea & aqua. ita Herodotus; oſtendit, quēadmodum ἐλλεβορίζειν eſt elleboro purgare, ita συρμαΐζειν eſſe purgari potione illa, quam dixit. idemque exponens Aegyptios dictos eſſe μελανοσυρμαῖον λεών (quo epitheto Ariſtophanes vtitur in ea Comœdia, quæ θεσμοφοριάζουσαι inſcribitur) quaſi μέλανα καὶ συρμαΐζοντα, oſtendit συρμαΐζειν non fuiſſe acceptum communiter pro purgare, ſed pro certo genere purgationis, quod erat Aegyptijs familiare. alioqn obſcuriſſime populus Aegyptius hoc epitheto ſignificatus eſſet. itaque, Herodoti locum & Suidę interpretationem coniungendo, concludimus συρμαΐζειν ſignificaſſe purgare, ſeu purgari medicamento ex aqua & zea,

vel alio, quod & Aegyptijs familiare, & cũ ad ciendum vomitum, tum ad aluum ſubducendam, idoneum eſſet; id vero συρμαία appellabatur.

Legitur aũt συρμαία in Ariſtophanis Comœdia, quę εἰρήνη inſcripta eſt. in qua venditor galearũ inducitur quærens, quid ſibi faciendum eſſet, poſtquam, pace facta, eſſet galeas empturus nemo. Trygœus autem, ludendo, eum ſic alloquitur. πώλει βαδίζων αὐτὰ τοῖς αἰγυπτίοις. ἐστι γὰρ ἐπιτήδεια συρμαίαν μετρεῖν. *vende, inquit, eas Aegyptijs, ſunt enim ad menſurandum ſyrmęam accommodatę. interpres vero inquit,* οἱ μὲν ἀξιοῦσι χυλὸν βοτάνης εἶναι τὴν συρμαίαν, ᾗ χρῶνται αἰγύπτιοι πρὸς διάῤῥοιαν. ἄλλως. φαίνονται τοῦ χυλοῦ τῆς συρμαίας πίνειν οἱ αἰγύπτιοι πρὸς διάῤῥοιαν. *quidam putant herbę cuiuſdam ſuccũ ſyrmęam eſſe; qua vtuntur ægyptij ad alui fluorem. aliter. videntur ægyptij ſyrmeæ ſuccum ad ventris fluxum potare. quarum interpretationũ prior magis quadrat: quoniã Ariſtophanes apertè ſatis ſignificauit, ſe accepiſſe ſyrmæam pro liquore quodam, cum dicat ſyrmæam galeis menſurari potuiſſe. non eſt enim dicendum, quod frugis genus aliquod fuerit, quod nullus teſtatur. poſterior autem interpretatio oſtendit, plantę quoque genus hoc nomine ſignificari. fortaſse & planta, & eius ſuccus idem nomen habuerunt, ſicut acacia, aloe, & pleręq. alię plantæ, quas ſui nominis ſuccos habere cõpertum eſt.*

Hippocrates etiam ſyrmęam memorans primo

libro

libro de morbis muliebribus, vt ante dixi, liquorem fuiſſe demonſtrat: nam medicamenta, quæ ſecundas expellunt, recēſens, inquit, κόνυζαν τὴν εὔοσμον τρίψας λείην ἐν οἴνῳ εὐώδει, ἢ ἐν συρμαίῃ δοῦναι πιεῖν, καὶ λούειν θερμῷ. *ideſt conyzam ſuaue olentem leuiter tritam in vino odorato, aut ſyrmæa bibendam dato, & calida lauato. cum igitur vini loco ſyrmæam bibendam dicat, non eſt dubitādum, quin genus aliquod liquoris eſſet: nec veriſimile eſt aliter ab eo acceptā paulo poſt,* ἰὸν χαλκοῦ συντρίψας σὺν μέλιτι καὶ συρμαίην δὸς πιεῖν. *æruginem tritam cum melle, & ſyrmæa bibendam dato. ſunt autem hæc ea loca, quæ B. Euſtachius in Erotiani annotationibus ſe nō reperiſſe fatebatur. quæque Hermolaus Barbarus intelligebat, cum, in annotationibus in Dioſcoridem de Raphano ſcribens, dicebat apud Hippocratem accipi ſyrmæam pro ſucci quodam genere, ſiue paſſum, ſiue defrutum ſit. quamquam neutrum eſſe credam, vt poſtea dicam. priore autem loco interpres ex Galeno vertit, in ſyrmæa potione moderate purgante bibendam dato. quæ interpretatio, mea ſententia, ineptiſſima eſt. quoniam ſyrmæa ex Galeni ſententia vim ducendi aluum habet, vētremque tum vomitu, tum deiectione expurgat. cum autem expelli ſecunda debet, non ſolet Hippocrates aut vomitum, aut alui deiectionem præcipere, vt ex alijs remedijs ad ſecundas expellendas vtilibus, ab eo enumeratis, conſtat. eſt igitur ſyrmæa Hippocrati vel ſuccus vel liquor.*

Herodoto etiam eſt aliquid ſucco ſimile ſecundo libro, vbi de conditurꝭ cadauerum apud ægyptios verba faciens inquit, συρμαίῃ διηθήσαντες τὴν κοιλίην· *vbi ventrem ſyrmæa diluerint. ex quibus omnibus colligitur ſyrmæam fuiſſe liquorem aliquem, ſiue ſuccum, item plantam, ex qua ſuccus ille extrahebatur. Ea vero planta, quæ nã eſſet, aperte intelligitur collatis Herodoti ac Plinij locis. Herodotus eodem ſecundo libro ſcribit, unã ex pyramidibus, Cheopis Aegypti regis iuſſu extructis, habuiße ſcriptum literis ægyptijs quãtum fuerit erogatum in operarios pro ſyrmæa, cepis, & allio.* σεσήμανται δὲ διὰ γραμμάτων αἰγυπτίων ἐν τῇ πυραμίδη ὅσα ἔς τε συρμαίην, καὶ κρόμμυα, καὶ σκόροδα ἀναισιμώθη τοῖσι ἐργαζομένοισι. *vbi interpres apium fortaſſe tranſtulit, quia legerat apud Suidam, quod ſyrmæa eſt olus apud Hippocratem apio ſimile,* λάχανον σελίνῳ ἐοικός *(quãquam alijs hoc olus apio ſimile, non* συρμαία, *ſed* σύρνεη, *&* σύρμιον *dicitur) aut quod fortaſſe exiſtimauit ſyrmæam eſſe raphanum ſylueſtrem, quẽ Theophraſtus, & Dioſcorides* ἄπιον *appellant, & nonnullos chamærephanum vocaſſe Paulus ſcribit ſeptimo libro; volebatq́ idem interpres accipi Apium vt Græce ſignificat, quod Latinis eſt raphanus ſylueſter, non autem vt Latine ſignificat, quod Græcis eſt* τὸ σέλινον. *Erotianus autem inquit,* συρμαία λέγεται ἡ ἐπιμήκης ῥαφανίς. *longus raphanus. & Iulius Pollux* καὶ παρὰ Ἡροδότῳ εἶδος ῥαφανῖδος συρμαία. *Eſt autem Plinij locus li-*

bri trigeſimiquinti caput duodecimum, in quo de pyramidibus ſcribẽs locum Herodoti interpretatus videri poteſt. aliqui prodiderunt in raphanos, & allium, & capas mille octingenta talenta erogata. ſic Plinius, ait quidem Herodotus mille ſexcenta, vt etiam Diodorus, ſed & facilis eſt in numeris deſcribendis lapſus, & hoc ad rem propoſitam minime pertinet. ſyrmæa igitur fuit raphani genus, & ex eo vel ſuccus, vel liquidum medicamentum, quod vim habuiſſe purgandi teſtatur Suidas inquiens. συρμαία τὸ καθαρτικὸν δι' ἐμέτων καὶ κοιλίας: *purgans medicamentum per vomitus ac ventrem. & Erotianus,* συρμαία λέγεται ἡ ἐπιμήκης ῥαφανὶς, ἣν τίνες μετ' ἁλμῆς ἐσθίοντες καθαίρονται. *Syrmæa longus raphanus dicitur, quem aliqui cum ſale edentes purgãtur. Dioſcorides vero ſatiuum raphanum aluo ac vomitibus citandis idoneum tradit. quod autẽ Ariſtophanis iterpres dixit, Aegyptios uſos fuiſſe ſyrmæa* πρὸς διάῤῥοιαν, *vel male rem intellexit, vel ſignificare alui ſubductionem voluit abuſus vocabulo* διάῤῥοια, *ac præpoſitione* πρὸς. *nam proprie* πρὸς διάῤῥοιαν *eſt, contra alui fluxum, ipſe vero debuit dicere ad alui deiectionem, ſcilicet prouocandam. illud autem Galeni libro de linguis Hippocratis,* συρμαία, ἡ μετρίως γιγνομένη τῶν περὶ τὴν γαστέρα κάθαρσις. *ſyrmæa eſt moderata vẽtris purgatio; ita intelligendum eſt, vt purgationis vocabulum pro ipſo medicamento purgante accipiatur, niſi verbi vim huius eum non percepiſſe*

fateri aliquis malit.

Συρμαισμὸς *in epiſtola ad Antigonum, quæ Dioclis nomine circumfertur, dicitur quidem, ex nonnullorum ſententia, vomitus ieiuno ſtomacho factus: ſed apud Hippocratem aliter accipi debet. libro de articulis ſcribens de aure fracta Hippocrates inquit,* ἄμεινον δὲ καὶ μαλθάξαι τὴν κοιλίην: ἢν δὲ καὶ εὐήμετος ἔῃ, ἐμέειν ἀπὸ συρμαισμοῦ. *quod eſt, ſatius eſt ventrem mollire: ſin autem ad vomitum etiã facilis fuerit, vomat a ſyrmaſmo. quid eſſet igitur, vomat a vomitu? Galenus hunc locum explicãs, inquit,* συρμαισμοὺς δὲ ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ τὰς μετρίας κενώσεις, εἴτε διὰ τῆς ἕδρας, εἴτε καὶ δι᾽ ἐμέτων γίγνοιντο. τοιούτων τινὰ κελεύει καὶ νῦν ποιεῖσθαι. *Syrmaſmos antiqui vocabãt moderatas euacuationes, ſiue per ſedem, ſiue per vomitum fierent: harum aliquam iubet & nunc fieri. hæc autem differt a Dioclis interpretatione: ſed & hic opus eſt accipere euacuationem pro euacuante medicamento, alioquin incongrua oratio eſt, vomat a moderata euacuatione: aptius autem diceretur vomat a medicamento, quod moderate euacuet. & eſt altera dubitatio, quod etſi verbum* συρμαΐζειν *videri poteſt promiſcue ſignificare vomitum & deiectionẽ, vt ante dixi, tamẽ Hippocrates hic ſeorſim vtrũque memorans, ſyrmaſmum, vt vomitui priuatim idoneum, retuliſſe videtur. Erotianus aptius hoc verbum interpretatus eſt, nam cum expoſuerit quid ſyrmæa ſignificet (verba eius ſuperius attulimus)*

limus) ſtatim ſubdit καὶ καλεῖται συρμαισμὸς ὁ τοιοῦτος τῆς καθάρσεως τρόπος. *& vocatur ſyrmæſmus huiuſmodi purgationis modus. ſcilicet ſyrmæa medicamentum eſt, & purgatio ex ſumpta ſyrmæa ſyrmęſmus dicitur. vt nō generatim euacuationem moderatā ſignificet, ſed priuatim eā, quæ more Ægyptio fieri ſolebat ex raphano, quemadmodum ſi dixiſſet* ἀπὸ ἐλλεβορισμοῦ, *vt quę cognatio eſt in illis* ἐλλέβορος, ἐλλεβορίζειν, ἐλλεβορισμὸς; *eadem ſit in his* συρμαία, συρμαΐζειν, συρμαισμὸς; *quod vero ſyrmęa etiam ſignificaret potum cum hordeaceum, tum ex aqua & ſale; & cibum quendam ex ſauo & melle, ac certamen quoddam apud Lacedęmonios (quę narrātur a Suida & Heſychio) ad rem noſtram minime pertinet.*

Homerus ab Hippocrate citatur.
Cap. XIX.

H*Omerum fontem ingeniorum iure & merito fuiſſe dictum, etſi ſatis conſtare arbitror, quod priſcorum, eorumdemq. optimorum auctorum plurimi, ſiue naturę arcana indagarent, ſiue de morum ſcientia diſſererent, ſiue liberales vocatas diſciplinas pertractarent; Homeri verſus tamquam grauiſſimos ad ſua placita confirmanda teſtes citare conſueuerint; itaque Homeri verſibus, & ſentētijs Platonis præſertim ſunt referta volumina; tamen commonefaciendi ſumus*

non parum illius laudibus acceſſiſſe Hippocratis teſtimonio, qui libro de articulis duas ex Homero ſententias adduxit, alteram ad confirmandum illud, quod de bobus dixerat, eorum ſcilicet femora in fine hyemis magis luxari, propterea q̄d eo tempore tenuiſsimi fiant ex labore, inquiens, Bene enim Homerus didicit, quod ex omnibus pecudibus boues quam maxime laborent hoc tempore, & ex bobus potiſſimum aratores, eo quod hyeme operentur. alteram ad comprobandum cauſam alteram, cur hyeme boues maxime attenuentur: quia ſcilicet cum craſſam habeant labij prominentiam, ac craſſam ſimiliter & obtuſam maxillam ſuperiorem, breuem herbam depaſci nequeunt. atque ideo gratiſſimum illis tempus ver eſſe, cum iam altitudinem aſſumpſit herba. hoc enim cecinisſe Homerum dicit, verſumq. ex eodem recitat. ὡς δ᾽ ὁπότε ἀσπάσιον ἔαρ ἤλυθε βούσιν ἕλιξιν. *Haud ſecus ac bobus nigris gratiſſima veris Tempora proueniunt. Hoc autem notare operepretium duxi; quoniam diuinare non poſſum, quid viro doctiſſimo in mentem venerit, vt negaret Homerum ab Hippocrate citatum vnquam fuiſſe. verum quidem eſt, hunc verſum in his, quę Homeri extant, non legi; ſed viri docti tradiderunt, nonnullos verſus in his, quę habētur, deeſſe, & plura Homerum edidiſſe poemata, quę non extant. quapropter verſus ab Hippocrate citatus, cum vel poſſit deeſſe vna cum alijs in his, quę extant, vel eſſe potuerit in reliquis, quę non haben-*

habentur. Homeri eſſe non recte negatur. quid vero, quod ſi quis contendat omnino, at conuincat non eſſe Homeri; ei tamen ab Hippocrate attribuitur; & ſic Homerus ab Hippocrate citatur. neque etiam eſt dubitandum de Hippocratis libro, quum Galenus inter germaniſſima illius volumina etiam librum de articulis recenſuerit.

De plantis quibuſdam, e quarum foliis radices proueniunt. Cap. XX.

Plinius decimo capite libri decimi ſeptimi mirari ſe Trogum dixit, quoniam crediderit folia palmarum ſeri apud Babylonios, atque ita arborem prouenire. Sed cur mirarctur cauſam non attulit. Verum nulla videtur dignum admiratione id Trogum credidiſse, quod etiam a Theophraſto creditum videri poteſt, qui primo libro de cauſis plantarum hoc idem traditum ſcribit, nec repugnat. ſcilicet folia palmarum (virgas ῥαβδους Theophraſtus vocat. forte virgæ vna cum folijs ſerebantur) videri debent ramorum, ſurculorum, & frondium vicem ſuſtinere. atque, vt ramus, aut ſurculus ab alijs plātis auulſus, ac terræ infixus plantam producit, ita palmarum virga, ſeu folium, (vt Trogus dicebat) tenerrimum tamen, datum telluri exit in arborem. quoniam in hac arbore præter radicem & caudicē, nihil eſt niſi virga & fructus, & vnde is pendet, palmes, quem ſic à Plinio vocatum video. ac li-

cet

cet alicubi diuidant ſe palmæ in truncos binos, & ternos, & quinos, tamen ipſi illi trũci non, vt aliarum, in ramos, qui in ſurculos; ſed in folia ſeu virgas ſtatim ſecantur. immo totus caudex non alio videtur conſtare, quam virgis, quorum ima capita (parte reliqua ob vetuſtatem decidente) remanent craſſarum inſtar ſquamarum, quę certo ordine aliæ ſuper aliis agnaſcantur. quid igitur prohibet e folio, quod ſingulari prope ratione e trunco naſcitur, plantam priuata eiuſdem arboris facultate prouenire? non eſt hoc, vt dixi, negatum a Theophraſto, qui pariter non negauit in Opunte herbã eſſe, cuius e frondibus radices producerentur, quamquam primo libro de plantis dixiſſet hoc eſſe admirabilius eo, quod ante dixerat de ficu Indica; eius videlicet ramos adeo in terram curuari, vt circa parentem arborem nouas ſibi propagines faciant. nec Plinius illud de eadem herba negauit capite decimoſeptimo libri viceſimiprimi: tantum dixit, mirum eſſe. puto, quia rarum, & a ſe nuſquam viſum.

Quid igitur de hac herba dicamus, quę ſolo regionis, in qua naſcitur, nomine nota eſt, non habemus; vt nec de palmę ſatione aliquid exploratum ac certum. Sed noſtra ætate factum eſt, vt omnis rei huius admiratio tollenda ſit. allatum eſt .n. ex occiduis regionibus orbis antiquis ignoti plantę genus, quod Tune patrio vocabulo dici ſcriptum eſt, ficus vero Indica in Italia vulgo vocatur: quamquam longe differat ab ea ficu, quã

Indicam

Indicam Theophraſtus; & alii vetuſti auctores nuncupaſſe reperiuntur. ea igitur eſt huius plantæ natura, vt e folio terræ infixo radices procedant, quod ea vis ſcilicet in folio ſit, quam reliquæ plãtæ habent in caudice, ramis, ſurculis, frondibus. neque aliter creſcit, quam folium e folio producens, donec ad quandam proceſſerit amplitudinem: nam, quod primum prouenit, folium in ortu poſterius naſcituri officio rami, ſurculiq. fungitur. & ex vno plura naſcuntur, quemadmodũ truncus vnus in ramos plures diuiditur. eſt vero fruticoſa potius planta, quam arbor, aut herba. nõ eſt enim in hac, vt in arbore, caudex: nec, vt in herba, ſeminifer caulis. ſed proxime radicẽ plures veluti rami naſcuntur, & locis varijs fructus proueniunt. quod ergo manifeſtum eſt in hac plãta, ſuadet ea, quæ de opuntia herba, ac palma tradita ſunt, etſi ob raritatem habent quandam admirationem, tamen incredibilia non eſſe. voluiſſeq. naturam ſeſe quadam veluti relaxatione recreare. cum enim videri iam poſſet folium ad plantæ procreationem nihil conferre, atque in eo laboraſſe parentem rerum, vt planta omnis (quę non ſponte, ſed ex alia naſcitur) aut ſemine proueniret, aut radice, aut propagine, aut auulſo vel ramo, vel ſurculo, aut caudice ipſo; nam ſic etiã naſci plantas auctor eſt Theophraſtus ſecundo libro de cauſis plantarum; nihilominus tamẽ conſtituit, vt in vnoquoque plantarum genere vnum aliquod eſſet (nam plura eſſe nondum conſtat:)

quod

quod folio naſci poſſet: interq. herbas opuntiam vocatam, inter frutices Tunc, inter arbores deniq. palmã hoc priuilegio inſigniuit. niſi quis accuſare Trogũ velit, quia virgas a foliis nõ diſtinxerit.

Vt Generoſi cognomẽ in quibuſdam fructibus ab antiquis acciperetur. Cap. XXI.

V*Item generoſam, & degenerem Theophraſtus ſecundo libro de plantis* γενναίαν καὶ ἀγεννῆ *memorauit quidem, ſed quam proprie ſic appellaret non explicauit. Plato libro octauo de legibus fructus, qui veniunt nomine* ὀπώρας, *potiſſime ficus, & vuas, diſtinxit in generoſos et agreſtes, illos* γενναίαν ὀπώραν, *hos* ἀγροῖκον ὀπώραν *vocauit. inter quos ea diuerſitas eſſet, quod illi ad reponendum eſſent idonei, hi non item.* τὴν μὲν ἀθησαύριστον, τὴν δὲ εἰς ἀπόθεσιν γεγομένην. *ſtatuitq. licere hoſpiti generoſos fructus impune decerpere, videlicet vuam, quę nec paſſa fieri poteſt, nec vino idonea eſt, & ficus, qui ſiccari non poſſunt, vt in reliquum annum caricæ ſeruẽtur. agreſtes autem tangendos non eſſe. vuam, quæ paſſa ſit, & vino idonea eſt, ficus, qui arefacti caricæ dicuntur. mulcta etiam reis pro cuiusq. ſtatu conſtituta, quod ſi quis arbitretur Theophraſtum hunc in modum vitem nuncupaſſe generoſam, non male forſan opinabitur, ſed hoc ego diuinare non auſim. Galenus ſecundo libro de alimentorum facultatibus nobiles vocauit vuas* εὐγενεῖς *contrario*

modo,

modo, quam Plato generoſas: quoniam dicit eas reponi varijs modis conſueuiſse, ἀποτίθεμενὶ πολυειδῶς. tatum abeſt vt eædem ſint Galeno nobiles, & Platoni generoſæ. miror autem Athenæũ decimo quarto libro Platonis verba ex octauo de legibus recenſuiſſe, ac quærentem, quæ ſint generoſæ ficus & vuę à Platoni dictę, minus animaduertiſſe quę a Platone ipſo dicta eſſent, reſpondet enim γεννάια λέγει τὰ ἐυγενεῖ, ἤ τὰ ἐπιγεγενημένα: quoniam altero nihil omnino explicatur, altero nihil, quod ad rem faciat. dicere ἐυγενεῖς, nobiles; nihil eſt: quoniam nihilominus quęrendũ eſt, quas nobiles eſſe intelligat. cui accedit, quod pro eodem τὸ ἐυγενὲς & τὸ γεννάιον accipitur non bene: nam ſi quę de nobili & generoſo Ariſtoteles dixit primo libro de animalium hiſtoria notaueris, intelliges aliquid eſſe nobile, quod non eſt generoſum. ad rem vero minime facit, quod ait ἐπιγεγενημένα. hoc eſt inſita, namque ex generoſis etiam a Platone dictis ſunt, quæ inſitione non conſtant. quid enim prohibet non eſse? quod ſi cuipiam placeat interpretari ἐπιγεγενημένα poſt genita, lõge magis a Platonis ſententia diſcedit, nec ſatis cum Athenæo conſentit. nam quod attinet ad Platonem, vt ficus & vuæ generoſæ dicantur, ſatis eſt ad reponendum aptas non eſse, quod vero poſterius gignantur nihil ad rem. immo econtra, quę prius naſcuntur, vuæ ac ficus, eę generoſæ eſsent dicendę, quoniam ad condendum minimę omnium ſunt idoneæ. Athenæus vero non intelli-

git

git poſt genitas, ſed inſitas, vt illa indicat ratio, quam ſubiungit ὁ γὰρ Ἀριστοτέλης τὰς ἐμβολάδας ἀπίους ὀνομάζει τὰς ἐγκεντρισμένας. (quamquam Suidas in vocabulo ἐμβεβλημένα, & ἐμβολὰς habet ἀριστοφάνης, non ἀριστοτέλης, vt Athenęus.) niſi dixerimus, quæ inſita ſunt, eſse poſt genita, quia inſitio, cum ſit artis, poſterior eſt, & inſita ſunt poſteriora non inſitis. quamobrem vero Plato ficus & vuas vocauerit generoſas, illa ratio poteſt eſse, quod generoſum ab Ariſtotele primo libro de animalium hiſtoria dicitur τὸ μὴ ἐξιστάμενον ἐκ τῆς αὑτοῦ φύσεως. ficus, quæ non cōduntur, & vuæ quæ nec fiunt paſsæ, & aptæ nō ſunt, ex quibus vinum colligatur, generoſæ dici potuerunt, quia mutari nolint in aliam ſpeciem, ac veluti ſeruitutem non patiantur. quem in modum Eugeniam in Sicilia, et Latio vocatam ex Plinio colligitur, qui decimiquarti libri capite ſecundo, Eugeniam, inquit, Taurominitani colles cum generoſitatis cognomine miſere Albano tantum agro, quoniam translatæ ſtatim mutantur. namq. eſt aliquibus tantus locorum amor, vt omnem in his gloriam ſuam relinquant, nec vſquā tranſeant totæ. hoc ait. ſi ergo putemus apte id cognominis huic vuæ inditum, intelligendum eſt ijs tantum in locis, in quibus optima proueniebat, Eugeniam vocatam, nō vbi ob translationem ſeipſa inferior naſcebatur. erat igitur Eugenia in Taurominitanis collibus, & agro Albano, non alibi, quia tranſlata in Albanum agrum nihil priſtinæ bonitatis

amittebat,

amittebat, in eoq. ſolo genus ſuum, bonitatemq. ſeruābat. quamobrem Plinius dixit ei tantum miſſam, alibi vero cum deterior naſceretur, eugenia nec erat nec dicebatur. quamquam aptius γενναία vocari potuit: nam quod ſui generis virtutē retinet, illud melius dicitur generoſūm, quod Græce γενναῖον, quam εὐγενὲς, quod eſt nobile. dixerim vero generoſam optime dictam, ſi vbiq. locorum ſui generis virtutem integre ſeruaſſet. certe non appellaſſet Plato generoſam, quoniam ex ea vinum fiebat, ut ipſe Plinius auctor eſt eiuſdem libri capite ſexto, qui etiam comparabat idē genus ſibi ipſi, dum loci trāslatione mutatur, quod alias generoſum, alias degener vocari poteſt, quomodo forſan Theophraſtus dixit vitē generoſam mutari in degenerem. at Plato diuerſa inter ſe genera comparabat, quorum alterum generoſum, alterum agreſte nuncupabat.

Errores quidam notantur in ſcholijs Nicandri. Cap. XXII.

DVO *ſunt ſcholiorum genera in alexipharmaca Nicandri, alterum breue, alterū multo vberius. at vel idem vtriuſque auctor, vel diuerſus fuerit, idem in vtroque error eſt. nam qua parte Nicander Taxi mentionem fecit, quā Σμῖλον appellat, & homini lethalem ſignificat; ſcholia Andream habent auctorem, quod iuxta eam ſi qui dormiant moriuntur (quod a Dioſcoride ēt*

& Plinio habemus) Theophraſtum vero negant de homine quicquam dixiſſe. tantum de iumentis locutum. ὁ θεόφρασος περὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν εἴρηκεν, αὐτὸ δὲ μόνον, ὅτι τὰ λόφουρα τῶν ζώων γευσάμενα ἀποθνήσκει. *(ſic enim legerem, non* κολόφουρα, *&* ἀποθνήσκειν,*) manifeſto errore; quia non ſolum iumentis noxiam eſſe dixit, ſed de homine quoque locutus eſt, cum dixit, illius fructum edi ab aliquibus, eſſeq. ſuauem & innocuum.* φασὶ δὲ τὰ μὲν λόφουρα ἐὰν φάγῃ τῶν φύλλων ἀποθνήσκειν τὰ δὲ μηρυκάζοντα οὐδὲν πάσχειν. καὶ τὸν καρπὸν ἐσθίουσι καὶ τῶν ἀνθρώπων τινές. καὶ ἐστιν ἡδὺς καὶ ἀσινής. *forte illud tantum volebant illi interpretes. negaſſe Theophraſtum homini pernicioſam taxum eſſe; at ſi dixerint ipſi videant.*

Sunt item duo, ſed alterius generis, errores notandi. Aconitum vocatum etiam Pardalianches, auctor eſt idem Nicander in Alexipharmacis. interpres de Pardali eam hiſtoriam narrat, quam Ariſtoteles retulit nono libro de animalibus. Aconitum ab ea deuorari, ſi preſens humanum ſtercus fuerit, quod eſt ei præſidio contra illud pharmaci genus, &c. ac ſubdit, hoc ab Ariſtotele dici decimonono libro de animalibus, ἐν τῷ ἐννεα καὶ δεκάτῳ περὶ ζώων, *apertiſſimo errore aut librariorum, aut cuiuſcumque. eſt enim legendum, in nono,* ἐν τῷ ἐννάτῳ. *cui ſimilis error eſt in eodem, vbi Perſeæ mentionem Nicander facit, fructūq. illius nucem appellat,* κάρυα. *namque interpres*

notabat

notabat vocatum κάρυον *etiam Theophraſto in decimoquarto libro de plãtis*, ἐν τῷ τέσαρες καὶ δεκάτῳ. *tamen hoc a Theophraſto ſcriptum eſt in quarto libro. itaque illa ſunt delenda* καὶ δεκάτῳ, *legendumq.* ἐν τῷ τετάρτῳ. *qui licet non magnę rei ſint errores, non tamen caret illorum animaduerſio vtilitate. ne quis tot volumina* περὶ ζώων *ab Ariſtotele, &* περὶ φυτῶν *a Theophraſto edita exiſtimet.*

De Farre duplex quæſtio. Cap. XXIII.

FAR *apud latinos fuiſſe genus quoddam frumenti, notiſſimum eſt. cum vero quæritur, quodnam, quove nomine eſſet apud Græcos, dubia res, controuerſaq. eſt. Dionyſius Halycarnaſſenſis Zeam a Græcis vocatum Far affirmauit, & Galenus ſexto libro* κατὰ τόπους *ex Aſclepiade inquit.* φάρους, ὁ καλοῦσι ζέαν. *Plinius contra decimi octaui libri capite octauo dicens, qui zea vtuntur, far non habere; oſtendit ſe putaſſe zeam a farre aliam eſſe. ſuntq. ex recentioribus auctores, qui tradunt zeam eſſe, quę ſpelta ab Italis vocatur, rem a farre longe diuerſam. nec apud Theophraſtum plura frumenti genera explicantẽ, quicquam eſt, quod recte far interpretemur. & Ruellius ſcripſit ſe neſcire, quomodo far a Gręcis diceretur. quæ non leuem afferunt coniecturam Græcis vetuſtioribus far ignotum fuiſſe, quamobrem in Archigenis verbis apud Aëtium de dy-*

ſenteria ſcribentem, Gręca tradente vtroque Latinum nomen retentum videmus.

Quæritur inſuper. Vtrum far præter id, quod frumenti genus erat, factitia res eſſet alia, quam farina: nam præter adoreum reperitur triticeũ & hordeaceum, quę aliqui arbitrantur non eſſe aliud, quam farinam ex tritico & hordeo, non autem ipſum triticum, vel hordeum fractum, ſeu manus freſum; vt legumina freſa dicuntur, non in pollinem redactum, ſed in craſſiores portiones ruptum atque diuiſum, quo pacto far in menſam venire ſolet; atque hunc in modum Pauſanias referente Euſtathio Iliadis. N. dixit triticum freſum, πυρὸν ἐρεικτὸν, *quemadmodum* [a] *alibi notabamus* κριθέων, φακῶν, ἐρεβίνθων ἔριγμα *dici ab Hippocrate.*

[a] ſup. eiuſd. cap 5.

Quod igitur factitia res eſſet, ſuadere alij conati ſunt Archigenis teſtimonio, apud Aetium loco nuper dicto, explicantis, vt far a Romanis e frumento madefacto & deinde ſiccato, fractoq. demum conficeretur. item Palladij auctoritate farris hordeacei mentionem facientis. quibus tamẽ, quod volunt, non concludunt. quoniam Aetij Gręca exemplaria manu notata, ac vetuſta, intantum inter ſe differunt, vt veram lectionem diuinare neceſſe ſit. Palladium vero, ſicuti & Columellã, (ab hoc enim Palladius ea ſumpſit) qui factitiũ far negãt, ſemper certabunt, nõ intellexiſſe aliud quam farinam.

Quæ autem mihi perſuadent fuiſſe quoque far

factitium, hæc ſunt. Pauſanias nihil aliud quàm triticeum far, quod farina non eſſet, illis verbis notauit, ἐρεικτὸν πυρὸν. *quibus ſubiungitur, vt eſt apud Euſtathium,* λέγει τὸν μὴ εἰς ἄλευρον ἀληλεσμένον. ἀλλὰ ὥστε δύο ἐξ ἑνὸς γεγονέναι. *quod eſt, triticum freſum dicit, non in farinam molitum, ſed vt ex vno facta ſint duo. nomen farris non dixit, rem ipſam expoſuit. Plinius, ſeptimo capite libri decimioctaui, non videtur poſſe aliud quam factitium far ſignificare, inquiens, Far in Aegypto ex olyra conficitur. non enim farinam ſignificare par eſt, quoniam ex tritico etiam farinam faciebat Aegyptus: eſt enim idem auctor octauo capite eiuſdem, Aegyptum feciſſe ſimilaginem ex tritico ſuo. nec diuinandum eſt, quod far ex olyra conficeretur, vt triticum ex lolio aliquãdo fit & econtra: hoc enim certos habet auctores, illud neminem. M. Cato libro* b *de rebus ruſticis* b *villicæ officia recenſens. Farinam, inquit, bonam,* cap. 143. *& far ſubtile ſciat facere. non fuit autem Cato tam verboſus, vt eum far in his verbis pro farina accepiſſe iure exiſtimemus. quamobrem ẽt apud Varronem* c *illa verba, & farre ſubtiliore inci-* c *piat alere, de factitio farre, nõ de farina credimus* 3. lib. de re *dicta. Hæc autem videtur fuiſſe rei origo, ac ſe-* ruſt. c. 35. *ries. ex adoreo primus fuit antiquis Latio cibus. Plinio* d *auctore: quod, vt commode mandi poſ-* d *ſet, principio in plures portiones findere excogita-* 18. lib. c. 8. *runt, farq. appellarunt, a quo deinde farina di-* e eiuſd. lib. *cta, vt idem eſt auctor Plinius,* e *quaſi hoc di-* cap. 9.

minutiuo nomine far ſubtiliſſimum ſignificatũ fue rit. venere deinde in vſum alia frumenta, vt tri ticum, ſiligo, hordeum, ex quibus eodem modo vt factum, ita appellatum eſt far, vide licet triticeum & hordeaceum. ſed ipſum adoreum farris nomẽ, commune futurum, propter vetuſtatem ſibi vendicauerat.

Theriacę vocabulum quid apud Varronem ſignificauerit. Cap. XXIIII.

EST *M. Varronis ſententia, qua ad temperantiam & frugalitatem hortabatur. vel maxime illic didici & ſitienti theriacam mulſum, eſurienti panem cibarium ſiligineum, & exercitato ſuaue ſomnum. quo loco viri doctiſſimi, theriacæ vocabulum perpendentes, dubitarunt, quomodo theriaca mulſo comparari potuerit, quæ ob craſſitudinem, et duritatem potui apta non eſt. nec caret dubitatio ratione: quoniam, vt mulſum erat ad potandum idoneum, & paratum, ita quod illius vice a ſitienti arripi debet, potui æque idoneũ ac paratum debere eſſe, rationi conſentaneum eſt. at, qui ſitit, non accipiet theriacam, quę niſi prius vino, aut liquore alio diſſoluta bibi non poſſit, ſed, illa omiſſa, liquori ipſi ſtatim labra admouerit. ac eos, qui inauditum dixere theriacam potari, crediderim, non ignoraſſe illam liquore aliquo ſolui poſſe, ſed intellexiſſe, eam non eßе potui idoneã, quia foret ad ſitim extinguendam inepta, quod eſt*

proprium

proprium potionis munus, ſiue finis, vt ciborũ eſt famem eximere. nam, vt cibus non eſt quicquid manditur & deuoratur, niſi famem auferre poſſit; nam vitrum, & terra à nonnullis deuorantur, quæ famem non tollunt; ſic potio non eſt quicquid liquidum ore ſumitur, & in ventrem demittitur, niſi idem ſitim depellat. noſtra igitur theriaca, nec ita paratur, vt prompte bibi poßit, nec ebibita, vt moris eſt, ſitim extinguere idonea eſt. Animad uertebam quoque, illud profecto conſtare de theriaca noſtra Varronem loqui minime potuiſſe, quã diu poſt Varronem Andromachus fertur Neronis principatu compoſuiſſe; ſed hoc non auferre doctorum hominum dubitationem: quoniam ſimili modo, quo Andromachi, multa ante ipſum theriacæ compoſitiones paratę fuerunt, eodemq. medicamentorum genere, ſed numero, ac ponderibus permutatis, quæ ſimiliter ad potandum, & ſitim pellendam ineptæ fuerunt. nec etiam dixerim vinum ex vua theriaca appellata Theriacã a Varrone dictum, quoniam ab antiquorum nullo hoc traditum eſt. cumque vuæ theriacæ mentio celebris, eiusq. ars conficiendæ tradita fuerit, mirũ eſſet a nemine dictum, quod ex ea vinum, theriacę appellatione veniſſet.

Verum ſi res craßiore Minerua conſideretur, omni carere difficultate videri poteſt. Theriaca dicebantur a Gręcis cuncta medicamina vim aduerſus ferarum virus habentia. Nicandri liber extat, qui θηριακῶν *inſcribitur, in quo & feræ*

venenata, & remedia aduerſus illarum venenũ deſcribuntur. cum vero pluribus modis in vſum veniant, pleraq. liquore aliquo ſoluta potantur. ſuntq. amara omnia, & inepta ſitim extinguere, niſi quis confectus ſiti, ac victus neceßitate fuerit. huic enim amarus potus, qualem alias ne guſtare quidem velit, mulſi inſtar iucundus poteſt eſſe. alioqui ſunt amaræ quædam potiones, vt vina vetuſtißima, & fumo inueterata, quas aſſueti iucunde bibunt, non aſſueti vero initio abhorrent, ac guſtare recuſant. at inopia vim quandoq. occupat conſuetudinis. quamuis igitur theriaca noſtra, & aliæ ſimili modo confectę, ſint ad potandũ ineptæ, tamen nihil prohibet, quin aliquando, etſi fortuito; puta ſi ęgri cuiuſdam cauſa paratæ forent; ſint alicui obuiæ, & expoſitæ, quas grauiter ſitiens, ſed inſcius, auide arreptas vel ſuauiter bibat. vt theriaca nihil aliud Varroni ſignificauerit, quam potionem amaram, de genere earum, quæ aduerſus ſerpentium venenum ſumebantur, non eam quidem Andromachi, qua nos vtimur, ſed quamcumq., quarum numerus certus, ac definitus vllus non erat.

De Theriaca magni Antiochi ex Plinio, & Galeno. Cap. XXV.

G*Alenus ſecundo libro de antidotis ex Eudemo medico tranſcripſit theriacã, qua vſum vterq. dixit Antiochum Philometora. ſed Antiochum*

tiochum hoc cognomine vllum ab hiſtoriarum au-ctoribus traditum auſim negare. Ptolemęi vnius hoc fuit cognomen. Antiochum magnum eos dixiſſe oportuit. eam enim deſcribunt theriacam, de qua Plinius locutus capite viceſimoquarto libri viceſimi, in fine inquit. Hac theriaca magnus Antiochus rex aduerſus omnia venena vſus traditur. nec fortaſſe verſus a Galeno ſcripti fuere Eudemi, cum Plinius dicat illam confectionem, verſibus fuiſſe inciſam lapide in limine ædis Aeſculapij. quo ex loco Eudemus potuit verſus illos in ſuum volumen transferre. eſt autem Plinij lectio ex eiſdem verſibus caſtiganda. quia non Milij, ſed Mei legendum eſt, nam in carminibus ſcriptũ eſt. Μίου ἀπὸ ῥίζης. eſſet etiam delenda vox, anethi, quæ nec in carminibus locum habet, nec in proſa Galeni legitur. cætera medicamenta eadem ſunt, ſiue genus, ſiue numerum, ſiue pondus ſingulorum, ſiue conficiendi modum, atq. vtendi reſpicias. Galenus ex verſibus ita colligebat. radicum mei, ſerpylli, opopanacis, ſingulorũ drachmas duas. ſeminis trifolij drachmam vnã. aniſi, fœniculi, ammeos, ſeminis apij, ſingulorum acetabulum vnum. farinæ erui tenuiſſimi acetabula duo. vini antiqui quantum ſatis eſt ad commiſcẽdum, vt rotulas hinc conficere poſſis: quas in vmbra ſiccatas ex tribus vini cyathis, triũm obolorũ pondere dabis. Plinius vero ex dicto lapide huc in modum. Serpylli duum denariorũ pondus, opopanacis, mei, tantundem, trifolij pondus denarij,

fœni-

fœniculi ſeminis, & aniſi, & ammij, & apij denariorum ſenum ſingulis generibus: erui farina duodecim. hac tuſa cribrataque vino quam poſſit excellenti, digeruntur in paſtillos victoriati pōdere, ex his ſinguli dantur, ex vini mixti cyathis ternis. carmina apud Galenum legito qui volet. vnum tamen ſuſpenſum me detinet, quod Plinius habet ſenos denarios pro eo, quod in carminibus eſt acetabulum, ὀξύβαφον, & duodecim denarios pro duobus acetabulis. cum alibi Plinius acetabulo denarios quindecim contineri dicat, cæteriq. auctores alias ſeſquicyathum, alias duas vncias, alias paulo amplius capi eodem aſſerant, ſenos denarios numquam. tamen in hac diuerſitate eſt ſimilitudo, quoniam & apud Galenum & apud Plinium accipitur erui farina duplo pondere, cuius ſingula capiuntur ſemina. cætera belle reſpondent.

Vtrum vua taminia Plinio ſit labruſca. Cap. XXVI.

CVM dubitatum ſit à viris doctis, vtrū vua taminia ex Plinij ſententia ſit labruſca: nos etiam, vt rem hanc intelligeremus, Plinij verbis quantum fieri potuit diligēter conſideratis, ita demum ſentire coacti ſumus. Sicuti Dioſcoridem videmus duo vitis ſylueſtris genera ſeorſim perſecutum, ita verba illa Plinij primo capite libri viceſimi tertij, labruſca quoque oenanthen fert ſatis

tis

tis dictam. Quæ a Græcis ampelos agria appellatur, & c. de duplici vite intelligi poſſe, vt altera labruſca ſit, altera, quam Græci ampelon agrian vocant, non habentes aliud vocabulum propriũ ad deſignandum alterum genus, quòd Latini labruſcam vocarunt (quod fauſtum, fęlixque ſit M. Tullio Latinæ linguæ diuitias ſæpius commendanti) in quam ſententiam diſceſſere viri inſignes H. Barbarus, M. Vergilius, I. Ruellius. dicente autem Plinio, ſe credere, vuam taminiam eſſe ex his alteram, quæ ampelos agria dicitur, aliáque quam labruſcã: ſequitur ex eius ſententia, vt vua taminia labruſca non ſit. videtur autem rationi conſentaneum, duo hæc genera fuiſſe diuerſa, quoniam, quę alteri Plinius tribuit, alteri non conueniunt. alterius ait folia ſpiſſa eſſe, & cãdicantia, & a alibi dixit, dura & cineracei coloris, addebatq. b Dioſcorides, hortenſis ſolani frondibus ſimilia eſſe. quæ in labruſca non ſunt. quam loco potius, & culturę neglectu a ſatiuis diſtinguimus vitibus, quam proprijs aliquibus notis, quæ ſpeciẽ omnino aliam ita conſtituant, vt, ſi inter ſatiuas labruſca fuerit, a quouis prompte dignoſci poſſit, ſiquidem etiam ſatiua neglecto cultu pro labruſca quandoque à nonnullis accipitur. dicebat quoque c Plinius eam ſylueſtrem vitem, cuius folia ſunt dura, & cineris colore, herbam eſſe, ſicut Dioſcorides etiam de ea ſcripſit quarto libro, in quo ſolum herbas proſequebatur. at labruſcam nemo audeat herbam vocare. Plinius primo capite

a lib. 27. c. 7.
b 4 lib.
c eod. 27.

pite libri decimiquarti, vites, inquit, iure apud priſcos magnitudine quoque inter arbores numerabantur. & Theophraſtus de vite tũc agit ſolũ, cum arborum naturam perſequitur. ac iure, habet enim vitis arborum modo caudicem, & pendentes fructus è diuerſis ramis, non autem in caule ſemen, vt herbis conuenit. inſuper ait d *Plinius*
d cod. 23.
alterius acinos cocci modo rubere, & ſemen e *habere acinis mali punicæ ſimile. labruſcæ autẽ fru-*
e cod. 27.
ctus nigreſcit, aciniq. reliquarum vuarum acinis ſimiles ſunt. demum Plinius capite quadrageſimo libri decimiſexti, probatur, inquit, & vitis ſylueſtris alia, quam labruſca, & ipſa hederę modo arborem ſcandens. quibus verbis nihil clarius ad ſignificandum duo vitis ſylueſtris genera ab ipſo intellecta. eſt autem veriſimilius, hanc vocatam vuam taminiam, quam labruſcam, ob ea, quę hactenus diximus. quod ſi Galenus, Paulus, & Auicenna, vnum tantum vitis ſylueſtris genus tradiderunt, vt aliqui dicunt: non propterea diſcedendum eſt ab hac ſententia, quoniam quęrimus quid Plinius crediderit, non quid credere debuerit: eiusq. opinionem eam eſſe, quam expoſuimus, vidēmus ſatis firmis rationibus oſtendiſſe. poſſumusq. eãdem corroborare ſumpto ex verbis Dioſcoridis argumento, quo conuincitur, vt opinor, duo vitis ſylueſtris genera ex eius quoque ſententia fuiße: nam quinto libro ait, vitem ſylueſtrem (eam, quæ Latinis labruſca eſt) duum eſſe generum, quorum alterum non matureſcit, ſed
flore

ſlore tenus œnanthen nominatũ perducit, quod genus non eſt vua taminia, (quod eſt alterum vitis ſylueſtris genus, cuius Dioſcorides meminit in quarto libro) quoniam fructus eius matureſcit. alterum vero genus labruſcæ, quod ad frugẽ peruenit, acinos habet nigros. at vua taminia rubentes. καρπὸν πεπαινόμενον ἐρυθρὸν inquit f Dioſcorides. Tantum dubitabamus, cur tam pauca de labruſca eo loco Plinius dixiſſet? at neque hoc de ſententia dimouere nos potuit. videmus Dioſcoridem pauciſſima de labruſca dixiße, tantum attuliſſe differentias, quas diximus, plantæ vero deſcriptionem, vt rei notißimæ, omiſiſſe, remedia monuiſſe eadem eſſe ex labruſca, quæ e culta vite eſſe dixerat. eadem Plinium ſpectaſſe exiſtimo. ſed; quia eodem g capite locutus erat de flore ſatiuæ vitis, atque ſtaphiſagriæ; legentium commoditati conſulens, admonuit de labruſcæ quoque flore multa dici poſſe, ſed omittenda, quoniam de eo ſatis ante dixerat, ſcilicet proœmio libri eiuſdẽ, & vltimo capite libri duodecimi. quibus locis tã copioſe de œnanthe ſcripſit, vt iure ac merito dixerit, œnanthen ſatis dictam. itaque concludimus vuam taminiam apud Plinium non eſſe labruſcã.

f eod 4.

g 1. cap lib. 23.

Plinij verba quædam de œnanthe perpenduntur. Cap. XXVII.

PLinius poſtremo capite libri duodecimi inquit, eodem & œnanthe pertinet. eſt autem vitis labru-

labruſcæ vua : colligitur cum flore, cum optime olet. quidam autem Dioſcoridis interpres ſuſpicatus eſt male ſcriptum eſſe, cum flore, ſed legendũ, cum floret, quoniam, inquit, non video, quomodo quis vnquam vuam cum flore colligere poßit. ego vero non intelligebam, ſi colligatur cum floret (quod hic videtur conceſſiſſe) quomodo non cum flore. an cum floret non habet florem: hoc abſonum eſt, atque ridendum. an flos ipſe primũ diſcutitur, tum vua colligitur? & hoc riſu dignũ eſt, ac falſum. nec me mouet, quod Dioſcorides dicat, cum floret, ὁπότε ἀνθεῖ: *quoniam mihi ſatis perſuaſum eſt, Plinium a Dioſcoride nihil accepiſſe. maximeq. hoc loco, vbi multo plura Plinius de œnanthe, quam Dioſcorides ſcripſit. atque hoc amplius docuit, florem cum fructu colligendum eſſe: quoniam ſine flore in vſum non venit. vtque ipſo nomine flos indicatur, ita reipſa flos intelligendus eſt, & octaui lib.* κατὰ τόπους *cap. primo, Galenus œnanthen cum flore dixit eſſe.* σὺν τοῖς ἄνθεσιν. *nec aliquid prohibet huius vitis fructum immaturum, ac nuper editum, ſuſcepto exiguo incremento, cum flore colligi, vt reipſa colligitur, ac propterea exiſtimandum eſt probe ſcriptum eſſe, cum flore.*

Plinium a Dioſcoride nihil accepiſſe.
Cap. XXVIII.

P*Roximo capite profeßi ſumus Plinium a Dioſcoride nihil accepiſſe. Sunt qui contra ſentiunt*

tiunt pleriquè. quorum opinio probabilis videri poteſt, quoniam eadem plurima in vtroque ſunt, Pliniusq. videtur interpres eorũ, quę Gręce Dioſcorides litteris mãdauit. ac Dioſcorides antiquior Plinio ſine controuerſia habitus videtur, dicente Suida, illum fuiſse apud Cleopatram Aegypti reginam ſatis diu ante Plinij ætatem.

Mihi vero hæc opinio non ſolum dubia, ſed falſa etiam demum eſt viſa, perſuaſo primum probabilibus coniecturis, deinde etiam argumentis firmiſsimis.

Fuere igitur & alij, qui ſuſpicati ſunt Plinium & Dioſcoridem communes auctores habuiſſe, quos vterque ſecutus ſit. quamobrem minus ad perſuadendum ſit idonea illa ratio, quæ ſumitur a ſimilitudine eorum, quæ in vtriuſq. volumine leguntur. exemplum eſt Sextij Nigri, a quo nominatim citato plura Plinius accepit, quæ eiſdem fere verbis, diuerſa tantum lingua, leguntur apud Dioſcoridem. quod quiuis plane intelliget ex libri ſextidecimi capite decimo, ex viceſimi duodecimo, tertiodecimo, viceſimo, ex viceſimi octaui octauo, nono, quartodecimo, ex viceſimi noni quarto. ex triceſimi ſecundi tertio. in his enim citato Sextio ea traduntur, quæ nomine illius ſuppreſſo, Dioſcoridis crederentur eſſe. quod ſi Dioſcorides Nigrum ſecutus videri a quibuſdam non poteſt, quoniam auctoritatem eius vna cum aliorum quorundam b *refutat. non tamen repudiat penitus Iollam, & Heraclidem, ac de Crateua,*

a Budęus 5. lib de aſſi.

b Dioſcor. procemio lib 1.

&

& Andrea honorificentius loquitur. quos omnes auctores inter multos alios Plinius habuit, e quibus eadem multa Dioſcoridem ſumpſiſſe veriſimile eſt; quippe qui veterum ſententijs ſubſcribẽdum eſſe fateatur. ſic notabamus Plinium quinto capite libri viceſimi, quas vires Siſeri Dioſcorides tribuit, fuſius ex Opione, Diocle, Heraclide, Hiceſioq; recenſere: & vndecimo eiuſdẽ ex Chryſippo dicere, quod ocymum claritati oculorum inutile eſt, & ex Diodoto, quod pediculos in cibo facit: dixiſſe autem Dioſcoridem oculis obeſſe, & manducatum, atque in Sole poſitum vermiculos creare. item viceſimo eiuſdem ex Diocle de Hippomarathro ea loqui, quorum Dioſcoridem auctorem diceres, ſi Dioclis nomen non adeſſet. Dioſcorides quoque ait, Crethmum menſes ciere radice, & ſemine ex vino. hoc Hippocrates et dixerat. Plinius idem ſcripturus Hippocratem citauit. Dioſcorides ait, Cicutam mammas in virginitate coercere. Plinius eiuſdem ſententiæ auctorem Anaxilaum faciebat. Inſuper c Galenus ſcripta Nigri de materia medica (ijs exceptis, quæ de cauſis ratiocinatus eſt) probat omnia, & ad ea legenda nos hortatur, vt veriſimile ſit Dioſcoridẽ non omnino à Nigri auctoritate abhorruiſſe. Nec etiam video, cur Plinium tam ingenue profeſſum per quos profecerit, nominatis auctoribus, quos in ſingulis librorum ſecutus ſit, fœminis quoque nonnullis nominatim citatis, minime quoque indignum ratus ab ea ætate recentes quoſdam memorare,

c Sexto lib. ſimpl. medic.

morare, vt Celſum, & Columellam; Dioſcoridem diſſimulandum exiſtimaſſe credamus. Quod vero Dioſcorides Plinio antiquior fuiſſe dicatur; etſi non conuincit: quoniam cauſæ non deſunt, propter quas volumen Dioſcoridis Plinium latere potuiſſet; vrget tamen, cum doctis omnibus (quantum nouimus) perſuaſiſſe videatur. quorũ auctoritatem vt deſererem veritatis cura, amorque fecit: namque impenſiori quodam ſtudio rẽ hanc pertractanti mihi occurrebat ratio, qua conuelli communis opinio videbatur. oſtendebatur.n. Dioſcoridem æqualem Plinio fuiſſe, aut certe paulo maiorem natu, ſi non minorem. quamobrem probabile videretur eius volumen Plinio, incognitum fuiſſe.

Ea erat, quod de Planta Hiberide Dioſcorides in fine primi libri eadem ſcribit, quæ Plinius octauo capite libri viceſimiquinti, eius autem plantę inuentorem Democratem dictum non ſolum a Plinio, verum etiam a Galeno ſecundo capite libri decimi κατὰ τόπους, vbi quoque ſcriptum eſt carmen, cuius Plinius mentionem fecit, & a Democrate huius herbæ inuentioni aſſignatum dicit. at Democrates paulo vetuſtior Plinio fuit, vt ipſe auctor eſt Plinius, inquiens. Inuenit nuper & Seruilius Democrates. Si vero hęc Dioſcoridi nota fuiße fateamur, æqualem eum, aut poſteriorem Democrate fuiſſe neceſſe eſt. Sed obſtabat, quod caput illud poſtremum primi libri Dioſcoridis in vetuſtis exemplaribus manuſcriptis non extat, &

alieno loco poſitum viri docti exiſtimarunt. quia tamen in eo dicta non reijciuntur vt falſa; ſi non cogit hęc ratio, ſuſpicionem inducit ſaltem non ſpernendam; quod Dioſcorides multo recentior fuerit, quam Suidas exiſtimauerit. qui cum cum Cleopatra fuiſſe fortaſſe dixit, quoniam non animaduertens plures eo nomine fuiſſe, apud Dionem d *legerat Dioſcoridem quendam, qui regij exercitus partem ducebat, a Mithridate Pergameno interfectum, cuius etiam fit mentio ab* e *Oppio; fallaci coniectura. non quia idem non potuerit medicus eſse ac miles, & dux exercitus, quales Homerus memorauit Aeſculapij filios in Iliacis rebus. ac de ſe ipſo* f *Dioſcorides dixit, vitam a ſe militarem peractam; ſed quia multos huius nominis fuiſse conſtat, Dion vero & Oppius illius, quem memorauere, nec cognomen, nec patriam ſcriptis mandarunt.*

d hiſt. lib. 42.

e 3. lib. de bello ciuili.

f procemio. lib. 2.

Augebat hanc ſuſpicionem firmior ratio ex eo ſumpta, quod de Euphorbio Dioſcorides litteris tradidit. nam eam plantam libro tertio ſcribit Iubæ regis Lybiæ temporibus repertã, & in proœmio primi libri teſtatus eſt, de eadem ſcripſiſſe Nigrum; neceſſarium igitur eſt Dioſcoridẽ fuiſſe illa ætate inferiorem, qua Euphorbium inuentum dictum eſt: quoniam Nigro fuit poſterior, qui eadem ætate vel poſterior, vel non prior eſſe debuit, cum de planta eadem ſcripſerit. ergo Dioſcorides nequiuit apud Cleopatram eſſe, quæ circa initia imperij Auguſti obijt, cum hic Iuba diu

poſtea regnauerit.

Sed ſunt duo præterea argumenta validiſſima, quibus communis ſententia funditus euerti videtur. alterum eſt, Dioſcoridem primo capite libri ſexti Themiſonem memorare, & Eudemum medicos: quamobrem neceſſe eſt illum poſt Auguſti tempora extitiſſe, cum Cleopatra initio imperij illius, & ante fuerit: nam Themiſon fuit Aſclepiade poſterior, quippe auditor eius fuit auctore Plinio g *conſtat autem Aſclepiadem Pompeij magni tempore vixiſſe. Themiſonem igitur Auguſti tempora attigiſſe par eſt. Themiſonis ſectatorem fuiſſe Eudemũ teſtatur Cœlius* h *Aurelianus, vt probabile ſit, eum vixiſſe poſt Auguſtum Tiberij principatu, ac fortaſſe is fuit, quem Liuiæ Druſi medicum & amicũ Corn. Tacitus* i *narrabat. quo poſterior cum Dioſcorides fuerit, Dioſcoridem Cleopatræ temporibus vixiſſe falſo opinantur. nec debet aliquis exiſtimare hunc Eudemum illum eſſe, qui Eraſiſtrati æqualis a Galeno* k *dictus eſt. quoniam is de hydrophobia, de qua Dioſcorides, & Cœlius loquebantur, ſcripſiſſe non potuit: alioqui non fuiſſet, quod dubitaretur, vtrum hydrophobia vetus morbus fuiſſet, an nouus Pompeij magni ætate, cum Aſclepiades floruit, vt eſt auctor Plutarchus* l *: quoniam Eudemus ille multo antea, videlicet paulo poſt Ariſtotelis tempora, qui fuit auus maternus Eraſiſtrati, extiterat.*

g lib.29.c.1.

h lib.2. acut. morb. cap. 38. & alibi.

i 4. lib. annal.

k 6. ſect. aph. 1.

l 8. ſympoſ. 9. probl.

Alterum argumentum ex ipſius Suidæ narra-

tione colligebam. nam Dioſcoridi huic patriam fuiſſe Anazarbum omnium conſenſu probatur. at hoc ciuitatis illius nomen ante Plinij ætatem non fuit. docet enim Suidas Ciliciæ vrbem nomine Cyindam primum fuiſſe, dein Diocæſaream, poſtremo Anazarbum fuiſſe a Zarbæ nomine, qui terræmotu euerſam reædificauit a Nerua Imper. miſſus. dum Cleopatra viuebat Cyinda vocabatur: quod Strabo m *teſtatur, qui eadem florebat tempeſtate. igitur nec, qui cum Cleopatra Dioſcorides fuit, Anazarbeus appellari, nec, qui Anazarbeus ab omnibus vocatur, Cleopatræ temporibus eſſe potuit. ſed neceſſe eſt fuiſſe poſt Neruã, ſub Traiano, Adriano, & Antonino, ante M. Aurelium, quo regnante Galenus floruit. quod tempus medium eſt inter Galeni ætatem, ac Plinij, qui ad Traiani tantum tempora peruenit. quã obrem potius exiſtimare eſt Dioſcoridẽ a Plinio, quam contra, hunc ab illo accepiſſe. non fuit. n. Plinius Græcis auctoribus ignotus, cum illum* n *Athenæus aliquando memorauerit, qui e diuerſo Dioſcoridem citauit numquam, & ſi in Græcis auctoribus nominandis minime parcus: nam illum, cuius mentionem fecit primo libro, quarto, & vndecimo, alium fuiſſe quam hunc, de quo loquimur, ſatis mihi perſuaſum eſt: quoniam primo libro Iſocratis diſcipulũ facit, quod de Anazarbeo ridicule diceretur. quarto vero, & vndecimo Dioſcoridis teſtimoniũ ſic adducit in re, quæ non ad medicinam, ſed ad ciuilia munera tantũ pertinet,*

m 4. lib. geograph.

n 15. lib. dipnos.

pertinet, vt nulla ratione cogamur exiſtimare alium hunc fuiſſe, quam eum, quem primo libro Iſocratis diſcipulum appellauerat. His ſatis exploſa videtur ea ſententia, quod a Dioſcoride Plinius aliquid ſumpſerit, modo ſcrupulos quoſdam, qui reliqui ſunt, eximere nobis ex animo valeamus.

Namque inter Ciliciæ populos Plinius o *Anazarbenos memorauit contra id, quod de Anazarbi conditore ex Suida dicebamus. Deinde Galenus in proœmio interpretationis* τῶν γλωσσῶν *Hippocratis, Dioſcoridem iuniorem, quem patrũ ſuorum ætate vixiſſe narrat, ideo reprehendit, quod ab Anazarbeo, vt etiam a Nigro & Pamphilo, quædam impudenter tranſcripſerat. qua narratione ſignificatur Anazarbeum Dioſcoridem ante Traiani & Adriani tempora extitiſſe.*

o 5. lib. cap. 27.

Poſtremo Erotianus; quem circa Neronis annos fuiſſe inde colligimus, quoniam ad Andromachum archiatrum ſcribit; Dioſcoridem, qui de materia medica ſcripſit, aliquandò citat. ergo neceſſe eſt Dioſcoridem anteceſſiſſe Neronis ætatem, atque ideo fuiſſe vetuſtiorem Plinio, quem valde iuuenem Neronis principatu fuiſſe certum eſt.

Si hoſce ſcopulos ſuperare aliquis poſſit, videtur in tutum ex difficili nauigatione portũ ſtatim venturus. quo nos potituros ſperamus, dum animorum, qui hæc æſtimaturi ſunt, æquitas, & moderatio auræ inſtar cymbam noſtram leniter prouehant.

*uebant. In eo igitur, quod ex Plinio obijcitur, ſi-
quis contendat Dioſcoridem quoque Anazarbeū
vocandum; hic primum confundit voces non pa-
rum dißimiles, præſertim ſi grecum ſonum reſpi-
cias, ἀναζαρβεὺς & ἀναζαρβηνὸς, dixit enim Pli-
nius Anazarbenos, vt etiam Adiabenos, qui
Grece ſunt ἀδιαβηνοὶ, non autem ἀδιαβέες, quē-
admodum ἀναζαρβέες. deinde, quod pluris fa-
ciendum eſt (quoniam nomina arbitratu hominū
variantur) omnem aufert Suidæ auctoritatē, qui
eandem in ſuo indice hiſtoriam ter attigit, ſcilicet
in vocabulis ἀνάζαρβος, διοκαισάρεια, κύϊνδα.
nec aliud oppidum vocatum Anazarbum memo
rat, præter id, quod antea Cyinda nuncupabatur,
cuius, vt ait, ciuis vocabatur ἀναζαρβεὺς. & Ste
phanus libro de vrbibus, vnius tantum Anazar-
bi fecit mentionem. cumque dixiſset ſic vocari
ἀπὸ τοῦ προκειμένου, ἢ ἀπὸ κτίσαντος, ideſt a
præſide, ſeu conditore; ſubdit, ex ea fuiſſe medi-
cum clarißimum Dioſcoridem. itaque horum au-
ctoritatem ſecutis dicendum eſt, Dioſcoridē Ana-
zarbeum ex ea fuiſſe Anazarbo, quam Nerua
iuſſu reædificatum Suidas ſcripſit, non autem vo
candum Anazarbenum, quemadmodum a Plinio
vox illa accipitur. ac mirum eſſet Strabonem in
eadem Aſia natum, in regione Ciliciæ finitima (eſt
enim Cappadocia* p *Tauro Ciliciæ adiūcta a meri
die) Ciliciæ vrbes deſcribētem, ac viros ſui quo-
que temporis in ſingulis earum memoria dignos
honorifice memorantem, nec Anazarbū, nec Dio-
ſcoridem*

p 12 lib Geograph.

ſcoridem nominaſse, de Cyinda tantũ q pauca di-xiſſe. alioqui non eſt incredibile in eadem regione alios fuiſſe Anazarbenos, quos Plinius, alios Anazarbeos, quos Suidas, & Stephanus comme-morarunt. atque ita credendum eſt: cum Plinius ſua ætate dicat Anazarbenos vocatos Cęſaraugu-ſtanos, tamquam Anazarbenorum prius quam Cęſarauguſtanorum nomen fuiſset, quod cum hi-ſtoria Suidæ minimè conuenit, qui contrario modo primum dictam Diocęſariam, poſtea Anazarbũ aſseruit. q 14 lib geograph.

Ei vero, quod a Galeno ſumebatur, hoc modo occurritur. Satis eſse ſi tempora aſſignentur, qui-bus, cum inter Plinij ac Galeni ætatem Dioſcori-des Anazarbeus dici potuerit ab oppido Neruæ iuſsu reſtituto: tum ex eius voluminibus alter Dioſcorides ſumere, quæ voluit, ante Galeni æta-tem, potuerit. dico igitur conſtare, quod Galenus natus eſt circa finem Adriani, aut circa initium Antonini. quodque in aliquo numero haberi cœ-pit Marci Aurelij tempeſtate, quo imperante Ro-mam venit ante bellũ aduerſus Germanos ab ip-ſo Marco geſtum. cum annos paulo amplius, quã triginta natus eſset. conſtat etiam, quod inter Neruę ac Marci tẽpora medij fuerunt anni qua-tuor ſupra ſexaginta. item illud ſatis eſt manife-ſtum, cum tempus alicuius citatur, nõ totam æta-tem, ſed eam partem, qua maxime viguit, ſigni-ficari conſueuiſse. Cum igitur Galenus ait, iunio-rem Dioſcoridem ſui patris tempeſtate vixiſse;

nec plura de eius ſint cognita temporibus; probabile eſt Adriano imperante extitiſse, ac forte verum eſt, perueniſse ad tempora Antonini, cũ iam natus Galenus eſset, ſed infans adhuc. cumque Adrianus regnauerit annos viginti atq; amplius, nihil prohibet, quin intra hoc tempus Anazarbei Dioſcoridis libri in lucem editi ſint, a quibus iunior hic Dioſcorides multa tranſcripſerit, cũ nondum Galenus eſset. nec neceſse eſt, a quo aliquis tranſcribit, eſse multo vetuſtiorem, quando nonnumquam euenit, vt æquales furti ſe accuſent mutuo. poſsumus igitur Anazarbeo partem annorũ Adriani aſſignare, ac prȩterea annos Traiani, qui fuerunt fere viginti, atque alios ſuperiorum principum Neruæ, Domitiani, & aliorum, quot quiſque voluerit. nam ſatis eſt, quod ſic oſtenditur, mutatis iam, Nerua imperante, Cyindæ, & Diocæſareæ nominibus in Anazarbum, vt Suidas retulit, potuiße poſt Plinij ȩtatem, qui Traiani tempora tantum attigit, Dioſcoridem alterũ Anazarbeũ vocari, etiamſi ipſo viuẽte Anazarbus dicta fuerit; & alterum deinde ex eius voluminibus aliqua ſumere, cum nondum natus eſset Galenus, aut ȩtate foret non memorabili.

Teſtimonium denique Erotiani (parcant quæſo viri docti, nec de noſtra ſententia, niſi prius ȩquo animo re diligenter ȩſtimata, quicquam pronuncient) nullius momenti eße cenſendum eſt. quoniã liber ille in temporum definitione nullam habere auctoritatẽ debet: namque auctori penitus igno-

to adſcriptus eſt. quamuis enim multa bona in eo notata ſint, quamobrem viri docti dignum iudicauerint, qui typis egregijs excuſus, doctisq. adnotationibus illuſtratus in lucem exiret; tamen antiqui alicuius ſcriptoris teſtimonio illius auctoritas hactenus a nullo confirmari valuit. & dignũ eſſet admiratione, Galenum vocabula Hippocratis explicaturum, in procemio cęteros eorundem interpretes Bacchium, Herophilum, Dioſcoridem iuniorem memorantem, Erotianum negligere. neque enim ignoratum ab eo, ſi extabat, credibile eſt; præſertim Andromacho dedicato eius volumine, quæ magna erat occaſio, vt in vulgus ederetur; archiatro ſcilicet Andromacho laudis cupido; vt facile quiuis credat ex ſola archiatri appellatione, quam primus vſurpaſſe viſus eſt. quapropter exiſtimo etiam quod habetur in ipſa exegeſi Galeni in voce κάμμορον, nihil cõferre ad Erotiani auctoritatem comprobandam, etſi excplar aliquod ſit, in quo Erotianus legitur. quoniam exẽplaria inter ſe mirum in modum differunt. neque in ipſo volumine, quod ſub Erotiani nomine habemus, illud extat, quod eo loco Galenus Erotiano tribuit; quamobrem probarem ea magis, in quibus Herophilus legitur, cuius etiam in procemio meminerat, quam in quibus Erotinon, vel Erozinus, ignota nomina, ſimiliter quam Erotianus. Itaque veritus ſum ne recentior aliquis temporũ ignarus falſo titulo, & ſimulata dedicatione librũ hunc ediderit, vt opinione vetuſtatis auctoritatẽ

ei

ei compararet. quod multis accidiſſe manifeſtiſſimum eſt. acciditq. (vt afferam exemplũ, quod a re noſtra alienum non eſt) volumini cuidam nondum vulgato (quod ſciam) quod in Vaticana bibliotheca ſeruatur Græce ſcriptum, in duos diuiſum libros, in quibus curatio morborum a capite ad pedes per ſimplicia medicamenta explicata eſt. cuius eſt index, Pedacij Dioſcoridis Anazarbei de ſimplicibus medicamentis. & eſt idem fortaße, quod a quibuſdam ſcriptum eſt extare in bibliotheca quadam Auguſtæ Vindelicorum. Dioſcoridi autem falſo adſcriptum eſſe ipſa dedicatio declarat: nam Andromacho mitti ſimulatur. ſic enim neceſſe eſſet Dioſcoridem quoque circa Neronis tempora fuiſse, quod nec cum Suidę hiſtoria conuenit, neque cum cęteris, quæ de Dioſcoride ante dicebamus.

FINIS.

CATALOGVS AVCTORVM,

Quorum in hoc Volumine dicta quædam vel probantur, vel illuſtrantur, vel refutantur. & á quibus dictorum teſtimonium petitum eſt.

ACRON
Actuarius
Aëtius
Alcæus
Alcmęon
Alexander Petronius
Alexander Trallianus
Andreas
Apollonides
Aratus
Archeſtratus
Aretæus
Archigenes
Archilochus
Ariſtophanes
Ariſtophanis interpres
Ariſtoteles
Aſclepiades
Athenæus
Auerroes
Auguſtinus D.
Auicenna
Bartholom. Euſtachius
Biblia ſacra
Budæus
Cęlius Aurelianus
Caſſiodorus
Cato
Cicero
Clemens Alexandrinus
Clinias Pythagoricus
Columella
Conſtantinus
Cornelius Celſus
Cornelius Nepos
Cornelius Tacitus
Democritus
Didymus
Diocles
Diodorus Siculus
Dion
Diony. Alycarnaſſeus
Dioſcor. Anazarbeus.
Dioſcorides iunior
Dioxippus
Dolus Mendeſius
Empedocles
Epicurus

Era-

Eratoſthenes
Erotianus
Eudemus
Eupolis
Euripides
Euſtathius
Feneſtella
Galenus
Gaza
Gellius
Hermolaus Barbarus
Herodotus
Herophilus
Heſiodus
Hieronymus Magius
Hippocrates
Homerus
Horatius
Iuuenalis
Laberius
Macrobius
Marcellus Vergilius
Martialis
Nicander
Nicandri interpres
Oppius
Oribaſius
Ouidius
Palladius
Paulus Aegineta
Pauſanias
Petrus Apponenſis
Petrus Victorius
Plato
Plinius
Pliſtion Hippocraticus
Plutarchus
Pollux
Polybius
Poſidonius
Rufus Epheſius
Ruellius
Sabinus
Seneca
Solinus
Stephanus
Strabo. Stratis
Suetonius. Suidas
Taurus philoſophus
Theocritus
Theocriti interpres
Theophanes
Theophraſtus
Trogus
Varro
Vergilius
Verrius
Vidius
Vitruuius
Xenophon.

INDEX

INDEX CAPITUM huius Operis.

LIBRI PRIMI.

NON eum eſſe rei venereæ in morbis vſum, quem multi de Hippocratis ſentētia exiſtimant. Cap. I.

Nō eſſe mutandam vulgatam loci cuiuſdam Hippocratis lectionem libro de genitura dicentis, ſemen prouenire ab omni humido corporis. Caput II.

Locus in libro Hippocratis de genitura reſtituitur. Cap. III.

Hippocratis ſententia de ortu plantarum libro de natura pueri ab Ariſtotelis reprehenſione vindicatur. Cap. IIII.

Locus Hippocratis de ortu plātarum eodem libro, & Theophraſti primo libro de plantarum cauſis notatur. Cap. V.

Defenditur Ariſtotelis ſententia de antiperiſtaſi. Cap. VI.

Locus

Locus Ariſtotelis alter emendatur, alterius lacuna expletur. Cap. VII.

Theophraſti locus tertio libro de cauſis plantarum ab interpretibus male acceptus illuſtratur. Cap. VIII.

De ouorum putaminibus locus Ariſtotelis notatur. Cap. IX.

Ariſtotelis locus de ſale & oleo defenditur. Caput X.

Theophraſti locus notatur de ortu frumentaceorum. Cap. XI.

Varietas lectionis cuiuſdam loci Nicandri perpenditur. Cap. XII.

Galeni locus ab interprete obſcuratus illuſtratur ſexto libro de ſanitate tuenda. Cap. XIII.

De vulgari partitione medicinæ in theoricam, & practicam. Cap. XIIII.

Ariſtotelis locus de etymo vocabuli, quo Græci gulam ſignificant, hactenus non recte perceptus, exponitur. Cap. XV.

A. Gelij locus de arteriarum appellatione notatur. Cap. XVI.

De cœnę tempore apud Romanos breuis adnotatio. Plutarchi locus de cœna male acceptus exponitur. Cap. XVII.

Qui cibi ab antiquis plurimi fierent, & quibus in locis excellerent. Cap. XVIII.

Ariſtotelis locus alter notatur de oculorum ſplẽdore in tenebris, & alter de cerui ſanguine. Cap. XIX.

Anti-

Antiquiorũ & Galeni iudiciũ de turdis. C.XX.
De origine medicinæ Platonis locus explicatur. Cap. XXI.
Locus Hippocratis primo libro de diæta vtrum ſit caſtigandus perpenditur. Cap. XXII.
Ariſtotelis ſententia de animalibus, quę in niue & igne generãtur, defenditur. Cap. XXIII.
Verba Ariſtotelis in ſuperiori capite poſita ex quinto libro de hiſtoria animalium caſtigatione non indigere. Cap. XXIIII.
Plinij locus ex Theophraſto de Tribulo,& Theophraſti ex Plinio de roſis emendatur. Caput XXV.
Ciceronis locus de Ariſtolochia vt poſſit defendi, Cap. XXVI.
De morborum ſucceſſione Hippocratis ſententia potiſſimum, cum lectionum varietate cõſideratur. quorundam errores notantur. Cap. XXVII.
Ex quo frumenti genere panis apud Græcos & Latinos primum factus oſtenditur. Caput XXVIII.
Mazam apud Hippocratem aliud fuiſſe, quam panes hordeaceos apud Galenum & poſteriores. Cap.XXIX.
Quæ apud Hippocratem vel cibi, vel potionis gratia ex hordeo parentur. Cap. XXX.

LIBRI SECUNDI.

VINA cur ab antiquis condirentur. Cap. I.
Quid Bdella ſignificet apud Hippocratem. Cap. II.
Quid ſit Nyctalops apud Hippocratem. Caput. III.
Ariſtotelis locus quinto libro de hiſtoria animalium in mellis tractatione cõſideratur, ut quę ſit vera lectio intelligatur. Cap. IIII.
Quid Ε'ρήγματα ſignificent apud Theophraſtum. Cap. V.
Vocem ἀπηθαλωμένοις apud Theophraſtũ, quarto libro de cauſis plantarum de fabarum coctilitate loquentem, apte poſitam. Cap. VI.
De libris Democriti ad ea, quę A. Gellius de hac re ſcripſit. Cap. VII.
Cur Galenus ſeptimo libro κατὰ τόπους de infibulandi ratione nihil dixerit. Cap. VIII.
Variæ de vnguentis quæſtiones, & animaduerſiones. Cap. IX.
Gellij locus de prępoſitione ἐπὶ, & Macrobij de nominibus virtutum naturalium, defenditur. Cap. X.
Emendatio cuiuſdam loci libro Hippocratis de locis in homine, de aurium remedio quodã, examinatur. Cap. XI.
Illuſtratur locus Theophraſti quinto libro de cauſis

cauſis plãtatũ περὶ τοῦ ϰίνου καὶ τῆς σκίλλης. Cap. XII.
In libro de articulis apud Galenum, vtrum pro πολυοργία ſit legendum πολιορκία. Caput XIII.
De iecorum quorum commendatione. Caput. XIIII.
Cur grꝺco vocabulo ἀρχίατρος Latini vſi fuerint, & ad quid ſignificandum. Cap. XV.
Emendatur locus Ariſtotelis libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Cap. XVI.
Alter locus libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων caſtigatur. Cap. XVII.
Quid Συρμαία & Συρμαισμὸς apud Hippocratem. Cap. XVIII.
Homerus ab Hippocrate citatur. Cap. XIX.
De plantis quibuſdam e quarum foliis radices proueniunt. Cap. XX.
Vt generoſi cognomen in quibuſdam fructibus acciperetur. Cap. XXI.
Errores quidam notantur in ſcholijs Nicandri. Cap. XXII.
De farre duplex quæſtio. Cap. XXIII.
Theriacæ vocabulum quid apud Varronem ſignificauerit. Cap. XXIIII.
De Theriaca magni Antiochi ex Plinio & Galeno. Cap. XXV.
Vtrum vua Taminia Plinio ſit labruſca. Caput XXVI.

Plinij verba quædam de œnanthe perpendũtur. Cap. XXVII.
Plinium a Dioſcoride nihil accepiſſe. Caput XXVIII.

FINIS.

INDEX RERUM ET verborum, quæ in hoc opere notanda potiſſimum viſa ſunt.

A

ACETABVLVM. car. 202
Acipenſer. 62
Ἀκράτισμα. 55
Ἀχρωμάτιςον apud Theophraſtum. 154
Adoreum farris nomen cur ſibi vendicauit. 198
Aegyptij dicebantur μελανοσυρμαίων λεών. 179
Aegyptia cur plura dicerentur vnguenta. car. 150
Aegyptij non primi vnguenta miſcuerunt. car. 151
Aegyptus vnguentis accommodatiſſima. 153
Aeſculapius ἀρχίατρος dictus eſt. 172
Agreſtes fructus ſecundum Platonem. 190
Ἄλητον. 103. 106
Ἄλφιτον. 103. 104

Alimentum, inſitum quoddam eſt animalibus nuper editis. 81
Ampelos agria apud Plinium. 203
Ampelos agria herba eſt. ibid.
Amphisbæna. 41
Amygdalæ vocatæ ſunt nuces Thaſiæ. 63
Anazarbus a quo condita. 212
Animalia quædam in niue & in igne naſcũtur. 74
Animalia vitæ ancipitis. 83
Animalia quædam igne non comburi Ariſtoteles concedit. 83
Animalibus ſtatim genitis præſto eſt alimẽtum inſitum pro certo tempore. 81
Anſeris iecur in pretio fuiſſe. 165
Antiochi magni theriaca. 200
Antiperiſtaſis. 29.30
Aphoriſmi Hippocratis cõtinent certas ac definitas ſententias. 144
Apibus generandis minus cõducit ſiccitas, quam melli. 134
Ἀπηθαλωμένοις *apud Theophraſtum.* 139
Aqua hordei apud Hippocratem. 109
Aqua cocta ex farina hordei apud Hippocratem. 107
Archiatri nomen. 167
Archiatrus initio vnus, poſtea multi fuere. 173
Archilochus vnguẽti græco nomine primus vſus fuit. 149

Arcus

Arcus cæleſtis neque pluuios, neque ſerenos dies cum fide portendit. 135
Arcus cæleſtis humido non ſicco cælo fit. ibid.
Ariſtolochia. 90
Ariſtoteles de animaliũ hiſtoria minus mature tractare non debuit, quam de cauſis eorum. 78
Ariſtoteles non diſputat contra Hippocratem in quæſtione, vtrum ſemen a toto corpore proueniat. 20
Arteriæ venere appellatione venæ apud priſcos. 50
Arteriæ appellationis vſus apud Ariſtotelem. ibid.
Aſclepiades quando vixit. 211
Aſelli. 61
Aſtrorum appellatione, quæ præſertim veniant. 136
Attagen. 56.59
Auibus & piſcibus magis, quam reliquis carnibus veteres delectabantur. 56

B

Bλίλλα *apud Hippocratem quid.* 1
Boues cruciantur hauſta hirudine. 121

C

Cambyſes dono ad Aethiopes vnguenta miſit. 150

Capræ medicæ. 60
Caput humanum cur dicitur ſurſum eſſe. 26
Caſeus a quibuſdam dictus eſt maza. 106
Cecubum vinum. 116
Cerebro maxime ſapimus. 71
Cerui ſanguis congelatur, & fibras habet. 65
Χυλὸς *cremor eſt.* 108
Cibi apud Romanos *pretioſi.* 56
Cibus non eſt quicquid manditur. 199
Clypeus Mineruę fuit nomen patinæ, quam Vitellius dedicauit. 57
Coctiliora legumina ſiccitas facit. 139
Cœna quæ ἀκράτισμα *a quibuſdã dicta putetur.* 55
Cœnæ tempus Athenis & Romæ. 53
Cœnare intempeſtiue dedecus fuiſſe a quibuſdam dictum. 55
Coitus aliquando prodeſt in morbis pituitoſis. 7. 12
Κολοβὸν *apud Ariſtotelem.* 20
Concoctu difficilia alia multum, alia parũ nutriunt. 66. 67
Concoctu facilia alia multum alia parũ nutriunt. 67
Concoqui non facile, & concoqui difficillime valde differunt. 67.68
Concubitum eſſe morbum comitialem paruum alij ab Hippocrate, *alij a* Democrito *dictum teſtati ſunt.* 1
Congelatio non eſt exſiccatio ſimpliciter ſed

quadam. 79
Cornelius Celſus non ſcripto tantum ſed arte fuit medicus. 168
Crapula erat reſina cocta. 112
Cremor ptiſanæ idē eſt, quod χυλὸς πτισάνης. 108
Cuculus. 41
Cuniculi. 57. 58
Cyceon ex farina hordei parabatur. 106
Cyceon potio erat. ibid.
Cyceon differt a maza. ibid.

D

Δεῖπνον. 55
Democrates hiberidem plantam inuenit. 209
Democritum fabuloſa multa ſcripſiſſe negari non debet. 141
Dioſcoridem Plinio poſteriorem fuiſſe. 212
Dioſcorides fuit nomen multis. 210
Dioſcorides Anazarbeus quando potuit vixiſſe. 212
Dioſcorides iunior. 213. 215
Dioſcoridis liber de ſimplicibus medicamētis adſcriptitius. 218
Dyſenteria medela ſcortatio dicta ab Hippocrate. 6
Dyſuria ab intemperantia Veneris. 7

E

Elephantes cruciantur hauſta hirudine.
car. 121
Elops. 62
Empedocles quid potuerit ſignificare cum terram radicibus, ignem ramis aſſignauit. 27
Epheſium vinnm. 112
Epidemion libri Hippocratis præcepta non continent. 7
Ἐρύγματα apud Theophraſtum. 137
Erotianus ignotus auctor. 216
Eudemus Themiſonis ſectator. 211
Εὐδία apud Ariſtotelem. 85.86.& ind.
Euphorbij inuentum. 210
Eugenia vitis Plinio. 192
Ἡμεράλωψ apud Galenum. 132

F

Faba vt coctiles ſint. 139
Far frumentum quod ſit apud Græcos incertum eſt. 195
Far factitium apud varios auctores. 196
Far apud latinos vetuſtiſſimum. 100
Far multum præſtansq. in agro Romano naſcebatur. 100
Farre tantum diu vſi fuerunt Romani. 101

Farina hordeacea potabatur. 107
Farina a farre dicta. 53
Farina poſterior farre. ibid.
Farracea. 100
Febris remedio ſępe eſt. 93. & inde.
Fibulæ vſus ad cuſtodiam vocis. 146
Fictitia vina ſanitatis gratia reperta. 111 & 112.
Ficus quæ generoſa ſecundum Platonem. 190
Ficus Indica Græcis auctoribus nota. 188
Ficus Indica e noui vocati orbis regionibus aduecta. ibid.
Fœminæ: vide Mulier.
Folia & radices eodem tempore e ſemine proueniunt. 28
Folia quarundam plantarum ſeruntur. 187
Fructus agreſtes, & generoſi qui ſecundum Platonem. 190
Frumentacea ęque ac legumina eadem parte radicem & folium emittunt. 39
Fumo vinum conditum alias vt acquireret, alias vt amitteret ætatem. 115

G

Galenus quo natus tempore. 215
Generoſi fructus ſecundum Platonem & Theophraſtum. 190
Generoſum quid. 192
Germinatio prima frumentaceorũ qualis. 39.40

Glans

Glans inter cibos ſecunda menſa. 63
Gulę nomen apud Græcos proprium. 47
Gulæ cognomen apud Græcos a longitudine & anguſtia ductum eſt. ibid.
Gula cognomen ſtomachum. ibid.

H

Hæmorrhois apud Ariſtotelem. 124
Hiberidis plantæ inuentor Democrates. 209
Hirudo plena ſanguine ſponte decidit. 120
Hirudo hauſta quo argumento dignoſcitur. 121
Hirudine hauſta cruciantur elephantes, & boues. ibid.
Hædi Tiburtini. 57
Hoedi Melici. 60
Hædus ex Ambracia. 60
Homerus citatur ab Hippocrate. 183
Homerus vnguenta cognouit. 149
Hordeaceus panis non eſt maza. 102
Hordeaceus panis non fuit apud Græcos prior cæteris panibus. 99
Hordei ex farina potus. 106.107
Hordeaceus potus. 109
Hordei aqua. 109
Hordei farina ab Hippocrate vocatur ἄλφιτον. 103
Hordeum fruges inter vetuſtiſſimam apud Gręcos. 99

227

Humidi vocabulum ab Hippocrate quomodo aliquando accipitur. 19
Humidi ſpecies apud Hippocratem. 21
Hydrophobia. 211

I

IEcur anſeris, ſuis, & mulli in pretio fuiſſe. 164
Iecur Torpedinis teneritate praſtare. 167
Ignis contrarium naturę elementum. 77
Ignis nullum animal generat. 82
Ignis ſacer. 93
Ileos. 93
Incoctilitatis cauſa humor intempeſtiuus. 139
Infibulare. 145
Inſectorum ortus varij. 76
Iris, vide Arcus cęleſtis.

L

LAbruſca non eſt vua Taminia Plinio. 203
Labruſca quomodo diſtinguitur a vite ſatiua. ibid.
Λαγῴα. 8
Latina multa videntur, quorum origo ex Gręcia eſt. 167
Lautitię Vitellij. 56
Legumina vt ſint coctilia. 139
Leporum genera. 57

Locis naturalibus natura gaudet. 80
Lycurgus vnguenta expulit. 148
Lycurgi ętas. ibid.

M

MAngones excogitauere vina inueterare. 116
Maſſilienſe vinum. 115
Maza apud Gręcos antiquior pane. 99
Maza non eſt panis hordeaceus. 102
Maza potuiſſet dici panis hordeaceus. 105
Maza ex hordeo apud Hippocratem. 100. 103. & 105.
Maza a quibuſdam caſeus male dicitur. 106
Medica inſula. 60
Medici & Medicinæ vocabulum Græcam habet originem. 167
Medici Romani. 168
Medici quorundam principum. 170
Medicina non habuit ortum ab intemperantia. 69
Medicina perperam diuiditur in theoricam & practicam. 44
Medicinę definitio. 68
Medicus theoricus male dicitur. 45
Mel ros quidam eſt. 135
Mel venit ex aere. ibid.
Mel quando potiſſimum cadit ex aere. 136

228

Mel autumnale preſtantius. 133
Melli magis quã apibus ſiccitas conducit. 134
Mendeſium vnguentum Dioſcoridis non eſt Aegyptium Theophraſti. 156
Metopium vnguentum a Galeno vocatum Aegyptium. ibid
Metopium non eſt vox Hippocrati conſueta. 159
Mineruæ clypeus patinæ nomen a Vitellio dicatæ. 57
Morborum ſucceſſiones aliæ malæ, aliæ ſalutares. 92.93
Morborum ſucceſſio & permutatio aliquando tentanda a medico. 97
Mulli iecur in pretio habitum. 166
Murena. 60.61
Myrrha non eſt Aegypti ſed Arabiæ. 153
Μύρον Archilochus primus vſus fuiſſe dicitur. 149

N

Natura in cognatis locis maxime ſeruatur. 80
Netopum vnguenti vel olei genus apud Hippocratem. 160
Nix non eſt ſine calore. 79
Nouare aliquando morbos oportet. 97
Nuces. 63
Nutrientia multum pleraque concoctu difficilia.

ficilia. 66.67
Nyctalops. 127

O

Obſonij nomine quid præſertim veniret. 57
Obſoniuori qui dicerentur. ibid.
Oculis compreßis ſplendor intus cernitur & ipſis apertis, nec celeriter motis. 64
Oenanthe. 202.205
Oeſophagus cognomen habet a longitudine & anguſtia. 47
Oeſophagus eſt proprium gulę nomen. ibid.
Olea plura apud Hippocratem, quę Aegyptij cognomine carent. 151
Oleo ſal non liqueſcit. 38
Opora duplex Platoni. 190
Opuntiæ herbæ folium emittit radicem. 188
Oſtrea vbi pretioſiora. 61
Ouorũ putamina dureſcere naturaliter antequam egrediantur. 36

P

Palma. 63
Palmarum folia ſeruntur. 187
Panis hordeaceus non eſt maza. 102
Panis proprie ex tritico apud Hippocrat. 105
Panis ſimpliciter triticeus intelligebatur. ibid.
Panis hordeaceus apud Græcos fuit antiquior

quior cæteris; ſed triticeus. 99
Panis hordeacei mentio eſt tantũ poſt Hippocratis ętatem. 100
Panis ex farre apud Latinos omnium vetuſtiſſimus. 99.101
Panem triticeum Homerus memorat. 100
Parthorum proceres quibus fœditati ſpiritus mederentur. 152
Patina magna a Vitellio dedicata. 57
Pauones vbi prępſtarent. 59
Pectines. 62
Pectoris ac pudendorum conſenſus. 13
Pectunculus chius excellebat. 62
Pelamis quid. 60
Πεπηρωμένον quid apud Hippocratem. 18
Pernę vbi optimę. 58
Perſę vnguentorum inuentores apud Plinium. 152
Perſę edaces. ibid.
Petaſones. 58
Πηροθὲν apud Hippocratem. 18
Piſces pręſertim obſonij nomine venire. 57
Piſcium magis quam carnium veteres ſtudioſos fuiſſe. 56
Planta inuerſa ſolus homo dictus eſt. 26
Plinius a Dioſcoride nihil accepit. 206.& inde
Plinius a quibus acceperit. 207.208
Plinius Gręcis auctoribus non incognitus. 212
Pollutionis & coitus non eſt eadem ratio. 9
Πολυοργία apud Galenum. 163

Potio non eſt quicquid liquidum ore ſumitur. 199
Potus ex farina hordei. 106. 107
Potus hordeaceus. 109.
Potus in pulmonem non deſcendit. 73
Ptiſana quid. 108
Ptiſanę cremor & ſuccus idem. ibid.
Pudendorum ac pectoris conſenſus. 13
Pulmonis & potus cognatio. 73
Pulte ante panem diu Romani veſcebantur. 99. 101
Pyrauſta. 78. 83
Pyralis. ibid.
Πύρρος. 100

Q

QVadrupedes a priſcis minus æſtimatas, quam aues & piſces. 56
Quadrupedes aliquas Romę in pretio fuiſſe. 57

R

RAdices et folia eodem tempore e ſemine proueniunt. 28
Rhaphanus ſylueſter. 182
Romani quidam medicinam exercuerunt. 168
Ros fit in cęli tranquillitate & ſerenitate. 135
Roſę. 89

SAcco vires e vino franguntur. 113.116
Sal non liqueſcit oleo. 38
Salamandra. 83
Sanguinis reiectio per os periculo vacant. 125
Sanguis ad prudentiam multum confert. 71
Sanguiſuga. vide Hirudo.
Sanitas virtuti reſpondet. 68
Scarus. 61
Σκίλλη apud Theophraſtum. 160
Scillæ in agricultura vſus plurimus. 161
Scillæ ſpecies plures. 162
Σχῖνος apud Theophraſtum. 161
Scortatio dyſenteriæ medela. 6
Semen exit tam ab infirmis partibus, quam a ſanis ex Hippocratis ſententia. 16
Semen exire ab omni corporis humido, quo modo intelligitur ab Hippocrate. 21
Semina e ſimili terra vel deteriore transferenda eſſe. 34
Semine retento venenum naſci, non ex Hippocratis ſententia dictum eſt. 5
Sideratio in plantis. 30
Σπασμός. 93
Sphaceliſmus in plantis. 30
Spelta ab aliquibus dicitur zea. 195
Spiritus fœditati remediũ apud Parthos. 152
Stomachi etymologia. 47
Stomachus vteri & veſicæ, qua pars apud Hippocratem intelligatur. 48

Stomachus eſt gulę commune nomen. 47
Stomachus improprie ſignificat os ventriculi. 49
Suis iecur in pretio fuiſſe. 165
Succus & cremor ptiſanę idem. 108
Συκωτὸν *apud Galenum.* 166
Συνίςαμαι *varijs modis vſurpatur.* 82
Συρμαία. 178. 180
Συρμαΐζειν. 179
Συρμαισμός. 184

T

Taminia vua non eſt labruſca apud Plinium. 203
Τέτανος. 93
Thalaſſite vinum. 114
Themiſon Aſclepiadis auditor. 211
Theoricum male dicitur. 45
Theoricus medicus improprie dicitur. ibid.
Theriacę vocabulum apud Varronem. 198
Theriaca magni Antiochi. 200
Torpedinis iecur teneritate præſtat. 167
Tmolite vinum. 114
Tribuli proprietas quędam. 89
Triclinium. 54
Tripatinum. 57
Tritici farina ab Hippocrate vocatur ἄλητον. 103
Tune planta folijs ſeritur. 188

831

Turdi caro bonitate multis inferior. 66

V

VEna varicoſa cur Βδέλλα *dicta ab Hippocrate.* 119

Varices quę potiſſimum dicantur. 124

Varices in pectore & in pulmone. ibid.

Venę appellatione apud priſcos etiam arterię veniebant. 50

Venenum naſci retento ſemine, non ex Hippocratis ſententia dictum eſt. 5

Venus damnatur. 1. 2.

Veneris commoda. 2. 3

Vina fictitia ſanitatis gratia reperta. 111. 112

Vina luxus gratia condita. 113.

Vina inueterare qui excogitauerint. 116

Vini vetuſtioris vſus inſalubris. ibid.

Vinorum conditurę varię. 111

Vinorum condiendorum pręcipua cauſa. 111

Vinum imbecille celerius inueterari. 114

Vinum nauigatum. 114

Vino faccis vires franguntur. 113. 116

Vitellij fratris cœna famoſiſſima. 56

Vitellij lautitię. 56

Vitellij patina, cuius nomen Clypeus Mineruę. 57

Vitis generoſa, & degener apud Theophraſtum. 190

Vites ſunt in arborum genere. 204

Vitis ſylueſtris quædam eſt herba. 203
Vitis ſylueſtris diuerſa genera. ibid.
Vitis ſylueſtris alia, quam labruſca. 204
Vmbilicus radicis inſtar eſt in animalis ortu. 26.2
Vnguenta cognita multo ante Hippocratis ętatem etiam luxuriæ gratia. 147
Vuguenta cibis miſcebantur etiam Hippocratis ætate. ibid.
Vnguenta Iliacis tēporibus fuiſſe alij aiūt, alij negant. 149
Vnguenta quando Romę vendi vetitum. 150
Vnguenta plura apud Hippocratem Aegyptij cognomine carent. 151
Vnguentorum cognominum cauſæ plures. ibid.
Vnguenta miſcere qui primi excogitauerint. 152
Vnguentorum inuentores Perſę ex Plinij ſententia. ibid.
Vnguentum Aegyptium album cur dictū. 154
Vnguentum Aegyptium fuit etiam nigrū. ibid.
Vua taminia. 202
Vuæ generoſæ ſecundum Platonem. 190

Z

ZEA incertum eſt, quod ſit far. 195
Zea ſpelta dicitur a quibuſdam. ibid.
Zoſter ignis ſacri quædam ſpecies. 9

L. D. B. Q. V.

232

MARSILII CAGNATI VERONENSIS

DOCTORIS MEDICI ET PHILOSOPHI.

DISPVTATIO DE ORDINE IN CIBIS SERVANDO.

MARSILII CAGNATI VERONENSIS DOCTORIS MEDICI ET PHILOSOPHI,

Diſputatio de ordine in cibis ſeruando.

TRIA ſunt, quæ de ciborum ordine quæri præcipue ſolent: generatim primo dubitatur, vtrum ſit ordo ſeruandus, an penitus negligendus. deinde quis maxime probandus ſit. hoc autem bifariam, vel enim cõmunes aliquæ regulæ, ſeu leges tradendæ ſunt, vel de ſingulis cibis decernendum eſt, quis prior, quis poſterior in menſam venire debeat. hoc poſtremum nimis longam diſputationem deſiderat, quoniam de ſingulis non poteſt hoc, quod proponitur, definiri, niſi natura ſingulorum perſpecta &

cognita; ideo iure in eam partem reijcitur, quæ de ſingulorum natura diſputatur. De his, quæ communia ſunt, hoc loco diſſerere in animo habemus, eo præſertim conſilio, vt iudicium cognoſcatur, quod de Galeni ſententia faciendum eſt. non tamen ita ieiuna futura eſt noſtra hæc diſputatio, quin de multis aliqua ſigillatim explicanda ſint. ſed ita, vt non debeat candidus lector plura a nobis hoc tempore deſiderare, quam ipſa, quæ nunc datur, diſſerendi occaſio requirat.

Quamuis autem notum ſit, quid de hac vniuerſa re Galenus ſenſerit; de qua ſæpe locis varijs dilucide locutus eſt; tamen, ne quid memoratu dignum temere prætermiſſum videatur, ſententiam eius breuiter primo loco repetemus.

Ordinem generatim in cibis ſeruandum ab eo ſatis docemur, cum a inter cauſas læſæ concoctionis; & eas; b propter quas diutius, quam par eſt, excrementa in ventriculo continentur, incongruum ciborum ordinem commemorat.

a 3. lib. de ſymptom. cauſ. c. 1. & 5. libro de loc. aff. c. 6.

Cum vero diuerſos varie ſeruati ordinis docet vſus; demonſtrat etiam, quem ipſe ordinē alias priuatim, alias generatim approbet.

b 1. lib. de ſanit. tu. c. 13.

Dicebat c ex cibis, qui ad excretionem incitant, illos omnium primos ſumendos eſſe, qui celeriter quidem peruadūt, tamen ſi morentur diutius in ventriculo, corrumpuntur. poſtremos vero, illos qui tarde permeant. itaque dicebat ſycamina, & cucurbitas celeriter pertranſire, ſi in ventriculum purum inciderint, ac ſumpta primis

c lib. 2. de alim. fac. c. 11.

234

mis epulis fuerint: alias celerrime corrumpi. i

Dicebat d *etiam, aluum ſolui ſumptis ante cibum oleribus ex oleo & garo, ficubus & pomis, & id genus alijs, ſi fuerit æſtas; ſi vero hyems, caricis, prunis Damaſcenis, aut elixis, aut mulſo maceratis, oliuiſque ex muria. item, ſi æſtate ſit opus calorem, ſqualoremque corporis curare; docebat* e *primum ſumenda eſſe vel poma, vel pruna, vel mora, vel ceraſa, vel cucumeres, vel pepones, vel melopepones, vel præcocia, vel perſica, vel melcam, vel apbrogala, vel edulia ex lacte, vt argyrotrophima; vel ficus, vel cucurbitas; poſtea vero carnes & alios cibos.*

d lib. 5. de ſanit. tu. c. 9.

e lib. 1. de cib. bo. & ma. ſucci c. 13.

Ad hæc f *tradebat, excrementa diutius contineri in ventriculo tum propter alia, quæ huc afferre opus non eſt, tum ſi quæ ſicca, & adſtringentia ſunt, primo, quæ vero humida, pinguia, & dulcia, poſtremo loco ſumpta fuerint.*

f lib. 1. de ſa. tu. c. 13.

Inſuper g *admonebat, in bilioſis ventribus primos debere eſſe cibos aluum mollientes, vitandos vero adſtringentes, niſi poſt alios ſumantur ad os ventriculi corroborandum. item* h, *ſe animaduertiſſe ijs, quibus ventriculi os imbecillum eſt, nauſeæq. obnoxium, aluus autem adſtricta, vnicam victus rationem conuenire; ſcilicet, vt olera cum oleo, & garo, & alia, quæ ventrem mollire ſolent, primo loco aſſumerent, ac poſt iuſtum cibi modum acciperent aliquid eorum, quæ ſtomachũ roborant, ea vero eſſe & mala, & pira, & punica: quod etiam confirmabat Prota rhetoris hiſtoria.*

g lib. 6. de ſa tu. c. 7.

h lib. 6. de ſanit. tu cap. 10. & lib. 2. de alim. fac. c. 22.

ſtoria. alias i docebat ſtomachum nauſea infeſtari, ſi aliquod molle ac pingue ſummis epulis edatur.

i lib. 3. de alim. fac. c. 8.

Hæc Galenus ſcribebat quodámodo reſpiciens priuatim vel affectus, vel naturas.

Sed etiam aliquando, nec affectus diſtinguens, nec naturas, ordinem quendam communiter ſeruandum expoſuit, monuit k enim omnia praui ſucci, & humida, ac lubrica, & quæ ſubduci facile queant, ante alios cibos eſſe ſumenda: ita enim citius ſubduci, & alijs cibis viam munire, quæ ſumpta poſtremo, vna ſecum alia quoque corrumpunt: propterea comedentes perſica poſt alios cibos arguebat. Hunc vero eſſe ordinem, quem generatim exiſtimabat ſeruandum, ſignificauit, cum l dixit, vnam eſſe ex cauſis læſæ concoctionis ordinem ciborum parum conuenientem, addendo, ordinem parum conuenientem eſſe, ſi mala, & punica primo loco, poſtremo vero olera ex oleo, & garo ſumantur.

k lib. 2. de alim. fac. c. 19.

l lib. 4. de ſymptom. cauſ. c. 1.

20 Neque ſibi contrarius in eo Galenus eſt, quod, vt ante dixi, mala alicubi primo, alicubi ſummo cibo edenda dixerit. quam dubitationem aliqui diſſoluerunt, legendo in ſexto libro de ſanitate tuenda, mala cotonea, pro eo, quod in omnibus & Græcis, & Latinis vetuſtioribus eſt, mala; vt etiam habet Linacri interpretatio in antiquioribus impreſſis: noluit enim fidus ille interpres de ſuo aliquid importunæ inſerere. Sed non ſatis erat addere cotonea libro nuper dicto, niſi idem quo-

que

235

que feciſſent libro tertio de ſymptomatum cauſis, vbi in eadem ſententia legitur in omnibus, mala, non autem, cotonea. Sed, vt dixi, non eſt ſibi contrarius Galenus: nam libro de bono, & malo ſucco, dicens primo cibo mala ſumenda; docet modum, quo calori æſtatis, ac ſqualori occurratur. alibi vero ſummo cibo edenda dicit, ſi opus ſit imbecillum, & nauſeę obnoxium ventriculum roborare; aut vbi alioqui ſanus homo eſt, nec vllo aduerſus ęſtiuum calorem, aut ſqualorem pręſidio indiget, quaſi, hac cauſa excepta, generatim ſeruandum ſit, vt mala poſtremo loco ſumantur.

Ex dictis igitur colligitur, Galeni ſententiam eſſe, cibos aluum mollientes, & prauo ſucco prędítos, & corruptu faciles primo, adſtringentes vero poſtremo loco edendos eſſe.

Vtrum autem hæc ſententia vera ſit, iſq. ordo vtiliter ſeruetur, in controuerſia eſt.

Probabatur hęc ipſa ſententia ob id, quod ordo eſt tanquam anima diuinorum, & naturalium operum, quorum imitatione tum alias, tum inter edendum ordo aliquis ab hominibus ſeruandus eſt.

E diuerſo autem, eadem partim refutabatur, partim exponebatur, eo quoque addito, Galenum omnium primum ſcripſiſſe, ciborum ordinem ſeruari oportere.

Ad refutandum hoc primum de ſtructura ventriculi ſtatuebatur. duo eſſe illius oſcula, quorum altero alimentum naturaliter ſumitur, altero autem

tem

tem naturaliter redditur; & oportuiſſe inferius, quo cibus iam confectus egreditur, multo eſſe anguſtius ſuperiori: vt cibus tamdiu in ipſo ventriculo retineatur, donec totus in chylum ſic permutetur, vt ad penetrandum in iecur aptus euadat, ac propterea idipſum ita claudi recepto cibo, vt non aperiatur, niſi cibo ipſo vniuerſo permutato. quemadmodum vterus, vbi ſemen concepit, numquam, niſi abſoluto fœtu, recluditur; ex quibus colligebatur, ordinem ciborum fruſtra ſeruari, adſtringentibus exceptis. nam cum cibus omnis, ante exitum e ventriculo, liqueſcere in eã ſpeciem debeat, quę vocatur chylus; ita permiſceatur, & confundatur oportet, vt nihil referat, primum, aut poſtremum aliquid recipi, adſtringentium tantum rationem aliquam eſſe habendã: quoniam vltimo loco accepta, aſtringẽdo, & claudendo os ipſum ventriculi, non parum ad ciborũ concoctionem perficiendam conferunt.

Addebatur, ordine ciborum ſeruato cibos ante ſumptos citius non confici: quoniam non quiſque ſeorſim, ſed omnes ſimul in chylum neceſſario tranſmutantur; alias ei, qui prius eſſet concoctus, reliquorum eſſet concoctio expectanda; quamobrem interim aſſaretur, ac inutilis euaderet. neque alijs alios celerius egredi; quia reſerato pyloro concocti vna, & inconcocti prodirent.

Inſuper non conferre ordinem ad concoctionẽ omnium ciborum ſimul perficiendam: quoniam

antequam

antequam concoctionem calor aggrediatur, componi prius cibi debent, & arcte a ventriculi corpore comprehendi. quapropter Auicenna illos redarguebat, qui multum tempus comedendo conſumerent.

Poſtremo Galeni afferebatur m *ſententia, ventriculum id, quod in cibis optimum eſt, paulatim ad ſe trahere, & in tunicis ſuis reponere, iiſdemq. adiungere. vbi vero, abunde ſaturatus eſt, quicquid reliquum nutrimenti eſt, veluti onerosum aliquid reijcere. ergo, inquiunt, opus eſt cibum vniuerſum concoqui prius, quam ianitor dictus aperiatur. quod argumentum eo efficax eſt, quod ſtatuunt ventriculum ad ſe nihil trahere, niſi plane conſummata concoctione. & fuit, qui* n *ſcripſerit, ventriculũ ad ſe trahere portionem eius, quod iam conuenientem, & familiarem qualitatem eſt adeptum, atque in cremorem eſt mutatum, id eſt, concoctum, quia non aliud dicebat eſſe concoctionem, quam conuerſionem cibi in cremorem, qui aptam & accommodatam nutriendo animali qualitatem, atque ſubſtantiam ſumpſerit. niſi & hic nobiſcum ſenſerit, alia prius concoqui alia poſterius, & ventriculum illo frui, quod iam concoctũ eſt. (quamquam neque hoc Galenus voluit, vt poſtea dicam) quod vtrum ſic acceperit non ſatis explicauit. qui vero dicta argumentatione vtuntur, omnem prius cibum confici volunt, poſtea ventriculum cibi concocti partẽ ad ſe trahere. ſcilicet chylo vocato eum nutriri arbitrantur.*

m lib. 3. de natur. facult. c 7. & lib. 6. de decr. Hippoc. & Pla. cap. 8. 2. aph. 18. li. 4. de ſa. tu. c. 11.

n Fernel. lib. 6. de func. & humor. c. 1.

Et hæ generatim afferuntur ad refutandum ſententiam de ordine ciborum. ſequentia priuatim Galeno repugnant.

Primum, ſi ciborum ordo vim aliquam haberet, duros primo loco ſumendos eſſe: nam qui difficilius concoqui poſſunt, diutius manere in ventriculo deberent. Galenus tamen, & qui eum ſequuntur, coctu faciles, et corruptioni obnoxios præſumendos exiſtimant.

Deinde, calor, qui coquit, totus pene eſt in fundo ſtomachi poſitus; quę igitur huiuſce caloris opera plus indigent, qualia ſunt craſſa, dura, mucoſa, atque viſcida deberent præſumi, vt diutius in fundo ſtomachi, tanquam ἐν τῇ ἑςίᾳ, permanentia melius concoquerentur.

Poſtremo, Galenus tamquam homo errare aliquando potuit; quamquam non ſit proprie error, ſed laſcinientis ingenij conſilium inutile, & ſuperuacaneum, ciborum ordinem docere.

His refutabatur Galeni ſententia. his vero eadem exponebatur. videlicet. Voluiſſe Galenum, vt ea, quę ſubducunt aluum, item corruptioni obnoxia, non immediate (quod vulgus medicorum putat) ſed aliquo temporis ſpacio ante alia ſumantur, ita vt prius elabi e ventriculo poſſint, quam chylus ex alijs cibis fieri incipiat. Aſtringentia autem, ac dura eſſe quidem poſt alia accipienda, verum non propria ratione, ſed quod ſuo extremo tranſitu ventriculi os conſtringentia coctioni felicius abſoluendę auxiliantur.

Rationi, quæ ad confirmandum Galeni ſententiam afferebatur, videlicet in Dei, & naturæ operibus ordinem veluti animam inſitum eſſe; occurrebatur dicendo, non oportere ſeruari ordinem in ijs, quæ caſui ſubijciuntur, quęque non refert hoc an illo modo fiant. cuiuſmodi eſt variorum ciborũ ingeſtio. quæ cum ſit a natura hominis aliena, ac inordinata (etenim ſimplici cibo veſci; vt cætera animalia naturæ impetu ducta faciunt; eſt opus naturali inſtinctui conſentaneum, & tuendę ſaniti in primis accommodatum) inutiliter ordini ſubijcitur.

Hæc aduerſus Galeni ſententiam. quam e contrario a docto viro comprobatam vidimus locorũ obſeruatione plurium, quibus Galenus de ea re ſcripſit, enumeratis quoque ex ipſo Galeno, cibis, qui aut quia ſunt praui ſucci, aut quia facile putreſcunt, ante alios ingeri debent. quæ nos initio huius quæſtionis breuiter perſtrinximus. ſed non ſunt diſſolutæ argumentationes, quibus eadem ſententia improbatur, quod tueri eam volenti potiſſimum debebat eſſe. Quod munus cum ego in præſentia ſuſceperim, vt in eo, quod præcipuum eſt, oratio mea concludatur, ab his exordiar, quę poſtremo loco recenſui.

Itaque conſideranda eſt primum ratio, ab ordine diuinorum, & naturalium operum deſumpta: nam in eius confutatione paulo ante expoſita duo ſunt, quorum alterum non eſt admittendũ, alterum eſt valde dubium.

Non

Non conceditur illud, ordinem non eſſe ſeruandum in ijs rebus, quæ caſu fiunt. nam etſi, vt caſu fiunt, carere ordine videntur, cum tamen facta iam ſunt, ſi capere ordinem queant, præſtat illum adhibere. caſu animalia, ac plantæ multæ naſcūtur, in eis tamen & ordo, & diſtinctio partium, & membrorum æque, ac in genitis e ſemine, reperitur. ſimiliter in medicina, o *caſus inueniſſe multa dicitur, quibus ordo, & modus adhibitus eſt. Varietas igitur ciborum ſit, vt libet, a noſtra natura aliena, & caſu introducta, quid tamen prohibet ordinem in ea ponere? cum ea in poteſtate ſit noſtra, & certis generibus diſtinguatur, ordinem poteſt recipere: nec inutiliter (hoc enim obijcitur) vt deinceps oſtendam. Illud vero eſt valde dubium, varietatem eſſe a natura hominis alienam, argumento brutorum. nam alienum a natura humana non eſt, quicquid bruta non faciunt, quin homini multa conueniunt, quæ in brutis non ſunt. ſed ſi etiam bruta contemplatus fueris, varietatem naturalem eſſe exiſtimaueris. notum eſt illud Eupolidis a Plutarcho,* p *& a Macrobio* q *citatum, vbi capræ inducuntur de ſeipſis dicere, omnigena ſe veſci materia, abiete, ilice, arbuto, cytiſo, ſmilace, lentiſco, oleaſtro, fraxino, quercu, hedera, myrica, & alijs pluribus, quæ non viribus minus, quā nominibus inter ſe differunt. quod quamquam capris priuatim eo loco tribuitur, videre eſt tamen in alijs etiam brutis, quæ libere veſci poſſunt. cuiuſmodi boues ſunt, quod genus Theophraſtus* r

o Gal. lib. q inſcribitur medicus, cap. 1. Plinius libr. 27. c. 2.

p lib. 1. ſymbol. dec. 4. ſymptom.

q li. 7. ſatur. c. 5.

r lib. 9. de plantis.

omnium

omnium maxime omniuorum eſſe dicebat. atque ſi quis obijciat, dictam materiam vno quodam genere contineri, plantarum ſcilicet, Pliniumq. ſ interpretari in herbis dictum illud de bobus a Theophraſto; cum homines multo magis varia ac diſpari materia delectentur, qui herbis multiplicibus, diuerſarum arborum fructibus, diuerſis frugibus, diuerſorum generum piſcibus, auibusq. veſcuntur; hoc facillimo negocio diluitur. ſiquidem & t bruta ſunt, quę non tantum carnibus, & frugibus, herbisq. ſicut homines paſcuntur, ſed etiam omnigena ſemina comedũt; muſcas, culices, vermes, & omnis generis inſecta naturaliter deuorant; quorum exemplum habemus domeſticum gallinas, ne cornicem, & gauiam commemorem. omniuora quędam dicuntur, παμφάγα Gręci appellant, qualia ſunt ex aquatilium genere ea, quę molli cortice conteguntur, quę non tantum carnes, ſed & ſtercora, & lapides deglutiunt. cuiuſmodi etiam ſunt inter terreſtria ſerpẽtes, & lacertę; item (vt omittam canes, & ſues, qui nobis ante oculos ſemper verſantur) vri, & ſimiæ. quin & inſectorum quędam παμφάγα dicuntur. non igitur ſimplex eſt cibis brutorum. neque varietas aliena a natura eſt.

ſ lib.2j.c.8.

t Ariſtot.lib. 8. de animal.hiſt.

Pręterea, qui poteſt illud dici alienum a natura, in quod oẽs vltro feruntur? ſi ſeipſum quiſq. contempletur, examinetque, vtrum natura impellente, an potius conſilio cibo ſe multiplici temperet: intelliget omnino varietatem, vt iucundã,

u ita naturaliter optabilem eſſe. quod Ariſtoteles u videtur ſignificaſſe dicens, animalia ciborum varietate gaudere & pingueſcere.

lib. 8. de hiſt. anim.

Quod ſi quis obijciat Hippocratẽ x, Galenũ, y Aëtium z, Paulum,* Auicennam a, ciborum varietatem damnantes; in quam Plinius b quoque inuehitur his verbis, homini cibus vtiliſſimus ſimplex, aceruatio ſaporum peſtifera, & condimenta pernicioſiora; & Horatius c, variæ, inquiens, res, Vt noceant homini credas memor illius eſcę. Quæ ſimplex olim tibi ſederit; at ſimul aſſis Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis, Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoq. tumultum, Lenta feret pituita. vides vt pallidus omnis Cœna deſurgat dubia; dicebatq. d Antiphanes Delius, vel ſolam eſſe morborum cauſam ciborum varietatẽ; Huic facile occurritur, non propterea tolli, quin varietas naturalis dici poßit. aliud eſt enim quærere, vtrum vtile, an non, aliud vtrum naturale, an alienum a natura. ſicuti damnatur intemperantia vt inutilis. in quam tamen, vtpote a natura noſtra non alienam, omnes feruntur, niſi magnis conatibus retrahantur.

x li. 2. de diæta & lib. de flatib.

y li. 1. de vict. ra. in acut. text. 20. & lib. 3. text. 35.

z Tetrabib. 1. Serm. 2. c. 239.

* lib. 1. cap. 73.

a lib. 1. fē. 3. doct. 2. c. 7.

b lib. 2. c. 5.

c lib. 2. ſerm. ſatyra 2.

d Clemens Alex. 2. lib. pędag. c. 1.

Vtrum autem multiplex cibus ſimplici vtilior ſit, & facilius concoquatur, non eſt huius loci diligenter perquirere. multiplex damnatur ab Hippocrate, & alijs, vt dixi. poteſt tamen etiã vtilis eſſe, ſi non aliter, certe, quemadmodum Aſclepiades monuit, qui volebat, ægris varios poni cibos, cum faſtidio vrgentur, vt paulum ex

ſingulis

ſingulis deguſtando faſtidium ſuperarent. cuius rei Celſus e meminit: & in eo libello de ſalubri diæta, qui eſt Hippocrati adſcriptus, legitur. Quorum alui non probum tranſitum habent, illis omnibus conducere, vt ſępe die comedant, & omnigenis eduliis, & obſoniјs varijs modis pręparatis vtantur, vinumq. bibant duplex, aut triplex. ſed nec f Hippocrates prohibet (vt concludam quod pertinet ad primam rationem) quominus aliquis cum pane comedat olera, carnes, piſces, & poma. de quibus iure quæritur, quod primum, quod poſtremum ſumendum ſit.

e lib. 3. c. 6.

f li. de ſalub. dięta. lib. 3. de dięta. lib. 2. de morb. lib de affectio. de internis affectio. & mor bo mul.

Nunc perpendendum eſt, quod momentum habeat ante dicta ſententiæ Galeni interpretatio. cũ enim dicitur Galenum noluiſſe, vt vulgus medicorum putat, aluum ſubducentia, & corruptioni obnoxia ſtatim ante alios cibos ſumi, ſed aliquo ſpacio, vt ante dixi; hoc non eſt interpretari Galenum, ſed recitare ſententiam eius clariſſimis verbis, & interpretatione non egentibus expreſſam ſecũdo lib. de facultatibus alimentorũ, vbi de ſpacio interponendo hæc habet capite de prunis. πρόδηλον δὲ, ὅτι συντελεῖ γαστρὸς ὑπαγωγῇ, μετὰ τὴν προσφορὰν αὐτῶν ἐπιπίνειν τὶ γλυκέως οἴνου, καὶ διαλιπεῖν τίνα χρόνον, οὐκ εὐθέως ἀριστᾶν ἐν αὐτοῖς. καὶ τοῦτο κοινὸν ἁπάντων, ὅσα λαπάττει γαστέρα, μνημονευέσθω σοί. *manifeſtum autem, quod expedit cauſa ſubducendi ventrem, illis in geſtis ſuperbibere non nihil dulcis vini, & intermittere aliquod tempus, non autem confeſtim*

prandere, ſed & hoc commune omnibus, quacunque laxant ventrem, memoria teneto. hac ait. De vſu vero aſtringentium, cum narrat in eodem libro, quid acciderit ſibi cum illo rhetore, τὰ στύφοντα, inquit, τελευταῖα ληφθέντα, καὶ μάλιστα τοῖς ἀτόνοις τὸν στόμαχον, αἴτια γίγνονται τῆς ὑπαγωγῆς ῥώννυωτατε τὴν γαστέρα, καὶ προτρέποντα διωθεῖσθαι τὰ περιεχόμενα κατ' αὐτήν. aſtringentia poſtrema ſumpta praſertim ab his, quibus ſtomachus infirmus eſt, ventrem ſubducunt, dum ſcilicet ipſum roborant, & inuitāt ad expellendum, qua in ipſo continentur; qua verba ſunt adeo perſpicua, vt interpretatione nō egeant. Deinde, non eſt interponendum ſpacium, vt mollientia deſcendant ante, quam chylus fieri incipiat: quoniam non apparet ex Galeno, tanto ante alios cibos ſpatio ſumi oportere illos, qui ventrem molliunt, quantum ſat eſt, vt concoquantur, & e ſtomacho exeant. cum enim dicit, interponendum tempus quoddam, non ſtatim prandendum, breue ſpacium ſignificat. nam τινὰ χρόνον ad breuitatem ſignificandam vſurpant Graci, vt Theophraſtus primo libro de cauſis plantarum, vbi ſcribit fructuum pulpa tempus quoddam finem eſſe, ſeminum vero nequaquam; cum tamen etiam ſeminum certum, ac definitum tempus ſit. ſed optime notabat interpres τινὰ χρόνον pro modico acceptum tempore, vltra quod ſemen progredi poteſt, non pulpa. & eodē libro habet ὁντινοῦν χρόνον, pro temporis momento. ſed ſpacium in-

terponere

240

terponere vtile eſt: quoniam cibi mollientes vim medicamenti quandam habent, quæ quo ſincerior, eo afficere magis corpus poteſt. quemadmodum enim aliarum rerum miſcela corrigit, frenatq. fortia medicamenta (quod notiſſimum eſt) ita poteſt debilium medicamentorum vires omnino frangere. quamquam huic ſententiæ de ſpacio interponẽdo (magni viri pace, ac venia dictum ſit) ſępe contrarius euentus eſt: cum multi; qui debilia medicamenta, ciboſq. quales diximus, aſſumpſerũt; ſpacium nullo fructu interponant. contra vero cibos reliquos ſtatim ingerere vtiliſſimum experiãtur. Tum, dicta interpretatio non eſt communis omnibus, de quibus diſſeritur. ordo enim ciborũ ex Galeni ſententia ſeruandus eſt, non tantum alui ſubducendæ, vel confirmandæ gratia, ſed etiam ne cibi in ſtomacho corrumpantur. nam eodem libro de perſicis verba faciens, docet clariſſime, quæ facile corrumpuntur, ante alia ſumenda eſſe. ſi igitur vtile eſt ſpacium interponere ad aluũ deiiciendam, non etiam aduerſus corruptionem idem habet momentum. quoniam cibis in chylum iam mutatis, ne corrumpantur, ſatis eſt a re nulla impediri tranſitum ad inteſtina. hoc autem fit, ſi ante alios ingerantur; quę Galeni ſententia eſt.

Præterea, dixerim Galenum voluiſſe, vt ſpaciũ tunc interponeretur, cum quis proprie indiget medicamento aluum molliente, ſi ea forte durior, quã par eſt, euaſerit: nam alias ſępe oſtendit, vt de-

inceps ſuo loco exponam, ſe in hac re communem vſum ſecutum. at, qui primo loco ſoliti erant veſci oliuis ex muria, oleribus, ſalſamentis, & ſimilibus, inter hos & alios cibos nullum ſpatium relinquebant. quod etiam maxime conſtat exemplo Protæ rhetoris, cuius ante mentionẽ fecimus. is enim ſine intermiſſione poſt cibos aluum ſoluentes, comedebat carnes. quod vero idem, poſtquã ſecundo bibiſſet, paulum moraretur antequam aſtringentia poma comederet (nam Galenus ait, quo die ille ſecum comedit, primum ſumpſiſſe fænumgræcum, radiculam, & id genus alia, vt omnes fere ſolebant: deinde bibiſſe vinum dulce: tũ ingeſſiſſe maluas cum oleo, & garo & pauco vino, præterea piſcem, ſuillam, & auem: poſtremo, cum ſecundo bibiſſet, pauco tempore interiecto, ſumpſiße pyra auſtera) quemquam mouere non debet; quaſi conſonum illi ſit, quod Galenus dicit de ſpacio inter cibos aluum molliẽtes & alios. quod enim Galenus dicit, ſeruandum eſt in prima menſa. Protas vero in ſecunda illud faciebat. alias inter cibos primæ menſæ ſpatium ab eo poſitum Galenus non ſignificat. Si quis vero obiter quærat, cur inter primam & ſecundam menſam ille interquieſceret; dixerim, forte illud nullo conſilio, ſed fortuito ab eo factum, accidiſſeque id, quod quiuis quotidie poteſt tam in ſeipſo, quam in alijs obſeruare. etenim vbi potatum eſt, & ſecunda menſa appoſita, quaſi parte operis peracta interquieſcimus parum, vt alacrius, quod reliquũ

eſt.

eſt, conficiamus. quapropter Galenus de re hac nihil ſcripſit. vel ſi conſilio factum quis hoc exiſtimet, dici poteſt, exiguam moram inter primam & ſecundam menſam, in qua fructus auſteros ille aſſumebat, vtilem ideo fuiſſe, quoniam præbito tempore, quo potuerit cibus omnis in ventriculi ſpacio componi, ipſum os ventriculi purius effectũ magis afficiebatur ab aſtringentibus, quamobrem magis etiam confirmabatur. itaque inter ea, quæ ventrem molliunt, & cætera alimenta ſpacium de Galeni ſententia non eſt ſemper interponendũ.

In eo, quod poſtremo additum eſt; adſtringentia non propria ratione, ſed quia os ventriculi roborant, poſt alios cibos comedenda eſſe; hoc habetur notatu dignum, medicum vt g *medicamenta, ita* h *cibos reſpectu hominis examinare, & calidos, frigidoſve, aſtringentes, & laxantes, alijſq. nominibus appellare, quoniam tale ab illis efficj corpus hominis videt. itaq. parum intereſt, propria, an externa ratione aſtringentia confirment os ventriculi, modo id efficiant. etenim hoc non prohibet, quin mollentia aluum, & obnoxia corruptioni ſint primo loco mandenda: quia ſimiliter dici poteſt, ea non propria ratione, ſed quia os ventriculi ſuperius laxant, alijſq. innatant cibis, officere concoctioni; vt non ſit cauſa maior, qua aſtringentia poſtremo, quam laxantia primo aſſumantur loco. ideo quemadmodum concedunt, aſtringentia vtiliter ſumi poſt alios cibos, ita negare non debent, laxantia po-*

g Gal lib. 5 ſimpl. c. 6. Auic. lib. 1. F. 1. doc. 3. c. 1. & lib. 2. tract. 1. c. 1. & 2.

h Auic lib. F. 2. doct. 2. c. 15.

ſterius cum periculo comedi (niſi cum aſtringenda aluus eſt) ſiquidem contrario, quam aſtringentia, modo os ipſum ventriculi afficiant. hęc de propoſita interpretatione.

Galenum vero, tamquam hominem, potuiſſe errare, ſicuti i Galenus ipſe de Archigene dicebat; illud eſt, de quo inſtituta eſt præſens diſputatio: quoniam, ſi ordo ciborum ſeruandus eſt, Galenus recte, ſin minus, perperam ſcripſit.

i lib. 2. κατὰ τόπους. c. 1.

Itaq. (quod in hac re præcipuum eſt) conſiderandæ ſunt rationes, quibus aduerſus Galeni ſententiam defendebatur, primum fruſtra ordinē quæri, & ſeruari in aſſumendis cibis. deinde, ſi ſeruandus ſit aliquis ordo, non illum eſſe probandum, quem ij proponunt, qui cum Galeno ſentiunt.

In primis autem operæ pretium eſt expendere, quod dictum eſt, Galenum primum ſcripſiſſe, ciborum ordinem ſeruandum eſſe; quamobrem aliqui fortaſſe crederent, priora ſecula nullam huius ordinis rationem habuiſſe. quod verum nō eſt, vt multis auctoritatibus probari poteſt.

Galenus ipſe ſcribens k de vocatis moris, oſtendit, non ſe, vel alium quempiam vnum; ſed omnium hominum conſenſum (qui naturę vox aliquibus videtur eſſe) ordinis ciborum auctorem fuiſſe. verba eius ſunt, ὀυ μὰν ὀυ δὲ ἀγνοεῖν μοὶ δοκοῦσι παντάπασιν οἱ ἄνθρωποι τὴν τάξιν τῶν ἐδιομένων αὐτοῖς, θεώμεθα γὰρ αὐτοῦς ἐπὶ τῶν

k lib. 2. de alim. c. 11.

πλεῖ

πλείστων ἐδεσμάτων φυλάττοντας αὐτήν. προλαμβάνουσι μέντοιγε ῥαφανίδας, ἐλαίας τε. καὶ τῆλιν ἐκ γάρου, καὶ μετὰ ταῦτα μαλάχας τε, καὶ τεῦτλα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα λάχανα μετ᾽ ἐλαίου τε, καὶ γάρου. τῶν μὲν γὰρ ὁσημέραι παρασκευαζομένων αὐτοῖς εἰς ἐδωδὴν, ἡ μακρὰ πεῖρα διδάσκαλος γίνεται τῆς δυνάμης, εἰ καὶ μικρὸν ἔχειν φρενῶν. ὅσα δὲ διὰ χρόνου πολλοῦ εἰς πεῖραν ἔρχεται, μόνοις τοῖς ἐπιμελέσιν παραφυλάττεται, καὶ μνημονεύεται. *Græca ſæpe affero conſultum volens lectoris commoditati. Latine hoc ſonant. Non tamen omnino mihi videntur homines ordinem ignorare eorum, quę comedunt, cum videamus eos in plurimis eduliis ipſum ſeruantes. etenim ante accipiunt radiculas, oliuas, & fœnum græcum ex garo, & poſt hęc maluas, & betas, & alia huiuſmodi olera cum oleo, & garo. quoniam vires eorum, quæ quotidie ad comedendum parantur, longa docet experientia illos etiam, quibus exigua vis ingenij eſt. quæcunque vero longo tempore in experientiam veniunt, ab ijs ſolis, qui eorum curam gerunt, obſeruantur, & memoria tenentur.*

Hęc Galenus. qui alibi l *quoque ſingulorum alimentorum facultates perpendens, oſtendit homines ſui temporis conſueuiſſe ad ſubducendam aluum alios cibos alijs mandendo præponere, ac cauiſſe ne ſummis epulis ea manderent, quæ nauſeam excitare poßent, cuiuſmodi cerebrum* m *eſt. neque id ab eis factum conſilio Galeni, ſed*

l cod. 1. de alim. c. 12. 27. 28. 70.

m Gal. 3. lib. de alimen. cap. 8.

ſed vel ducente natura, vel docente experi- n 2.lib.de alimen.c.2.3. *entia* n, *& hanc viuendi rationem ſeruaſſe cum alios, tum Antiochum ſua ætate medicum* o li. de alim. c.8. *peculiariter narrauit.*

o 5.lib.de ſanit. tu.c.4. *Hippocrates ordinem ciborum vim aliquam habere clariſſime his locis oſtendit. ſecundo libro de diæta. Coriandrum, inquit, ſomnum conciliat, ſi poſtremum edatur. ſecundo libro de morbis, loquens de morbo regio nigro, iubet ęgrotum vti cibis aluum ſubeuntibus, & inter cibos apio, ac porro; poſt cibos autem albo cicere. eſt autem ordo, vbi aliquid prius & aliquid poſterius ex pręſcripto fit. eodem libro, de pleuritide, ſcribit, ęgrum debere per biduum miliū ſorbere, & betas iucundiſſime paratas edere, & poſt eas ius ſorbere catuli cocti, aut auiculæ, et nonnihil carnis edere: libro de affectionibus, ſi quid (inquit) dare volueris refectionis gratia, alicam dato, & ptiſanam triticeam. hę enim ſorbitiones ſunt fortiores. dentur autem poſt cęnam. eodem, quicunq., inquit, ex ſicco victu viuunt, his non cum cibo potus detur, ſed poſt cibum multo tempore interpoſito & ſic quidem ſiccus humor a ſiccis cibis ortus corpus ſiccat. ſi vero quis ſimul cum cibo bibat, cibus humidior factus corpus humidius facit. quem locum Plinius* p *videtur imitatus inquiens, corpus augere* p lib.23.c.1. *volentibus, aut mollire aluum, conducit inter cibos bibere: contra minuentibus, aluumq. cohibentibus ſitire in edendo, poſtea parum bibere*

eodem

243

eodem item cauſam reddit (& ſi locus obſcurus eſt) cur poma & nuces poſt cibum grauius, quam ante afficiant. libro de internis affectionibus, de curatione pituitæ popularis, iubet, vt ęger mazã, & panem comedat. obſonia, & olera acria, pinguia, dulcia, acidaq. permixta, & inter cibum bibat vinum dulce, frequenter, ſed modice & in fine polentam edat, & mel, & ficus. & hæc cum quis vomitum facere voluerit. ſecundo de morbis muliebribus, deſcribens victum plurium dierum in inflammatione oris vteri, dicit mulierem debere ante prandium, vbi prandere voluerit, allij ſegmenta quatuor, & caſeum acrem tali magnitudine terere, & polentam modicam permiſcere, ac maſſam efformare, eamq. primum edendam dare, ante cœnam vero meracum ſorbere, atq. ita cibum capere. tertio libro de victu acutorum de mulſa hæc ſcribit. Si autem ptiſanæ ſorbitione utatur, inſuper autem aquam mulſam bibat, valde ipſum replebit, ac flatus excitabit, & viſceribus circa præcordia incommoda erit, at ſi ante ſorbitionem aqua mulſa bibatur, non ita lędit, velut ſi inſuper bibatur. ſed etiam aliquo modo proderit. nec obijciant hunc locum, vt & ante dictum, ad potionem, & ſorbitionem pertinere non ad cibum: quoniam quibus rationibus ciborum ordinem reſpuunt, eiſdem ſorbitionis, vel potionis ſimul ac ciborum ordinem reſpuant oportet.

Ariſtoteles, ſiue quis alius antiquiſſimus auctor

in

q ſectio. 22. prob.1. *in q problemat. ſignificat alios alijs cibis præſumere nonnihil præſtare. & ordinis ciborum obſeruationem antiquiſſimam fuiße. dicit enim fructus, ὀπώραν, aſſumptos ante & poſt cibos non æque implere. quoniam ante ſumpti minus, poſt autem magis replent.*

r lib. 2. dipnos. *Heraclides Tarentinus, vt eſt auctor r Athenæus, quęſiuit vtrum tragemata primo cibo eſſent apponenda, vt in Aſia, & Græcia ſeruabatur, an poſtremo. & cauſam affert, cur poſt cœnam moleſta ſint.*

ſ lib.3.dipnos. *Idem in ſympoſio (eodem ſ Athenæo auctore) ſcripſit, cibũ ante potionem modicum ſumendum eſſe, præſertim de genere eorum, qui primo loco apponi conſueſſent, fuit vero Heraclides diu ante Galenum.*

Athenæus lib.3.dipn. *Diocles s etiam ex antiquißimis ac probatiſſimis medicis, vtile eſſe in primo libro ſalubrium notauit, olus vocatum Phyllida, betam, ſalſamentum præſumere.*

Macedones ab Ephippo Olynthio arguebãtur, quod ordine præpoſtero magnis calicibus ante priorem menſam potarent. quod videre eſt etiam
t li.4.ĩ prin. *vbi Carani Macedonis conuiuium ab t Athenæo deſcribitur.*

v Athe.lib.3. *De cucumere v Diphibus Caryſtius dixit, inter primos ſi ſumatur perturbare, quoniam ſurſum, vt Rhaphanus, fertur, poſtremo autem ſumptũ, minus moleſtum eße, & facilius concoqui.*

Rhaphanum, Dioſcorides ſcribit lib.2. poſt aſſumptum

ſumptum cibi diſtributionem magis adiuuare, ante vero cibum ſuſpendere. & ideo vomituris mandi ante cibum. quamquam Plinius x *econtra, inquit, vomituris ſummo cibo eſſe eos vtiliſſimum eſt.* x lib. 20. c. 4.

De Braſſica y *M. Cato, ſi voles in cõuiuio multum bibere, cœnareq. libenter, ante cœnam eſto crudam quantum voles ex aceto; & item vbi cœnaueris, comeſto aliqua quinque folia. quamquam ridet hæc verba M. Varro* z*, ſed non quia falſa, verum quia diuerſa ab agricultura ſunt. dici tamen pro Catone poteſt, eum non de ſola agricultura, ſed de rebus omnibus ruſticis ſcripſiſſe, ut ex ipſa inſcriptione intelligitur. pertinere vero ad ruſticos homines, vt expedita habeant ad ſuam valetudinem curandam remedia. ſed ad rem.* y de re ruſt. cap. 156. z lib. 1. de re ruſt. c. 2.

De Braſſica etiam * *Dioſcorides. poſt cibum ſumpta crapulam diſcutit. Plinius* A*, antecedente in cibis caueri ebrietatem, poſtea ſumpta crapulam diſcuti. quod* B *Aegyptij obſeruabãt.* * lib. 2. A lib. 21. c. 9. B Suidas in voce κραμβη.

De Melle M. Varro a *ſcribit. dulciſſimũ quod eſt, Dijs & hominibus eſt acceptum, quod fauus venit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in ſecundam menſam adminiſtratur.* a lib. 3. de re re ruſt. cap. 16.

Apud Lacedæmonios Cicero b *ius quoddam nigrum cœna caput fuiſſe teſtatur.* b lib. 5. Tuſ. q.

Cornelius c *Celſus, cibus, inquit, a ſalſamentis, oleribus, ſimilibusq. rebus melius incipit. itẽ inquit, ſecũda menſa bono ſtomacho nihil nocet, in imbecillo coaceſcit. ſi quis itaq. hoc parum valet,* c lib. 1. c. 2.

palmulas,

palmulas, pomaq. & ſimilia melius primo cibo aſſumi. quod eſt conſonum ante dictis, ex Hippocrate, Ariſtotele, & Heraclide.

D lib. 20. c. 5. *De ſeſeli Plinius* D, *multum in ſummo cibo coctionibus confert vel folio, vel ſemine. De pane veteri, aut nautico idem,* d *vocis ſtudioſis, &* d lib. 22. cap. 25. *contra deſtillationes ſiccum eſſe primo cibo vtiliſſimum eſt.*

e lib. 28. c. 4. *De aqua frigida* e *inquit, ſaluberrimum eſſe frigidam cibis præſumere, atq. interponere.*

f lib. 13. *Martialis* f, *Claudere quę cœnas lactuca ſolebat auorum, Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes. quo pertinet illud in Moreto, Grataq. nobilium requies lactuca ciborum. legiturq. apud Athenæum libro tertio* οἱ μὲν τοι ἀρχαῖοι πάντες πρὸ τοῦ δειπνεῖου οὐ παρέφερον οὔτε μήτρας, οὔτε θρίδακας.

Idem Martialis In Venetis ſint lauta licet conuiuia terris, Principium cœnæ Gobius eſſe ſolet.

g lib. 2. ſerm. ſat. 3. *Nec ab his illud abhorret, quod Horatius,* g *ille ſalubres Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet.*

His auctoritatibus oſtenditur longe antiquiorem fuiſſe de ordine ciborum ſententiam, quam vt Galenum fuiſſe illius auctorem arbitremur. probaturq. nonnullam eſſe in hoc ordine vtilitatē.

Cum vero Galenus ipſe miratur tum medicos, tum idiotas, qui poſt cœnam rhaphanos coctionis adiuuandæ gratia comedebant; non ſignificat a ſe damnari ciborum ordinem, quem paſſim probat,

bat, & probatum ab alijs communi quodam conſenſu demonſtrauit, vt ante vidimus; ſed tantũ negat eam eſſe in rhaphano vim, quæ adiuuet ad concoquendum. Perpendenda iam eſt ea ratio, qua docebatur ordinem inter edendum inutiliter ſeruari; videlicet cibum omnem prius, quã exeat e ventriculo liquefieri debere, atq. in chylum vocatum mutari. & ideo ſic permiſceri, & confundi, vt nihil referat prius, aut poſterius aliquid mandere. nec alium citius alio concoqui, quoniam ſimul omnes in chylum mutantur, Cuius rationis vis in eo ſita eſt, quod ſumebatur ventriculi os infernum non reſerari, niſi omnium ciborum concoctione perfecta, non ſecus, quam vtero contingat, qui concepto ſemine non ante aperitur, quam fœtus iam perfectus exitum properet.

Hoc autem placitum repugnare veritati clariſſime hunc in modum oſtenditur. Cui enim perſuaderi poteſt, eodem tempore & ſpacio triticum, & panem concoqui: hordeum & mazam? Hippocrates h *ſcribit, ſe putare homines ab initio vſos fuiſſe eodem victu, quo bruta, videlicet comediſſe naſcentia ex terra, fructuſque, ac herbas, & fænum. Sed quoniam hæc ab omnibus non ſuperabantur; cum non omnes æque viribus valerent; ex tritico panem, & ex hordeo mazam confecerunt: quod cibi genus facilius tritico & hordeo concoqueretur. & addit ſorbitiones, ac potiones repertas, quas debiliores, & languentes ſumerent, qui cibos concoquere*

h lib. de vet. medicina.

minime poſſent. Quis ergo credat, non citius nos confecturos ex pane, & carnibus tritis ſorbitiones, quam carnes ipſas, ipſumq. panem? obuia omnibus edulia ſunt, quę alijs facilitate concoquendi praſtare exiſtimantur: quorum obſeruatio iure poſſet inanis haberi, niſi citius concoquerentur, & citius e ventriculo laberentur. Hippocrates i *ciborum varietatem, & diſſimilitudinẽ ideo damnat, quia diſſimilia ſeditionem mouent, & alia citius, alia tardius concoquuntur.* τὰ μὲν γὰρ θᾶσσον, *inquit,* τὰ δὲ χολώτερον πέσσεται. *&* k *alibi cibi, inquit, partim celeriter ſuperantur, partim econtra.* βρώματα τὰ μὲν ταχέως, τὰ δὲ ἐναντίως κρατεῖται. *cum Hippocrate medici omnes, & vulgus ipſum, ſentiunt.*

i lib. de flatib.

k lib. 6. de morb. vul. ſect. 5.

Quoniam autem his occurritur dicendo, non ſigillatim, & ſeorſim, ſed ſimul omnes concoqui, ſcire eſt, calorem aggredi quidem ad concoquendum ſimul omnes, non tamen aque celeriter omnes conficere: ſicut caro vitulina citius coquitur, quam bubula, quamuis amba ſimul in eodem lebete foco appoſita. ſicut ignis, ſi rerum diſſimilium congeriem calefaciat, aliud prius, aliud poſterius liquefacit. nec illa ſequuntur, vt puto, ſcilicet oportere aſſari, quod prius concoctum eſt, dũ aliorum concoctionem expectat, aſſeri oportere, ac crudum elabi, quod poſterius concoquendum eſt, ſi ante omnium concoctionem os ventriculi inferius aperiatur. hac, inquam, non ſequuntur, quia in ijs, quę de ventriculo ſtatuebantur, minus

recte

recte (mea ſententia) Galeni mens percepta eſt, vt paulo poſt demonſtrabo: prius enim examinandum eſt, quod momentum habeat exemplum vteri, quo placitum aduerſum confirmabatur. quod autem dicturus ſum, ſi fortaſſe nouum alicui videatur, non propterea ſtatim refutandum eſt, ſed primo perpendi debet rationi ſimul, & ſenſui conſentaneum ſit, an repugnet. Vteri ac ventriculi ratio ſine dubio diuerſa eſt, aliud munus, alia ſtructura. vteri munus eſt ſemen recipere, & multo poſt tempore non ſemen, ſed ex ſemine fœtum iam perfectum per eandem, qua ſemen receptum fuit, partem reddere, & quia tempore multo opus eſt, os eius arctiſſime claudi oportet, ne vel ſemen, vel materia animali generando idonea & neceſſaria clabatur. & quoniam non opus eſt, vterum eodem tempore accipere, & reddere, vno tantum ore donatus eſt, in quo claudendo mirum in modum natura laborat. etenim ſinus ipſius, quibus conſtat crumenę inſtar clauſæ, & in medio illorum foramen poſitum albo quodã, & valde hærenti muco ita implet, & obſtruit, vt per aliquam rimulam effluere aliquid non poſſit. quemadmodum doliorum rimas pice oblinunt, quamquam non ita ſemper claudi quin aliquid recipere & reddere poſſit, ſuperfœtatio, menſiũ fluor in quibuſdam vtero gerentibus, & alia experimenta ſatis docent: de quibus in pręſentia plura dicere opus non eſt: quoniam non inuiti ſumimus, naturale eſſe (quia plerumq. euenit) vterũ

prægnantis arctiſſime claudi. Horum autem, quæ in vtero præcipua ſunt (quod pertinet ad hanc tractationem) nullum eſt in ventriculo: eius enim munus eſt ore ſumpta recipere quidem, & continere, ſed breui, & non per eandem, qua recipit, ſed per aduerſam partem naturaliter reddere. quamobrem ſimul admittere vnũ poteſt, & aliud dimittere. propterea non tantopere natura laborat in claudendo infernum os eius, quemadmodũ vteri. quamquam ſuperno anguſtius factum eſt: ne facile aliquid e ventriculo (vt ait l *Galenus) nondum concoctum deſcendat.*

l lib.4. de vſu partiũ.

His notatis facile intelligitur, non eſſe neceſſarium, os ventriculi clauſum manere, donec ſinguli ciborum concocti fuerint. Sed quemadmodum ſub eodem prelo ex alio prius deinde ex alio ſuccus exprimitur, & ignis aliud prius, aliud poſterius colliquat, quorum aliud ſimiliter prius, aliud poſterius effluit; ita in ventriculo aliud prius, aliud poſterius in cremorem permutari, & quod prius mutatum eſt, prius egredi, & interea alterum mutari; immo dum comedimus aliquid illorum, quę cœna eadem, vel prandio ſumpſimus; ſi forte multum edamus; exire e ventriculo poteſt. quod ſuadetur exemplo brutorum, quæ, vt fere perpetuo comedunt, ita frequentiſſime aluum deijciunt, vt ſpacium ſæpe non poſſit conſtitui, quo ventriculi illorum nihil reddentes, nihilq. accipientes, ſoli acceptorum concoctioni incumbant: equi, boues, & alia, quę inter homines viuunt

(ne

(ne longe conquiſita exempla afferam) id faciūt neq. alia eſt ratio brutorum, atq. hominis hac in parte, certo infantium experimento, qui & beneualentes, & continue fere comedentes, qui non rumpantur, ſi uentriculi os inferius non aperitur ante abſolutam omnium ingeſtorum concoctionem? neq. hoc priuatim pueris datum a natura quiſquā exiſtimet, nam etiam viris aliquibus edacibus idē vſu venire certum eſt. ac ſi quis etiam dicat, hoc illorum tantum eſſe, quibus validior naturalis calor eſt; is concedat oportet, naturale magis eſſe, ante perfectam omnium coctionem aliquid e ventriculo deſcendere, quam nihil: quoniam illud pluribus contingit, infantes enim, pueri, adoleſcentes, ac iuuenes (quibus omnibus, pauciſſimis exceptis, calor naturalis fortis eſt) plures ſunt, quā his ſeniores, in quibus tamen aliqui ſunt valido calore edaces. quęrimus autem præcipue quod vel omnibus, vel pleriſq. vtile eſſe debet. ex his igitur apparet Hippocratem, & Galenum concedentes, alia ocius alias ſerius concoqui, non poſſe negare, alia celerius alia tardius e ſtomacho elabi. ſententia tum rationi, tum ijs, quæ ſunt expoſita ſenſibus, conſentanea.

Ex eo vero, quod Galenus m ſcribit, oſculū inferius ventriculi claudi inſtar vteri, nec prius e ventriculo cibum emitti, quam perfecte ſit concoctus, non ſequitur omnem prius cibum concoqui oportere, quam aperiatur; ſed hoc tantum, clauſum naturaliter tamdiu manere, donec nihll adhuc cōco-

m li.2. de ſym ptom. cauſ. cap. 3. lib.3. de facul. natur. cap. 4. li.4. de vſu partium, cap. 17.

ctum eſt. Sed vbi quid iam concoctum eſt, aperiri nihil vetat, niſi præter naturam aliquid contingat. Nec (vt obijcitur) quod concoctum non eſt, egreditur crudum vna cum eo, quod concoctum eſt: quoniam illud inconcoctum, ſi concoctile ſit, primum a facultate ventriculi retinetur; interim vocato ianitore clauſo manente, qui, niſi vt concoctæ rei exitum præbeat ex Galeni ſententia non aperitur; deinde ſua mole, ſuaq. craſſitudine ſibi iter obſtruit. quoniam vero, quod eſt in ventriculo, id non aceruatim, ſed ſenſim extruditur, & id, quod concoctum eſt, ſpacium & tempus requirit, vt totum effluat; interea dum hoc ipſum concoctum egreditur, alterum, quod intus remanet, concoqui poteſt.

Concludendum eſt igitur, in ventriculo alia ocius, alia ſerius concoqui poſſe, & ſimiliter, alia celerius, alia tardius exire. itaque ciborum aliquem ordinem ſeruandum eſſe.

Contra illud, quod dicebatur, non conferre ordinem ad concoctionem omnium ciborum ſimul faciendam, nihil eſt afferendum ab eo, qui non omnes cibos ſimul, ſed alios prius, alios poſterius concoqui putat. duo tamen notanda ſunt.

Alterum, caloris vim ita ſuſpendi, vt cibos non aggrediatur, niſi prius compoſiti ſint, & arcte a ventriculi corpore complexi. nam ventriculum, arcte cibos amplecti a Galeno n *traditum quidem eſt. ſed idem quoque dixit, tam paucos, quam multos vndique a ventriculo ſic concludi,*

n 3. lib. de natur. fac. c. 4.

vt

vt vacuum ſpacium in eo ſit nullum. itaque complexus hic non poteſt impedimento eſſe, quominus ingeſti quamprimum cibi concoqui incipiant: quoniam paucos æque ac multos complecti ventriculus poteſt. illud quidem veriſimile eſt, quemadmodum aquæ feruor frigida, iniecta remittitur, ſic concoctionem nouo demiſſo in ventriculum cibo retardari. at caloris opus, calore non extincto, comprimi in totum non poteſt. qui vero eſt in calore ſenſus, quaue alia vis cognoſcendi, vt temporis opportunitatem intelligat? atque ideo ſeipſum cohibeat, & certo tempore inſitum, cæcumq. calefaciendi impetum contineat; ac deinde quaſi e carceribus emittat?

Alterum eſt, ab Auicenna illos, qui diutius inter comedendum durant, ea ratione damnari: quoniam cibi ſunt componendi, & arcte a ventriculo complectẽdi, quod minime fit, cibis adhuc in ipſum labentibus. quaſi tarditas comedendi officiat concoctioni, quia compoſitio illa, & ille complexus ciborum, qui concoctionem debet anteire, ſerus fiat nimis ab ingreſſu noui cibi impeditus; tamquam opus ſit ad concoquendum, ſuculis, vectibus, funibus, & ſimilibus, quę dum comedimus adminiſtrari nequeant, ac non præſto ſit calor huius operis architectus, quem vel extingui, vel agere ſemp̄ neceſſe eſt. quãquã ipſa eius actio queat remitti, vt paulo ante dicebamus. Sed qd opus eſt diuinare ſi comperta res eſt? Auicẽna o cauſam attulit, quamobrẽ longiorem comedentiũ

o lib. 1. F. 3. doct. 2. c. 7.

moram damnauerit; longe diuerſam ab ea, quę afferebatur, nam inquit: & nihil quidem deterius eſt, quam diuerſa nutrientia ſimul adiungere; & poſt illud in comeſtione tempus prolongare: cum enim poſtremum nutriens aduenit, primum iam incœpit digeri. Quę verba interpretatione nõ egent; & ea confirmant, quę dicebamus, cibos primo loco ingeſtos concoqui, dum alij poſterius capiuntur: cibiq. concoctionem ingeſti, alio, atq. alio adhuc deſcendente, incipi.

Quod ſi illud concedatur (ne quid intactũ omittamus) ſemper clauſum manere inferne ventriculum ante omnium perfectam & abſolutam concoctionem; non tamen ſequitur, ſi quid prius concoctum ſit, illud aſſari debere; dum aliorum concoctionem perfici moratur: aſſaretur enim ſi humore, quo ſeruari poſſet deſtitueretur. at in ventriculo, in quo humore multo perfuſa ſunt alimenta, id non contingit. omitto dicere, nos nouo more philoſophari neceſſe non habere. concoctio in ventriculo elixatio ab Ariſtotele p dicta eſt, inconcoctio vero inquinatio, non antem aſſatio: nam & aſſatio concoctio eſt.

p lib. 4. meteor.

Sed (his miſſis) probabilius eſt, vt quidq. iam probe concoctum eſt, ita poſſe ſenſim exire dum reliqua concoquuntur.

Rationi, quę ſumebatur ex Galeno, ſic occurritur, falſo eos exiſtimare, ventriculum trahere ad ſe alimentum dumtaxat perfecte abſoluta ciborum omnium concoctione, & chylo nutriri. nam

Galenus,

Galenus, quarti libri de vſu partium capite decimo nono, ſignificauit ventriculum in ipſa cibi cōcoctione ali, non poſt ipſam, cum dixit, paratum auxilium quoddam ad ventriculi nutritionem in ipſa cibi concoctione. inſuper eiuſdem libri capite octauo dixerat, quod concoctum eſt quam citiſſime diſtribui conuenire. tertij autem de facultatibus naturalibus capite ſeptimo dixit, ventriculum trahere paulatim alimentum. igitur ſi abſoluta concoctione celerrime fiat diſtributio, quomodo tunc ventriculus ſenſim trahet alimentum? at ſi, dum concoquitur, nutritur, ſic poteſt ſenſim nutriri; nec repugnat, quod cibus, qui iam concoctus eſt, dicatur celerrime diſtribui. propterea dicebat Galenus eodem loco tertij libri de facultatibus naturalibus, ventriculum ad ſe trahere ἀτμιδῶς, *id eſt, vaporis inſtar. nam, quod eſt ſimile vapori, veriſimile eſt fieri in ipſa concoctione, ſicut in externis, quę elixantur, tum, cum feruor eſt, vapor attollitur. & eſt ſatis aperta Galeni* q *ſententia, ventriculum ſuctus ſenſum (qui fames eſt) non ferentem, huius offenſa medelam cibum comparare; ad quem venę ſe conuertunt non amplius ſugentes a ventriculo. & ipſum ventriculū ex cibo ipſo, quantum prius per venas exhauſtū fuerat, ad ſe trahere. quo ex loco, hoc ventriculi deſiderium expleri apparet non ſanguine, non chylo vocato, ſed cibo ipſo, aut cibi vapore quodam. quem in modum Auicenna* r *rem hanc intellexit, cum dixit, & ſcias, quod ſtomachus nu-*

q lib. 1. de ſymp. cauſ. cap. 7.

r lib. 3. F. 13. trac. 1. c. 1.

 tritur

tritur tribus modis, vnus eorum eſt eius, quo fouetur cibo adhuc in eo exiſtente &c. ratio eſt, quoniam fames, & animalis appetentia, quamprimum cibus ingeſtus eſt, (ſenſu iudice) ſubmouetur, hoc autem fieri non poſſet, niſi cibus vim aliquam haberet, qua adhuc inconcoctus ſaturare, & nutrire ventriculum poſſet: &, quod aiũt, non protinus, vt cibus in ventrem demiſſus eſt, ſed aliquanto poſt, ſatiari hoc deſiderium, id ſenſui aduerſatur. etenim ſi paratus cibus eſt, numquam deſinit animal ipſum aſſumere, donec deſiderium hoc expletum fuerit. poſtquam fames exēpta epulis eſt, tunc comedere ceſſamus: non epulæ fami, ſed fames epulis modum naturaliter ponit. ſcilicet vis ineſt in cibo eximendi famem antequam concoquatur. gaudet quidem ventriculus ciborum complexu, & ex eo tamdiu aliquid ſibi ſumit, quamdiu opus eſt eum in ventriculo manere, ex Galeni ſententia dicentis, vbi ſaturatus eſt, ac omnino expletus, quicquid ſuperat expellere, quibus ſignificatur, cibum a ventriculo tamdiu retineri, donec eo amplius non egeat, tamen eō non concluditur, ventriculum, vt nutriatur, concoctionem expectare, quaſi chylo nutriri debeat. nam vt, cum primum cibus ingeritur, fames ſedatur non chylo, ſed cibo ipſo, vt ante dixi; ita fieri poteſt, vt deinceps ventriculus foueatur (vt dicitur ab Auicenna) & ſuſtineatur non chylo, ſed halitu, & vapore cibi, qui adhuc concoquendus remanet: quod Galenus ſignificauit di-

cendo ἀτμιδῶς ad ſe ventriculum trahere, vt expoſuimus.

Hæc ad ea, quę ordinem in cibis generatim inutilem eſſe probare videbantur. nunc paucis diſſoluendæ ſunt rationes aduerſus ordinem priuatim a Galeno probatum.

Galenus vult, ſi aluum mollire opus ſit, mollientia primo loco aſſumi, poſtremo vero conſtringentia, quemadmodum homines paſſim facere animaduertit. quod ſi aſtringenda aluus ſit, oſtendit contraria ratione opus eſſe. ad hæc monet, vt ea, quæ corrumpi facile poſſunt, ante alia comedantur: quia poſterius ſumpta ob longiorē in ventriculo moram corrumpuntur, & morbum aliquē facere poſſunt. quod non euenit, ſi ante ingerātur: nam ſimul ac mutata ſunt egrediuntur, hominēq; a periculo liberant. Contra hæc autem dicebatur, dura & concoctu difficilia mandenda primis epulis eſſe: ſic enim cum diutius in ventriculo maneant, magis conficiuntur. quæ ratio ſic diluitur. quoniam ex Galeni ſentētia ventriculi os inferius tranſitum cibis inconcoctis non prębet. dura igitur, vel ante, vel poſt alios cibos edantur, antequam e ſtomacho labantur, conficiantur oportet. deinde ſi (vt obijciebatur) cibum vniuerſum oportet mutari prius in vocatum chylum, quam deſcendat. dura igitur non magis ante, quam poſt aſſumpta concoquentur. vtrouis enim tempore ingeſta, antequam deſcendant, in ſuccum mutari neceſſe eſt. ad hæc cum dicatur. cibos om-

nes confundi, & commiſceri; aufertur loci differentia, atque ideo non poteſt iure comprobari ordo contrarius illi, quem Galenus laudauit.

Nec altera firmior eſt argumentatio, Dura, viſcida, & craſſa ante comedēda vt melius concoquantur; quoniam calor, qui coquit, pene totus in fundo ſtomachi poſitus eſt. nam intelligendum eſt, quo modo Galenus putet calorem, qui coquit, in fundo ſtomachi eſſe. Auicenna ſ *vſus eſt hoc loquendi modo, vt in vulgatis exemplaribus legitur. & ſcias (inquit) quod digeſtio eſt fundi ſtomachi. & appetitus oris ſtomachi. & c. quorum alterum eſt Galeni* t, *qui de ore ſtomachi ſcripſit,* ὀρέγεσθαι γὰρ ἔργον, ὂυ πέπτειν, ἐςὶ τοῦ δὲ τοῦ μορίου. *ideſt appetere enim eſt opus huius partis non concoquere. quę ſententia ſatis manifeſta eſt. alterum etiā Galeni* u *eſt, ſed non fideliter expreſſum. non enim dicit ſtomachi fundum concoquere, ſed quod reliquum eſt ipſius ſtomachi infra os eiuſdem. ἀλλά. inquit,* τὸ γε τῆς πέψεως ἔργον ἐν τοῖς μετὰ τὸ ςόμα μέρεσι γίγνεσθαι πάντες ὡμολογήκασιν. *at infra os ventriculi non ſolum fundum, ſed pars multa intermedia eſt. Auicenna vero videtur fundi nomine accepiſſe quicquid ſtomachi ore excepto eſt. itaque non magis in fundo, quam alibi fit concoctio ex Galeni ſententia. immo contrarium aſſerēdum eſſet, cum enim iecur* x *amplectatur ventriculum, vt calefaciat cibos, qui in eo ſunt; ſitque calidius, quam alia membra ſtomachum attingentia, par eſt exiſtimare partem illam,*

ſ lib. 3. F. 13. tract. 3. c. 7.

t li. 1. de vic. rat. in ac. tex. 19.

u li. 5. de loc. affec. c. 6.

x Gal. lib. 4. d vſu part. cap. 8. Auicenna, lib. 3. F. 13 trac 1. c. 1.

251
illam, quam iecur ſpectat, calidiorem cęteris eſſe: ea vero eſt dextra & prope editior pars ventriculi, non autem fundum. ſed reuera Galenus toti ventriculo, ore excepto, munus concoquendi deſtinatum putauit.

Quod ſi cui ſatisfactum penitus non videatur: quoniam mordicus contēdat Galenum in ea fuiſſe opinione, nullam cibi partem e ſtomacho deſcēdere, niſi cibo prius omni in chylum vocatū permutato; quamobrem nihil ad concoquendi rationem ordo ciborum pertineat; huic reſpondendum duxerim. etſi videtur ſatis ſibi Galenus conſtās, & verborum eius poſſe eam interpretationē admitti, quę a me ſuperius propoſita eſt; cum neq; omnium, neque aliquorum expreſſe, ſed ſolum infinite (vt ita dicam) perfectam concoctionem dixerit, quę tam de parte ingeſti cibi, quam de vniuerſo intelligi poteſt. tamen ſi alterum fateri neceſſe ſit, aut illum, vt dicebatur, humano more aberraſſe, qui ea dę ventriculo dixerit; aut laſciuiſſe, qui de ordine ciborum multa litteris fruſtra mandauerit; aberraſſe potius in ventriculi functione, cuius cognitio obſcurior eſt, quam in ordine ciborum docendo, cuius vtilitas vulgo quoque nota eſt; vt concederem, ea, quæ de ordine dicto ex vulgi, & doctorum hominum ſententia, & obſeruationibus, deque ventriculi ſtructura, & munere ante diximus; omnino efficerent, atque conuincerent.

Nec

Nec putandum eſt Galenum ex ſolius vulgi, & omnino ex aliorum, non ex propria ſententia de ciborum ordine locutum. quoniam ſiquis ea diligenter perpenderit, quæ initio ex illius commentarijs perſtringebamus, intelliget eum huic ſententiæ ita conſenſiſſe, vt aliter ſentire ſit ab illius ſententia penitus recedere.

His autẽ ſatis videntur infirmatę rationes illę, quibus generatim ciborum ordinem, & eum priuatim, quem Galenus approbat, partim legeramus, partim audiueramus a quibuſdam damnari. Nũc reliquę ſunt rationes duæ perpendendę, quas iure, vt ab alijs etiã omiſſas, prętererire ſilentio potuiſſem; ſed non præteribo, quod poßent ab aliquo in hac diſputatione non iniuria deſiderari.

Altera eſt, quod aliqui quotidie ciborum ordinem ſeruantes nullum, ſed nunc primo, nunc ſummo cibo vel mollia, vel dura ſumentes mali nihil recipere videntur. quæ ita diſſoluitur. Hos etſi nõ ſtatim, procedente tamen tempore in morbos incidere, quibus ob eam cauſam obnoxij magis redduntur. quemadmodum y illi, qui mali ſucci nutrimenta ſumunt, & quemadmodum z iuuenes, qui frigefactum niue potant vinum, lędi non creduntur, quia non ſtatim morbus ſemper accedit. cum tamen prauus ille ſuccus, poſtquam in eis diu latuerit, poſſit ab exigua occaſione putreſcere, & malignas febres accendere, atque cum inclinante ætate iam gignat morbos tum inſanabiles,

y Gal. 1. lib. de alim facul. in fine. & lib 2. c. de cucumeribus.

z Gal. lib. de cib. bon. & ma. ſucci, cap. 13.

tum curatu difficiles in articulis, in neruis, & in viſceribus.

Altera eſt, quod aliqui ſunt, quibus iuſcula, & alia huiuſmodi pręſumpta vomitum cient, poſtremo eiſdem cibo accommodata, contra quam Galeno placuerit. Verum id, cum probat illud generale, ordinem ciborum neceſſarium eße; quoniã cuiuſque natura inſpecta (ſi quidem medicus non ſanat hominem a, *ſed Calliam. & ſingulorum proprietates experimento ſunt cognoſcendæ; neque enim aliter cognoſci poteſt, quid cuique ab vnoquoque contingat* b; *quod vt cognoſcat medicus omni ſtudio anniti debet) conſentaneus illi ordo ſeruari debet; ſic enim dicebat Galenus* c *eiuſmodi quaſdam naturas corporũ eße, quibus vtique vinum dulce, ſed vbi aquam præbiberint, eſt concedendum. tum non arguit alterum priuatim a Galeno vel primo (vt alicui placebat) litteris traditum. aluum ſcilicet mouentia, & obnoxia corruptioni pręſumi oportere: etenim quod pauci quidam reperiantur, quibus primo, non prohibet eſſe alios (qui alioqui plurimi ſunt, vt notiſſimum eſt) quibus vltimò cibo mollia vel natura, vel conſuetudine incõmoda ſunt. in quibus ſingulis ſuus ordo vtiliter abſque dubio ſeruatur, & cum periculo negligitur.*

a Ariſt. 1 lib. Metaph.

b Hippocr. lib. de veteri medicina.

c 6. li. de ſan. tu. c. 3.

Sed hoc, poſtremo, vt quilibet animaduertat, figatque in animo, ſummopere optandum eſt. Si fruſtra ordo ſeruetur, ſeruare tamen non obeſſe.

nullus

nullus enim obeſſe dixerit. Si non ſeruetur, quod non obſit, in controuerſia eſſe. quod proſit a nemine dici. itaque tutius eſſe ordinem ſeruare. eum vero ſeruandum, quem ſeruari paſſim videmus, niſi alicuius proprietas repugnet. de quo ſatis dictum eſt.

F I N I S.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

INDEX RERVM QVAE IN HAC DISPVTATIONE explicantur.

A

ADſtringentes cibi poſtremi ſumendi ſunt ad aluum deijciendã. car. 3. 4
Aëtius ciborum varietatem damnauit. 12
Aluum ſubducentia exiguo ſpacio ante alios cibos ſumere oportet. 13
Antiochus Galeni ętate medicus ciborum ordinem ſeruabat. 20
Antiphanes Delius ciborum varietatem damnauit. 12
Aphrogala primo loco ſumptum calorem æſtiuum temperat. 3
Aqua frigida ſalubriter præſumitur, & interponitur. 24
Argyrotrophima primo loco ſumptũ calorem

lorem ęſtiuum temperat. 3
Ariſtotelis auctoritas pro ciborum ordine. 21
Aſclepiades ciborum varietatem aliquando probauit. 12
Aſſatio eſt concoctio. 32
Auicenna ciborum varietatem damnauit. 12
Damnauit eos qui comedendo longum tempus conterunt. 7.31

B

BEtam præſumere vtile eſt. 22
Bilioſis ventribus quis ordo ciborum conueniat. 3
Braſſica præſumpta probatur contra ebrietatem. 23
Bruta animalia ciborum varietate delectātur. 10

C

CAlor vt dicatur eſſe in fundo ſtomachi. 36
Calor etſi omnem cibum ſimul aggreditur, non tamen ſimul omnē perfecte coquit. 26
Caloris naturalis opus omnino impediri non poteſt. 31
Caricæ pręſumptæ aluum deijciunt. 3
Ceraſa ęſtatis calorē pręſumpta temperant. ibid.
Cibi ad excretionem inuitantes, praui ſucci, &

ci, & corruptu faciles præſumẽdi ſunt. car. 2.4.35
Cibi reſpectu hominum a medicis examinantur. 17
Cibus ante potionem modicus ſumẽdus. 22
Cibus multiplex aliquando vtilis eſt. 12
Concoctio in ventriculo eſt elixatio. 32
Concoctio retardatur nouo demiſſo cibo. 31
Concoquuntur alia facilius alia difficilius. alia citius, alia tardius. 26
Conſenſus communis auctor ordinis in cibis ſeruandi. 18
Contradictio in Galeno de malis ſoluitur. 4
Cornelius Celſus varietatẽ ciborum probat de Aſclepiadis ſententia. 12
De ciborum ordine quid ſentiat. 23
Cucumeres ante ſumpti æſtiuum calorem temperant. 3
Cucumis primo cibo cõtraria facit quam ſummo. 22
Cucurbitæ præſumptæ æſtiuum calorem temperant. 3

D

Dioclis auctoritas pro ciborum ordine. 22
Dioſcoridis item. ibid.
Diphili item. ibid.

F

Fames cibo ingeſto etſi non concocto tollitur. 34

Fames modum epulis ponit. 34
Ficus præſumpti ventrẽ molliunt, & æſtatis calorem temperant. 5
Fructus ante ſumpti minus implent, quã poſt. 22

G

GAleni ſententia de ordine ciborum. 2
Galenus de malis videtur contraria dicere. 4
Galenus ciborum varietatem damnat. 12
Galenus ciborum ordinẽ non primus animaduertit. 18
Gobius principio cœnæ olim apud Venetos. 24

H

HEraclidis Tarentini auctoritas pro ciborum ordine. 22
Hippocrates plura ſcripſit ad ciborum ordinem pertinentia. 20
Horatius varietatem ciborum damnat. 12

I

INconcoctio eſt inquinatio, non aſſatio. 31
Ius nigrum cœnæ initio apud Lacedæmonios. 23

L

LAcedæmonij cœnæ initio ius nigrum accipiebant. 23

Lacte confecta calorem æſtatis temperant. 3
Lactuca olim ſummo cibo in vſu fuit. 24

M

MAcedones præpoſtero ordine ante cibum potabant. 22
Mala ſtomachum roborant. 3
M. Catonis teſtimonium de Braſſica. 23
M. T. Ciceronis teſtimonium de iure nigro. ibid.
M. T. Varronis teſtimonium de melle. ibid.
Martialis teſtimonium de lactuca & Gobio. 24
Mel quomodo in menſam apud antiquos venerit. 23
Melca primo cibo æſtiuum calorem temperat. 3
Melopepones item. ibid.
Mora item. ibid.

N

NAuſeam excitantia ſummis epulis nõ eſſe mandenda. 19
Nuces & poma poſt cibum Hippocrates damnat. 21

O

OLera ex oleo & garo ante ſumpta ventrem leniunt. 3

Oliuæ ex muria item. ibid.
Omniuora animalia. 11
Opora non æque implet ante ac poſt ſumpta. 22
Ordinis ciborum auctor fuit communis conſenſus. 18
Ordinem ciborum aliqui ſine noxa negligunt. 38
Ordo ciborum incongruus lædit & retardat concoctionem. 2
Ordo eſt in his etiam, quę caſu facta ſunt. car. 10

P

PAnis vetus ſeu nauticus ante cibum quibus vtilis. 24
Paulus damnat ciborum varietatem. 12
Pepones ante ſumpti calorem æſtiuum tẽperant. 3
Perſica item. ibid.
Damnantur ſimpliciter a Galeno poſt cibum. 4
Plinij auctoritas pro ciborum ordine. 24
Plinius damnat ciborum varietatem. 12
Poma & nuces poſt cibum Hippocrates damnat. 21
Poma ante ſumpta ventrem mouent, & æſtatis calorem temperant. 3
Præcocia ante ſumpta æſtiuum calorem temperant. 3

Proprietates ſingulorum experimento cognoſcuntur. 39
Prota rhetor ſeruabat ordinem in cibis. 16
Pruna præſumpta ventrem ſoluunt, & calorem æſtiuum temperant. 3
Punica mala ſtomachum roborant. 3
Pyra ſtomachum roborant. 3

R

Rationes pro ordine, & contra ordinẽ ciborum, tam generatim quam priuatim contra Galeni ſententiam. 5. & inde
Rhaphanus alia facit ante ſumptus, quam poſt. 22
Rhaphanum a cœna edentes Galenus ridet. 24

S

Secunda menſa. 23
Seſelis ſummo cibo. 24
Spacium cur ponatur inter aluum ducentes & alios cibos. 15
Sycamina præſumpta celeriter pertranſeunt. 2
Salſamentum præſumere vtile eſt. 23

T

Tragemata primo cibo ſumẽda ex Heraclidis ſententia. 12

V

VArietas ciborum aliena a natura non eſt. 10. & inde
Venrriculi ore imbecillis quis ciborum ordo conueniat. 3
Ventriculi oſculum inferius aperitur etiã non perfecta ciborum omnium concoctione. 28
Ventriculus trahit ad ſe alimentum etiam ante perfectam concoctionem. 33
Victus humectans & ſiccans quis ex Hippocrate & Plinio. 21
Vomitum quibuſdam cient iuſcula ante, non poſt aſſumpta. 39
Vteri ac ventriculi ratio diſpar. 27
Vterus prægnantis aliquando non eſt omnino clauſus. 27

FINIS.

HAEC ERRATA SIC EMENDATO, quæ præterea reperies, tuo arbitratu corrigito.

In libris Variarum obſeruationum.

car. 2. quar. lege quarto. 22. ob attritu. ab attritu. 30. Deſideratione. De ſideratione. ἔτι ὁ. illud, ὁ, ſuperfluit. 45. theoricæ facultatis. theoreticæ facult. 56. dedicatioae. dedicatione. 61. Starteſiæ ranæ. Tarteſiæ mũrænæ. 77. ὕδως ὕδωρ. 89. ſe tribulo. ſed tribulo. excedente. exedente. 90. πὰ δὲ. τὰ δὲ. 109. æque nego. neque ego. 129. 130. habetius. hebetius. 131. ἧρι. ἧσι. 144. ani mum. annum. 165. multo. mulſo. 179. θυρώμενοι. θηρώμενοι. 183. γιγνωμένη. γινομένη. 190. lin. 4. poſt diſtinxerit, repone ſequentia. ſed certũ eſt Theophraſtum exiſtimaſſe, ſingulari quadam ratione ſatas palmarum virgas ſtolones emittere. 190. mulcta. multa. 196. ſup. eiuſd. c. 5. ſup. eiuſdẽ. lib. cap. 5. 214. πφοκειμένον. προκειμένου.

In diſputatione de ordine in cibis ſeruando.

car. 3. pira. pyra. 9. eum ego. cum ego. 10. ſymptom. ſympos. 11. cibis brutorum. cibus brutorum. 13. in geſtis. ingeſtis. 16. paculum. paulum. 24. aſſumi. aſſumit. δειπνεοῦ. δειπνεῖν. ordire. ordine. 26. aſſeri. aſſari. 27. lin. 24. poſt quemadmodum, repone, qui. 30. lin. 25. poſt Alterum, repone, quod innuunt. 35. oſſe. eſſe.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K L M N
O P Q R S T.

Omnes ſunt Quaterniones, præter †, T,
qui eſt Duernio.

R O M AE,

Apud Vincentium Accoltum.

M. D. LXXXI.

GOTTSCHER RESTAURO
1971